

VOORUITZICHTEN

2006

2011

Economische vooruitzichten 2006 - 2011

Mei 2006

A stylized graphic in light gray, featuring a large, thick, curved line that sweeps from the left side towards the bottom right. Overlaid on this curve are several parallel, slightly curved lines that resemble the fingers of a hand, pointing towards the right. The overall effect is one of forward motion and support.

**Economische
vooruitzichten
2006 - 2011**

Mei 2006

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut.

Het FPB voert beleidsrelevant onderzoek uit op economisch, sociaal-economisch vlak en op het vlak van leefmilieu.

Hiertoe verzamelt en analyseert het FPB gegevens, onderzoekt het aanneembare toekomstscenario's, identificeert het alternatieven, beoordeelt het de gevolgen van beleidsbeslissingen en formuleert het voorstellen.

Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen.

Het FPB zorgt voor een ruime verspreiding van zijn werkzaamheden. De resultaten van zijn onderzoek worden ter kennis gebracht van de gemeenschap en dragen zo bij tot het democratisch debat.

Internet

URL: <http://www.plan.be>

E-mail: contact@plan.be

Publicaties

Terugkerende publicaties

De economische vooruitzichten
De economische begroting
De "Short Term Update"

Planning Papers (de laatste nummers)

Het doel van de "Planning Papers" is de analyse- en onderzoekswerkzaamheden van het Federaal Planbureau te verspreiden.

99 *Overheidsparticipaties in de marktsector in België, 1997-2003*
H. Spinnewyn - Januari 2006

100 *De administratieve lasten in België voor het jaar 2005*
L. Janssen, Ch. Kegels, F. Verschueren - Februari 2006

Working Papers (de laatste nummers)

1-06 *Les conséquences économiques du choc pétrolier sur l'économie belge*
H. Bogaert, F. Bossier, I. Bracke, L. Dobbelaere - Januari 2006

2-06 *An Evaluation of the Risks Surrounding the 2006-2012 NIME Economic Outlook - Illustrative Stochastic Simulations*
E. Meyermans, P. Van Brusselen - April 2006

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.
Drukwerk: Federale Overheidsdienst Economie, KMO, Middenstand en Energie

Verantwoordelijk uitgever: Henri Bogaert

Wettelijk Depot: D/2006/7433/17

Inhoudstafel

I	Inleiding en synthese	1
II	Stabilisering van de Europese groei op middellange termijn	11
	A. Het basisscenario voor de eurozone: terugkeer naar een trendmatige groei vanaf 2006-2007	12
	B. Risico's en onzekerheden	15
III	Macro-economische en sectorale evoluties	17
	A. De reële en potentiële groei van het bbp	19
	B. De componenten van de economische groei	22
	1. Algemeen overzicht	22
	2. De buitenlandse handel	23
	3. De binnenlandse bestedingen	27
	4. Evolutie per bedrijfstak	36
	C. Structuur van het nationaal inkomen en vorming van de vorderingenoverschotten	39
	1. Structuur van het nationaal inkomen	39
	2. Verdeling van de besparingen en de vorderingenoverschotten	41
	3. De rekening van het buitenland	44
IV	Inflatie onder controle, geleidelijke stijging van de rentevoeten	47
	A. Prijzen en kosten	48
	B. Rentevoeten	52
V	De arbeidsmarkt	55
	A. Arbeidsaanbod	57
	1. De beroepsbevolking	57
	2. Brugpensioenen	60
	B. Loonvorming in de sector der ondernemingen	65
	1. Sociale zekerheidsbijdrageverminderingen en loonsubsidies	65
	2. Loonkosten en brutolonen	69
	3. Loonkosten per eenheid product	70

C.	Productiviteit en werkgelegenheid	73
	1. Verklaring van de productiviteitsontwikkeling	73
	2. Werkgelegenheid	76
	3. Werkgelegenheid op brugpensioenleeftijd	80
D.	Arbeidsreserve en werkloosheid	82
VI	Overheidsfinanciën	87
A.	Vorderingensaldo: doelstellingen en vooruitzichten	89
	1. Nominaal en structureel vorderingensaldo	89
	2. Verschillen met de doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma	91
	3. Overheidsschuld en rentelasten	93
B.	Ontvangsten en primaire uitgaven van de overheid	94
	1. Ontvangsten	94
	2. Primaire uitgaven	99
C.	Evolutie per deelsector van de overheid	102
	1. Overzicht	102
	2. Federale overheid	105
	3. Sociale zekerheid	109
	4. Gemeenschappen en gewesten	117
	5. Lagere overheid	120
VII	Energieverbruik en broeikasgasemissies	123
A.	Evolutie van de vraag naar energie	124
	1. Evolutie van de energie-intensiteit van het bbp	124
	2. Sectorale analyse van het energie-eindverbruik	125
	3. Analyse per productcategorie van het bruto binnenlands energieverbruik en het energie-eindverbruik	127
	4. Onzekerheden omtrent de energieprijzen	129
B.	De evolutie van de broeikasgasemissies	131
	1. De energiegerelateerde emissies van CO ₂	132
	2. Niet-energiegerelateerde emissies van CO ₂	136
	3. Emissies van CH ₄ en N ₂ O	137
	4. Emissies van gefluoreerde gassen (HFK's, PFK's en SF ₆)	138
	5. Totale broeikasgasemissies	139
VIII	Belangrijkste hypothesen van de projectie	143
IX	Macro-economische resultaten	149
X	Sectorrekeningen	159
XI	Openbare Financiën	165
XII	Resultaten per bedrijfstak	175

Inleiding en synthese

Duidelijk herstel van de economische groei van de eurozone in 2006

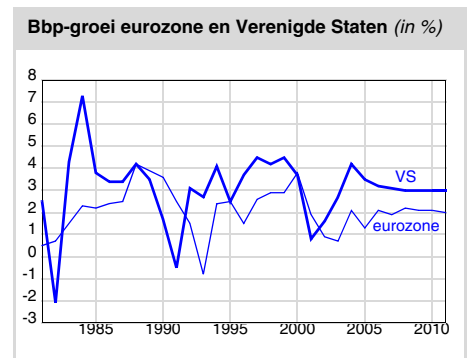
De zwakke bbp-groei in de eurozone in 2005 (1,3 %) is het gevolg van een uitgesproken vertraging van de economische activiteit in het tweede semester van 2004 en in het eerste semester van 2005. De herneming vanaf het tweede semester van 2005 zou de bbp-groei in de eurozone doen aantrekken tot 2,1 % in 2006. Toch blijft de bbp-groei op wereldvlak veel groter (bijna 5 % zowel in 2005 als in 2006), o.m. onder impuls van de Verenigde Staten, China en India.

De olieprijsen blijven erg hoog en het monetair beleid verstrakt.

Die context draagt ertoe bij dat de olieprijsen erg hoog blijven, zonder dat de inflatie hierdoor sterk wordt beïnvloed. De voorbije maanden is het monetair beleid verstrakt, zij het meer in de Verenigde Staten dan in de eurozone. De komende maanden zou die verstrakking zich doorzetten, vooral in de eurozone. De waakzaamheid van het monetair beleid tegenover het inflatierisico, is bovendien zeer geloofwaardig. Ook de sterke internationale concurrentie zet de prijzen en de lonen onder neerwaartse druk. In sommige landen van de eurozone, in het bijzonder in Duitsland, zijn de loonstijgingen die in 2005 werden waargenomen en die in 2006 worden verwacht, immers zeer zwak.

Een stabiel groeiscenario op middellange termijn ...

Voor de periode 2007-2011 wordt verondersteld dat de verschillende economieën terugkeren naar hun potentieel activiteitsniveau. De Amerikaanse groei zou zich stabiliseren rond 3 % per jaar, in de eurozone zou dat rond 2,1 % zijn. De inflatie in de Verenigde Staten en in de eurozone blijft gemiddeld onder 2 %. Vanaf 2008 zou de prijs per vat ruwe olie dalen, maar nog op een hoog peil blijven (meer dan 60 USD gemiddeld over de projectieperiode). De korte en lange rente in de eurozone zouden moeten stijgen naarmate de bezettingsgraad van het productievermogen toeneemt, terwijl de ontspanning van de Amerikaanse korte rente beperkt zou blijven. Het verschil tussen de Amerikaanse en Europese rente zou op het einde van de projectieperiode kleiner worden, met een korte rente in de eurozone van bijna 4 % en een lange rente die 5 % benadert.

... waarop belangrijke risico's wegen.

De belangrijkste risico's voor dat scenario, betreffen enerzijds de Amerikaanse macro-economische onevenwichten en anderzijds, de geopolitieke onzekerheden. Die risico's zouden op de mondiale bbp-groei¹ kunnen wegen.

1. Bepaalde internationale organisaties vermelden ook de vogelgriep als risicofactor.

De Amerikaanse 'twin deficits' – het tekort op de lopende rekening en het overheidstekort bedroegen respectievelijk 6,3 % en 3,8 % van het bbp in 2005 – lijkt niet meteen weggewerkt te kunnen worden. De wisselkoers van de dollar wordt geschraagd door de enorme stroom aan buitenlandse investeringen en beleggingen – in het bijzonder door de Aziatische landen – ten gunste van de Amerikaanse economie. Een verslechtering van de groeivoorzichten in de Verenigde Staten – als gevolg van de stijgende rente of een budgettaire consolidering die noodzakelijk lijkt – zou niet alleen doorsijpelen naar de rest van de wereld, maar zou ook die financiële stromen kunnen afremmen. De daaruit resulterende depreciatie van de dollar zou het concurrentievermogen van de overige economieën (o.m. de eurozone) aantasten.

De geopolitieke onzekerheden zijn heel groot, vooral in het Nabije- en Midden-Oosten. Die onzekerheden vormen een bijkomende factor die de olieprijs doet stijgen en bedreigen de stabiliteit van de groei wereldwijd. Een verdere toename van de politieke en militaire spanningen zou de verwachte ontspanning op de oliemarkten ondermijnen en zou het investeerders- en consumentenvertrouwen aantasten.

Krachtige groei van de Belgische uitvoermarkten ...

De groeierneming in de eurozone heeft vanzelfsprekend een impact op de groei van de Belgische potentiële uitvoermarkten, die aantrekt van 5,9 % in 2005 naar 6,6 % in 2006. In 2007 zouden onze uitvoermarkten iets aan groei inboeten (6,2 %) door de verwachte vertraging van de bbp-groei in Duitsland. De groei van de Duitse economie zou afgeremd worden door een belangrijke stijging van de indirecte belastingen. Vanaf 2008 zouden onze potentiële uitvoermarkten in een tempo van gemiddeld 6,5 % per jaar groeien.

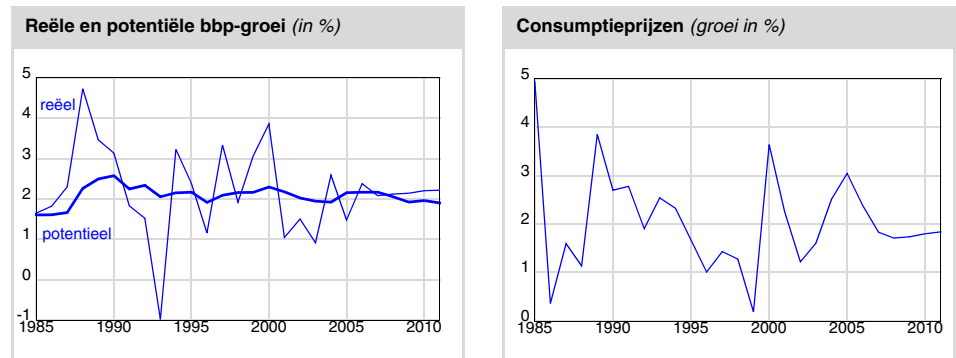
... met toch een verlies aan marktaandeelen

De zwakke groei van de Belgische uitvoer van goederen en diensten in 2005 (met 2,6 %, d.i. 3,3 procentpunt minder dan de groei van de potentiële uitvoermarkten) gaat samen met een gevoelig verlies aan marktaandeelen. Het trendmatig verlies aan marktaandeelen voor de Belgische economie hangt af van verschillende factoren, o.m. de structuur van onze uitvoer en de looncompetitiviteit. Deze laatste is de voorbije jaren verslechterd t.o.v. onze drie belangrijkste handelspartners. Toch kunnen deze factoren geen verklaring geven voor de veel zwakkere groei van de uitvoer van goederen en diensten in 2005, waarvan het cijfer trouwens nog bevestigd moet worden. In ieder geval, zelfs wanneer de looncompetitiviteit stabiel blijft (ten opzichte van het gemiddelde van onze drie belangrijkste handelspartners), zoals in de basisprojectie wordt verondersteld, zouden verliezen aan marktaandeelen worden opgetekend op middellange termijn, zij het in mindere mate. De uitvoer zou in 2006 en in 2007 met 5 % toenemen, vanaf 2008 met meer dan 5 % per jaar.

Groei van de Belgische economie in 2006: 2,4 %

Met een groei van 2,4 % in 2006 blijft de Belgische economie beter presteren dan de eurozone, o.m. door de budgettaire impulsen. Die impulsen zijn vooral toe te schrijven aan de impact van de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2006 op de evolutie van de overheidsinvesteringen (die zouden in 2006 met bijna 10 % stijgen als de verkoop van overheidsgebouwen niet wordt meegerekend) en aan de hervorming van de personenbelasting van 2001 die in haar eindfase komt. Samen met de werkgelegenheidsgroei (1 %) doet die fiscale maatregel het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren met 1,5 % toenemen, ondanks de stagnering van de reële bruto-uurlonen. Die laatste ondergaan het gezamenlijke effect van de loonmatiging, de prijsstijging van de brandstoffen en een wijziging

van de regels om de nationale index der consumptieprijzen te berekenen. De particuliere consumptie zou met 1,5 % stijgen.

Herneming van de investeringen wordt bevestigd.

De interpretatie van cijfers van de bedrijfsinvesteringen wordt bemoeilijkt door de sterke schommelingen van twee componenten, maar waarvan het effect op de economische groei neutraal is. Het gaat om het aankopen van overheidsgebouwen en de investeringen in schepen die in het buitenland werden gekocht. In 2004-2005 waren die laatstgenoemde investeringen aanzienlijk. Als die twee componenten niet meegerekend worden zou de groei van de bedrijfsinvesteringen 3,7 % bedragen in 2006, na een spectaculaire groei van 10,7 % in 2005.

De groei blijft hoger dan 2 % vanaf 2007.

In 2007 zou de Belgische economie met 2,1 % groeien en dus beter blijven presteren dan de eurozone. Het reëel beschikbaar inkomen (+2,1 %) en de particuliere consumptie (+1,9 %) halen voordeel uit de lichte stijging van de reële bruto-uurlonen en een nog steeds sterke werkgelegenheidsgroei (+0,9 %). De bedrijfsinvesteringen blijven zich sterk ontwikkelen (4 %) als er geen rekening wordt gehouden met de impact van de aankoop van overheidsgebouwen in 2006. De binnenlandse vraag groeit dus sterker in 2007 dan in 2006, wat de invoer stimuleert.

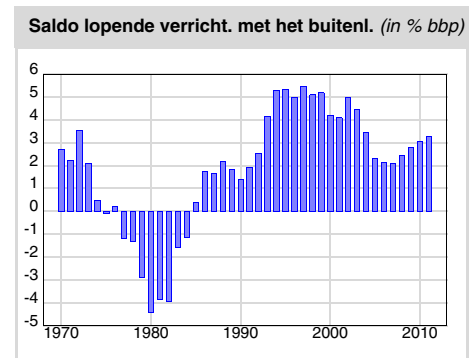
Na 2007 groeit de economie iets sterker dan haar potentieel, door nieuwe budgettaire impulsen. Die vloeien voort uit de uitvoering van het Generatiepact – dat voorziet o.m. in gedeeltelijke maar regelmatige welvaartsaanpassingen van de sociale uitkeringen – en het aantrekken van de overheidsinvesteringen in het vooruitzicht van de gemeenteraadsverkiezingen van 2012. De economische groei bedraagt aldus 2,2 % op het einde van de projectieperiode tegenover een potentiële groei van 1,9 %, die de impact ondergaat van de tragere toename van de beroepsbevolking, als gevolg van de demografische evolutie. De bepalingen van het Generatiepact die een verlenging van het beroepsleven beogen, hebben een positieve maar beperkte impact op die potentiële groei. De werkgelegenheids-groei zou zich op 0,8 % per jaar stabiliseren.

De bedrijfsinvesteringen worden op middellange termijn geschaagd door de stabiele groei van de vraag en een stijgende rendabiliteit. Toch brokkelt deze laatste af op het einde van de projectieperiode door de hogere rentevoeten. Daarom vertraagt de groei van de bedrijfsinvesteringen geleidelijk van 3,6 % in 2008 tot 2,4 % in 2011. Die evolutie impliceert een toename van de bedrijfsinvesteringen ten opzichte van het bbp (van 13,3 % in 2005 tot 13,7 % in 2011 in nominale termen). De feitelijke toename wordt echter onderschat omdat de aankoop van overheidsgebouwen en schepen het peil van de bedrijfsinvesteringen heeft opgedreven in 2005. De totale brutokapitaalvorming zou lager blijven dan de nationale bespa-

ringen. Vooral op middellange termijn zou dat het geval zijn (21,1 % van het bbp in 2011 tegenover een nationale spaarquote van 24,4 %).

Het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland is aanzienlijk gedaald.

Het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland is sterk gedaald na 2002 en bedraagt slechts 2,3 % van het bbp in 2005 (tegenover 5 % in 2002). Vanaf 2008 zou het zich geleidelijk herstellen, vooral dankzij de geleidelijke ruilvoetverbetering en 3,2 % van het bbp bedragen in 2011.

Lage productiviteitswinst, vooral in het begin van de periode ...

De productiviteitswinst per arbeidsuur stagneerde praktisch in 2005 (0,2 % voor alle marktbedrijfstakingen) onder invloed van de zwakke conjunctuur in het begin van het jaar die gepaard ging met een relatief robuuste kwartaal-opkwartaaltoename van de werkgelegenheid. Die productiviteitswinst zou in 2006 zwak blijven (1 %), rekening houdend met de versnelde werkgelegenheidscreatie vanaf het eerste kwartaal. In de periode 2007-2011 zou de productiviteitswinst zich geleidelijk herstellen en op het einde van de periode 1,5 % bedragen. Een dergelijk groeitempo bevestigt de trendmatige daling van de productiviteitswinst die sinds de jaren 90 wordt geobserveerd. Uit de analyse van dat fenomeen blijkt dat die dalende productiviteitswinst die bijgedragen heeft aan de toename van de werkgelegenheid, nauw verbonden is met de zwakke stijging van het reële loon en de tertiarisering van de economie.

...en beperkte loonstijgingen

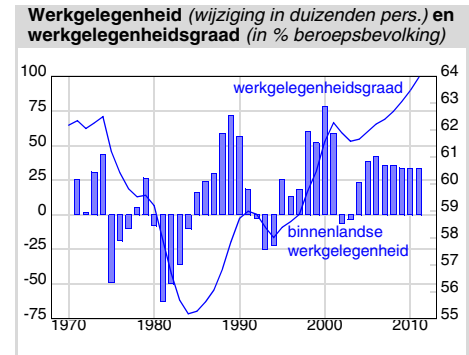
De voorzichtige gemiddelde loonkostenstijging wordt enerzijds verklaard door het beleid dat gericht is op het creëren van banen met een lage productiviteit en anderzijds door de matiging van de onderhandelde loonstijgingen. Het gehanteerde scenario veronderstelt immers dat de loonontwikkeling binnen de perken wordt gehouden door de wet ter bevordering van de werkgelegenheid en ter vrijwaring van het concurrentievermogen. De macro-economische groeicijfer voor de loonkosten zou aldus worden nageleefd voor de periode 2005-2006. Vanaf 2007 wordt er verondersteld dat de groei van de loonkosten in België gelijk zal zijn aan de (gewogen) gemiddelde groei van de loonkosten bij onze drie voornaamste partners. De lagere verplichte afhoudingen in het begin van de projectieperiode en de sterke stijging van de loonsubsidies tussen 2005 en 2007 dragen bij tot het verlichten van de arbeidskosten.

Hoewel de toepassing van de norm voor de periode 2005-2006 zorgt voor een daling van het reële bruto-uurloon, kan een ontsporing van de loonevolutie van België ten opzichte van zijn drie voornaamste handelspartners niet worden voorkomen. De loonontwikkeling bij diezelfde partners zou evenwel op middellange termijn een versnelling van de loonstijgingen in België toestaan. Over de gehele periode bedraagt de gemiddelde jaarlijkse toename van de reële uurloonkosten in de marktbedrijfstakingen slechts 1,0 %, minder dus dan de productiviteitsgroei (1,3 %). De inflatie, die gemeten wordt aan de hand van de deflator van de particuliere consumptie, zou zich in de periode 2007-2011 stabiliseren op gemiddeld 1,8 %, na 2,4 % in 2006.

De sociale partners hebben vastgesteld dat, ondanks de bestaande wetgeving, de loonkosten in België tussen 1996 en 2006 sneller stegen dan bij onze drie belangrijkste handelspartners¹. De in de basisprojectie gehanteerde loonontwikkeling omvat evenwel geen enkele inhaalbeweging om de looncompetitiviteit te herstellen. Er wordt ook een alternatief scenario voorgesteld waarin een inhaalelement is opgenomen.

Sterke banengroei in de marktdiensten

Met een gemiddelde groei van de toegevoegde waarde van 2,3 % (tegen constante prijzen) zou de werkgelegenheid in de marktbedrijfstakingen met gemiddeld 1,0 % toenemen in de projectieperiode. De binnenlandse werkgelegenheid zou gemiddeld met 0,8 % aangroeien (36 000 banen), wat neerkomt op een nettocreatie van 216 000 banen op zes jaar tijd (waarvan 8 000 in de bedrijfstaking overheidsadministratie en onderwijs). Rekening houdend met een gelijktijdige toename van 121 000 eenheden van de bevolking op arbeidsleeftijd – weliswaar vooral in de leeftijdsklasse 50-64 jaar – zou de stijging van de werkgelegenheidsgraad ongeveer 2 procentpunt bedragen (van 61,9 % in 2005 naar 64 % in 2011).

De verwerkende nijverheid zou 36 000 banen verliezen over de periode 2006-2011. De werkgelegenheidscreatie bij de marktdiensten zou 253 000 eenheden bedragen. Daarin zit ook de impact van de activeringsmaatregelen en de uitbreiding van de sociale maribel en de dienstencheques.

De bevolking op arbeidsleeftijd begint af te nemen in 2011...

De evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) over de projectieperiode wordt gekenmerkt door de reeds vaak aangekondigde breuk met de seculaire trend. De bevolking op arbeidsleeftijd neemt nog jaarlijks toe met ongeveer 40 000 eenheden in 2006 en 2007 (met 121 000 eenheden over de gehele projectieperiode), maar vanaf 2011 begint een lange periode van afname, wat een weerspiegeling is van de zwakke vruchtbaarheid die reeds verscheidene decennia aanhoudt. De gelijktijdige vergrijzing van de bevolking op arbeidsleeftijd vormt bovendien een bijkomende rem op de groei van de beroepsbevolking.

...maar de beroepsbevolking blijft stijgen

De beroepsbevolking blijft niettemin sterk stijgen over de projectieperiode (+179 000 eenheden²) onder invloed van de trendmatige toename van de activiteitsgraden – vooral van de vrouwelijke bevolking – die wordt versterkt door de maatregelen van het Generatiepact die erop gericht zijn de brugpensioen- en de pensioenleeftijd op te trekken. Die ondersteunende factoren kunnen evenwel niet verhinderen dat de jaarlijkse groeivoet van de beroepsbevolking halveert tegen 2011.

1. cf. *Technisch verslag van het secretariaat over de maximale beschikbare marges voor de loonkostenontwikkeling*, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, 8 november 2005.
2. Administratief begrip; hierin zitten ook de volledig uitkeringsgerechtigde niet-werkzoekende werklozen.

Stabilisatie van het aantal bruggepensioneerden

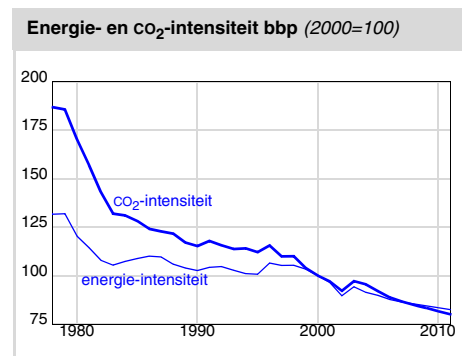
Als gevolg van het Generatiepact wordt de instroom in het brugpensioen afge-remd met ongeveer 10 000 eenheden tegen 2011. Dat effect zou nog aan belang winnen na de projectieperiode. Dat zou ertoe bijdragen dat het aantal bruggepensioneerden zich stabiliseert tijdens de projectieperiode en zelfs de neiging vertoont om licht terug te vallen.

Het aantal werklozen neemt zeer langzaam af

Rekening houdend met de groei van de beroepsbevolking, is de nochtans sterke groei van de werkgelegenheid onvoldoende om het aantal werklozen aanzienlijk te doen dalen. Het aantal werklozen zou jaarlijks gemiddeld met iets meer dan 6 000 eenheden verminderen. Dat tempo zou hoger liggen op het einde van de projectieperiode gelet op de zwakkere groei van de beroepsbevolking. Daardoor zou de werkloosheidsgraad¹ slechts langzaam afnemen (van 14,3 % in 2005 tot 13,1 % in 2011). Een dergelijke daling van de werkloosheidsgraad lijkt verenigbaar met het gehanteerde loonscenario. Dat scenario wordt gekenmerkt door een zeer beperkte toename van de loonstijgingen tot 2011. Het veronderstelt slechts een lichte daling van de structurele werkloosheidsgraad die onder de effectieve werkloosheidsgraad zou blijven gedurende de volledige projectieperiode.

Aanzienlijke daling van de energie- en CO₂-intensiteit van het bbp

De hoge energieprijzen en de industriële herstructureringen leiden tot een daling van de energie-intensiteit van het bbp met gemiddeld 1,4 % per jaar gedurende de projectieperiode. Daarnaast stijgt het aandeel van gas en elektriciteit in het energie-eindverbruik en doen verscheidene maatregelen de energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp aanzienlijk afnemen (met jaarlijks gemiddeld 2,3 %). De totale broeikasgasemissies zouden gedurende de projectieperiode licht dalen (met jaarlijks gemiddeld 0,1 %) en zouden 145,4 miljoen ton CO₂-equivalenten bedragen in 2011.

Met een dergelijk vooruitzicht zou België dichter bij het emissieniveau komen waartoe het zich internationaal heeft verbonden (jaarlijks 134,1 miljoen ton CO₂-equivalenten voor de periode 2008-2012), maar zonder het evenwel te bereiken. De effecten van de uitvoering van aangekondigde maatregelen zouden de resultaten dichter bij de doelstelling kunnen brengen. Bovendien zouden de federale overheid en de gewesten nog kunnen gebruik maken van de flexibiliteitsmechanismen voor het behalen van de doelstelling zoals bepaald door de internationale akkoorden.

1. Administratief begrip; hierin zitten ook de volledig uitkeringsgerechtigde niet-werkzoekende werklozen.

Het begrotingsevenwicht komt in het gedrang...

In 2006 wordt het handhaven van het begrotingsevenwicht, dat in 2005 werd bereikt, bemoeilijkt door een samenspel van diverse factoren, m.n. de hervorming van de personenbelasting die op kruissnelheid is gekomen, de verhoogde investeringsactiviteit van de lagere overheid, de omvang van de eenmalige maatregelen in 2005 en de budgettaire kosten van beleidsmaatregelen die betrekking hebben op de werkgelegenheid en de concurrentiekracht. De loonsubsidies aan de ondernemingen nemen sterk toe en de zeer zwakke ontwikkeling van het looninkomen remt de dynamiek van de inkomsten uit de verplichte afhoudingen af. Bovendien vertraagt de trendmatige daling van de rentelasten vanaf 2006, vooral als gevolg van het aantrekken van de rentevoeten.

Als er rekening wordt gehouden met de informatie die op 30 april 2006 beschikbaar was, vooral op het vlak van de geplande recurrente maatregelen - waarvan de omvang ietwat groter zou zijn dan in 2005 - zou de gezamenlijke overheid in 2006 slechts een licht tekort boeken van 0,3 % van het bbp. De overheid zou dus opnieuw een begrotingsevenwicht moeten kunnen bereiken door tijdens de eerstkomende maanden enkele bijkomende maatregelen te nemen.

... vooral vanaf 2007

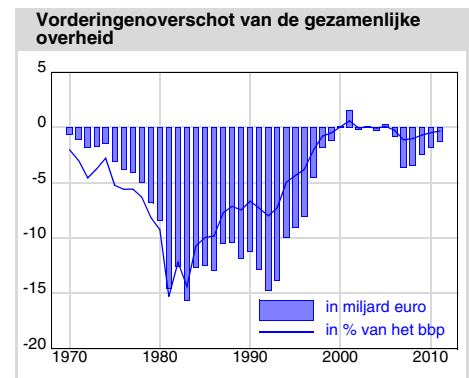
Vanaf 2007 zou er zich een groot overheidstekort voordoen, dat vooral het gevolg is van het wegvallen van de eenmalige maatregelen die in 2006 werden genomen om de begroting in evenwicht te houden. Het tekort zou in 2007 oplopen tot 1,2 % van het bbp en daarna langzaam dalen tot 0,3 % van het bbp in 2011. De daling van het tekort over die periode (0,8 % van het bbp) zou voor 0,5 % toe te schrijven zijn aan de daling van de rentelasten

en voor 0,3 % aan de toename van het primair overschot. Als er rekening wordt gehouden met de huidige beslissingen, zouden de doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma (evenwicht in 2006; overschot van 0,3 % van het bbp in 2007, daarna verhoogd met jaarlijks 0,2 % tot 1,5 % van het bbp in 2013) dus niet worden gehaald. De realisatie van die doelstellingen - met het oog op de financiering van de vergrijzing in het volgende decennium - zou in het huidige macro-economische scenario een strakker budgettair beleid vergen.

Het tekort zou zich vooral bij de federale overheid situeren, waar het zou oplopen tot 1,3 % van het bbp in 2007. Tegen 2011 zouden de sociale zekerheid en de lagere overheid een licht tekort boeken. De lagere verplichte afhoudingen en de loonsubsidies zijn vooral voor rekening van de federale overheid. Daarnaast valt de sterke groei op van de primaire uitgaven, enerzijds in de sociale zekerheid, anderzijds bij de lagere overheid, bij de gewesten en de gemeenschappen. De uitgaven in de sociale zekerheid nemen toe o.m. door de hogere sociale uitkeringen die voorzien worden in het Generatiepact.

Verdere daling van de overheidsschuld

De tekorten die in deze vooruitzichten worden vooropgesteld, vormen geen belemmering voor een verdere daling van de overheidsschuld in bbp-termen, zij het in een trager tempo (-15,9 % van het bbp in de periode 2006-2011).

Het begrotingsbeleid ondersteunt de groei en de werkgelegenheid...

Het weinig restrictieve begrotingsbeleid ondersteunt de economische groei en in het bijzonder de werkgelegenheid. De maatregelen die de verplichte afhoudingen verlichten, stimuleren samen met de loonsubsidies de werkgelegenheidscreatie door enerzijds, de arbeidskosten rechtstreeks te verminderen en anderzijds, door de impact van de strikte beheersing van loonsverhogingen op de koopkracht te beperken.

... in een context van lage inflatie...

De sterke stijging van de energieprijzen zou voor een inflatiespiraal kunnen doen vrezzen. Niettemin blijft de Belgische economie hiervan gespaard door de zwakke groei van de loonkosten, in een context van een verhoging van de rentevoeten en een zware druk van de internationale concurrentie. Een extra impuls aan het arbeidsaanbod die voortvloeit uit het Generatiepact, beperkt het risico op het ontstaan van tekorten in sommige segmenten van de arbeidsmarkt en vergemakkelijkt de toepassing van de loonnorm. Nochtans blijft het moeilijk om de looncompetitiviteit te handhaven door de zwakke loonsverhogingen bij onze drie belangrijkste handelspartners.

...maar de potentiële groei blijft ontoereikend.

De potentiële groei van de Belgische economie, hoewel relatief krachtig en gunstig voor de werkgelegenheid, blijft onvoldoende om de werkloosheid in belangrijke mate te doen dalen en om de budgettaire doelstellingen gemakkelijker te behalen. Voorts kan men met het beleid van loonkostenmatiging alleen niet tegelijkertijd de werkgelegenheidscreatie én de productiviteitswinsten, die zwak blijven gedurende de projectie, bevorderen. De noodzaak om beide doelstellingen te verenigen, brengt de Europese Commissie echter tot de vaststelling dat 'De verwezenlijking van een kennismaatschappij die stoelt op menselijk kapitaal, onderwijs en R&D van uiterst groot belang is om ons groeipotentieel te verhogen en de toekomst voor te bereiden'¹.

De 'Economische vooruitzichten 2006-2011' werden opgesteld aan de hand van de beschikbare informatie op 30 april 2006.

1. "Geïntegreerde richtlijnen voor groei en werkgelegenheid (2005-2008)".

TABEL 1 - Voornaamste macro-economische resultaten van de basisprojectie

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Gemiddelden	
								2005	2006
VRAAG EN PRODUCTIE (constante prijzen)^(*)									
- Consumptieve bestedingen van de particulieren ^a	1,3	1,5	1,9	1,5	1,9	1,9	2,0	1,6	1,8
- Consumptieve bestedingen van de overheid	0,7	1,9	2,3	2,5	2,0	2,0	1,9	2,2	2,1
- Bruto-investeringen	8,4	2,3	2,1	2,4	2,6	2,6	3,0	2,4	2,5
. Ondernemingen ^b	9,6	2,7	2,2	3,6	3,0	2,9	2,4	2,8	2,8
. Overheid	12,9	-1,3	3,6	-2,0	4,0	3,8	11,3	1,2	3,3
. Woongebouwen	3,2	2,7	1,3	0,6	0,7	1,2	1,6	2,0	1,3
- Voorraadwijziging ^c	-0,3	0,0	0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0
- Totale binnenlandse vraag	2,3	1,8	2,0	1,9	2,1	2,1	2,2	1,8	2,0
- Uitvoer van goederen en diensten	2,6	5,0	5,0	5,5	5,5	5,6	5,6	3,7	5,4
- Totale finale vraag	2,4	3,4	3,5	3,7	3,8	3,9	3,9	2,7	3,7
- Invoer van goederen en diensten	3,6	4,5	5,1	5,4	5,6	5,6	5,7	3,7	5,3
- Bruto binnenlands product	1,5	2,4	2,1	2,1	2,1	2,2	2,2	1,9	2,2
- Bruto binnenlands product (lopende prijzen)	3,7	4,3	4,0	4,0	4,2	4,3	4,3	3,8	4,2
PRIJZEN EN KOSTEN^(*)									
- Consumptieve bestedingen van de particulieren	3,0	2,4	1,8	1,7	1,7	1,8	1,8	2,4	1,9
- Gezondheidsindex	2,2	1,7	1,8	1,8	1,8	1,9	1,9	1,9	1,8
- Bruto-investeringen	0,8	2,4	1,8	1,6	1,8	1,9	2,0	0,8	1,9
- Uitvoer van goederen en diensten	6,0	2,8	1,0	0,8	0,8	0,9	1,0	2,9	1,2
- Invoer van goederen en diensten	6,9	3,6	1,0	0,5	0,6	0,7	0,8	3,4	1,2
- Ruilvoet	-0,8	-0,8	-0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	-0,5	0,0
- Bruto binnenlands product	2,2	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9
- Langetermijnrente (10j.)									
. nominaal	3,4	3,9	4,1	4,5	4,6	4,6	4,7	4,6	4,4
. reëel	0,4	1,5	2,2	2,7	2,9	2,8	2,9	2,2	2,5
- Kortetermijnrente (certificaten, 3m.)									
. nominaal	2,1	3,0	3,2	3,3	3,5	3,6	3,7	3,0	3,4
. reëel	-1,0	0,6	1,4	1,6	1,8	1,8	1,9	0,6	1,5
WERKGELEGENHEID									
- Werkgelegenheid (in duizendtallen)	4203,0	4244,0	4281,7	4317,7	4351,9	4385,8	4419,1	4149,0	4333,4
. wijziging in duizendtallen	38,6	41,0	37,7	36,0	34,2	33,9	33,3	31,7	36,0
. wijziging in %	0,9	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
- Werkloosheid, definitie FPB (in duizendtallen)	710,4	707,4	701,1	696,0	696,7	685,5	672,3	658,8	693,2
. wijziging in duizendtallen	0,3	-3,0	-6,3	-5,1	0,7	-11,1	-13,3	14,4	-6,3
- Werkloosheidsgraad, definitie FPB	14,3	14,1	13,9	13,7	13,7	13,4	13,1	13,6	13,7
- Werkzoekenden (in duizendtallen)	584,7	586,0	586,1	587,0	587,4	578,4	562,0	517,2	581,2
. wijziging in duizendtallen	11,5	1,4	0,1	0,8	0,4	-9,0	-16,4	15,5	-3,8
- Productiviteit per uur (marktbedrijfstakingen) ^(*)	0,2	1,0	1,3	1,3	1,4	1,5	1,5	1,4	1,3
INKOMENS									
- Reëel uurloon (marktbedrijfstakingen) ^(*)	-0,4	-0,1	0,3	0,7	1,6	1,6	1,7	0,3	1,0
- Loonkost per eenheid product (marktbedrijfstakingen) ^(*)	2,0	1,3	0,8	1,1	2,1	2,0	2,1	1,3	1,6
- Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren ^(*)	1,1	1,5	2,1	1,6	2,2	2,0	2,1	0,6	1,9
- Spaarquote van de particulieren ^a	12,6	12,6	12,7	12,8	12,9	13,0	13,0	14,6	12,8
- Loonmassa in % van het nationaal inkomen	50,4	50,2	49,9	49,8	50,0	50,1	50,3	50,8	50,1
- Winstmarge van de ondernemingen ^d	29,1	29,7	30,5	31,0	31,0	31,1	31,2	27,3	30,7
- Brutorendement van de kapitaalvoorraad ^e	17,8	18,1	18,8	19,3	19,4	19,6	19,7	16,2	19,2

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Gemiddelden 2000 2005	2006 2011
OVERHEIDSFINANCIEN									
- Verplichte afhoudingen(**)	44,7	44,5	44,2	44,1	44,2	44,2	44,3	44,5	44,3
- Vorderingenoverschot (+) of -tekort (-) van de gezamenlijke overheid									
. in miljard euro	0,2	-0,9	-3,7	-3,5	-2,5	-1,9	-1,3	0,3	-2,3
. in % van het bbp	0,1	-0,3	-1,2	-1,0	-0,7	-0,5	-0,3	0,1	-0,7
- Overheidsschuld									
. in % van het bbp	93,9	90,6	88,4	86,1	83,5	80,8	78,0	100,7	84,6
VERRICHTINGEN MET HET BUITENLAND									
- Netto-uitvoer									
. in miljard euro	8,1	8,0	8,3	9,7	11,1	12,6	13,9	10,2	10,6
. in % van het bbp	2,7	2,6	2,5	2,9	3,2	3,4	3,6	3,7	3,0
- Saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland									
. in miljard euro	6,9	6,6	6,8	8,1	9,7	11,0	12,4	10,6	9,1
. in % van het bbp	2,3	2,1	2,1	2,4	2,8	3,0	3,2	3,9	2,6
GROEI VAN DE BEDRIJFSTAKKEN(*) (toegevoegde waarde tegen basisprijzen in volume)									
- Industrie (totaal), waarvan	1,0	1,9	1,7	1,8	1,9	1,9	1,9	1,4	1,8
. Verwerkende nijverheid	0,6	2,2	2,0	2,0	2,1	2,0	1,8	1,1	2,0
. Bouw	3,4	2,1	1,7	1,7	2,0	2,1	2,6	2,9	2,0
- Marktdiensten, waarvan	1,6	2,5	2,5	2,6	2,5	2,6	2,6	2,3	2,5
. Vervoer en communicatie	2,6	3,6	2,8	2,7	2,9	2,7	2,6	3,3	2,9
. Overige marktdiensten	1,4	2,3	2,4	2,5	2,4	2,6	2,6	2,1	2,5
- Niet-verhandelbare diensten	2,2	1,5	1,4	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,5

- a. Huishoudens en izw's ten behoeve van de huishoudens.
b. Exclusief de investeringen van bepaalde overheidsbedrijven die opgenomen zijn in de bruto-investeringen van de overheid.
c. Bijdrage tot de bbp-groei.
d. Bruto-exploitatietoetschot in % van de toegevoegde waarde tegen basisprijzen - marktsector zonder landbouw.
e. Bruto-exploitatietoetschot in % van de kapitaalvoorraad tegen vervangingskost - marktsector zonder landbouw.

(*) Groeivoeten in %.

(**) Geheel van fiscale en parafiscale afhoudingen in verhouding tot het bbp.

Stabilisering van de Europese groei op middellange termijn

De wereldeconomie, die in 2004 een erg krachtige groei kende, vaarde in 2005 nog steeds een expansieve koers. De expansie van het mondiale bbp ging gepaard met een sterke toename van de groei van de wereldhandel. De internationale goederenhandel nam met meer dan 7 % toe in 2005 en zou ongeveer in hetzelfde tempo vooruitgaan in 2006 en 2007.

Na een matig 2005, zou de eurozone meer voordeel kunnen halen uit de dynamiek van de wereldeconomie. In 2006 zou de groei van het bbp 2,1 % bereiken (terwijl dat in 2005 slechts 1,3 % was) en in 2007 1,8 %. De Amerikaanse groei zou, op zijn beurt 3,2 % bedragen in 2006 en 3 % in 2007.

Voor de middellange termijn veronderstelt het scenario een geleidelijke stabilisering van de groei in de eurozone die aansluit bij zijn potentiële groeitempo, met name ongeveer 2,0 %. De inflatie zou weer de drempel van 2 % overschrijden op korte termijn en zou zich stabiliseren op 1,7 % op middellange termijn. Het feit dat de inflatie onder controle blijft op middellange termijn, wordt hoofdzakelijk verklaard door de matige evolutie van de loonkosten per eenheid product en door een monetaire verstrakking naarmate de output gap vernauwt.

In die context van gunstige economische groei en inflatiebeheersing zou de groei van de Belgische potentiële uitvoermarkten aanvankelijk stevig blijven, na een tussentijdse vertraging in 2007, en zou geleidelijk een tempo hervinden dat 6,4 % benadert.

De geopolitieke onzekerheden die in 2004 en 2005 overheersten, zijn niet verminderd. Hierdoor blijft het moeilijk om de internationale context voor de projectieperiode in te schatten. Dat geldt in het bijzonder voor de evolutie van de olieprijs en de langetermijnrente. De dollarkoers vormt een andere bron van onzekerheid. De onevenwichten in de Amerikaanse economie houden ook risico's in voor de overige muntzones. De eurozone zou terug nadeel kunnen ondervinden van een nieuwe muntappreciatie ten opzichte van de dollar aangezien de groei van de zone erg afhankelijk blijft van de export.

A. Het basisscenario voor de eurozone: terugkeer naar een trendmatige groei vanaf 2006-2007

De internationale omgeving van de economische middellangetermijnvooruitzichten steunt op de jongste scenario's van de Europese Commissie en de OESO. Voor de kortetermijnvooruitzichten (periode 2006-2007), werden de evoluties van de Europese Commissie¹ gebruikt². Voor de periode 2008-2011 is het scenario hoofdzakelijk gebaseerd op de meest recente middellangetermijnvooruitzichten van de OESO³.

TABEL 2 - Hypothesen i.v.m. de internationale omgeving van de middellangetermijnprojectie
(groeivoeten in procent, tenzij anders vermeld)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Gemiddelde van de periode	
									2000-2005	2006-2011
Potentiële uitvoermarkten voor België	8,6	5,9	6,6	6,2	6,6	6,5	6,4	6,4	5,8	6,4
Bbp in de eurozone	2,1	1,3	2,1	1,8	2,2	2,1	2,1	2,0	1,8	2,0
Bbp in de Verenigde Staten	4,2	3,5	3,2	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	2,8	3,0
Consumptieprijzen in de eurozone	2,1	2,2	2,2	2,2	1,8	1,7	1,7	1,7	2,2	1,9
Wereldprijzen van goederen en diensten excl. energie, in dollars										
Uitvoer	9,5	1,2	-0,1	2,5	1,1	1,1	1,2	1,2	2,8	1,2
Invoer	8,6	0,3	-0,6	2,6	1,1	1,1	1,2	1,2	2,2	1,1
Wereldprijzen van goederen en diensten excl. energie, in euro										
Uitvoer	-0,4	1,1	1,8	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	-0,0	1,2
Invoer	-1,2	0,3	1,3	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	-0,6	1,2
Olieprijs (Brent, dollar per vat)	38,2	54,4	66,9	67,0	64,6	62,2	59,8	57,4	33,2	63,0
Wisselkoers (niveau)										
Euro/USD (x 100)	124,4	124,4	122,1	123,9	123,9	123,9	123,9	123,9	106,4	123,6
Nominale kortetermijnrente (3 maanden)										
Eurozone	2,1	2,2	3,1	3,3	3,4	3,6	3,7	3,8	3,1	3,5
Verenigde Staten	1,6	3,5	5,1	5,1	4,8	4,4	4,2	4,2	3,0	4,6
Nominale langetermijnrente (10 jaar)										
Eurozone	4,1	3,4	3,9	4,1	4,5	4,6	4,6	4,7	4,5	4,4
Verenigde Staten	4,3	4,3	5,0	5,0	5,1	5,1	5,0	5,0	4,7	5,0

1. European Commission, DG ECFIN, 'Economic Forecasts, Autumn 2005', oktober 2005.
2. Die evoluties werden soms aangepast om rekening te kunnen houden met de meest recente gegevens m.b.t. de wisselkoersen, de rentevoeten en de grondstoffenprijzen.
3. OECD Medium-Term Reference Scenario, november 2005.

De groei van de wereldeconomie blijft groot in 2005

Ondanks de reeds consequent duurdere internationale energieprijzen, lag de groei van de wereldeconomie in 2004 boven 5 %, een tempo zonder voorgaande sinds het einde van de jaren 70. Hoewel 2005 gekenmerkt werd door een minder sterke groei, bleef het mondiale bbp snel vooruitgaan in een tempo dat ruim boven 4 % lag. Heel wat economieën bleven goed presteren, zoals China, India en de olie-exporterende landen. Die goede prestatie wereldwijd werd gerealiseerd ondanks een nieuwe en sterke stijging van de olieprijs. Andere factoren hebben daarentegen ook ruim bijgedragen tot die vooruitgang, in het bijzonder de lage rentetarieven.

Eurozone: bevestiging van het herstel van de activiteit in 2006

De snelle stijging van het mondiale bbp kwam tot uiting in een nieuwe sterke groei van de wereldhandel. De internationale goederenhandel groeide met meer dan 7 % in 2005 en zou ongeveer in hetzelfde tempo toenemen in 2006 en 2007.

De eurozone kende een matig 2005 met ontgoochelende groeicijfers voor de eerste twee kwartalen van het jaar. De groei van het Europese bbp hernam echter in het derde kwartaal dankzij een groeiversnelling van de investeringen en een sterke stijging van de uitvoer. Over het volledige jaar beschouwd, zou het bbp van de eurozone echter maar 1,3 % zijn toegenomen tegenover 2,1 % in 2004.

Het herstel van de Europese economie zou in 2006 bevestigd worden. Enerzijds zou de uitvoer van de zone krachtig blijven groeien onder invloed van een vraag die wereldwijd nog steeds robuust is en door een lichte depreciatie van de euro. Anderzijds zou de binnenlandse vraag een gunstige invloed ondergaan van een grotere particuliere consumptie¹ en een gunstige groei van de investeringen. De groei van het bbp in de eurozone zou vanaf dan 2,1 % bereiken.

Ondanks dat herstel zou de economische groei ruim onder de Amerikaanse groei blijven. Hoewel de Amerikaanse groei terugloopt, zou ze desondanks voor het derde jaar op rij de drempel van 3 % overschrijden (3,2 % gemiddeld over het jaar).

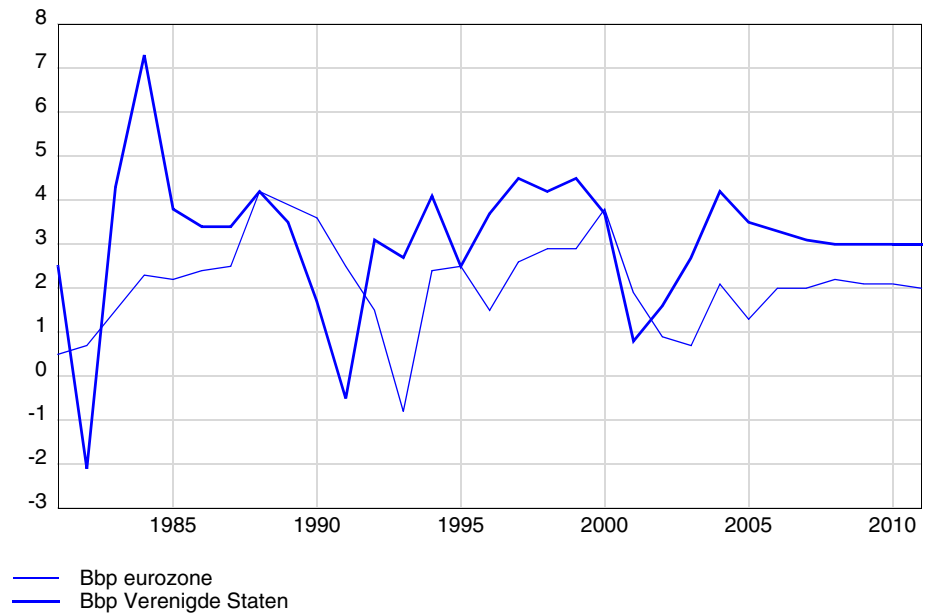
Op middellange termijn een geleidelijke terugkeer naar het potentiële groeitempo

Op middellange termijn gaat het scenario ervan uit dat de groei geleidelijk zijn potentieel benadert, waardoor de output gaps in de verschillende landen geleidelijk verdwijnen². In de eurozone zou het groeitempo gemiddeld ongeveer 2 % behalen (namelijk een tempo dat dicht bij de potentiële groei ligt), terwijl de Amerikaanse groei nog gemiddeld 3 % zou bedragen.

Onder invloed van de Europese groei, zou de groei van de Belgische potentiële uitvoermarkten een gestaag tempo aanhouden in 2006 (6,6 % in jaartempo) en zou vervolgens verzwakken in 2007 (vertraging van de groei in Duitsland, die voortvloeit uit de hogere btw). Op middellange termijn zouden de potentiële markten geleidelijk aantrekken tot een groeitempo van 6,4 % (namelijk een tempo dat iets hoger ligt dan in de periode 1998-2005).

1. De Europese particuliere consumptie zou in het bijzonder geschaagd worden in 2006 door vooruitlopende effecten van de hogere btw in Duitsland (een toename die in 2007 zou plaatsvinden). Die effecten zouden de consumptie-uitgaven in 2006 doen toenemen ten nadele van 2007.
2. Het middellangetermijnsscenario van de OESO stelt dat de output gaps op het einde van de periode zouden verdwijnen (namelijk 2012).

FIGUUR 1 - Bbp eurozone en Verenigde Staten
(groeivoeten)

De wereldinflatie zonder energie onder controle

Nadat de wereldprijzen zonder energie (uitgedrukt in euro)¹ gestaag daalden tussen 2001 en 2004, zijn ze lichtjes gestegen in 2005 (+0,3 % voor de invoerprijzen). Dat is onder meer het gevolg van de stabilisering van de eurokoers in dollars. In 2006 zouden de wereldprijzen zich duidelijk herstellen (+1,3 %), en daarna een gemiddeld groeitempo van 1,1 % aanhouden tussen 2007 en 2011.

Die matige evolutie weerspiegelt de volgende elementen:

- Na de sterke schommelingen van de jongste jaren, stabiliseert de waarde van de euro zich ten opzichte van de dollar in de projectieperiode. Die ontwikkeling vanaf 2007 is gebaseerd op de technische hypothese van een ongewijzigde reële wisselkoers tussen de euro en de dollar.
- De inflatie in de eurozone valt terug tot minder dan 2 % vanaf 2008. De inflatie in de eurozone heeft nagenoeg voortdurend de doelstelling van de ECB overschreden tijdens de eerste helft van het nieuwe decennium. Ook in 2006 en 2007 zou de inflatie hoger liggen dan 2 %. Pas in 2008 zou de inflatie aanzienlijk dalen en zich op 1,7 % stabiliseren. Het feit dat de inflatie op middellange termijn onder controle zou blijven, is vooral toe te schrijven aan de gematigde evolutie van de loonkosten per eenheid product, het niveau van de korte rente en het dichten van de negatieve output gap op het einde van de periode.
- De evolutie van de grondstoffenprijzen zonder energie blijft stabiel.

1. De wereldprijzen zijn gewogen volgens het relatieve belang van de verschillende uitvoermarkten van België (voor de uitvoerprijzen) en volgens het belang van de verschillende invoermarkten (voor de invoerprijzen).

Nieuwe stijging van de olieprijs in 2006 en 2007, nadien lichte daling op middellange termijn

Het scenario veronderstelt dat de prijs per vat ruwe olie na de sterke stijging in 2005 (de prijs per vat steeg gemiddeld met 16,2 dollar) nog zou toenemen tot gemiddeld 66,9 dollar in 2006 en stabiliseren op gemiddeld 67,0 dollar in 2007. Vanaf 2008 wordt verondersteld dat de prijs per vat ruwe olie geleidelijk zou evolueren naar een evenwichtsprijs die geraamd wordt op ongeveer 55 dollar in 2012: hij zou dus jaarlijks met een beetje meer dan 2 dollar afnemen en 57,4 dollar bereiken op het einde van de projectieperiode (2011).

Deze vooruitzichten veronderstellen een nieuwe stijging van de rentevoeten vanaf 2006. De korte rente in de eurozone zou, na een zeer lichte stijging in 2005 (van 2,1 % in 2004 naar 2,2 % in 2005), hernemen tot gemiddeld 3,1 % in 2006 en geleidelijk blijven stijgen tot 3,8 % tegen 2011, d.i. 2,1 % in reële termen. Die evolutie weerspiegelt de wil van de Europese monetaire autoriteiten om de inflatie laag te houden. De Europese langetermijnrente zou vanaf 2006 ook geleidelijk aantrekken tot 4,7 % in 2011.

B. Risico's en onzekerheden

De geopolitieke onzekerheid die de wereldeconomie in 2004 en 2005 in haar greep hield, is nog niet weggeëbd. De internationale context voor de projectieperiode blijft moeilijk in te schatten, vooral op het vlak van de olieprijs en de rentevoeten. De dollarkoers vormt een andere belangrijke bron van onzekerheid. De onevenwichten in de Amerikaanse economie houden namelijk ook risico's in voor de andere muntzones. De eurozone is kwetsbaar voor een verdere muntappreciatie ten opzichte van de dollar, aangezien haar economisch herstel vooral gebaseerd is op export.

De aanhoudende externe financieringsbehoeften maken de Verenigde Staten¹ afhankelijk van buitenlandse investeerders en leiden tot een accumulatie van de netto buitenlandse schuld. Momenteel kopen de Aziatische landen massaal Amerikaanse overheidsobligaties. Op die manier worden muntappreciaties ten opzichte van de dollar afgeremd en blijven de Aziatische producenten competitief. Als de buitenlandse investeerders de Amerikaanse markt de rug toekeren, kan de dollar evenwel opnieuw ineensorten, waardoor de concurrentiekracht van de andere zones in het gedrang komt.

Een sterke stijging van de langetermijnrente zou zeer nefaste gevolgen kunnen hebben voor de internationale economische groei, met in haar kielzog een belangrijke correctie op de immobiliënmarkten en de beurzen. De Verenigde Staten zouden vooral te kampen hebben met een te sterke stijging van de langetermijnrente door de hoge schuldgraad van de gezinnen.

De bovenvermelde onzekerheden kunnen het Europese herstel in het gedrang brengen omdat de eigen mogelijkheden om de economische groei te ondersteunen, beperkt zijn. De budgettaire ruimte van de overheidssector wordt namelijk beperkt door de inspanningen van de lidstaten om het begrotingstekort in te dijken en een budgettair evenwicht op middellange termijn na te streven, zoals voorzien door het Europese Stabiliteits- en Groeipact.

1. De Amerikaanse tekorten op het saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland en de overheidsfinanciën bereikten respectievelijk 6,3 % en 3,9 % van het bbp in 2005.

III Macro-economische en sectorale evoluties

Na een vrij forse groei in 2004 (2,6 %) liet de Belgische economie een vertraging optekenen in 2005. Op jaarbasis bereikte de groei 1,5 %, een prestatie die onder zijn potentieel ligt (2,2 %). Onder impuls van het Europese conjunctuurherstel, trok de Belgische bbp-groei geleidelijk aan van 0,1 % in het eerste kwartaal tot 0,6 % tijdens het vierde kwartaal. Voor het vierde jaar op rij liet België een groei optekenen die hoger was dan die in de eurozone (1,3 %).

In 2006 zou de Belgische economie beter blijven presteren dan de eurozone, met een groei van 2,4 % (tegenover 2,1 % in de eurozone). De groei zou in 2007 2,1 % bedragen waarna in de periode 2008-2011 een tempo zou worden bereikt dat iets hoger ligt dan zijn potentieel (zie figuur 2). Bijgevolg wordt de output gap, die in 2005 zeer negatief was, geleidelijk gedicht en hij verdwijnt op het einde van de periode (figuur 3).

In 2005 was de bbp-groei ruimschoots toe te schrijven aan de binnenlandse vraag. De netto-uitvoer droeg negatief bij met ongeveer 0,7 procentpunt. Dat ging gepaard met het verlies van belangrijke marktaandelen vorig jaar. De nettobijdrage van de buitenlandse handel tot de groei zou daarentegen uitgesproken positief zijn (0,6 procentpunt) in 2006, waarna ze zou afnemen in 2007 (0,1 procentpunt).

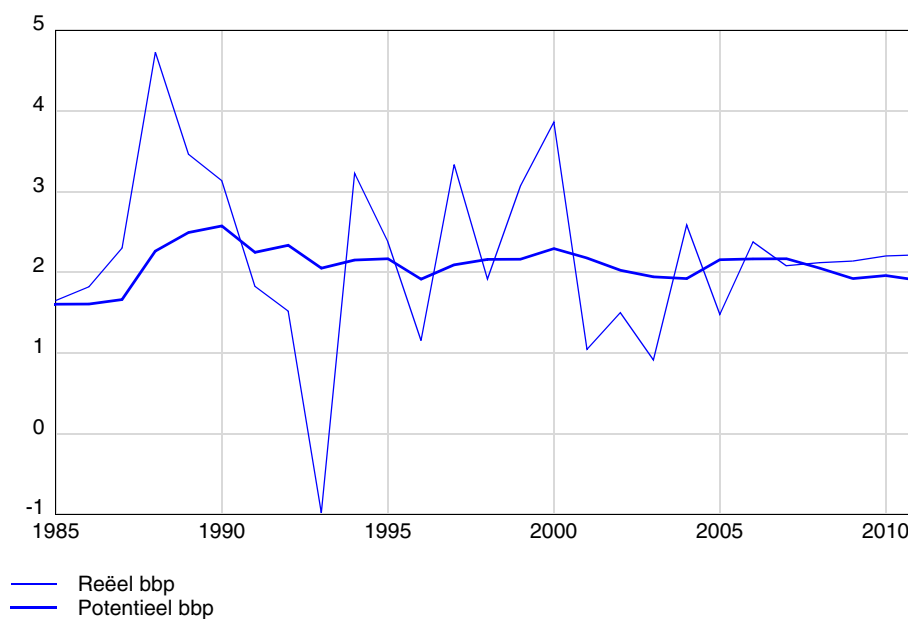
Het belang van de componenten van de binnenlandse vraag varieert gedurende de periode 2005-2007. Zo waren de bedrijfsinvesteringen in 2005 de belangrijkste motor achter de groei (bijdrage van 1,4 procentpunt), maar de voorraadvorming speelde dan weer een negatieve rol (-0,3 procentpunt). Dit jaar zouden alle componenten van de binnenlandse vraag de groei ondersteunen. In 2007 zou de bijdrage van de particuliere consumptie en van de overheidssector iets groter zijn dan in 2006, terwijl de bijdrage van de bedrijfsinvesteringen ongewijzigd zou blijven.

Vanaf 2008 ten slotte, zou de economische groei evenwichtiger worden, met een positieve bijdrage van de netto-uitvoer en van de verschillende componenten van de binnenlandse vraag.

Terwijl het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland in 2002 nog 5 % van het bbp vertegenwoordigde, daalde het tot 2,3 % van het bbp in 2005. In de projectieperiode zou het buitenlands overschot in 2006 en 2007 stabiel blijven, het zou zich daarna licht herstellen, vooral dankzij de gunstige evolutie van de ruilvoet op het einde van de periode. Het zou in 2011 3,2 % van het bbp bedragen.

Wat de structuur van de toegevoegde waarde betreft, zou het aandeel van de marktdiensten toenemen, zowel in nominale als in reële termen. Op het einde van de periode creëren de marktdiensten bijna 61 % van de nominale toegevoegde waarde van de economie. Het aandeel van de industrie daalt tot 24,5 %. In 1990 bedroegen die aandelen respectievelijk 53 % en 31,2 %.

FIGUUR 2 - Reële en potentiële groei van het bbp
(in procent)

A. De reële en potentiële groei van het bbp

Een sterkere bbp-groei in de projectieperiode

Tijdens de eerste helft van dit decennium was de economische groei beduidend lager dan het gemiddelde van de voorgaande twintig jaar. Dankzij de snellere bbp-groei over de periode 2006-2011, zou het verschil ten opzichte van de historische gemiddelden verkleinen, zoals blijkt in tabel 3.

TABEL 3 - Reëel bbp, potentieel bbp en determinanten
(groeivoeten in procent – periodegemiddelden)

	1981-1990	1991-2000	2001-2011	2001-2005	2006-2011
Reëel bbp	2,0	2,1	1,9	1,5	2,2
Potentieel bbp	1,9	2,2	2,0	2,0	2,0
Bijdrage:					
Factor arbeid	-0,2	0,3	0,4	0,5	0,4
Factor kapitaal	0,6	0,8	0,6	0,6	0,6
Totale factorproductiviteit	1,5	1,0	1,0	0,9	1,0

Het potentiële bbp vertegenwoordigt de aanbodcapaciteit van een economie bij een 'normaal' gebruik van beschikbare productiefactoren. Aangezien het potentiële bbp per definitie niet rechtstreeks waarneembaar is, kan het op diverse manieren worden geraamd. In het kader van deze vooruitzichten gebruiken wij de methodologie van de Europese Commissie die door de ECOFIN-raad van juli 2002 werd goedgekeurd. In de kader hierna worden de belangrijkste verbeteringen aangestipt die recent werden aangebracht aan de methode en de manier waarop die methode werd uitgewerkt in het kader van de economische vooruitzichten.

Evolutie van de bijdragen tot de potentiële bbp-groei

De gekozen benadering steunt op een productiefunctie waarmee kan nagegaan worden in welke mate de productiefactoren, namelijk arbeid en kapitaal, en de totale factorproductiviteit (TFP) bijdragen tot de potentiële groei. Als we de resultaten bekijken, valt de opmerkelijke stabiliteit op van de Belgische potentiële groei, wat een weerspiegeling is van de stabiele gemiddelde bbp-groei sinds 1980, beschouwd over subperiodes van tien jaar.

De bijdrage van de factor arbeid hangt af van de demografische evolutie, de trendmatige activiteitsgraad en de NAIRU¹. Die bijdrage herstelde zich fors in de jaren negentig en zou tijdens dit decennium nog licht toenemen. In de projectieperiode zou de bijdrage van de factor arbeid vertragen onder invloed van de tragere groei van de bevolking op arbeidsleeftijd. De toename van de kapitaalvoorraad zou de potentiële groei in dezelfde mate ondersteunen als tijdens de periode 2001-2005. De TFP zou een bijdrage leveren die vergelijkbaar is met die in de jaren negentig.

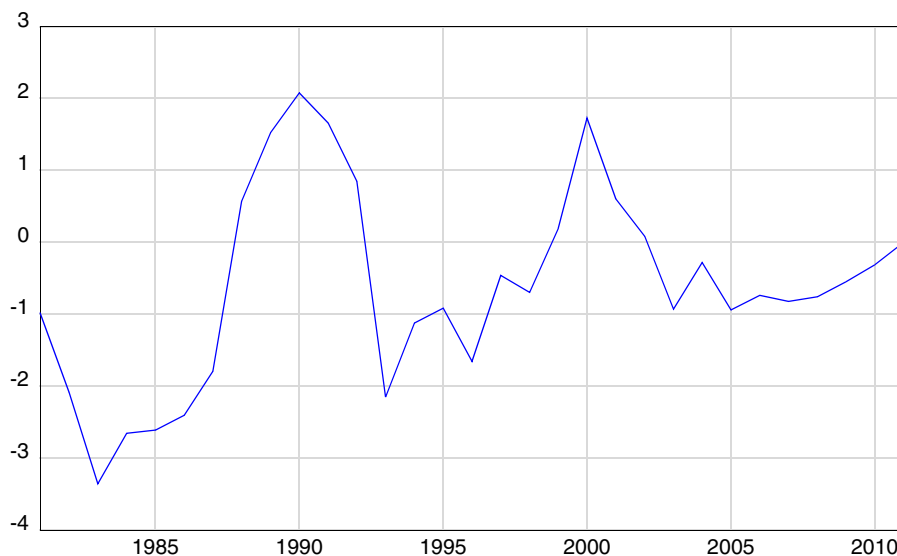
De output gap wordt geleidelijk gedicht

Figuur 3 geeft de evolutie weer van de output gap (het verschil tussen het reële en het potentiële bbp, uitgedrukt in procent van het potentiële bbp) sinds het begin van de jaren tachtig. De schommelingen van de output gap zijn toe te schrijven aan het feit dat op korte termijn de vraag rond het potentiële niveau schommelt. De conjunctuurpieken van 1990 en 2000 komen duidelijk tot uiting, net zoals de dieptepunten in 1983 en 1993. Voor de recente periode, die geken-

1. Omschreven als de werkloosheidsgraad die in overeenstemming is met een stabiele inflatie (zie hoofdstuk 5, sectie D).

markt wordt door een zwakke groei, is de neerwaartse cyclus minder zichtbaar. Vanaf 2008 zou de bbp-groei iets groter worden dan de potentiële groei en zou de output gap geleidelijk gedicht worden.

FIGUUR 3 - Output gap
(in procent van het potentiële bbp)

Af en toe belangrijke herzieningen van de output gap

De raming van de output gap voor België werd door het Federaal Planbureau altijd gekoppeld aan het scenario van de economische vooruitzichten¹. Dat sluit evenwel geen herzieningen uit van de output gap, aangezien de nationale rekeningen aan belangrijke herzieningen onderhevig zijn. De benadering garandeert echter wel coherente resultaten.

Tabel 4 vergelijkt de ramingen van de output gap die vorig jaar in het kader van de economische vooruitzichten werden gemaakt, met de huidige ramingen. Vermits de output gap het resultaat is van een accumulatie van groeiverschillen tussen het reële en potentiële bbp, zal elke herziening van beide groeivoeten een blijvende impact hebben op de output gap. De laatste twee regels tonen duidelijk aan dat in het verleden, vooral de herzieningen van de nationale rekeningen aan de oorsprong liggen van de onstabiele output gap, aangezien de raming van de potentiële groei minder varieert.

TABEL 4 - Herziening van de output gap ten opzichte van de raming van 2005

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Output gap (vooruitzichten 2006-2011)	-0,9	-1,7	-0,5	-0,7	0,2	1,7	0,6	0,1	-0,9	-0,3	-0,9
Output gap (vooruitzichten 2005-2010)	-1,1	-1,7	-0,4	-0,6	0,4	2,0	0,5	-0,5	-1,1	-0,3	-0,5
Herziening van de schommelingen van de output gap:	0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,3	0,5	-0,4	-0,1	-0,5
Herziening van de groeivoet van het reële bbp	0,0	-0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,0	0,3	0,6	-0,3	-0,1	-0,3
Herziening van de groeivoet van het potentiële bbp	0,1	-0,1	-0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,1	-0,0	-0,1	-0,2

1. Zie daartoe de uitleg in de laatste paragraaf van de kader hierna.

Voor 2005 zien we dat de projectiefout van het reële bbp en die van het potentiële bbp bijdraagt tot een substantiële herziening van de output gap. Dat laatste voorbeeld toont goed aan hoe moeilijk het is om de huidige output gap te ramen. Het feit dat die maat onbetrouwbaar is, werd herhaaldelijk naar voren geschoven in de economische literatuur¹. Zoals Denis et al.² echter aantonen, dienen vooral de herzieningen van de nationale rekeningen en de projectiefouten van het reële bbp in vraag gesteld te worden, in plaats van de kwaliteit van het model dat gebruikt wordt om de potentiële groei te ramen.

Berekening van de potentiële groei: methodologische veranderingen

Onder toezicht van de werkgroep van het Comité voor Economisch Beleid van de EU die rond de output gap werkt, bracht de Europese Commissie in de loop van de voorbije drie jaar methodologische verbeteringen aan^a. Het arbeidsvolume dat voor de berekening van de potentiële groei wordt gebruikt, wordt nu uitgedrukt in aantal uren. Voorheen waren er geen geharmoniseerde gegevens op Europees niveau beschikbaar en werd dat volume uitgedrukt in aantal personen. Formeel gezien wordt de volgende productiefunctie gebruikt:

$$YPOT_t = K_t^{(1-\alpha)} (LP_t HT_t)^\alpha TFPT_t$$

YPOT, K, LP, HT en TFPT staan voor respectievelijk het potentiële bbp, de kapitaalvoorraad, de potentiële werkgelegenheid in aantal personen, de trendmatige arbeidsduur en de trendmatige totale factorproductiviteit.

Ten opzichte van het concept 'werkgelegenheid in aantal personen' dat vroeger werd gebruikt, sluit de totale factorproductiviteit nu de effecten van de wijziging van de trendmatige arbeidsduur uit. Het verband tussen de oude TFP ('O') en de nieuwe ('N') kan als volgt worden omschreven:

$$TFPT_t^O = HT_t^\alpha TFPT_t^N$$

Gelet op de trendmatige daling van de arbeidsduur, zal de bijdrage van de totale factorproductiviteit groter zijn in de nieuwe versie, maar de bijdrage van de factor arbeid zal kleiner zijn. De potentiële groei verandert evenwel niet door die conceptwijziging.

Tot slot wijzen wij erop dat, hoewel de benadering die in de economische vooruitzichten wordt gebruikt, over het algemeen identiek is aan de benadering van de EC, ze op verschillende databanken wordt toegepast. De EC gebruikt de geharmoniseerde gegevens op Europees niveau die uit de AMECO-databank komen en aangevuld zijn door haar eigen vooruitzichten (momenteel tot 2007). De inputreeksen voor de productiefunctie worden nog verlengd op basis van de demografische vooruitzichten van EUROSTAT en van univariabele statistische technieken. Het FPB gebruikt daarentegen de databank van het HERMES-model, aangevuld met de cijfers uit de vooruitzichten. Daardoor kunnen er kleine verschillen ontstaan bij de raming van de potentiële groei en de bijdragen van de verschillende inputs.

- a. De methode wordt in zijn huidige formulering voorgesteld in Denis C., Grenouilleau D., Mc Morrow K. and Röger W., 'Calculating Potential Growth Rates and Output Gaps – A Revised Production Function Approach', European Economy, Economic Paper nr. 247, maart 2006.

1. Zie voor de Verenigde Staten bijvoorbeeld Orphanides A. and van Norden S., 'The Unreliability of Output Gap Estimates in Real Time', The review of Economics and Statistics, Nr. 4, november 2002, en voor de eurozone: ECB 'The (Un)reliability of Output Gap in Real Time' in Monthly Bulletin, februari 2005.
2. Zie referentie onder aan de bladzijde van de kader hierna.

B. De componenten van de economische groei

1. Algemeen overzicht

In de periode 2006-2011 zou de gemiddelde economische groei 0,3 procentpunt hoger liggen dan in de periode 2000-2005. De samenstelling van die economische groei zou op heel wat punten vergelijkbaar zijn. De uitvoer zou de belangrijkste motor vormen van de economische groei (zie tabel 5). De negatieve bijdrage van de invoer tot de groei zou echter ook groot zijn. De netto-uitvoer zou de groei stimuleren met 0,3 procentpunt, d.i. 0,2 procentpunt meer dan in de periode 2000-2005. De bijdrage van de binnenlandse bestedingen zou eveneens groter zijn tijdens de projectieperiode (1,9 procentpunt tegenover 1,8 procentpunt voor de periode 2000-2005). De particuliere consumptie blijft dynamisch dankzij verschillende maatregelen, zoals het laatste luik van de fiscale hervorming (in 2006) en het Generatiepact (vanaf 2008), die de koopkracht van de gezinnen doen toenemen. De bijdrage van de bedrijfsinvesteringen tot de economische groei zou behouden blijven, o.m. door de hoge financieringscapaciteit van de ondernemingen en de gunstige financieringsvoorwaarden voor de investeringsprojecten. Ten slotte zou de bijdrage van de overheidsbestedingen (consumptie en investeringen) tot de groei zich stabiliseren op het niveau van de periode 2000-2005, na een constante groei sinds de jaren tachtig.

TABEL 5 - Bijdragen tot de bbp-groei
(jaargemiddelden in procentpunt)

	1982-1987	1988-1993	1994-1999	2000-2005	2006-2011
Binnenlandse bestedingen ^a	1,3	2,5	2,0	1,8	1,9
- particuliere consumptie	0,9	1,3	1,1	0,8	0,9
- investeringen in woningen	0,0	0,3	0,1	0,1	0,1
- bedrijfsinvesteringen ^b	0,4	0,6	0,5	0,4	0,4
- overheidsbestedingen	0,0	0,3	0,4	0,5	0,5
Netto-uitvoer	0,2	-0,2	0,5	0,1	0,3
- uitvoer	1,8	3,0	4,1	3,1	5,2
- invoer	-1,6	-3,2	-3,6	-3,0	-5,0
Totaal (bbp-groei)	1,5	2,3	2,5	1,9	2,2

a. Inclusief voorraadvorming.

b. Exclusief de investeringen van bepaalde overheidsbedrijven die opgenomen zijn in de overheidsbestedingen.

2. De buitenlandse handel

In 2005 verloren de Belgische exporteurs belangrijke marktaandeelen.

Als gevolg van de forse toename van de energieprijzen, stegen de invoerprijzen in 2005 veel sneller dan in 2004¹. Hetzelfde geldt - zij het minder uitgesproken - voor de uitvoerprijzen. België liet daardoor een verslechtering van de ruilvoet optekenen voor het derde jaar op rij. In die context nam de Belgische uitvoer met 2,6 % toe in 2005; een vooruitgang die onder het cijfer van 2004 ligt (6,2 %) en onder het groeicijfer van de potentiële uitvoermarkten (5,9 %).

Het verschil tussen de potentiële en de effectieve uitvoergroei weerspiegelt een groot verlies aan marktaandeelen in 2005, wat in mindere mate ook al het geval was in 2004. In de loop van die twee jaren, stegen de Belgische uurloonkosten sneller dan de gemiddelde uurloonkosten bij onze drie belangrijkste handelspartners. Die evolutie heeft de concurrentiepositie van België negatief beïnvloed. Gelet op de zwakke productiviteitswinst per uur in 2005 (0,2 %), stegen de loonkosten per eenheid product met 2,0 % in 2005. In de periode 1999-2004 bedroeg die groei gemiddeld slechts 1,3 % en in de periode 1994-2004 slechts 1 % (zie kader hieronder voor een preciezere analyse van de oorsprong van de verliezen aan marktaandeelen voor België sinds het midden van de jaren 80).

De invoer steeg sneller (3,6 %) dan de uitvoer. De bijdrage van de netto-uitvoer tot de economische groei was dus ruim negatief in 2005, nl. ongeveer 0,7 procentpunt.

Die slechte prestaties in termen van netto-uitvoer, gecombineerd met sterke ruilvoetverliezen, deden het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland sterk afnemen. Het overschot bedroeg in 2002 nog 5 % van het bbp, maar in 2005 was dat nog maar 2,3 % van het bbp, wat overeenkomt met een verlies van 6,4 miljard euro op drie jaar tijd.

In 2006 zou de uitvoergroei onder invloed van het herstel van de Europese economie, hernemen, maar blijft nog onder zijn potentieel.

In 2006 zouden de voor België relevante uitvoermarkten iets sneller groeien dan in 2005 (6,6 % tegenover 5,9 %) dankzij de herneming van de Europese economie, een stabilisering van het internationale handelsvolume op een hoog niveau en de lichte terugval van de euro ten opzichte van de Amerikaanse dollar.

De Belgische uitvoer zou met 5,0 % groeien. Hoewel die groei beduidend groter is dan in 2005, blijft ze echter ruim onder het uitvoerpotentieel. Ondanks het feit dat de Belgische uurloonkosten hoger blijven dan gemiddeld bij onze drie belangrijkste handelspartners, zou het Belgische prijsconcurrentievermogen minder achteruitgaan dan in 2005. De loonkosten per eenheid product zouden slechts met 1,3 % stijgen (tegenover 2,0 % in 2005).

De herneming van de finale vraag stimuleert de invoer, die een groei van 4,5 % zou laten optekenen. De netto-uitvoer in volume zou toch positief bijdragen tot de economische groei in 2006, met ongeveer 0,6 procentpunt.

In 2006 zou de ruilvoet evenveel verslechteren als in 2005 (-0,8 %).

1. De evolutie van de invoerprijzen wordt in hoofdstuk 4 weergegeven.

De jaren 2007-2011 worden gekenmerkt door een positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de groei.

De periode 2007-2011 wordt gekenmerkt door een positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de groei. Die evolutie past in het kader van een gunstige groei (6,4 % gemiddeld) van de voor België relevante uitvoermarkten, een stabiele pariteit tussen de dollar en de euro en een relatief matige groei van de loonkosten per eenheid product (+1,6 gemiddeld). In die context zou de uitvoer een jaarlijks groeitempo van gemiddeld 5,4 % behalen.

Het groeiverschil tussen de uitvoermarkten en de uitvoer zou blijven bestaan maar kleiner zijn dan in de periode 2004-2006. De Belgische exporteurs blijven dus marktaandeel verliezen. Die verliezen zouden echter minder groot zijn dan in de periode 2004-2006. Dat komt vooral doordat vanaf 2007 de groei van de Belgische loonkosten per uur gelijk loopt met de gemiddelde loonkosten per uur bij onze drie belangrijkste handelspartners. Dankzij grotere productiviteitswinsten, kan de stijging van de loonkosten per eenheid product beperkt worden.

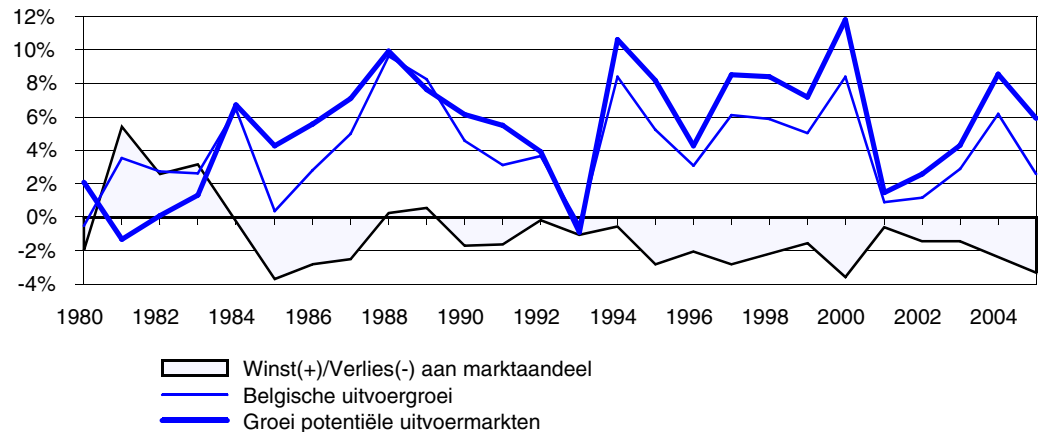
Terzelfdertijd zou de invoer met 5,5 % toenemen onder invloed van de sterke finale vraag. Ondanks die sterke invoerstijging zou de netto-uitvoer positief bijdragen tot de economische groei (gemiddeld +0,2 procentpunt).

Als gevolg van de dalende energieprijzen en de evolutie van de internationale prijzen, zouden de Belgische invoer- en uitvoerprijzen vanaf 2008 veel langzamer stijgen (in jaargemiddelde respectievelijk 0,9 % en 0,7 %). Over de periode 2007-2011 zouden ruilvoetwinsten worden geboekt (0,2 % gemiddeld). Het is vooral dankzij die winst dat het overschot van de lopende verrichtingen met het buitenland geleidelijk zou verbeteren van 2,1 % van het bbp in 2007 tot 3,2 % in 2011.

Verlies aan marktaandeel te wijten aan achteruitgang van het Belgisch concurrentievermogen?

Uit figuur 4 blijkt dat de Belgische uitvoergroei sinds het midden van de jaren 80 doorgaans achterblijft op de groei van de Belgische potentiële uitvoermarkten, wat wijst op een verlies aan marktaandeel. Tijdens de eerste helft van de jaren 90 werd het verlies aan marktaandeel tijdelijk kleiner, maar sinds 1995 is de situatie opnieuw vergelijkbaar met die van de tweede helft van de jaren 80. De figuur toont ook dat het verlies aan marktaandeel tussen 2001 en 2005 is opgelopen, maar historisch gezien geen abnormaal niveau bereikt.

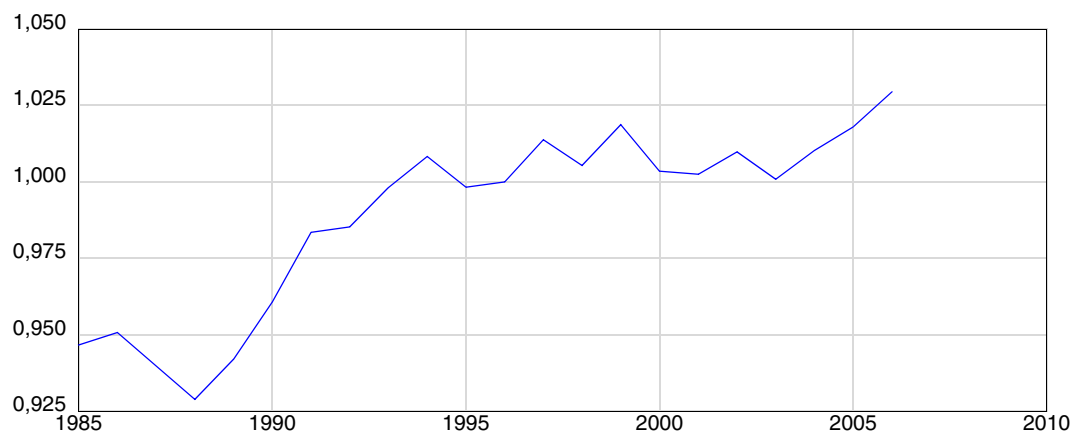
FIGUUR 4 - Evolutie Belgische potentiële uitvoermarkten, uitvoer en marktaandeel

Bron: FPB, Europese Commissie, INR.

Sinds 1997 vindt de loonvorming in de privé-sector in België plaats in het kader van de wet ter bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen (van 1996). Die wet bepaalt dat de toename van de Belgische uurloonkosten de gewogen gemiddelde groei van de uurloonkosten bij onze drie belangrijkste handelspartners^a niet mag overschrijden. Daartoe sluiten de sociale partners tweejaarlijks een sociaal akkoord waarin een maximale uurloonkostenstijging bepaald wordt die als basis dient voor de loononderhandelingen op sectoraal en ondernemingsvlak.

FIGUUR 5 - Relatieve evolutie van de Belgische uurloonkosten
(Tegenover de drie belangrijkste handelspartners, 1996=1)

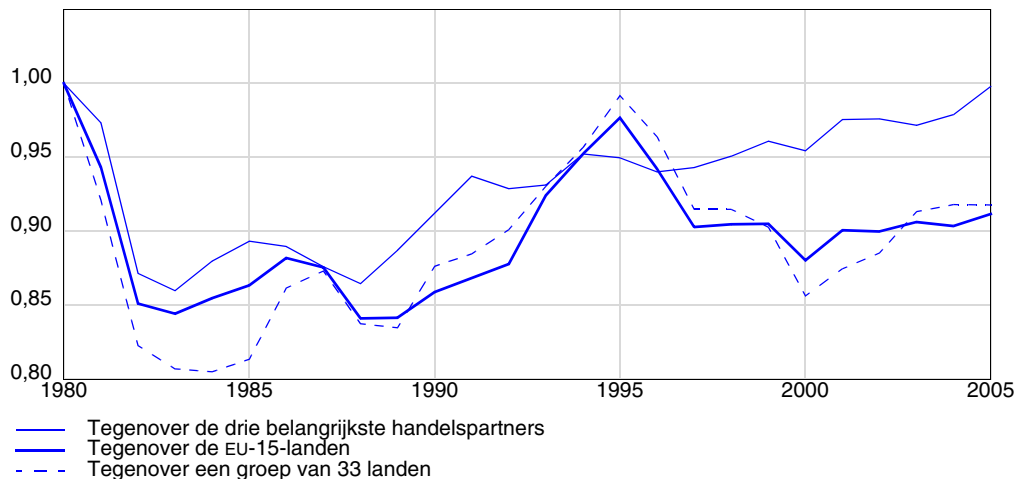

Bron: Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.

Zoals blijkt uit figuur 5 (berekeningen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven) stegen de Belgische uurloonkosten een stuk sneller dan het gemiddelde van de drie belangrijkste handelspartners van 1989 tot 1994. Sinds het in werking treden van de wet van 1996 wordt de relatieve evolutie van de Belgische uurloonkosten duidelijk beter in de hand gehouden, met uitzondering van de meest recente jaren. Sinds 2004 valt de toename van de Belgische loonkosten immers opnieuw een stuk sterker uit dan in onze drie buurlanden. Dat wordt vooral verklaard door de toename van de energieprijzen die resulteerde in een hoger dan verwachte loonindexering, en door de lager dan verwachte toename van de reële lonen in onze buurlanden die vooral het gevolg is van de Duitse loonmatiging.

Hoewel bijna de helft van het Belgische uitvoerpakket terecht komt bij onze drie belangrijkste handelspartners, loont het ook de moeite om de Belgische concurrentiepositie in een breder perspectief te kaderen. Daartoe wordt in figuur 6 de evolutie van de reële effectieve wisselkoers (REWK) voor België tegenover de rest van de EU-15 en een grotere groep van 33 landen^b weergegeven. Een appreciatie (toename) van de REWK betekent dat de Belgische loonkosten per eenheid product sneller toenemen dan bij de handelspartners als gevolg van een appreciatie van de nominale effectieve wisselkoers (NEWK), een relatief snellere stijging van de binnenlandse loonkosten per hoofd of een relatief zwakkere groei van de binnenlandse arbeidsproductiviteit.

FIGUUR 6 - Evolutie van de reële effectieve wisselkoers voor België
(Relatieve loonkosten per eenheid product in gemeenschappelijke munt, 1980=1)

Bron: FPB, Europese Commissie.

Figuur 6 geeft aan dat het verloop van de Belgische REWK sterk afhankelijk is van de keuze van de groep van referentielanden. Bovendien neemt de variabiliteit van de REWK fors toe naarmate de groep van handelspartners wordt uitgebreid door de toenemende invloed van de NEWK op het verloop van de REWK. Onafhankelijk van de groep van referentielanden valt op dat de competitiviteit van de Belgische economie fors verbeterde in het begin van de jaren 80 dankzij de devaluatie van de Belgische frank. De REWK stabiliseerde gemiddeld tijdens de tweede helft van de jaren 80, doordat de appreciatie van de Belgische NEWK gecompenseerd werd door een relatief tragere toename van de loonkosten per eenheid product.

Sinds 1990 verslechterde de Belgische concurrentiepositie tegenover de drie belangrijkste handelspartners vooral tijdens de eerste helft van de jaren 90 en tijdens de afgelopen jaren (cf. supra). Ten opzichte van een grotere groep handelspartners (EU-15 of een groep van 33 landen^b), constateren we dat de toename van de REWK tijdens de eerste helft van de jaren 90 gevolgd werd door een aanzienlijke verbetering van de competitiviteit in de periode 1996-2000. In de daaropvolgende jaren verslechterde het concurrentievermogen opnieuw.

Indien we figuur 4 en figuur 6 met elkaar vergelijken wordt duidelijk dat de Belgische competitiviteit geen afdoende verklaring biedt voor de opgelopen verliezen aan marktaandeel (die een structureel fenomeen zijn). Ondanks de forse appreciatie van de REWK in de eerste helft van de jaren 90, werd slechts een bescheiden toename van het verlies aan marktaandeel opgetekend, terwijl in de tweede helft van de jaren 90 de sterke competitiviteitsverbetering niet kon verhinderen dat het verlies aan marktaandeel aanzienlijk opliep. Dat wordt waarschijnlijk gedeeltelijk verklaard doordat wijzigingen van de REWK met vertraging inwerken op de Belgische uitvoerprestaties. Structurele factoren hebben ongetwijfeld ook een belangrijke rol gespeeld. Die hebben te maken met de ongunstige structuur of productmix van de Belgische uitvoer. De Belgische exporteurs zijn immers relatief zwak vertegenwoordigd in bepaalde dynamische bedrijfstakken (electrische machines, telecommunicatie, elektronica en informatica), en relatief sterk in bedrijfstakken die een trage groei kennen (basischemie, metaalnijverheid en textiel)^c.

In projectie zou de competitiviteit van de Belgische economie licht verbeteren door het respecteren van de loonnorm t.o.v. onze handelspartners (hypothese). Daardoor zouden de Belgische uitvoerprijzen aan hetzelfde ritme groeien als de internationale exportprijzen en zouden de verliezen aan marktaandelen minder groot worden dan in het recente verleden. Niettemin blijft België marktaandelen verliezen, wat verklaard wordt door de hierboven aangehaalde structurele factoren.

- Duitsland, Frankrijk en Nederland.
- De EU-25 landen (zonder België) plus de vs, Canada, Japan, Zwitserland, Noorwegen, Australië, Nieuw-Zeeland, Mexico en Turkije.
- MELYN W., 2004, "Kenmerken en verloop van de buitenlandse handel van België", *Economisch Tijdschrift*, NBB, 3^e kwartaal 2004, p.7-28.

3. De binnenlandse bestedingen

De binnenlandse vraag groeide, ondersteund door de investeringen, met 2,3 % in 2005, ...

... vertraagt tijdelijk in 2006 en stabiliseert zich vervolgens op ongeveer 2,1 %.

In 2005 steeg, voor het eerste sinds 2002, de koopkracht van de particulieren.

Na een groei van 2,6 % in 2004, vertraagde de toename van de binnenlandse bestedingen enigszins in 2005 (2,3 %). De groei van de binnenlandse vraag heeft in 2005 een vrij ongebruikelijke samenstelling. Ze combineert een relatief zwakke toename van de particuliere en overheidsconsumptie, een uitzonderlijke groei van de investeringen en een erg negatieve bijdrage van de voorraadvorming tot de economische groei (-0,3 procentpunt).

In 2006 zou de groei van de binnenlandse bestedingen afgeremd worden (1,8 %) door een inkrimping van de groei van de bedrijfsinvesteringen (hoewel de particuliere en overheidsconsumptie zich herstellen)¹. Daarna (2007-2011) zou de groei schommelen rond 2,1 %, een iets sterkere stijging dan in de periode 2000-2005 (1,8 %). Zowel de particuliere consumptie als de bruto vaste kapitaalvorming zouden jaarlijks gemiddeld een grotere groei laten optekenen dan in 2000-2005 (respectievelijk 1,9 % en 2,6 % tegenover 1,6 % en 2,4 % voor de periode 2000-2005) in tegenstelling tot de overheidsconsumptie (2,1 % tegenover 2,2 %).

a. Consumptie van de particulieren²

In 2005 steeg de particuliere consumptie met 1,3 %, een minder sterke toename dan in 2004 (1,5 %). De onzekerheid als gevolg van de hoge energieprijzen en hun volatiliteit, zorgde waarschijnlijk voor die groeivertraging van de particuliere consumptie. Nochtans groeide de koopkracht van de particulieren voor het eerst sinds 2002³.

Het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren is met 1,1 % gestegen in 2005, na een daling met 0,2 % in 2004 en met 1 % in 2003. Over de periode 1992-2002 groeide het gemiddeld met 1,3 %. Hoe kan die recente evolutie van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren worden verklaard?

De belangrijkste component van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren⁴, namelijk het looninkomen tegen constante prijzen, steeg de voorbije drie jaar slechts matig, met respectievelijk 0,2 %, 0,4 % en 0,7 % (tegenover gemiddeld 2,2 % over de periode 1992-2002). Dat wordt hoofdzakelijk verklaard door het feit dat in de loop van die drie jaar de gezondheidsindex - die aan de basis ligt van de loonindexering - minder snel steeg dan het algemene prijspeil als gevolg van de voortdurende stijging van de energieprijzen.

Die minder snelle groei van de gezondheidsindex heeft ook een invloed gehad op de overige componenten van het inkomen die op basis van de gezondheidsindex zijn geïndexeerd (de sociale uitkeringen en de huurinkomsten). Bovendien tastte de hogere inflatie de overige (niet-geïndexeerde) componenten van het inkomen aan in reële termen.

-
1. Vanaf 2006 zou de impact van de voorraadwijzigingen op de groei neutraal zijn.
 2. Huishoudens en izw's ten behoeve van huishoudens.
 3. De koopkracht in de macro-economische betekenis van het woord, namelijk het reëel beschikbaar inkomen van alle particulieren samen.
 4. Een gedetailleerde analyse van de evolutie van de verschillende soorten inkomens wordt in afdeling C van dit hoofdstuk voorgesteld.

De koopkrachtstijging in 2005 wordt niet enkel verklaard door de relatief sterkere groei van de loonmassa, maar ook door het hoger gemengd inkomen van de zelfstandigen - na een terugval tijdens de vier voorgaande jaren. Beide componenten werden ondersteund door een toename van het aantal loontrekkenden en zelfstandigen. Ten slotte heeft ook de opnieuw positief geworden groei van de gezinsinkomens uit vermogen, na een terugval gedurende de drie voorgaande jaren, bijgedragen tot het herstel van het reëel beschikbaar gezinsinkomen.

Er dient opgemerkt te worden dat, behalve in 1999 en 2001, de groei van de particuliere consumptie in de periode 1995-2005 systematisch hoger is geweest dan de groei van de koopkracht (zie figuur 7). De particulieren kozen er dus voor om minder te sparen om een bepaald consumptieniveau te behouden. Bijgevolg daalde de spaarquote van de particulieren sterk. De particuliere spaarquote bedroeg in 1993 nog 21,7 %, maar zakte geleidelijk naar 12,6 % in 2005. Dat is het laagste peil in de periode 1985-2005 (zie figuur 8). Ondanks dat historisch lage niveau, blijft de spaarquote van de Belgen hoger dan het Europees gemiddelde.

In de periode 2006-2008 blijft de koopkracht van de particulieren toenemen.

In 2006 zou de koopkracht van de particulieren sterker groeien (1,5 %) in het bijzonder als gevolg van de werkgelegenheidsgroei en de toepassing van het laatste luik van de fiscale hervorming van 2001¹. Die factoren zouden, samen met een meer gematigde stijging van de energieprijzen, moeten leiden tot een toename van de particuliere consumptie met 1,5 %.

De koopkracht van de particulieren zou in 2007 verder toenemen (2,1 %), ondanks het feit dat het positieve effect van de belastinghervorming dan uitgewerkt is. Voor het eerst sinds 2003, zou de groei van de gezondheidsindex in 2007 niet minder bedragen dan die van het algemeen prijspeil (1,8 %). Vanaf 2007 zouden de gezinsinkomens uit vermogen weer significant bijdragen tot de groei van het reëel beschikbaar inkomen (+0,4 procentpunt), vooral als gevolg van de hogere rentevoeten. De particuliere consumptie zou met 1,9 % toenemen.

In 2008 zou het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren met 1,6 % toenemen. Dat is een iets minder snelle groei dan in 2007 en is vooral toe te schrijven aan de hogere sociale bijdragen en belastingen die de particulieren betalen. De consumptie zou aan hetzelfde tempo toenemen als de koopkracht (1,5 %).

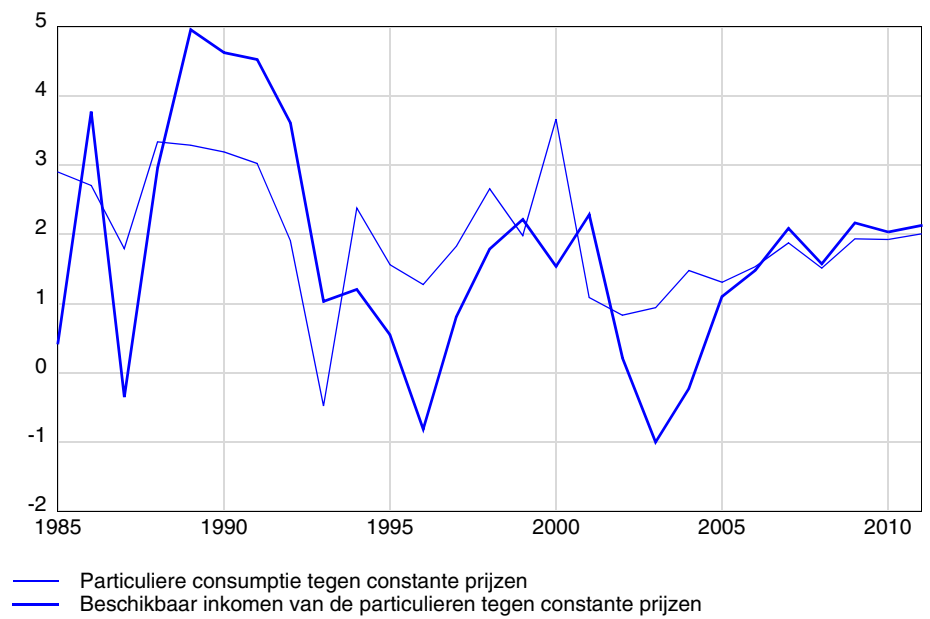
In de loop van de periode 2005-2008, zou de spaarquote van de particulieren zich op een laag peil stabiliseren.

Vanaf 2009, een stevige groei van de koopkracht waarbij de spaarquote stabiel blijft.

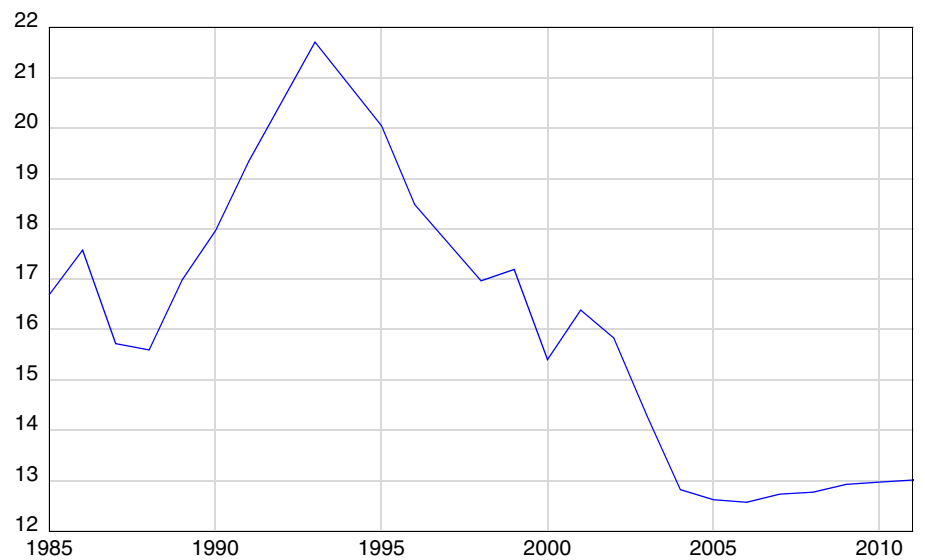
Vanaf 2009 zou het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren gemiddeld met 2,1 % toenemen. Dat is een sterkere toename dan de trendgroei (gemiddeld 1,7 % voor de laatste twintig jaar). Deze evolutie weerspiegelt enerzijds de zeer geleidelijke invloed van het Generatiepact² en anderzijds de sterkere groei van de lonen^{3,4}. Binnen een context van aanhoudend gematigde inflatie (1,8 % gemiddeld), stemmen de particulieren hun consumptie (2 % gemiddeld) af op hun beschikbaar inkomen. Daardoor stabiliseert hun spaarquote en bedraagt ze 13,0 % in 2011.

-
1. In termen van incohering.
 2. Het Generatiepact en de effecten ervan worden in hoofdstuk 6 beschreven.
 3. De lonen, uitgedrukt in constante prijzen, leveren een positieve bijdrage van 2,4 procentpunt tot de groei van 2,1 % van het beschikbaar inkomen (gemiddelde over de periode 2009-2011).
 4. Hoofdstuk 5 geeft een gedetailleerde evolutie van de lonen.

FIGUUR 7 - Groeivoet van de particuliere consumptie (tegen constante prijzen) en van het beschikbaar inkomen van de particulieren (tegen constante prijzen)
(in procent)

FIGUUR 8 - Spaarquote van de particulieren
(sparen in procent van het beschikbaar inkomen)

Structuur van de particuliere consumptie

De sterke stijging van de energieprijzen sinds 2003¹ heeft de structuur van de particuliere consumptie mede beïnvloed (zie tabel 6)². Zo stijgt het deel van het gezinsbudget dat besteed wordt aan energie van 6,7 % in 2002 tot 7,8 % in 2006. Daarbij is rekening gehouden met de maatregelen die de overheid heeft genomen om de impact van de hogere olieprijs op de energiefactuur van de gezinnen te beperken (terugbetaling van een deel van de BTW op stookolie en gas, het 'omgekeerd cliquet-systeem').

De particulieren reageerden op die stijging van de energieprijzen door vooral meer gebruik te maken van het openbaar vervoer (groei van de uitgaven voor vervoer per trein, tram en metro met 5,7 % in 2004 en met 5,0 % in 2005, tegen constante prijzen). De daling van het deel van het gezinsbudget dat aan vrije tijd wordt besteed (van 9,3 % in 2002 tot 8,9 % in 2006) is wellicht eveneens het gevolg van de stijging van de energieprijzen. In de projectieperiode zou het deel van het gezinsbudget dat naar energie gaat, afnemen door de geleidelijke daling van de energieprijzen. In 2011 zou dat deel toch nog 7,1 % bedragen.

Het deel van het gezinsbudget dat aan noodzakelijke goederen, zoals voeding en kleding, wordt besteed, brokkelt verder af tijdens de projectieperiode. Daarmee wordt de trend van de voorbije decennia verdergezet³. Het aandeel van voeding is gehalveerd tussen 1970 (22 %) en 2004 (11,5 %). In 2011 zou het 11,2 % bedragen.

Omgekeerd is het deel van het gezinsbudget dat aan diensten⁴ wordt besteed, toegenomen van 31,7 % in 1970 tot 40,6 % in 2004. Die trend zou aanhouden omdat, naast de aankoop van voertuigen, de meest dynamische consumptiecategorieën in de projectieperiode, de communicatiediensten, vervoer en geneeskundige zorgen (eigen uitgaven) zijn.

Het aandeel van tabak in de particuliere consumptie bleef tussen 2001 en 2005 stabiel op 1,8 %. Tijdens dezelfde periode is de geconsumeerde hoeveelheid tabak nochtans voortdurend afgenomen. Die daling werd evenwel meer dan gecompenseerd door de veelvuldige verhogingen van de tabaksprijs, met name via de accijnsverhogingen. In de projectie zouden de toekomstige accijnsverhogingen tot 2007 en de verschillende overheidsmaatregelen in het kader van het uitgebreide federale antitabaksplan⁵ (vooral het algemeen rookverbod op de werkvloer behalve in de rooklokalen sinds 1 januari 2006) moeten leiden tot een daling van het verbruik en dat bijna tot op het einde van de projectieperiode. Het deel van het gezinsbudget dat gaat naar tabak zou in de totale gezinsuitgaven licht dalen en in 2011 1,6 % bedragen.

-
1. De gemiddelde groei van de consumptieprijzen voor energie bedraagt in de periodes 2000-2005 en 2006-2011 respectievelijk 5,8 % en 1,7 %. Tijdens die periodes groeien de consumptieprijzen zonder energie respectievelijk met 2,1 % en 1,9 %.
 2. Voor meer gedetailleerde resultaten per consumptie categorie, zie de statistische bijlage.
 3. Het deel van het gezinsbudget voor voeding, drank en kleding bedroeg in 1970 34,9 % en in 2004 nog slechts 19,7 %.
 4. Zonder consumptie-uitgaven van ingezetenen in het buitenland.
 5. Ingevolge de bekrachtiging door België van de Raamovereenkomst van de Wereldgezondheidsorganisatie die werd goedgekeurd in mei 2003.

TABEL 6 - Structuur en groei van de particuliere consumptie

	Structuur in lopende prijzen				Gemiddelde reële jaarlijkse groei	
	1996	2004	2006	2011	2000-2005	2006-2011
Consumptie, energie niet meegerekend	92,7	93,0	92,2	92,9	1,6	2,0
- Voeding, drank en tabak	16,9	16,6	16,6	15,9	1,9	1,1
<i>waarvan tabak</i>	<i>1,8</i>	<i>1,8</i>	<i>1,8</i>	<i>1,6</i>	<i>-2,6</i>	<i>-0,2</i>
- Kleding	5,9	5,0	5,0	4,9	1,7	1,7
- Huur	15,4	14,9	14,6	14,2	1,3	1,2
- Andere goederen en diensten	54,5	56,5	56,0	58,0	1,5	2,4
Energie	7,3	7,0	7,8	7,1	0,9	1,0
- Verwarming en elektriciteit	4,4	4,2	4,6	4,3	2,1	1,0
- Transport	2,8	2,8	3,2	2,8	-0,7	1,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	1,5	1,9

b. Investerings

Lichte toename van de totale investeringen in bbp-terminen

De totale investeringen in verhouding tot het bbp hernemen geleidelijk in de loop van de projectieperiode van 19,8 % in 2005 tot 20,2 % in 2011. De investeringsquote van de overheid zou stabiel blijven tussen 2005 en 2010 en tijdelijk toenemen in 2011, het jaar voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2012. Na drie opeenvolgende jaren van terugval, herstelde het aandeel van de investeringen van de ondernemingen¹ in het bbp zich beduidend in 2005. Na een stabilisering in 2006 en 2007 zou het opnieuw toenemen. De investeringsquote van de gezinnen zou tot 2008 stabiel blijven en daarna iets dalen.

Investerings van de ondernemingen: na een uitzonderlijke groei in 2005, opnieuw een trendmatige groei voor 2006-2011

Na twee opeenvolgende jaren van inkrimping (-3,1 % in 2002 en -2,1 % in 2003), wat heeft geleid tot een grote terugval van de investeringsquote, zijn de investeringen van de ondernemingen, uitgedrukt in constante prijzen, in 2004 schijnbaar aan een inhaalbeweging begonnen (3,3 %). De herneming werd nog sterker in 2005, met een uitzonderlijke groei van 9,8 %.

In 2004 was de stijging vooral toe te schrijven aan enerzijds, een toename van de verkoop van overheidsgebouwen² aan de privésector en, anderzijds, aan de uitzonderlijke aankoop van schepen door enkele maritieme ondernemingen³ (de fiscale hervorming van 2002 maakte maritiem vervoer onder Belgische vlag aantrekkelijker). Die aankoop heeft echter geen impact gehad op de economische groei aangezien het volledig om invoer ging.

Ondanks het herstel van de economische groei, de lage rentevoeten en de verbeterde rendabiliteit (vooral als gevolg van de loonmatiging), was de 'basisgroei'⁴ van de investeringen in 2004 ontgoochelend. De ondernemingen werden immers

1. Onder "ondernemingen" (of "bedrijven") dient men, behalve bij vermelding van het tegendeel, alle bedrijfstakken te verstaan behalve de bedrijfstakken "Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen", "Onderwijs" en "Particuliere huishoudens met werknemers". Dit concept stemt overeen met onze definitie van "Marktbedrijfstakken".
2. In de nationale boekhouding wordt de verkoop van overheidsgebouwen geboekt als een desinvestering van de overheid en als een bijkomende investering voor de ondernemingen.
3. De investeringen van de bedrijfstak 'transport over het water en luchtvaart' registreerden in 2004 een groei van 421 %.
4. D.w.z. zonder uitzonderlijke componenten zoals in 2004 de verkoop van overheidsgebouwen en de bijzondere investeringen van sommige maritieme ondernemingen.

geconfronteerd met een onzekere economische situatie en stelden hun investeringen uit. De investeringen van de bedrijfstak 'vervoer over water en luchtvaart' en de verkoop van overheidsgebouwen niet meegerekend, namen de bedrijfsinvesteringen in 2004 toe met slechts 0,2 %.

De investeringsactiviteit verschilde echter sterk tussen de bedrijfstakken. De bedrijfstakken van de verwerkende nijverheid, de bouw en de overige marktdiensten kenden een grote terugval van hun investeringen, terwijl andere bedrijfstakken zoals energie, krediet en verzekeringen grote investeringen hebben gedaan.

In 2005 maakten de bedrijfsinvesteringen een grote inhaalbeweging en stegen zij met 9,8 %. Daardoor leverden zij een positieve bijdrage van 1,4 procentpunt tot de economische groei, de grootste bijdrage van de voorbije vijftien jaar. In bbp-terminen steeg het aandeel van de bedrijfsinvesteringen aanzienlijk, nl. van 13,2 % in 2004 tot 14,1 % in 2005 (zie figuur 9). Die uitzonderlijke groei weerspiegelde zich in alle bedrijfstakken. De groei van de investeringen van de ondernemingen werd in 2005 neerwaarts beïnvloed door een daling in de verkoop van overheidsgebouwen en opwaarts door de investeringen van de bedrijfstak 'vervoer over water en luchtvaart' (volumestijging met 30,3 % in 2005). Als de investeringen van de bedrijfstak 'vervoer over water en luchtvaart' en de verkoop van overheidsgebouwen niet worden meegerekend, stegen de bedrijfsinvesteringen in 2005 met 10,9 %.

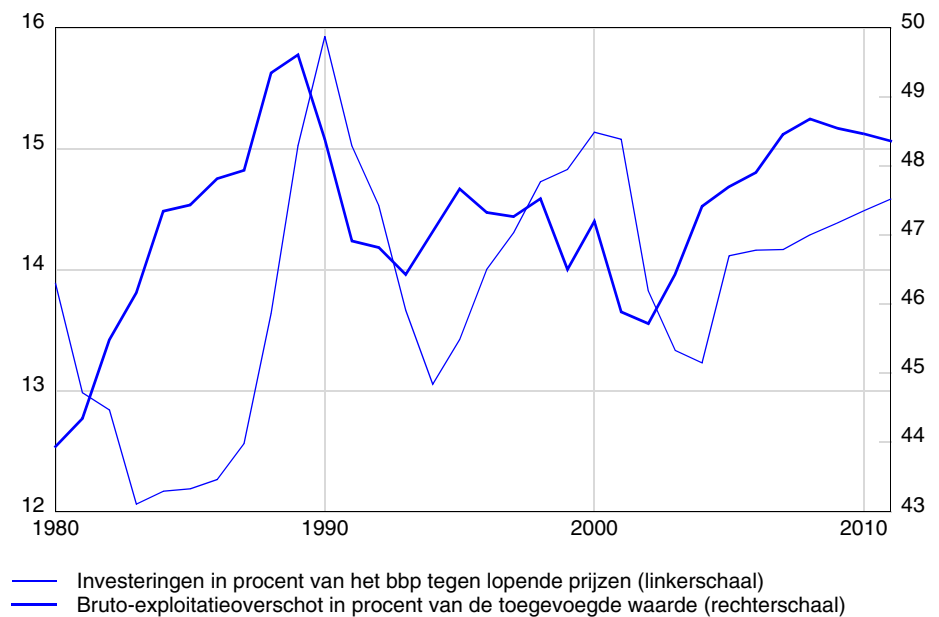
Ondanks de hoge olieprijs, die de winstmarges aantast, zou de rendabiliteit van de ondernemingen in 2006 gehandhaafd blijven door de gematigde stijging van de kosten per eenheid product. De eigen financieringscapaciteit van de ondernemingen zou bijgevolg groter worden, terwijl de externe financieringsvoorwaarden gunstig blijven. Bovendien verbeteren zowel de binnenlandse als de buitenlandse vraagvooruitzichten. Onder die omstandigheden zouden de bedrijfsinvesteringen met 2,5 % stijgen. Dat cijfer wordt opnieuw sterk beïnvloed door uitzonderlijke verrichtingen. Er is in de eerste plaats de negatieve impact door de veronderstelde grote terugval van de investeringen van de bedrijfstak "vervoer over water en luchtvaart" (-71,2 %) in de veronderstelling dat de uitzonderlijke investeringen van de voorbije twee jaar zich vanaf 2006 niet meer herhalen. De groei wordt bovendien positief beïnvloed door de verkoop van overheidsgebouwen aan de privésector. Na 2005, het jaar met een relatief beperkte verkoop van overheidsgebouwen, zou die verkoop in 2006 opnieuw stijgen, wat de bedrijfsinvesteringen doet toenemen. Als de verkoop van overheidsgebouwen en de investeringen van de bedrijfstak 'vervoer over water en luchtvaart' niet worden meegerekend, dan nemen de bedrijfsinvesteringen toe met 3,4 %.

In 2007 zouden de bedrijfsinvesteringen met 2,3 % toenemen. Het cijfer wordt negatief beïnvloed doordat de verkoop van overheidsgebouwen op een veel lager peil ligt (in vergelijking met 2006). Als de verkoop van overheidsgebouwen niet wordt meegerekend, zouden de bedrijfsinvesteringen toenemen met 4,0 %.

De periode 2008-2011 wordt gekenmerkt door een meer trendmatige groei van de bedrijfsinvesteringen. De groei zou in 2008 oplopen tot 3,3 % en daarna geleidelijk verzwakken tot 2,9 % in 2011. Aangezien het groeitempo van zowel de binnenlandse als de buitenlandse vraag tijdens die periode stabiel blijft, is die groeiverzwakking vooral het gevolg van de geleidelijke stijging van de rentevoeten. De rendabiliteit van de ondernemingen zou hoog blijven. Dankzij de iets

hogere productiviteitswinst (groei van gemiddeld 1,4 % tijdens de periode 2008-2011) blijft de stijging van de loonkosten per eenheid product beperkt, ondanks een versnelling van de loonkosten, vooral vanaf 2009. Daarnaast profiteren de ondernemingen vanaf 2008 van een gunstige ruilvoetontwikkeling. Dankzij een gemiddelde jaarlijkse stijging die groter is dan die van het bbp, zouden de bedrijfsinvesteringen een belangrijke motor worden van de economische groei op middellange termijn en een bijdrage leveren van 0,5 procentpunt tot de reële groei van het bbp. De investeringsquote van de ondernemingen stijgt tot 14,6 % van het bbp in 2011, maar blijft onder het percentage van 2001 (15,1 %), het jaar dat voorafging aan de twee jaar van negatieve groei van de bedrijfsinvesteringen.

FIGUUR 9 - Investeringsquote en rendabiliteit van de ondernemingen

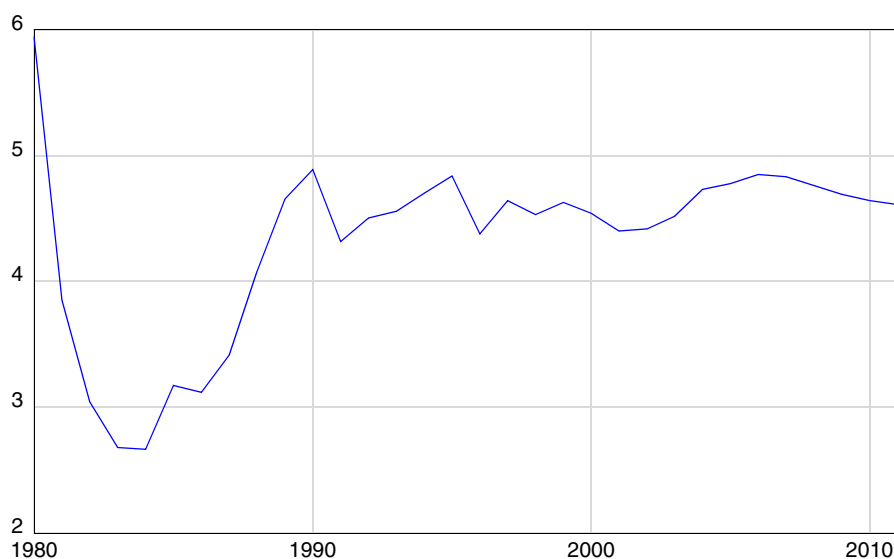
Na een sterke stijging tijdens de periode 2004-2006, een groeivertraging van de investeringen in woningen door de gezinnen.

Na een bijzonder sterke groei in 2004 (9 %, een bijdrage tot de economische groei van 0,4 procentpunt), blijft de groei van de investeringen in woningen hoger dan die van het bbp in 2005 en 2006 (respectievelijk 3,2 % en 2,7 %). Dat goede resultaat is het gevolg van de historisch lage rentevoeten. Het herstel van het consumentenvertrouwen¹ speelt zeker ook een belangrijke rol in die evolutie. Ondanks de hogere hypothecaire rente, zou de woningbouw in 2006 opnieuw fors groeien dankzij de toename van het beschikbaar gezinsinkomen tegen constante prijzen.

In de periode 2007-2011 zou de groei van de investeringen in woningen vertragen (gemiddelde jaarlijkse groei van 1,1 %), hoofdzakelijk door de geleidelijke stijging van de hypothecaire rente. De reële groei van de woningbouw zou daardoor lager zijn dan die van het bbp, wat tot uiting komt in een daling van de investeringen in woningen in procent van het bbp (zie figuur 10).

1. Berekend op basis van de evolutie van de indicator van het consumentenvertrouwen die maandelijks door de NBB wordt gepubliceerd.

FIGUUR 10 - Investerings in woningen
(in procent van het bbp)

Overheidsinvesteringen

In 2005 groeiden de overheidsinvesteringen met 12,9 % in constante prijzen. Dat percentage kan worden verklaard door de infrastructuurwerken van de lokale overheden, die fors zouden toenemen in het vooruitzicht van de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2006. Daarnaast wordt de groeivoet van 2005 opwaarts beïnvloed door de lagere opbrengst uit de verkoop van overheidsgebouwen¹ ten opzichte van 2004.

Dit jaar zouden de lokale overheden hun investeringsinspanningen opdrijven. De verwachte aanzienlijke stijging van de verkoop van overheidsgebouwen in 2006 (ten opzichte van 2005) heeft een sterke negatieve invloed op de groeivoet van de overheidsinvesteringen. Die groeivoet zou immers negatief zijn in 2006 (-1,3 %), maar als de verkoop van overheidsgebouwen niet wordt meegerekend, bedraagt de groei 9,7 %.

In 2007, het jaar na de gemeenteraadsverkiezingen van 2006, zou de 'basisgroei' van de overheidsinvesteringen dalen. De sterke daling (ten opzichte van 2006) van de verkoop van overheidsgebouwen zou daarentegen leiden tot een groei van de totale overheidsinvesteringen. Die zouden met 3,6 % toenemen, maar als de verkoop van overheidsgebouwen niet wordt meegerekend, dalen ze met 8,9 %.

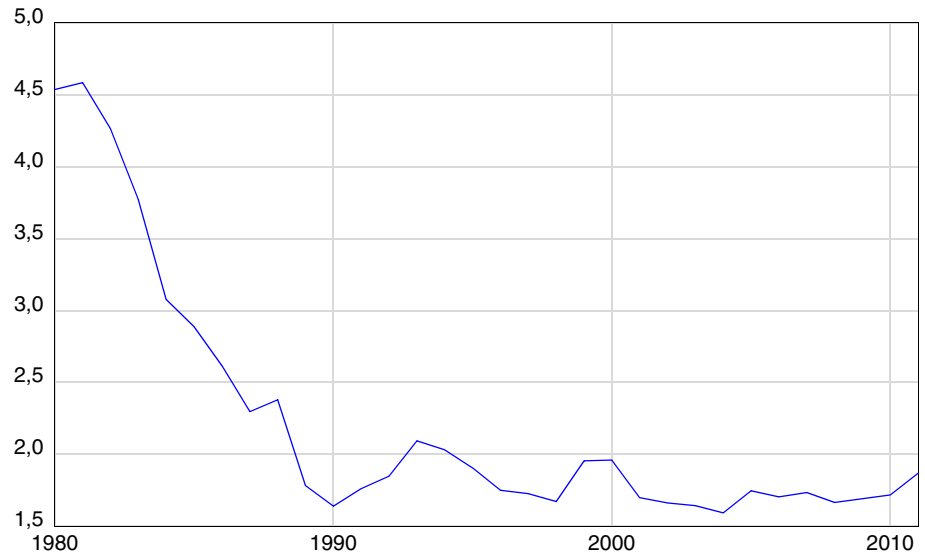
In de periode 2008-2010 wordt het profiel van de overheidsinvesteringen sterk beïnvloed door de investeringen van de lokale overheden, die een dalende trend vertonen. In 2011 zou die groei opnieuw aantrekken met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen van 2012.

De investeringsquote van de overheid blijft op een laag peil sinds de structurele daling van de jaren 80 (zie figuur 11). In de projectieperiode blijft de investeringsquote van de overheid, uitgedrukt in procent van het bbp, stabiel op 1,7 % van het bbp tussen 2006 en 2010, waarna het stijgt tot 1,9 % in 2011. Die percentages blij-

1. Die verkoop wordt in de nationale rekeningen geboekt als een desinvestering van de overheid en als een bijkomende investering van de ondernemingen. Indien geen rekening wordt gehouden met de verkoop van overheidsgebouwen, bedroeg de groei van de overheidsinvesteringen in 2005 1,2 %.

ven ruimschoots onder het gemiddelde van de eurozone, dat 2,4 % bedroeg in 2004.

FIGUUR 11 - Investeringsquote van de overheid
(in procent van het bbp)

c. Overheidsconsumptie

In 2005 groeide de overheidsconsumptie tegen constante prijzen met 0,7 % (tegenover 2 % in 2004). Dat groeicijfer - het zwakste van de voorbije acht jaar - is vooral toe te schrijven aan de lage groei van de uitgaven voor gezondheidszorg (0,2 % tegenover 4,5 % in 2004) en de achteruitgang van de nettoaankoop van goederen en diensten (-4,9 %).

In 2006 zou de overheidsconsumptie een sterkere groei laten optekenen dan in 2005, namelijk 1,9 % tegen constante prijzen. Met uitzondering van de afschrijvingen, zouden alle componenten van de overheidsconsumptie bijdragen tot die stijging. Vooral het groeitempo van de uitgaven voor gezondheidszorg neemt toe tot 2,8 %, maar ook de loonmassa stijgt sterker (1,6 % tegenover 1,2 % in 2005). Die stijging weerspiegelt vooral de toename van de werkgelegenheid bij de overheid (0,3 % tegenover een stagnering in 2005).

Tijdens de jaren 2007 en 2008 zou de overheidsconsumptie tegen constante prijzen met meer dan 2 % stijgen, vooral onder impuls van de uitgaven voor gezondheidszorg die zouden toenemen met respectievelijk 4 % en 5,2 %. Vanaf 2009 stijgt de reële overheidsconsumptie met gemiddeld 1,9 % per jaar. Die minder sterke evolutie ten opzichte van 2007-2008 is vooral het gevolg van het minder hoge groeitempo van de uitgaven voor gezondheidszorg (gemiddeld 2,8 % per jaar). Vanaf 2007 zou de werkgelegenheid bij de overheid slechts licht toenemen (gemiddelde jaarlijkse groei van 0,2 %).

Het aandeel van de overheidsconsumptie in het bbp stijgt licht, m.n. van 22,9 % in 2004 (2,7 procentpunt boven het gemiddelde van de eurozone) tot 23,2 % in 2011. De diverse componenten van de overheidsconsumptie worden geanalyseerd in hoofdstuk 6.

4. Evolutie per bedrijfstak

Evolutie van de toegevoegde waarde

De stevige binnenlandse vraag doet het economisch gewicht van de marktdiensten - die zich vooral op de binnenlandse vraag richten - verder toenemen tijdens de projectieperiode, zowel in lopende prijzen als in volume (zie tabel 7). Het zou respectievelijk 60,8 % en 60,4 % bedragen in 2011. Tijdens de projectieperiode zou de toegevoegde waarde van de marktdiensten ietwat sneller stijgen (2,5 %) dan tijdens de periode 2000-2005 (2,3 %).

Bij de marktdiensten registreert de bedrijfstak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' de hoogste reële gemiddelde groei (3,1 %).

Ten opzichte van de periode 2000-2005 valt de gemiddelde groei van de bedrijfstak 'vervoer en communicatie' tijdens de projectieperiode licht terug, maar blijft toch groter (2,9 %) dan die van de economie in haar geheel (2,2 %). De luchtvaart zou zijn nieuwe expansie voortzetten na het faillissement van Sabena in 2001. De communicatiediensten worden nog steeds ondersteund door een sterke stijging van de binnenlandse bestedingen voor o.m. mobilofonie en internet.

De bedrijfstakken 'krediet en verzekeringen' en 'overige marktdiensten' kennen eveneens een hoge gemiddelde groei tijdens de projectieperiode (respectievelijk 2,8 % en 2,7 %).

TABEL 7 - Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen

	Structuur in lopende prijzen			Structuur in prijzen van 2000			Reële groei ^a	
	1997	2004	2011	1997	2004	2011	2000-2005	2006-2011
Landbouw	1,6	1,0	0,9	1,4	1,2	1,1	-1,3	1,5
Energie	3,7	3,2	3,9	3,6	3,0	2,7	0,9	0,7
Verwerkende nijverheid	19,8	16,7	16,0	19,1	17,9	17,6	1,0	2,0
- Intermediaire goederen	8,0	6,9	7,0	7,7	6,9	6,8	0,4	1,9
- Uitrustingsgoederen	4,8	3,8	3,5	4,3	4,2	4,1	1,4	2,1
- Verbruiksgoederen	7,0	6,0	5,5	7,1	6,8	6,7	1,4	2,0
Bouw	4,9	4,9	4,7	4,9	5,0	5,0	2,8	2,0
Verhandelbare diensten	55,9	60,0	60,8	56,7	59,2	60,4	2,3	2,5
- Vervoer en communicatie	7,9	8,2	8,5	7,5	8,4	8,8	3,3	2,9
. Vervoer per spoor	0,8	0,8	0,7	0,9	0,8	0,8	1,9	2,2
. Stads- en wegvervoer	1,8	1,9	1,9	1,7	1,9	2,0	3,3	2,9
. Vervoer over water en luchtvaart	0,4	0,3	0,2	0,2	0,4	0,5	6,4	3,5
. Vervoersondersteunende activiteiten en communicatie	4,8	5,2	5,7	4,7	5,3	5,6	3,2	2,9
- Handel en horeca	13,4	14,7	14,2	14,3	13,7	13,2	1,8	1,6
- Krediet en verzekeringen	6,1	5,9	5,2	5,5	5,9	6,1	1,4	2,8
- Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	6,1	7,1	7,7	6,4	6,6	6,9	2,1	3,1
- Overige marktdiensten	22,4	24,2	25,3	23,1	24,5	25,4	2,5	2,7
Niet-verhandelbare diensten	14,1	14,2	13,8	14,3	13,6	13,2	1,4	1,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	1,9	2,2

a. Periodegemiddelden.

De groei van de *verwerkende nijverheid* zou in de projectieperiode groter zijn (gemiddeld 2 %) dan tijdens de periode 2000-2005 (1 %). Toch zou hij lager zijn dan de gemiddelde groei van de totale economie. Aangezien die bedrijfstakken meer toegespitst zijn op de buitenlandse markten, wordt hun activiteit gestimuleerd door de groei van de uitvoer die tijdens de projectieperiode hoger ligt. De verwachte groei van de activiteit van de bedrijfstak 'uitrustingsgoederen' vloeit ook voort uit de grote vraag naar investeringsgoederen van de andere bedrijfstakken van de Belgische economie.

De sterke groei van de investeringen van de verschillende institutionele sectoren heeft tijdens de projectieperiode eveneens een positieve impact op de *bouw*. De groei van de toegevoegde waarde van die bedrijfstak zou echter tijdens de projectieperiode lager zijn (gemiddeld 2 %) dan tijdens de periode 2000-2005 (2,8 %). Die bedrijfstak kende drie jaren van bijzonder sterke groei (7,9 % in 2000, 5,5 % in 2004 en 3,4 % in 2005).

Evolutie van de werkgelegenheid

Door de systematisch beperktere stijging van de arbeidsproductiviteit in de marktdiensten in vergelijking met de industrie, weerspiegelt de sectorale werkgelegenheidsevolutie - meer nog dan de toegevoegde waarde - het toenemend belang van de tertiaire sector. In de periode 2000-2005 is de werkgelegenheid in de industriële bedrijfstakken gedaald (behalve in de bouw) en in de diensten gestegen (behalve bij het vervoer per spoor, het vervoer over water en luchtvaart en in de bedrijfstak krediet en verzekeringen). Zo daalde bijvoorbeeld de werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid met 62 000 eenheden tussen 2000 en 2005 en steeg de werkgelegenheid in de bedrijfstak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' met hetzelfde aantal. In de projectie wordt die trend nog versterkt. De werkgelegenheid zou verder toenemen in de diensten (met uitzondering van een lichte daling voor 'krediet en verzekeringen') en in de bouw. In de verwerkende nijverheid, de landbouw en de energiebedrijfstak zou de werkgelegenheid verder afnemen. De werkgelegenheid zou het meest toenemen in de bedrijfstakken 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'overige marktdiensten'. Voor een gedetailleerde analyse van de werkgelegenheid verwijzen we naar hoofdstuk 5.

Evolutie van de arbeidsproductiviteit

De gemiddelde jaarlijkse productiviteitsgroei per uur in de ondernemingen die in de projectie wordt verwacht (1,3 %) is gelijk aan die in de periode 1995-2005 (zie tabel 8). Merk op dat het jaar 2005 een bijzonder zwakke productiviteitsgroei kende (0,2 %).

De industriële bedrijfstakken en de diensten vertonen een verschillende evolutie. Aangezien de industriële bedrijfstakken relatief gevoeliger zijn voor de internationale concurrentie dan de dienstenbedrijfstakken, kunnen ze door de forse groei van hun productiviteit de stijging van hun loonkosten per eenheid product beperken. In de voorbije twintig jaar was de gemiddelde stijging van de productiviteit per uur veel groter in de industriële bedrijfstakken (2,9 %) dan in de dienstenbedrijfstakken (0,7 %). De cijfers zijn nog meer uitgesproken wanneer we enkel de bedrijfstakken van de verwerkende nijverheid bekijken (3,4 %).

Hoewel die trend zich op middellange termijn doorzet, zou het verschil tussen de productiviteitsgroei van de industriële bedrijfstakken (gemiddelde jaarlijkse groei van 2,5 % in de projectie) en die van de diensten (0,9 %) kleiner worden, aangezien de diensten steeds meer blootgesteld worden aan de internationale concurrentie.

De productiviteitsgroei van alle marktdiensten samen is lager dan het gemiddelde (zie tabel 8). Dat is toe te schrijven aan de bedrijfstak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening'¹ en meer nog aan de bedrijfstak 'overige marktdiensten' waar de productiviteitsgroei bijna stagneert. Omgekeerd, zou de bedrijfstak 'krediet en verzekeringen', zoals in het verleden, een grotere productiviteitsgroei kennen dan alle diensten samen.

TABEL 8 - Evolutie van de arbeidsproductiviteit per uur in de ondernemingen
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1984-1994	1995-2005	2006-2011
Landbouw	4,7	4,0	3,6
Industrie	3,3	2,8	2,5
- waaronder verwerkende nijverheid	3,7	3,2	3,2
Marktdiensten	1,0	0,6	0,9
- Vervoer en communicatie	3,4	1,7	1,7
- Handel en horeca	0,1	0,9	1,4
- Krediet en verzekeringen	5,4	4,0	2,9
- Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	-0,6	-0,6	0,5
- Overige marktdiensten	-0,5	-0,9	0,2
Totaal	1,9	1,3	1,3

1. Voor de bedrijfstak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' in het bijzonder, dient de raming van de productiviteitswinst met enige voorzichtigheid bepaald te worden omdat zij voortvloeit uit de toepassing van talrijke boekhoudkundige conventies die tot doel hebben de 'prijs effecten' van de 'volume-effecten' te isoleren.

C. Structuur van het nationaal inkomen en vorming van de vorderingenoverschotten

1. Structuur van het nationaal inkomen

Primair inkomen

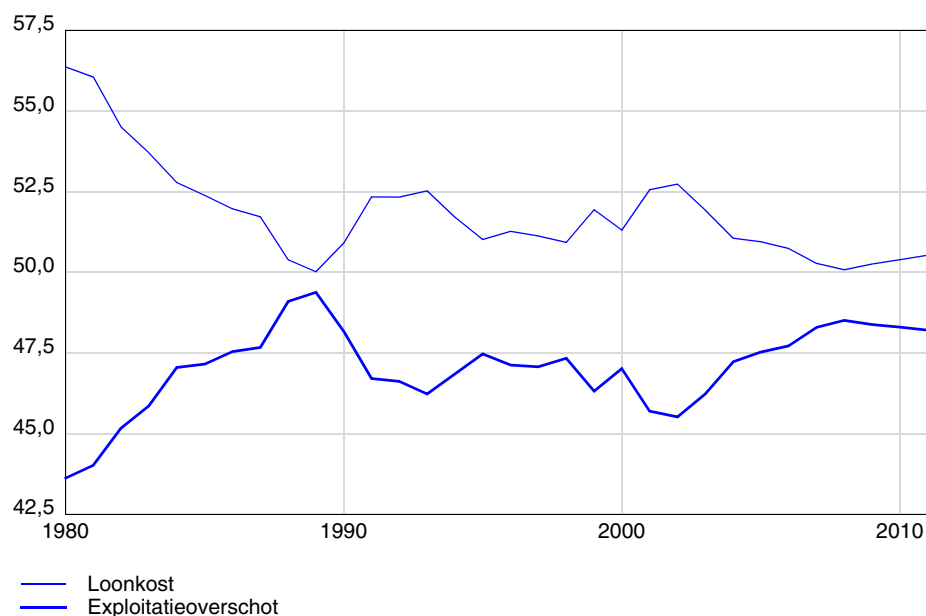
Tijdens de periode 1995-2004 werden de primaire inkomens gekenmerkt door een sterke toename van het aandeel van de overheid en een meer beperkte stijging van het aandeel van de vennootschappen¹. Die evolutie ging gepaard met een afname van het aandeel van de particulieren². In de projectie blijft het aandeel van het particulier primair inkomen dalen, terwijl het aandeel van het vennootschapsinkomen verder zou toenemen. Het relatief belang van het primair inkomen van de overheid zou zich min of meer stabiliseren.

De afname van het aandeel van het particulier primair inkomen tussen 1995 en 2004 (verlies van ongeveer 7 % van het bbp) wordt verklaard door een daling van de niet-looninkomens (exploitatieoverschot, gemengd inkomen en inkomsten uit vermogen). Die inkomsten vertegenwoordigden in 1995 nog 28,5 % van het bbp (15 % voor het exploitatieoverschot en het gemengd inkomen en 13,5 % voor de inkomsten uit vermogen). In 2004 is hun aandeel echter geslonken tot 22,0 % (daling van 2 % van het bbp voor het exploitatieoverschot en het gemengd inkomen en van 4,5 % voor de inkomsten uit vermogen). De daling van het aandeel van het exploitatieoverschot en van het gemengd inkomen wordt grotendeels verklaard door het dalend aantal zelfstandigen en de stagnering van hun inkomen over die periode. De daling van de inkomsten uit vermogen is gekoppeld aan de daling van de rente-inkomsten³. Het aandeel van de lonen blijft nagenoeg stabiel (lichte daling van 0,1 % van het bbp tussen 1995 en 2004). Tijdens die periode worden echter relatief belangrijke bewegingen waargenomen (zie figuur 12). Terwijl het aandeel van de lonen in de toegevoegde waarde tussen 2000 en 2002 toenam ten koste van het aandeel van het exploitatieoverschot, werd in 2003 en 2004 een terugval van de loonquote en een herstel van het bruto-exploitatieoverschot van de bedrijven opgetekend.

Vanaf 2005 blijft het aandeel van het primair inkomen van de particulieren verder teruglopen, maar duidelijk minder sterk dan in het verleden. Tussen 2005 en 2011 verliest het aandeel van het particulier primair inkomen nog 1 % van het bbp, wat grotendeels toe te schrijven is aan de inkringing van het gemengd inkomen (het aandeel van het inkomen van de zelfstandigen blijft dalen). Vanaf 2006 stabiliseren de inkomsten uit vermogen zich min of meer (tussen 2006 en 2011 daalt het aandeel van die inkomsten nauwelijks en verliest het amper 0,3 % van het bbp tegenover 2004). Het aandeel van de lonen, ten slotte, daalt tussen 2005 en 2008 (het aandeel van het exploitatieoverschot van de bedrijven neemt bijgevolg toe tijdens die periode - zie figuur 12), maar herstelt zich nadien.

-
1. Geconsolideerde rekening van de financiële en niet-financiële vennootschappen.
 2. Huishoudens en izw's ten behoeve van de huishoudens.
 3. Tussen 1995 en 2004 zijn de nettorente-inkomsten van de particulieren gedaald met 8,6 miljard euro, d.i. een daling van 46 % tegenover 1995.

FIGUUR 12 - Loonmassa en exploitatieoverschot van de bedrijven
(in procent van de toegevoegde waarde van de bedrijven)

De stijging van het primair inkomen van de vennootschappen tussen 1995 en 2004 is het gevolg van de toename van hun exploitatieoverschot. Dat neemt toe met 1,5 % van het bbp, maar die stijging doet zich vooral voor in 2003 en 2004.¹ Gedurende de periode 2005-2011 neemt het aandeel van het primair vennootschapsinkomen in het bbp verder toe door de gestage groei van het exploitatieoverschot van de vennootschappen (dankzij de aanhoudende groei van de activiteit, de beheerste kostenevolutie en de ruilvoetverbetering).

De stijging van het primair inkomen van de overheid over de periode 1995-2004, ten slotte, steunde vooral op een toename (met 1,2 % van het bbp) van het aandeel van de indirecte belastingen (zonder subsidies) en op de vermindering van het aandeel van de (negatieve) inkomsten uit vermogen. Tijdens de projectieperiode zou het primair inkomen van de overheid zich min of meer stabiliseren (daling van de netto indirecte belastingen die gecompenseerd wordt door een even grote vermindering van de netto-inkomsten uit vermogen).

Lopende overdrachten en beschikbaar inkomen

De netto lopende overdrachten ontvangen door de overheid namen toe tussen 1995 en 2001 (tot 16,6 % van het bbp in 2001), maar vielen terug vanaf 2002. Die daling zet zich door in het begin van de projectieperiode, aangezien er rekening wordt gehouden met de fiscale hervorming, die de toename van de ontvangsten afremt. Vanaf 2008 neemt het aandeel van de netto-overdrachten ontvangen door de overheid opnieuw toe.

Rekening houdend met die verschillende evoluties, zou het beschikbaar inkomen van de particulieren in bbp-termen afbrokkelen tijdens de projectieperiode, terwijl het beschikbaar inkomen van de vennootschappen zou stijgen. Het beschikbaar inkomen van de overheid zou zich geleidelijk herstellen.

1. In twee jaar tijd is het exploitatieoverschot van de vennootschappen met bijna 10 miljard euro gestegen (een stijging met bijna 20 %). De meest spectaculaire toenames doen zich voor in de bedrijfstakken binnen de marktdiensten. Er wordt tevens een sterke stijging voor energie en de intermediaire goederen opgetekend (alleen in 2004 voor die laatste bedrijfstak).

TABEL 9 - Verdeling van het nationaal inkomen
(in procent van het bbp)

	1995	2000	2004	2006	2011
Particulieren^a					
1. Primair inkomen	80,9	77,8	74,1	73,7	73,1
- Lonen en wedden	52,3	52,0	52,2	51,9	52,0
- Bruto-exploitatietoerschoth ^b	15,0	14,5	13,0	13,0	12,4
- Inkomsten uit vermogen	13,5	11,4	9,0	8,9	8,7
2. Netto lopende overdrachten	-13,7	-14,7	-13,9	-13,4	-13,8
3. Beschikbaar inkomen	67,1	63,1	60,2	60,3	59,3
Vennootschappen^c					
1. Primair inkomen	16,1	16,8	17,6	17,6	18,4
- Bruto-exploitatietoerschoth	20,9	20,8	22,3	22,6	23,9
- Inkomsten uit vermogen	-4,7	-4,1	-4,7	-5,0	-5,5
2. Netto lopende overdrachten	-1,8	-2,6	-2,7	-2,9	-3,2
3. Beschikbaar inkomen	14,3	14,2	15,0	14,6	15,2
Overheid					
1. Primair inkomen	4,7	7,7	9,2	9,7	9,4
2. Netto lopende overdrachten	14,9	16,3	15,1	14,9	15,7
3. Beschikbaar inkomen	19,6	24,0	24,3	24,5	25,1

a. Huishoudens en izw's ten behoeve van huishoudens.

b. Inclusief het gemengd inkomen.

c. Financiële en niet-financiële vennootschappen.

2. Verdeling van de besparingen en de vorderingenoverschotten

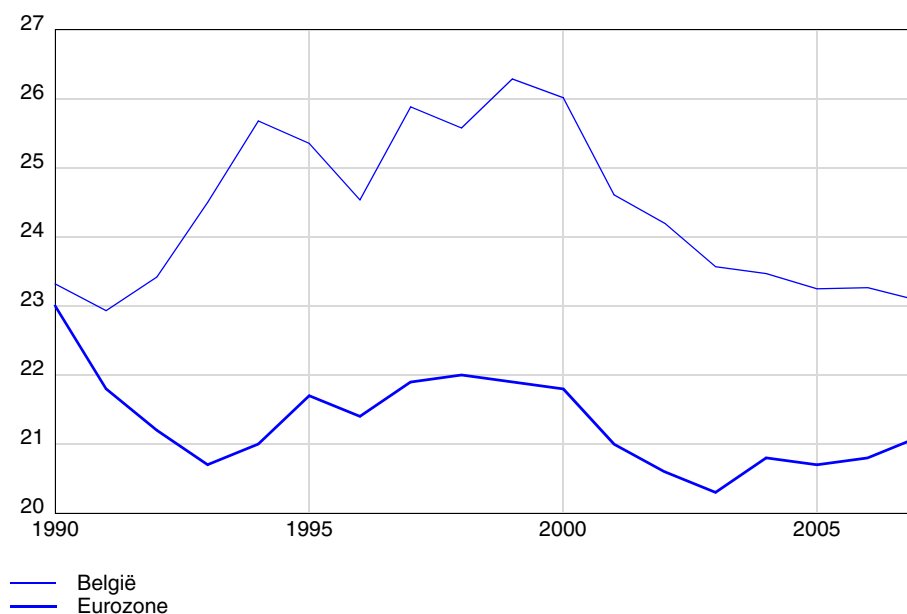
De nationale besparingen blijven hoog op het einde van de periode

De nationale spaarquote¹ (in brutotermen) bedroeg 23,5 % in 2004, wat aanzienlijk lager is dan het gemiddelde voor de periode 1995-2003 (25,1 %). Ten opzichte van 1999, toen de nationale spaarquote haar hoogste peil van de laatste vijftien jaar bereikte (26,3 %), is het verschil nog groter. De gestage daling sinds 2000 doet zich zowel voor bij de particulieren (daling van de spaarquote met 2 procentpunt tussen 2000 en 2004) als bij de overheid (daling met 1,3 procentpunt). De spaarquote van de vennootschappen heeft zich daarentegen hersteld. De nationale spaarquote blijft op een hoog peil ten opzichte van het gemiddelde in de eurozone (20,4 % in 2004), maar sinds enkele jaren wordt het verschil steeds kleiner (zie figuur 13).

Tijdens de projectieperiode zou de nationale spaarquote eerst verder afbrokkelen tot 23,3 % van het bbp in 2006. Nadien zou ze geleidelijk stijgen tot 24,4 % in 2011.

1. Aandeel van het bruto nationaal sparen in het bbp.

FIGUUR 13 - Bruto nationaal sparen¹
(in procent van het bbp)

De spaarquote van de particulieren (in procent van het bbp) viel in het begin van dit decennium vrij sterk terug. Sinds 2001 daalde de spaarquote met 2,8 procentpunt en bereikte in 2004 een historisch minimum van 7,8 %². In 2005 en 2006 zou de particuliere spaarquote nog licht terugvallen, maar ze zou zich daarna stabiliseren op een niveau dat nauw aansluit bij dat van 2004.

De spaarquote van de vennootschappen heeft zich sinds het begin van het nieuwe decennium hersteld. In de loop van de jaren negentig overschreed de spaarquote de grens van 14 % niet meer, wat wel het geval was in 2004, toen de quote 14,3 % bereikte. Die evolutie weerspiegelt (zie vorig punt) het herstel van het primair vennootschapsinkomen. Na een tijdelijke terugval in 2005 tot minder dan 14 %, zou de spaarquote van de vennootschappen zich geleidelijk herstellen en op het einde van de periode een niveau bereiken dat ruimschoots hoger ligt dan 14 %.

De spaarquote van de overheid, die aanzienlijk daalde tussen 2003 en 2004, zou op termijn opnieuw een niveau bereiken dat beter overeenstemt met de doelstelling om de overheidsfinanciën in evenwicht te houden. Op het einde van de periode zou de spaarquote van de overheid 1,9 % van het bbp bedragen (stijging met 0,6 % van het bbp ten opzichte van 2004).

1. Observaties tot 2004; voor de periode 2005-2007: eigen vooruitzichten (voor België) en Europese Commissie: 'Economic Forecasts, Autumn 2005' (voor de eurozone).
2. De particuliere spaarquote was voortdurend hoger dan 10 % van bbp tijdens de periode 1990-1999. Pas in 2000 daalde ze tot net onder de 10 %-grens.

Vorderingenoverschot van de Belgische economie bedraagt 3,1 % van het bbp op het einde van de periode.

Het vorderingenoverschot van de volledige economie, dat verkregen wordt door de kapitaalverrichtingen af te trekken van het nationale spaarvolume, is aanzienlijk gedaald sinds 2002 en bedraagt nog slechts 2,2 % van het bbp in 2005, tegenover 4,8 % in 2002. Het vorderingenoverschot zou laag blijven in 2006 en 2007 (2 %) en pas vanaf 2008 enigszins hernemen.

De uitholling van het vorderingenoverschot tussen 2002 en 2005 vloeit voort uit de lagere binnenlandse spaarquote (zie hierboven) en uit een stijging van de investeringsquote. Bovendien doet die uitholling zich enkel voor bij de particulieren.

Het vorderingenoverschot van de particulieren gaat sterk achteruit (daling met 2,8 % van het bbp tussen 2002 en 2005) door de sterke daling van hun spaarquote. Het vorderingenoverschot van de vennootschappen daarentegen is in het begin van dit decennium gestegen van -0,2 % van het bbp in 2000 tot 1,7 % van het bbp in 2004 (maar bedraagt slechts 0,4 % in 2005). Het vorderingenoverschot van de overheid bleef nagenoeg stabiel rond 0 % van het bbp.

De verdere afbrokkeling van het totale vorderingenoverschot in 2006 en 2007 vloeit voort uit tegenovergestelde bewegingen: het vorderingenoverschot van de privésector zou veeleer in stijgende lijn gaan, maar die stijging zou meer dan gecompenseerd worden door een gelijktijdige daling van het vorderingenoverschot van de overheid. De nieuwe toename van het vorderingenoverschot tussen 2008 tot 2011 weerspiegelt vooral de stijging van de binnenlandse spaarquote. Op het einde van de projectieperiode zou het globale vorderingenoverschot (wat overeenkomt met de nettolening aan het buitenland) 3,1 % van het bbp bedragen. Dat blijft een vrij hoog niveau, ook al worden de recordcijfers van de jaren 90 en het begin van dit decennium niet meer gehaald.

Stabilisering van de investeringsquote

De investeringsquote viel de voorbije jaren sterk terug, vooral als gevolg van de lagere bedrijfsinvesteringen. In 2003 vertegenwoordigden de totale bruto-investeringen¹ nog slechts 19,1 % van het bbp tegenover 21,8 % in 2000. In 2004 nam de investeringsquote toe met ongeveer 1 procentpunt. Alle sectoren, maar in het bijzonder de vennootschappen, droegen bij tot dat herstel. De investeringsquote steeg opnieuw in 2005 (de investeringen van de vennootschappen en van de overheid waren bijzonder dynamisch). Vanaf 2006 zouden de investeringen relatief dynamisch blijven en zouden de bruto-investeringen zich stabiliseren op 21 % van het bbp. De investeringsquote zou op het einde van de periode ruim onder de spaarquote liggen.

1. Brutovastekapitaalvorming + voorraadveranderingen

TABEL 10 - Samenvatting van de verrichtingen van de institutionele sectoren
(in procent van het bbp)

	1995	2000	2004	2006	2011
Particulieren^a					
- Bruto beschikbaar inkomen	67,1	63,1	60,2	60,3	59,3
- Consumptie	54,1	53,9	53,1	53,3	52,0
- Brutosparen	13,6	9,8	7,8	7,7	7,8
- Bruto-investeringen	5,8	5,6	5,5	5,6	5,3
- Vorderingenoverschot	8,1	4,1	1,9	1,6	1,9
Vennootschappen^a					
- Bruto beschikbaar inkomen	14,3	14,2	15,0	14,6	15,2
- Brutosparen	13,7	13,6	14,3	14,0	14,7
- Bruto-investeringen	12,3	14,3	12,9	13,9	13,9
- Vorderingenoverschot	1,4	-0,2	1,7	0,8	1,5
Overheid^a					
- Bruto beschikbaar inkomen	19,6	24,0	24,3	24,7	25,1
- Consumptie	21,5	21,3	22,9	23,0	23,2
- Brutosparen	-1,9	2,6	1,3	1,7	1,9
- Bruto-investeringen	1,9	2,0	1,6	1,7	1,9
- Vorderingenoverschot	-4,4	0,0	-0,1	-0,3	-0,3
Totaal^a					
- Nationaal brutosparen	25,4	26,0	23,5	23,3	24,4
waarvan privésparen	27,3	23,4	22,1	21,6	22,5
- Bruto-investeringen	20,0	21,8	20,0	21,2	21,1
- Vorderingenoverschot	5,2	4,0	3,4	2,0	3,1

a. De kapitaaloverdrachten zijn niet opgenomen in deze tabel.

3. De rekening van het buitenland

Behoud van een groot extern surplus...

Het financieringsvermogen van de Belgische economie vertaalt zich in een vorderingenoverschot ten opzichte van het buitenland. Ondanks de bovenvermelde verzwakking, is de nettolening van België aan het buitenland (het saldo van de lopende transacties en de kapitaaltransacties) nog steeds aanzienlijk. België presteert op dit vlak duidelijk beter dan sommige van zijn handelspartners. Ter vergelijking, de lopende rekening van de eurozone liet in 2005 geen surplus meer optekenen en die van de EU-25 vertoonde zelfs een licht tekort.

...ondanks een sterke vermindering tussen 2003 en 2005

Het lopend overschot dat sedert het midden van de jaren 80 werd geboekt, nam aanzienlijk toe tussen 1991 en 1995, vooral als gevolg van de zwakke groei van de binnenlandse vraag. Daarna stabiliseerde het zich op een hoog niveau tot 2003. Vanaf 2003 nam het overschot echter gevoelig af (met 0,5 % van het bbp in 2003, 1 % in 2004 en 1,2 % in 2005). Over die drie jaar bedraagt de totale daling dus 2,7 % van het bbp. De prijsstijging van de energieproducten (en bijgevolg de hogere buitenlandse energiefactuur¹) vormt één van de voornaamste verklaringen

1. Het tekort op de energierekening met het buitenland is gestegen van 6,1 miljard in 2002 naar 11 miljard in 2005 (en zou verdere toenemen in 2006).

voor die evolutie, samen met de nettotoename van het lopend tekort voor uitrustingsgoederen en een vermindering van het traditionele overschot voor consumptiegoederen (in 2004 en 2005). Terwijl de lopende rekening in 2002 nog een overschot van 13,3 miljard euro boekte, was dat in 2005 afgezwakt tot 6,9 miljard euro (of 2,3 % van het bbp).

Het kleiner lopend overschot in 2004 wordt ook verklaard door een daling van het saldo van de factorinkomens. De dividenden die de in België gevestigde ondernemingen betaalden aan de buitenlandse aandeelhouders stegen immers sneller dan de dividenden die de Belgische bezitters van buitenlandse aandelen inden. De netto-factorinkomens zijn echter iets verbeterd in 2005, door een grotere bijdrage van zowel de arbeidsinkomens als de kapitaalinkomens.

Toename van het lopend overschot vanaf 2008

Het lopend overschot zou laag blijven in 2006 en 2007 (2,1 % van het bbp). Pas vanaf 2008 is er stilaan een herneming merkbaar, dankzij een continue ruilvoetverbetering¹ (zie figuur 14). Op het einde van de periode zou het lopend overschot 3,2 % van het bbp bedragen.

De kapitaalverrichtingen vertonen sinds het begin van dit decennium een licht tekort (van 0,1 tot 0,2 % van het bbp). Dat tekort zou aanhouden en zou op het einde van de projectieperiode 0,1 % van het bbp bedragen.

De nettolening aan het buitenland, die in 2002 nog 4,8 % van het bbp bedroeg, is in 2005 teruggevallen tot 2,2 % van het bbp. Dat is vooral het gevolg van de daling van het overschot op de lopende transacties. De lopende overschotten die België al twintig jaar laat optekenen, blijven de Belgische crediteurspositie verstevigen tegenover het buitenland. Volgens de laatste ramingen op basis van de financiële vermogensrekening bedroegen de netto-activa van België, ondanks een continue daling sinds 2001, eind 2004 nog 80 miljard euro.

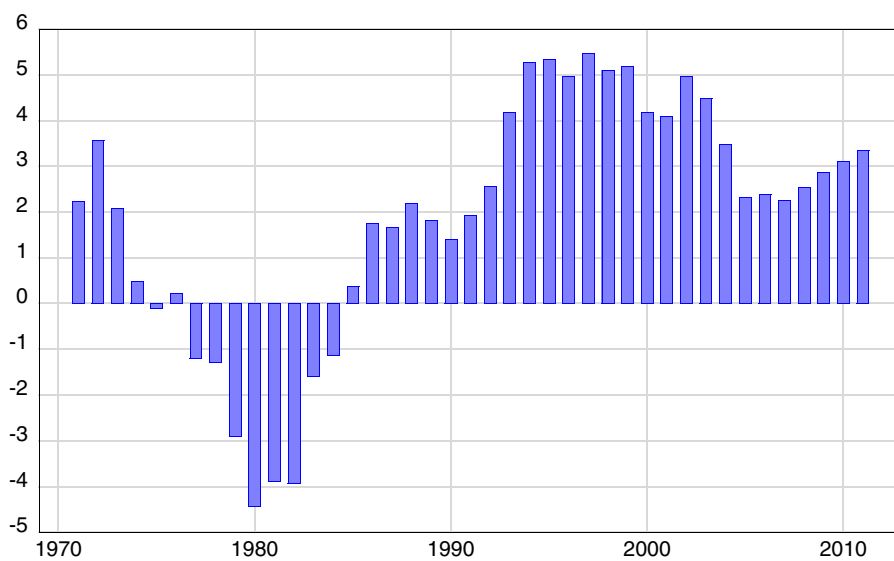
In de periode 2006-2011 zou België elk jaar lopende overschotten genereren, die na 2007 in stijgende lijn zouden evolueren. Los van de effecten i.v.m. de beurs- en wisselkoerswaarderingen, zouden die overschotten een voortdurende bron van inkomsten zijn voor de Belgische economie. Het hogere handelsoverschot vanaf 2008, gekoppeld aan een verbetering van de ruilvoet, zou zich vertalen in een iets snellere stijging van het reëel bni dan van het bbp tegen constante prijzen.

TABEL 11 - Nettolening aan het buitenland
(saldi, in procent van het bbp)

	1995	2000	2004	2006	2011
Lopende rekening	5,3	4,2	3,5	2,1	3,2
- Goederen en diensten	4,3	2,9	4,0	2,6	3,6
- Beloning van werknemers (netto)	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2
- Inkomen uit vermogen (netto)	1,0	1,7	0,0	0,2	0,2
- Belastingen min subsidies	-0,5	-0,5	-0,3	-0,4	-0,5
- Overige lopende overdrachten	-0,7	-1,1	-1,5	-1,5	-1,4
Kapitaalrekening	-0,1	-0,2	-0,0	-0,1	-0,1
Nettolening aan het buitenland	5,2	4,0	3,4	2,0	3,1

1. Die verbetering is hoofdzakelijk het gevolg van de lagere invoerprijzen voor energie (zie punt B.2. van dit hoofdstuk).

FIGUUR 14 - Saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland
(in procent van het bbp)

Inflatie onder controle, geleidelijke stijging van de rentevoeten

Gemeten aan de hand van de deflator van de consumptieprijzen, zou de Belgische inflatie onder 2 % blijven, met gemiddeld 1,9 % over de periode 2006-2011. Dat resultaat zou worden bereikt ondanks een veeleer matige prestatie in 2006 (met een prijsstijging van ruim meer dan 2 %). De eurozone zou een soortgelijk prijsverloop kennen. De relatief beperkte inflatie op middellange termijn wordt verklaard door de beperkte groei van de binnenlandse kosten en van de invoerprijzen over de periode 2007-2011.

De rentevoeten zijn de laatste jaren sterk gedaald. Zowel de korte- als de langetermijnrente hebben in de loop van 2005 een historisch dieptepunt bereikt. In het tweede semester van vorig jaar stegen de rentevoeten opnieuw en die opwaartse trend zou zich tijdens de projectieperiode verder doorzetten. De nominale lange rente zou op het einde van de periode 4,7 % bereiken. De korte rente zou dan 3,7 % bedragen. Met een inflatie die onder de 2 %-grens blijft, zouden de Belgische reële rentevoeten gemiddeld 1,5 % (korte rente) en 2,5 % (lange rente) bedragen. Dat is heel wat lager dan in het begin van de jaren negentig (gemiddeld meer dan 6 % voor zowel de korte als de lange rente).

Prijzen en kosten, rentevoeten

	1981-2005	2000-2005	2006-2011	
Prijzen en kosten (gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)				
Consumptieprijzen	2,8	2,4	1,9	
Deflator van het bbp	2,9	1,9	1,9	
Loonkosten per eenheid product	2,5	1,3	1,6	
Invoerprijzen	2,5	3,4	1,2	
Belgische rentevoeten (gemiddeld niveau)				
Langetermijnrente (10 jaar),	nominaal	7,8	4,6	4,4
	reëel	5,0	2,2	2,5
Kortetermijnrente (3 maanden),	nominaal	6,8	3,0	3,4
	reëel	3,9	0,6	1,5

A. Prijzen en kosten

Toename van de inflatie tijdens de eerste helft van het decennium

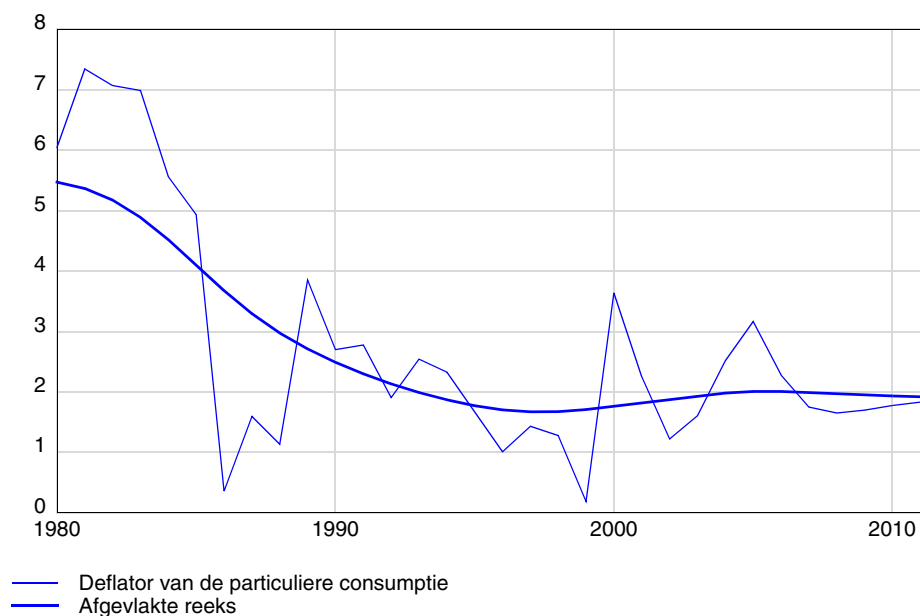
Hoewel de inflatie (gemeten aan de hand van de deflator van de particuliere consumptie) tijdens de tweede helft van de jaren negentig gemiddeld nauwelijks meer dan 1 % bedroeg, versnelde de toename van de prijzen tijdens de afgelopen jaren, waardoor de gemiddelde jaarlijkse prijsstijging tijdens de periode 2000-2005 duidelijk boven 2 % uitkwam (zie tabel 12).

Toename van de inflatie sinds 2004

De opflakkering van de inflatie is vooral zichtbaar vanaf 2004 (zie figuur 15) en valt grotendeels te verklaren door de sterke toename van de ruwe olieprijsen. In 2004 is de olieprijs gemiddeld met ongeveer 10 dollar gestegen en in 2005 bedroeg die stijging gemiddeld meer dan 16 dollar. Terwijl de impact van de prijsstijging van de energiegrondstoffen op de Belgische binnenlandse inflatie in 2004 nog afgeremd werd door een gelijktijdige appreciatie van de euro¹, was dat in 2005 nog nauwelijks het geval. Bijgevolg werd de binnenlandse inflatie het voorbije jaar sterker beïnvloed door de toename van de energieprijzen.

De toename van de deflator van de particuliere consumptie, die in 2002 beperkt bleef tot 1,3 % en in 2003 tot 1,6 %, versnelde in 2004 tot 2,5 %. Doordat de energieprijzen in 2005 nog sterker stegen, liep ook de toename van de particuliere consumptieprijzen verder op tot gemiddeld 3 %. Zelfs gezuiverd voor het prijsverloop van energie- en voedingsproducten (met inbegrip van tabak en dranken) versnelt de toename van de deflator: terwijl die gecorrigeerde index slechts met 1,6 % toenam in 2003, bedroeg de stijging 2,3 % in 2004. De versnelling van de gecorrigeerde index is dus tamelijk duidelijk, maar blijft minder uitgesproken dan die van de totale index. Die versnelling weerspiegelt de geleidelijke verspreiding van de hogere energiekosten in de economie, binnen een context van beperkte loonkostgroei.

FIGUUR 15 - Prijzen van de particuliere consumptie
(groeivoeten in procent)

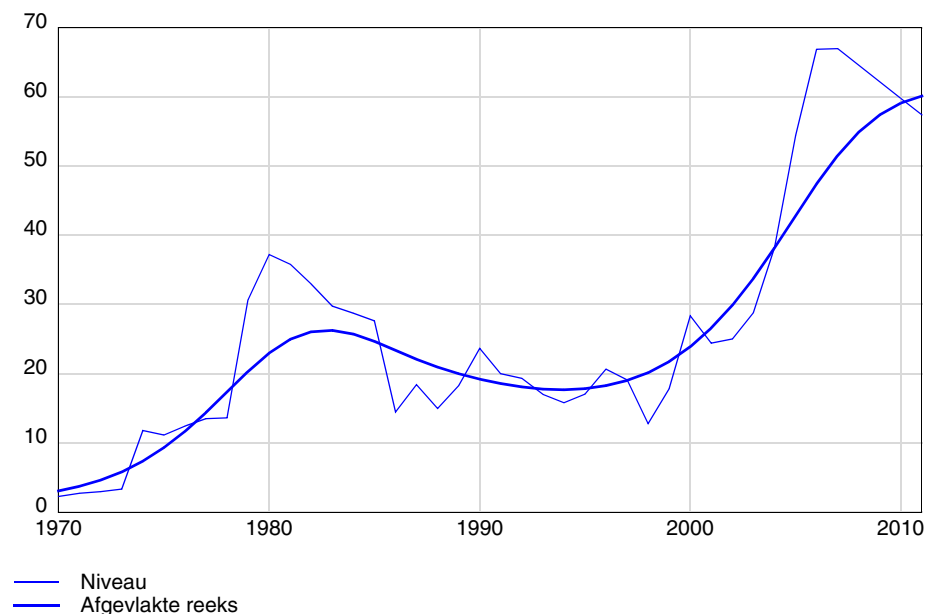
1. Door de appreciatie van de euro kon de impact van de hogere internationale energieprijzen op de binnenlandse prijzen worden opgevangen, maar daalden ook de invoerprijzen exclusief energie.

Inflatie op middellange termijn lager dan 2 %

Op middellange termijn zou de toename van de deflator van de particuliere consumptie geleidelijk onder de 2 %-grens terecht komen. Die grens wordt door de ECB als verenigbaar beschouwd met prijsstabiliteit. De consumptieprijzen stijgen gemiddeld niet meer dan 1,9 % over de periode 2006-2011. In het begin van de periode (2006) zou de stijging meer dan 2 % bedragen door de aanhoudende opwaartse druk op de energieprijzen (de olieprijs zou gemiddeld bijna 67 dollar bedragen in 2006). Vanaf 2007 zou de binnenlandse inflatie terugvallen tot 1,7 à 1,8 %. Gecorrigeerd voor het prijsverloop van energie- en voedingsproducten zou de inflatie ook gemiddeld lager zijn dan 2 % (die drempel zou op het einde van de periode wel worden bereikt).

De inflatie zou onder controle blijven door een matige toename van de invoerprijzen zonder energie. De impact van de internationale energieprijzen zou trouwens gunstiger zijn: vanaf 2008 zou de olieprijs gestaag dalen (de prijs zou vanaf 2008 geleidelijk verminderen tot 57,4 dollar op het einde van de periode¹), wat op middellange termijn zou leiden tot lagere energieprijzen voor de eindgebruiker. Het relatief gematigd verloop van de binnenlandse kosten (zie verder) zou de inflatie mee stabiliseren. Ten slotte wordt de toename van de prijzen ook afgeremd door de output gap, die negatief blijft tot op het einde van de projectieperiode.

FIGUUR 16 - Dollarprijs per vat ruwe olie
(in US dollar)

De opsplitsing per consumptie categorie toont aan dat de prijsstijging van de overige goederen ('voeding-dranken-tabak' en energie niet meegerekend), die bijzonder zwak was tijdens de periode 1996-2005 (gemiddeld 1,1 % per jaar), zou versnellen tussen 2006 en 2011 (gemiddeld 1,7 % per jaar). Het prijsverloop van de categorie 'voeding-dranken-tabak' is een stuk minder volatiel: de prijsstijging in die categorie bedroeg gemiddeld 2,1 % tussen 1996 en 2005 en zou tijdens de

1. De prijsdaling van een vat ruwe olie in dit scenario is coherent met de olieprijs hypothesen in het middellangetermijnscenario van de OESO (dat gebruikt werd om de internationale omgeving op te stellen – zie hoofdstuk 2).

projectieperiode ongewijzigd blijven. De toename van de energieprijzen zou gemiddeld op 1,7 % per jaar uitkomen tegenover 4,2 % voor de periode 1996-2005. Die zwakke groei is toe te schrijven aan de dalende ruwe olieprijs vanaf 2008, waardoor de druk op de prijzen van vloeibare en gasvormige brandstoffen vermindert. De structurele hervormingen op de gas- en elektriciteitsmarkten zouden ook de prijsontwikkeling van energieproducten beperken. Verder zou de toename van de huurprijzen licht versnellen (van 1,9 tot 2 %) en zou het prijsverloop van de overige diensten aantrekken (van 1,7 naar 1,9 %).

TABEL 12 - Prijzen van de particuliere consumptie per categorie
(groeivoeten in procent)

	1981-2005	1981-1990	1991-1995	1996-2005	2006-2011
Macro-economische deflator	2,8	4,2	2,2	1,8	1,9
- Voeding, dranken, tabak	2,7	4,3	0,6	2,1	2,1
- Overige goederen	2,6	4,7	1,6	1,1	1,7
- Huur	3,5	5,0	3,8	1,9	2,0
- Overige diensten	2,8	4,0	2,8	1,7	1,9
- Energie	3,2	3,1	1,5	4,2	1,7
Macro-economische deflator; voeding, dranken, tabak en energie niet meegerekend	2,9	4,4	2,7	1,6	1,9

Gematigde binnenlandse kosten en invoerprijzen

De bijdrage van de binnenlandse kosten tot de ontwikkeling van de prijzen van de finale vraag zou gedurende de periode 2006-2011 beperkt blijven (gemiddeld 1 procentpunt per jaar) en is daarmee nagenoeg dezelfde als in de periode 1996-2005 (zie tabel 13).

Sinds het begin van de jaren negentig is de groei van de binnenlandse kosten aanzienlijk afgenomen. De bijdrage van die component tot de binnenlandse inflatie bedroeg tijdens de periode 1980-1990 gemiddeld nog ruimschoots meer dan 2,5 procentpunt. Vanaf het begin van de jaren negentig daalde de groei van de binnenlandse kosten echter aanzienlijk en viel hun bijdrage tot de binnenlandse inflatie, die nog 1,7 procentpunt was in de eerste helft van de jaren negentig, terug tot 0,7 procentpunt in de periode 1996-2000. Tussen 2001 en 2005 bleef de bijdrage van de binnenlandse kosten tot de inflatie beperkt tot ongeveer 1,1 procentpunt. Tijdens de projectieperiode (2006-2011), zou die evolutie gunstig blijven (zie hierboven).

De meer gematigde ontwikkeling van de binnenlandse kosten wordt vooral verklaard door de evolutie van de uurloonkosten: de groei van de reële uurloonkosten¹ bedroeg tussen 1996-2005 gemiddeld nog slechts 0,6 % tegenover 1,7 % tijdens de jaren tachtig. De ontwikkeling van de loonkosten per eenheid product is ook gevoelig gedaald met een stijging die beperkt bleef tot 1,2 % tussen 1996 en 2005, tegenover een toename van 3,5 % in de jaren tachtig. In 2006-2007 zou de evolutie van de loonkosten zeer gematigd zijn met een gemiddelde toename van 0,1 % voor de reële uurloonkosten en van 1,1 % voor de loonkosten per eenheid product. Nadien zouden de lonen sneller toenemen wat in de lijn ligt van de snellere stijging van de lonen bij onze drie belangrijkste handelspartners. De bijdrage van de loonkosten per eenheid product tot de groei van de binnenlandse

1. Sector van de bedrijven

prijzen zou tijdens de projectieperiode minder dan 0,5 procentpunt bedragen tegenover 1,0 procentpunt tijdens de jaren tachtig.¹

Andere niet-loongebonden factoren hebben eveneens een impact op de inflatie. De bijdrage van de indirecte belastingen (na aftrek van subsidies) bedroeg gemiddeld meer dan 0,3 procentpunt tussen 1981 en 1990 en 0,2 procentpunt in de jaren negentig. In de projectie zou de bijdrage van de netto indirecte belastingen tot de inflatie, rekening houdend met de beperkte voorziene verhoging van sommige indirecte belastingen, gemiddeld nog 0,1 procentpunt per jaar bedragen. Overigens zou de bijdrage van de winstmarges per eenheid product tot de groei van de deflator van de finale vraag gemiddeld 0,4 procentpunt per jaar bedragen tijdens de projectieperiode. Die bijdrage is ietwat groter dan in de periode 1996-2005 (vooral als gevolg van de geleidelijke vermindering van de output gap), maar is veel kleiner dan in de jaren tachtig. Gedurende die periode was de bijdrage van de winstmarges per eenheid product tot de binnenlandse inflatie gemiddeld groter dan 1 procentpunt.

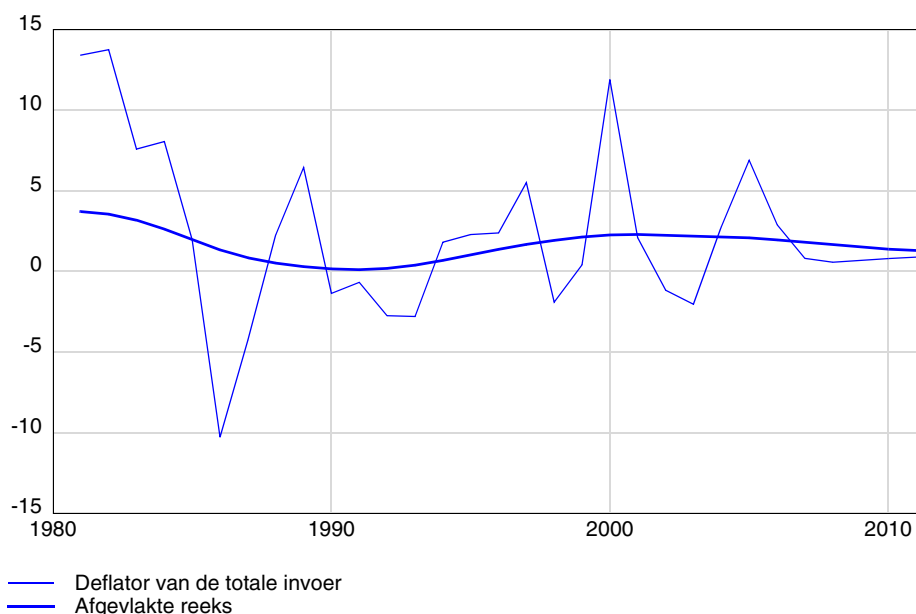
Invoerprijzen: stijging in het begin van de periode, matiging op middellange termijn

Na een forse stijging in 2000 (als gevolg van de hogere invoerprijzen voor energie en de depreciatie van de euro ten opzichte van de dollar) vertraagde de ontwikkeling van de invoerprijzen sterk in 2001, dankzij de daling van de energieprijzen. Vervolgens daalden de invoerprijzen in 2002 en 2003 door de appreciatie van de euro. In 2004 stegen de invoerprijzen opnieuw als gevolg van de hogere internationale energieprijzen: de prijs per vat ruwe olie stijgt gemiddeld met ongeveer 33 % wat slechts gedeeltelijk gecompenseerd wordt door de lagere dollarkoers. De stijging van de invoerprijzen bereikt opnieuw een hoogtepunt in 2005 (gemiddeld + 6,9 %) doordat de energieprijzen nog sterker stijgen (en de dollar niet verder in waarde vermindert). In 2006 zou de stijging van de invoerprijzen minder uitgesproken zijn, maar toch nog meer dan 3 % bedragen als gevolg van een nieuwe stijging van de energieprijzen (die gepaard gaat met een lichte appreciatie van de dollar). Nadien zouden ze een matig groeitempo aanhouden, in de veronderstelling dat de inflatie in de eurozone onder controle blijft, dat de energieprijzen geleidelijk dalen en dat de andere grondstoffenprijzen gestaag toenemen.

Gemiddeld zouden de invoerprijzen met niet meer dan 1,2 % stijgen in de periode 2006-2011. De bijdrage van de ingevoerde kosten tot de groei van de deflator van de finale vraag (0,6 procentpunt) zou daardoor beduidend lager liggen dan in de periode 1996-2005 (1,1 procentpunt).

1. De evolutie en de vorming van de loonkosten worden gedetailleerd beschreven in hoofdstuk 5.

FIGUUR 17 - Invoerprijzen
(groeivoeten in procent)

TABEL 13 - Binnenlandse kosten en invoerprijzen
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten in procent)

	1981-2005	1981-1990	1991-1995	1996-2005	2006-2011
Reële uurloonkosten (ondernemingen)	1,5	1,7	2,8	0,6	1,0
Nominale loonkosten per eenheid product (ondernemingen)	2,5	3,5	3,2	1,2	1,6
Invoerprijzen	2,3	3,5	-0,5	2,6	1,2
Bbp-deflator	2,9	4,3	2,7	1,6	1,9
Bijdrage tot de groei van de deflator van de finale vraag					
- Binnenlandse kosten	1,7	2,6	1,7	0,9	1,0
- Loonkosten per eenheid product	0,8	1,0	0,9	0,5	0,5
- Netto indirecte belastingen	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1
- Overige kosten (= marges)	0,7	1,2	0,5	0,3	0,4
- Invoerprijzen	1,0	1,5	-0,2	1,1	0,6

B. Rentevoeten

Hoewel de ECB in 2004 beslist had haar rentetarieven ongewijzigd te laten omdat ze van oordeel was dat het rentepeil bereikt in juni 2003 geschikt bleef, begon ze eind 2005 de rentevoeten op te trekken waardoor de basisrente in december 2,25 %¹ bedroeg (een verhoging met 25 basispunten). De kortetermijnrente in de eurozone (euribor) kwam in 2005 bijgevolg uit op gemiddeld 2,2 %, d.i. een verhoging van 0,1 procentpunt tegenover het gemiddelde peil van 2004. Rekening houdend met de inflatie in de eurozone, was de reële rente in 2005 licht negatief. Het rendement op Belgische driemaandscertificaten nam eveneens licht toe en

1. De ECB heeft in maart van dit jaar de basisrente opnieuw met 25 basispunten verhoogd tot 2,5 %.

bereikte gemiddeld 2,1 % in 2005¹. De euribor zou in de projectieperiode geleidelijk toenemen tot 3,8 % in 2011. De Belgische korte rente zou tot nagenoeg hetzelfde niveau aantrekken. In reële termen zou de Belgische rente toenemen van gemiddeld 0,5 % in de periode 2000-2005 tot 1,5 % in de periode 2006-2011. In de jaren tachtig en de eerste helft van de jaren negentig bedroeg de reële korte rente gemiddeld bijna 6 %.

Op basis van een eenvoudige versie van de Taylor-regel kan het niveau van de korte rente worden geëvalueerd (zie tabel 14). De regel bepaalt een 'optimaal' rentepeil, waarbij de monetaire politiek als adequaat kan worden beschouwd. Het monetaire beleid wordt hierbij verondersteld te reageren zodra de inflatie afwijkt van de inflatiedoelstelling en er een wig ontstaat tussen de potentiële output en de reële groei (de output gap). Naarmate de inflatie en de economische groei bijvoorbeeld lager (hoger) liggen dan hun respectievelijke referentiewaarden, kan de korte rente worden verlaagd (verhoogd). Het 'gewenste' rentepeil hangt evenwel af van de gebruikte wegingen voor beide afwijkingen (bijv. een gelijk gewicht van 0,5) en van de hypothesen over het evenwichtsniveau van de reële korte rente (bijv. 2 %) en de inflatiedoelstelling (bijv. 1,5 %). Gezien de nogal willekeurige waarde van die verschillende parameters, is de Taylor-regel dus veeleer indicatief.

Op basis van de gekozen parameters blijkt het Europees monetair beleid in 2006 vrij soepel te zijn voor België (de 'optimale' reële korte rente op basis van de Taylor-regel ligt dan beduidend boven zijn effectieve niveau). Vanaf 2007 daarentegen zou het monetaire beleid restrictiever worden en zou de reële korte rente nauwer aanleunen bij de 'optimale' rente.

TABEL 14 - Toepassing van de Taylor-regel op België

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Reële korte rente (i)	0,6	1,4	1,6	1,8	1,8	1,9
Output gap (ii)	-0,7	-0,8	-0,8	-0,6	-0,3	0,0
Infalatie (iii)	2,4	1,8	1,7	1,7	1,8	1,8
Reële korte rente volgens de Taylor-regel (iv) ^a	2,1	1,8	1,7	1,8	2,0	2,1

a. $(iv) = 2\% + 0,5 \cdot (ii) + 0,5 \cdot [(iii) - 1,5]$

De Europese langetermijnrente bereikte midden 2005 een historisch dieptepunt (nauwelijks meer dan 3 %), maar lijkt in de tweede helft van 2005 niet verder te dalen. In 2002 bereikte de Europese rente nog gemiddeld 4,9 %. De Belgische tienjaarsrente heeft eveneens een historisch laag peil bereikt en bedroeg gemiddeld slechts 3,4 % in 2005, tegenover 4,1 % in 2004. Rekening houdend met de inflatie lag de Belgische reële langetermijnrente zeer laag het voorbije jaar².

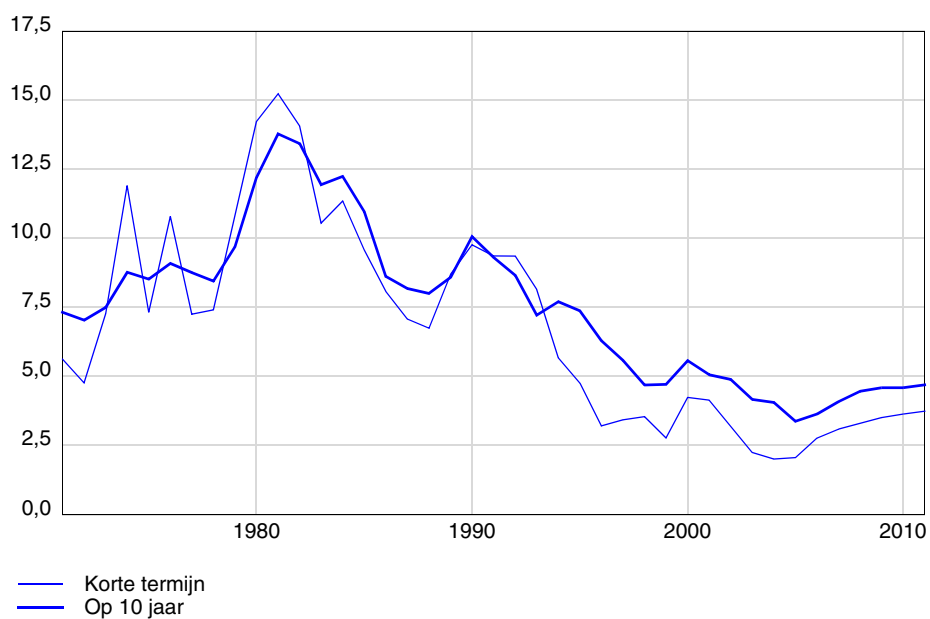
Vanaf 2006 veronderstellen we een zeer geleidelijke stijging van de lange rente. De gemiddelde langetermijnrente in de eurozone zou oplopen tot 3,9 % in 2006, tot 4,1 % in 2007 en tot 4,5 % in 2008. Op het einde van de projectieperiode zou die rente zich stabiliseren op 4,7 %. De Belgische tienjaarsrente zou hetzelfde pad

1. In 2005 bedroeg het verschil tussen de euribor en het rendement van de Belgische driemaands-certificaten ongeveer 10 basispunten (ten voordele van de Belgische rente). Er wordt verondersteld dat dit verschil in de projectieperiode behouden zal blijven.
2. Ter herinnering, in 1995 bedroeg de reële lange rente nog 6 % en tijdens de jaren negentig gemiddeld 5,2 %.

volgen en tegen 2011 eveneens 4,7 % bedragen. In reële termen zou de lange rente op het einde van de periode in de buurt komen van 3 %.

De bovenstaande hypothesen impliceren voor 2006 een gemiddeld verschil van 90 basispunten tussen de lange en de korte rente in België. Daarna zou de Belgische rendementscurve licht steiler worden en op het einde van de projectieperiode zou het verschil tussen de lange en de korte rente ongeveer 100 basispunten bedragen¹.

FIGUUR 18 - Belgische rentevoeten
(in %)

1. Gedurende de periode 2000-2005, bereikte het verschil tussen beide rendementen gemiddeld 150 basispunten.

De arbeidsmarkt

Bij een economische groei van 2,2 % gemiddeld per jaar, zou de werkgelegenheid op middellange termijn toenemen met 217 000 personen (0,8 % per jaar gemiddeld). De werkgelegenheidsgraad klimt met twee procentpunt (van 61,9 % in 2005 naar 64,0 % in 2011) en bereikt daarmee een naoorlogs hoogtepunt. Nochtans neemt ook de bevolking op arbeidsleeftijd nog fors toe op middellange termijn (met 121 000 personen). Die toename gaat weliswaar gepaard met een sterke verschuiving ten gunste van de oudere leeftijdsklassen en is het sterkst in het begin van de projectieperiode. Vanaf 2008 boet zij snel aan kracht in; het laatste jaar van de projectieperiode luidt zelfs een lange periode van daling van de bevolking op arbeidsleeftijd in.

Het gros van de jobcreatie gebeurt in de sector der ondernemingen, waar de gemiddelde arbeidsduur tendentieel licht verder daalt en de productiviteitsgroei per uur nog een fractie verder afbrokkelt (tot 1,3 % per jaar gemiddeld). In de editie van vorig jaar van de vooruitzichten wezen we er reeds op dat de tendentiële daling van de productiviteitsgroei tijdens de laatste decennia samenhangt met gematigde reële loonstijgingen en met een minder sterke efficiëntiegroei, die bovendien gedrukt wordt door sectorale verschuivingen van de werkgelegenheid. Een verdere uitdieping van die analyse leert dat, waar op macroniveau de vertraging van de efficiëntiegroei slechts merkbaar wordt in de jaren negentig, er zich reeds een decennium eerder een duidelijke vertraging voordoet in de marktdiensten, aan het oog onttrokken weliswaar door tijdelijke maar aanzienlijke toenames in de verwerkende nijverheid.

Ook tijdens de projectieperiode blijft de reële loonevolutie uiterst gematigd en groeien de bruto uurlonen vóór indexering gemiddeld met slechts 1 % per jaar. Niettegenstaande de zwakke productiviteitsgroei zouden de loonkosten per eenheid product na deflatie met de prijsindex van de toegevoegde waarde afnemen met 0,5 % per jaar, zodat tijdens de volgende zes jaar het (gecorrigeerd) aandeel van de lonen in het nationaal inkomen krimpt van 62,6 % naar 61,1 %. Daardoor stijgt de heffingsbasis voor de sociale zekerheidsbijdragen minder snel dan de economische activiteit.

Nochtans wordt de loonevolutie gekenmerkt door een licht olopend profiel vanaf 2008, wanneer de looninflatie in de buurlanden stelselmatig begint aan te wakkeren. Bovendien erodeert vanaf 2008 de bijdrage van de parafiscale en loonsubsidiemaatregelen tot de beheersing van de loonkosten. Onder impuls van de maatregelen uit het Generatiepact daalt de parafiscale last op de lonen nog aan het begin van de periode, maar die daling wordt nadien meer dan tenietgedaan door de sluipende verhoging van de werkgeversbijdragevoeten in de marktsector die het gevolg is van het forfaitair-degressief karakter van de bijdrageverminderingen. Weliswaar wordt over de gehele periode gemeten de toename van de parafiscale druk ruimschoots gecompenseerd door een nog sterkere toename van de loonsubsidievoet, maar ook die toename vindt plaats tijdens het begin van de periode en is bovendien geconcentreerd in welbepaalde bedrijfstakken.

Met name de bedrijfstakken in de verwerkende nijverheid profiteren van de loonsubsidies voor nacht- en ploegenwerk. Alhoewel het tempo waartegen jobs er verloren gaan enigszins afzwakt, verdwijnen in die takken opnieuw 36 000 arbeidsplaatsen, terwijl in de marktdiensten 253 000 bijkomende jobs gecreëerd worden. Het aandeel van de marktdiensten in de werkgelegenheid bij de ondernemingen klimt naar 74,9 % in 2011; het bedroeg nog 54 % in 1980 en was reeds gestegen tot 72,2 % in 2005.

De werkgelegenheid in de oudere leeftijdsklassen stijgt gevoelig sinds het midden van de jaren negentig. Zowel sociodemografische factoren als de pensioenhervorming dragen daartoe bij, maar daarnaast lijken de maatregelen uit de jaren negentig die de instroom in het brugpensioen inperkten een duurzame daling van de graad van arbeidsreserve op die leeftijden te hebben bewerkstelligd. Die stijgende werkgelegenheid zorgt op haar beurt dan weer voor een toename van de instroombasis voor het brugpensioen en op die manier voor een opwaartse druk op het aantal bruggepensioneerden. De maatregelen uit het Generatiepact verleggen echter geleidelijk de dominante instroomleeftijd in het brugpensioen van 58 naar 60 jaar, versterken daarmee een reeds eerder ingezette beleidlijn en dragen er reeds op middellange termijn toe bij dat het aantal personen in het statuut quasi stabiliseert in plaats van toeneemt.

De beroepsbevolking neemt nog sterk toe tijdens de projectieperiode (met 179 000 personen). Nochtans dragen demografische factoren - in tegenstelling tot de vorige decennia - negatief bij tot de ontwikkeling van het arbeidsaanbod. Niet de demografie dus, maar gedragswijzigingen liggen aan die stijging ten grondslag, meer in het bijzonder de tendens tot sterkere participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt. De stijging van de participatiegraden in de oudere leeftijdsklassen wordt bovendien ondersteund door de verdere uitwerking van eerdere beleidsmaatregelen (de pensioenhervorming) en door de recente stimuli aan de activiteit in de oudere leeftijdsklassen uit het Generatiepact.

De forse banenwinst gaat op middellange termijn dus slechts gepaard met een bescheiden afname van de werkloosheid (met 38 000 personen) en een beperkte daling van de werkloosheidsgraad (van 14,3 % in 2005 naar 13,1 % in 2011). Het scenario van al bij al gematigde loonstijgingen dat in deze vooruitzichten gehanteerd wordt, impliceert eveneens een lichte daling van de structurele werkloosheidsgraad. Die ondergaat weliswaar de opwaartse druk van zowel de regionaal verschillende evolutie als de vergrijzing van de beroepsbevolking, maar kan anderzijds gedrukt worden door de hervormingen op het vlak van de opvolging en begeleiding van werklozen en door de ontmoediging van de mogelijkheden tot vroegde uittreding via het werkloosheidssysteem.

A. Arbeidsaanbod

Naast een algemene beschrijving van de ontwikkeling van de beroepsbevolking en haar determinanten (paragraaf 1) wordt in deze afdeling het thema van vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt via het brugpensioen in detail belicht (paragraaf 2). Daarbij wordt o.a. een inschatting gemaakt van de effecten die op middellange termijn verwacht kunnen worden van de wijzigingen aan de regelgeving i.v.m. brugpensioenen die in het Generatiepact werden doorgevoerd.

1. De beroepsbevolking

*Groei bevolking op
arbeidsleeftijd vertraagt.*

Tijdens het begin van de projectieperiode (2006-2007) neemt de bevolking op arbeidsleeftijd nog fors toe (jaarlijks met afgerond 38 000 personen). Vanaf 2008 verliest die groei echter zeer snel aan kracht. Het laatste jaar van de projectieperiode is daarbij een scharniermoment, want het luidt een lange periode van dalende bevolking op arbeidsleeftijd in. De sterkbevolkte baby-boomgeneraties bereiken vanaf dat moment immers de wettelijke pensioenleeftijd en worden langs de instroomzijde vervangen door generaties die reeds de invloed ondergingen van de dalende geboortecijfers van de periode na 1965. Gemeten over de gehele periode bedraagt de toename van de bevolking op arbeidsleeftijd toch nog 121 000 personen (0,29 % per jaar).

TABEL 15 - Bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) en beroepsbevolking FPB (15 jaar en meer)
(verschillen in duizenden)

	Bevolking op arbeidsleeftijd			Beroepsbevolking FPB		
	1999 t.o.v. 1993	2005 t.o.v. 1999	2011 t.o.v. 2005	1999 t.o.v. 1993	2005 t.o.v. 1999	2011 t.o.v. 2005
15-24 jaar	-77	17	23	-57	8	15
25-49 jaar	41	-38	-149	95	32	-88
50 jaar en meer	57	173	248	140	238	252
Mannen	10	74	60	35	83	51
Vrouwen	12	79	62	143	195	128
Totaal	22	152	121	178	278	179
- effect demografie				48	85	-15
- effect activiteitsgraden				127	171	149
- effect pensioenhervorming				3	22	45

Bijdrage demografie aan evolutie beroepsbevolking wordt negatief.

Terzelfdertijd verandert de structuur van de bevolking op arbeidsleeftijd ten voordele van leeftijdscategorieën die traditioneel minder participeren op de arbeidsmarkt (plus 248 000 personen in de groep 50-64 jaar) en ten nadele van leeftijdsgroepen die traditioneel het sterkst participeren (min 149 000 personen in de groep 25-49 jaar). Ondanks de globale toename van de bevolking op arbeidsleeftijd, draagt om die reden vanaf 2008 het geheel van demografische wijzigingen negatief bij tot de evolutie van de beroepsbevolking¹. Over de gehele periode gemeten, drukken de demografische wijzigingen het arbeidsaanbod met 15 000 personen, in schril contrast met de sterk positieve bijdrage die de demografie nog leverde aan de ontwikkeling van de beroepsbevolking tijdens de jaren negentig en de eerste helft van het huidige decennium. Niet de demografie dus, maar wel gedragswijzigingen en beleidsmaatregelen liggen ten grondslag aan de verdere toename van de beroepsbevolking.

Weinig beweging in de activiteitsgraden bij jongeren en bij mannen onder 55 jaar.

In de jongste leeftijdsklassen (tussen 15 en 24 jaar) lijkt de structurele tendens naar hogere scholingsgraden en dus latere intrede in de arbeidsmarkt uitgewerkt te zijn. Op die leeftijden werd het aanbodgedrag tijdens het laatste decennium veeleer door conjuncturele evoluties beïnvloed. Tijdens een periode van sterk aantrekkende werkgelegenheid (1999-2001) merkt men dat jongeren de neiging hebben vroeger in de arbeidsmarkt in te stappen; de groeivertraging van 2002-2003 zorgde echter voor een correctie in tegengestelde zin. Op middellange termijn zou het aanbodgedrag in die leeftijdsklassen geen grote veranderingen ondergaan. Hetzelfde geldt voor het aanbodgedrag van mannen in de leeftijdsklassen tussen 25 en 55 jaar, dat sinds geruime tijd een vrij grote mate van stabiliteit vertoont.

Hervormingen Generatiepact ondersteunen activiteitsgraden bij mannen vanaf 55 jaar.

Vanaf 55 jaar is er wel een duidelijk merkbare tendens naar hogere activiteitsgraden, vooral in de klasse 55-59 jaar. Die tendens wordt mee in de hand gewerkt door de maatregelen uit de tweede helft van de jaren negentig die de instroom in het brugpensioen ontmoedigden en die vanaf 2008 versterkt zullen worden door de hervormingen die recent met het Generatiepact in het vooruitzicht werden gesteld. Het effect van de maatregelen inzake brugpensioenen in het Generatiepact kan becijferd worden op een extra impuls van 9 900 personen aan de beroepsbevolking (zie paragraaf 2 hieronder voor meer details), waarvan afgerond twee derde mannen. De invoering van de 'Pensioenbonus' - een andere maatregel uit het Generatiepact - zal bovendien op middellange termijn naar raming 5 500 personen extra van 60 jaar en meer (waarvan 3 000 mannen) in de werkgelegenheid - en dus het arbeidsaanbod - behouden. De activiteitsgraad bij mannen in de klasse 55-64 jaar steeg reeds van 47,4 % in 1995 naar 57,4 % in 2005 en neemt verder toe tot 61,1 % in 2011 (zie kader voor de manier waarop de arbeidsmarktmaatregelen uit het Pact verwerkt werden in deze vooruitzichten).

1. Beroepsbevolking in ruime zin (definitie FPB): inclusief niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen ('oudere werklozen'). De breuk die in de officiële administratieve werkloosheidscijfers veroorzaakt werd door de opname van de PWA'ers in de cijfers vanaf oktober 2004, werd weggezuiverd. PWA'ers die een voldoende aantal uren presteren worden dus - zoals voorheen en overeenkomstig de gangbare praktijk in de nationale rekeningen - in deze vooruitzichten tot de werkgelegenheid en niet tot de werkloosheid gerekend.

Generatiepact en arbeidsmarkt

De gewijzigde regelgeving m.b.t. brugpensioenen was de meest in het oog lopende en meest controversiële maatregel uit het Generatiepact. Wellicht werd in de beoordeling van het Pact de aandacht disproportioneel toegespitst op die maatregel, ten nadele van andere ingrepen die in potentie eveneens een belangrijke impact op de evolutie van de arbeidsmarkt kunnen hebben.

Noodgedwongen belichten ook deze vooruitzichten sterker welbepaalde onderdelen van het Pact, namelijk diegene die op dit moment het best vertaald kunnen worden naar kwantitatief robuuste hypothesen m.b.t. hun ex-ante impact. Zo wordt op het vlak van de werkgeversbijdrageverminderingen rekening gehouden met de invoering van de 'jongerenbonus' en met de versterking en uitbreiding van het bestaande ouderensupplement en op het vlak van de loonsubsidies met de uitbreiding van de maatregel voor nacht- en ploegenwerk (zie afdeling B, paragraaf 1). Verder wordt rekening gehouden met de effecten op activiteit en werkgelegenheid in de oudste leeftijdsklassen n.a.v. de invoering van de 'pensioenbonus' en ingevolge de gewijzigde regelgeving inzake brugpensioenen (zie afdeling A).

Vooralsnog werd echter geen inschatting gemaakt van de gevolgen van de invoering van werkgeversbijdragen op bepaalde aanvullende vergoedingen die door de werkgever uitgekeerd worden, hetzij aan ontslagen werknemers bovenop de RVA-uitkering voor volledige werkloosheid (pseudo-brugpensioen dat bekend staat als 'Canada Dry-systeem'), hetzij aan werknemers in voltijdse loopbaanonderbreking bovenop het loon en de RVA-uitkering voor loopbaanonderbreking. Op het moment van het afsluiten van deze vooruitzichten waren er immers geen gegevens voorhanden over het belang van die gevallen binnen het geheel van de vergoede werkloosheid (of voltijdse loopbaanonderbreking) van 50 jaar en meer, zodat om het even welke hypothese hieromtrent uiterst speculatief zou blijven.

Ten slotte wordt uitgegaan van de hypothese dat noch de aanpassing van de malus bij vervroegde pensionering in de zelfstandigenregeling noch de versoepeling (verstrenging) van de mogelijkheid tot cumul van arbeid met pensioen na (voorafgaand aan) de wettelijke pensioenleeftijd een significante invloed zouden hebben op de evolutie van de activiteit op oudere leeftijd.

Cohorte-effect bij vrouwen blijft echter grootste drijvende kracht achter toename beroepsbevolking...

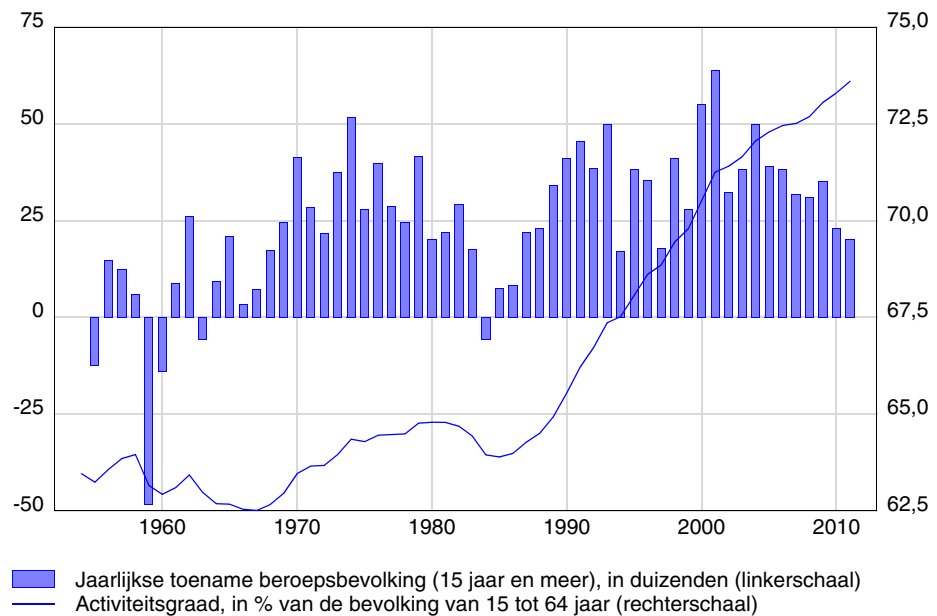
Dat neemt niet weg dat de sterkere participatie van vrouwen aan de arbeidsmarkt de voornaamste drijvende structurele kracht blijft achter de verdere toename van de beroepsbevolking. Vrouwelijke bevolkingscohorten die minder sterk aanwezig waren op de arbeidsmarkt worden immers geleidelijk opgevolgd door cohorten met een actiever arbeidsmarktgedrag ('cohort-effect'). Het cohort-effect is op dit moment uitgespeeld voor de leeftijdsklasse tot en met 35 jaar, verliest dus geleidelijk aan kracht, maar speelt op middellange termijn nog volop voor de leeftijdsklassen boven 35 jaar. Tegen 2011 zal het effect ook volledig uitgewerkt zijn voor de leeftijdsklasse tussen 35 en 40 jaar; de volledige uitdoving zal nog een drietal decennia vergen.

...die, nog versterkt door de effecten van de pensioenhervorming,...

De positieve netto-impact van al die gedrag- en beleidswijzigingen op het arbeidsaanbod (plus 149 000 personen tijdens de projectieperiode) wordt nog versterkt (plus 45 000 personen) door de gevolgen van de pensioenhervorming. Die beleidsmaatregel uit 1996 trok de pensioenleeftijd voor vrouwen reeds op van 60 jaar naar 63 jaar en zorgt voor een verdere stijging naar 64 jaar in 2006 en naar 65 jaar in 2009.

...aanzienlijk blijft, maar vertraagt,...

De beroepsbevolking stijgt bijgevolg nog gevoelig op middellange termijn (met 179 000 personen, 0,59 % gemiddeld per jaar), hoewel de jaar-op-jaar toename sterk slinkt op het einde van de projectieperiode (toename van 38 000 personen in 2006; toename van rond de 20 000 personen in 2010-2011). Niettegenstaande haar evolutie wordt afgeremd door de veranderende structuur van de bevolking op arbeidsleeftijd, stijgt de globale activiteitsgraad (hier gemeten als de totale beroepsbevolking van 15 jaar en meer t.o.v. de bevolking van 15 tot 64 jaar) van 72,3 % naar 73,6 %.

FIGUUR 19 - Beroepsbevolking FPB en activiteitsgraad

...en geconcentreerd is bij vrouwen en bij 50-plussers.

Het cohorde-effect en de pensioenhervorming zorgen ervoor dat ook in de toekomst de groei van de beroepsbevolking veel sterker zal zijn bij vrouwen (plus 128 000 personen; 0,9 % groei per jaar) dan bij mannen (plus 51 000 personen; 0,3 % groei per jaar). Door het samenspel tussen demografische verschuivingen enerzijds en stijgende activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen bij zowel vrouwen als mannen, neemt de beroepsbevolking in de leeftijdsklasse van 50 jaar en meer sterk toe (met 252 000 personen; 3,3 % groei per jaar). In de klasse 25-49 jaar weegt het cohorde-effect niet op tegen de neerwaartse demografische druk, zodat de beroepsbevolking er daalt met 88 000 personen (0,5 % krimp per jaar). Bij de jongeren (15-24 jaar) moet de toename (15 000 personen; 0,5 % groei per jaar) volledig op het conto van de demografische evoluties geschreven worden.

2. Bruggpensioenen

In deze paragraaf wordt de evolutie in het bruggpensioenstelsel en de gevolgen voor het stelsel van de recente maatregelen uit het Generatiepact aan een nadere analyse onderworpen (zie kader voor een beschrijving van de huidige en toekomstige regelgeving m.b.t. bruggpensioenen).

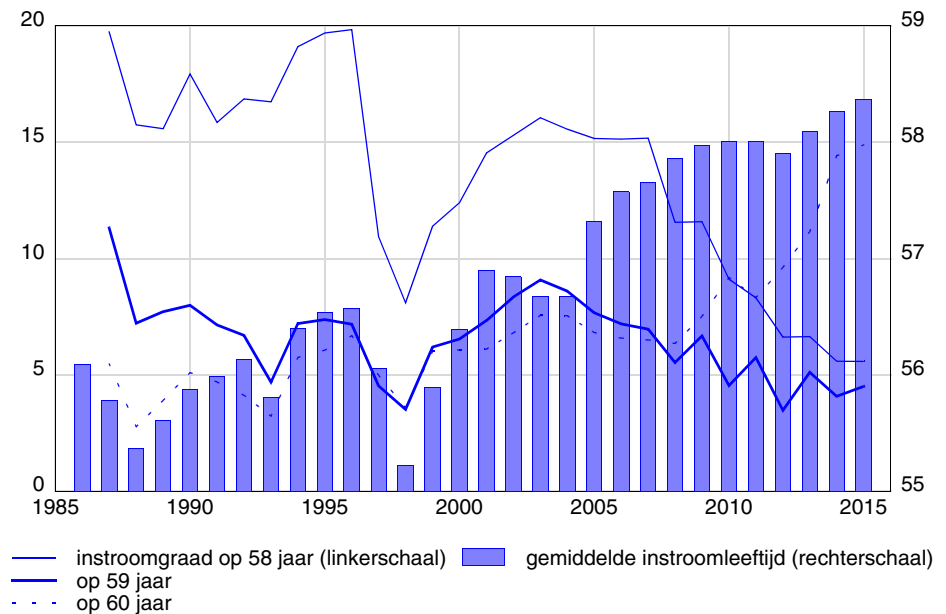
De maatregelen uit het Pact beïnvloeden op middellange termijn quasi uitsluitend de instroom in het statuut (behandeld in punt a), voornamelijk door die geleidelijk te verleggen naar een latere leeftijd, in mindere mate door die geheel onmogelijk te maken (voor werknemers met onvoldoende lange carrières). De evolutie van de uitstroom uit het statuut (op middellange termijn nauwelijks gewijzigd door het Pact) en van het totale aantal bruggepensioneerden komen aan bod in punt b.

a. Instroom in brugpensioenen

Generatiepact verlegt dominante instroomleeftijd in brugpensioenen van 58 naar 60 jaar.

Op dit moment is 58 jaar de 'dominante' instroomleeftijd in het brugpensioen. Eén derde van de totale jaarlijkse instroom gebeurt nu op die leeftijd; 15,2 % van de dan nog werkende loontrekkenden in de privé-sector¹ maakt op die leeftijd de overgang naar het brugpensioen (figuur 20). De rest van de jaarlijkse instroom ligt eveneens in grote mate begrepen in de leeftijdsklasse 55-60 jaar, die in totaal instaat voor meer dan 80 % van de globale instroom in het stelsel. De gemiddelde instroomleeftijd (figuur 20) bedraagt op dit moment 57,3 jaar.

FIGUUR 20 - Instroomgraad per leeftijd (in procent) en gemiddelde instroomleeftijd

Door de maatregelen uit het Generatiepact verschuift vanaf 2008 de dominante instroomleeftijd geleidelijk van 58 naar 60 jaar. Tegen 2011 liggen de instroomgraden op 58 en op 60 jaar reeds op hetzelfde peil (8,3 %); tegen 2015 zou de instroomgraad op 58 jaar nog maar 5,6 % bedragen, terwijl dan bijna 16 % van de nog aan de slag zijnde loontrekkenden in de privé-sector op 60 jaar de arbeidsmarkt verlaat via het brugpensioen. Op dat moment vindt 30 % van de totale jaarlijkse instroom plaats op 60 jaar, 15 % op 58 jaar en 10 % op 59 jaar. De gemiddelde instroomleeftijd zou dan gestegen zijn naar 58,4 jaar (zonder Generatiepact zou de gemiddelde instroomleeftijd op dat moment 57,8 jaar bedragen).

1. De verhouding tussen de instroom in het brugpensioen op leeftijd i in jaar t en de loontrekkende werkgelegenheid in de privé-sector op leeftijd $i-1$ in jaar $t-1$ (de relevante instroombasis voor het brugpensioen) geeft de 'kans' op instroom in het brugpensioen op leeftijd i in jaar t en wordt hier aangeduid met de term 'instroomgraad'.

Generatiepact en gewijzigde brugpensioenregeling

De basis voor het conventioneel brugpensioen werd gelegd door CAO nr.17 uit 1974, die van toepassing is op werknemers uit de privé-sector en - in geval van ontslag - de mogelijkheid tot uitkering van een aanvullende vergoeding boven de RVA-uitkering bevat. Die interprofessionele regeling geldt voor werknemers die op het moment van ontslag minstens 60 jaar zijn en minstens 20 jaar beroepsverleden achter de rug hebben. CAO's op sectoraal vlak of op ondernemingsvlak kunnen echter die leeftijd tot minimaal 58 jaar (mits een beroepsverleden van minstens 25 jaar) verlagen, in principe op dit moment de wettelijk bepaalde bodemleeftijd. Nochtans kan in welbepaalde gevallen brugpensioen verleend worden op nog lagere leeftijden: vanaf 50 jaar (mits een beroepsverleden van minstens 20 jaar) in ondernemingen 'erkend in moeilijkheden of in herstructurering'; vanaf 56 jaar mits een beroepsverleden van 33 jaar voor werknemers die minstens 20 jaar ploegenarbeid met nachtprestaties achter de rug hebben en voor arbeidsongeschikte werknemers in de bouwrijverheid (afwijking 1); vanaf 55 jaar mits een beroepsverleden van 38 jaar in uitvoering van oude CAO's die nog steeds van kracht zijn (afwijking 2).

De brugpensioenregeling is verre van stabiel gebleven gedurende de laatste decennia: men heeft nu eens maatregelen ter versoepeling (meer mogelijkheden tot afwijken van wettelijke minimumleeftijd) genomen, dan weer ter verstrenging (striktere toepassing wettelijke minimumleeftijd, invoering van vervangingsplicht en van cumulverbod met werk, verhoging werkgeversbijdragen op aanvullende vergoeding, minder gunstig fiscaal regime).

De hervorming die nu in het kader van het Generatiepact doorgevoerd wordt, gaat in vanaf 2008, maar wordt gespreid in de tijd, en zal slechts volledig op kruissnelheid komen vanaf 2028. In 2008 wordt de wettelijke minimumleeftijd opgetrokken van 58 naar 60 jaar. De minimale carrièrevereiste wordt eveneens opgetrokken, voor mannen naar 30 jaar in 2008 en naar 35 jaar in 2012, voor vrouwen naar 26 jaar in 2008, 28 jaar in 2012 en verder stapsgewijs naar 35 jaar in 2028.

Bij bedrijven 'in moeilijkheden' blijft brugpensioen op jongere leeftijd mogelijk, maar slechts als ultiem middel, nadat gebleken is dat alternatieven (arbeidsherverdeling; afscheidspremies voor vrijwillig verlaten van bedrijf, actieve zoektocht naar ander werk via oprichting van een tewerkstellingscel) niets opleveren. Afwijking 1 kan onbeperkt verlengd worden. Voor afwijking 2 kunnen de bestaande CAO's verlengd worden tot 2010 en kan de regeling ongewijzigd behouden blijven tot 2012; daarna wordt de toegestane minimumleeftijd geleidelijk opgetrokken, zodat afwijking 2 volledig uitgeschaald is tegen 2015.

Daarnaast worden twee nieuwe afwijkingen op de algemene regel gecreëerd, waarbij brugpensioen vanaf 58 jaar toch mogelijk blijft, één voor 'zeer lange loopbanen' en één voor 'zware beroepen'. Voor werknemers in zware beroepen met minstens 35 jaar beroepsverleden geldt die mogelijkheid onbeperkt in de tijd; de exacte invulling van het begrip 'zwaar beroep' ligt weliswaar nog ter discussie. In de nieuwe regeling 'zeer lange loopbanen' (alle beroepen) bedraagt de minimale carrièrevereiste 35 jaar (mannen) of 30 jaar (vrouwen) in 2008, maar wordt die respectievelijk opgetrokken naar 37 jaar in 2010 en naar 38 jaar in 2012 (mannen), naar 33 jaar in 2010, 35 jaar in 2012 en 38 jaar in 2014 (vrouwen). Bovendien worden eventuele verlengingen van de regeling afhankelijk gemaakt van een beoordeling door de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (in 2013) van de evolutie van de werkgelegenheidsgraad bij personen van 55 jaar en meer.

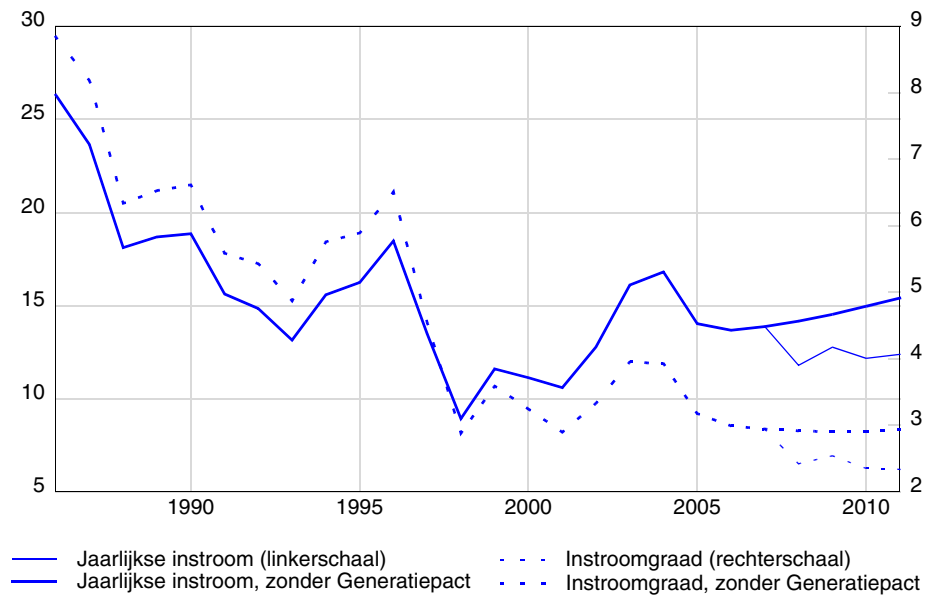
Conjuncturele piek instroom...

Uit de evolutie van de globale instroom in het brugpensioen (figuur 21) blijkt eerst en vooral dat de conjuncturele verzwakking tijdens de eerste helft van het decennium ontegensprekelijk een belangrijke tol geëist heeft. Van 10 600 personen in 2001 (2,9 % van de loontrekkenden van 50 tot 64 jaar in de privé-sector) steeg de jaarlijkse instroom in het statuut tot afgerond 16 000 personen in 2003 en 17 000 personen in 2004 (globale instroomgraad voor de gehele leeftijdsklasse van om en bij de 4 %).

...nu tenietgedaan.

Met de terugkeer naar een hogere economische groei zakte de instroom vorig jaar terug tot 14 000 personen en de globale instroomgraad naar 3,2 %. Vooral in de leeftijdsklasse 50-54 jaar was de terugval - naar een peil dat lager ligt dan in 2001 - onverwacht groot. Slechts 10 % van de totale instroom in het brugpensioen gebeurt nu nog bij bedrijven in herstructurering; begin de jaren 2000 bedroeg dat aandeel nog 20 %.

FIGUUR 21 - Globale instroom (50-64 jaar) en globale instroomgraad
(in duizenden personen; graad in procent)

De instroombasis voor het brugpensioen zwelt structureel aan...

Zonder Pact zou de globale instroomgraad op middellange termijn weinig wijzigingen hebben ondergaan (figuur 21). De instroom in het brugpensioen wordt echter structureel in de hand gewerkt door de expansie van de instroombasis. De werkende bevolking van 50 jaar en meer neemt immers sterk toe om sociodemografische redenen (veroudering van cohorten die demografisch zwaar doorwegen en gekenmerkt worden door hogere vrouwelijke werkgelegenheidsgraden) en door de pensioenhervorming: zij steeg reeds van 583 000 personen in 1994 naar 874 000 personen in 2005, rondt de kaap van het miljoen tegen 2009 en telt 1 069 000 personen in 2011. Weliswaar bedraagt het aandeel loontrekkenden uit de privé-sector in die groep slechts om en bij de 50 %, maar ook dat percentage stijgt stelselmatig.

...maar het Generatiepact draagt bij tot de verdere afname van de globale instroomgraad...

De maatregelen uit het Generatiepact drukken de globale instroomgraad vanaf 2008 met gemiddeld 0,5 à 0,6 procentpunt; dat zorgt voor een jaarlijkse mindering van 2 500 à 3 000 personen. Op middellange termijn speelt vooral de opschorting met twee jaar van het instroommoment van een groot aantal bruggepensioneerden; op langere termijn zal het feit dat een groep werknemers op basis van hun te korte loopbaan niet langer in aanmerking komt voor brugpensioen zorgen voor een permanent lagere instroomgraad.

... en versterkt daarmee een reeds eerder ingezette beleidslijn.

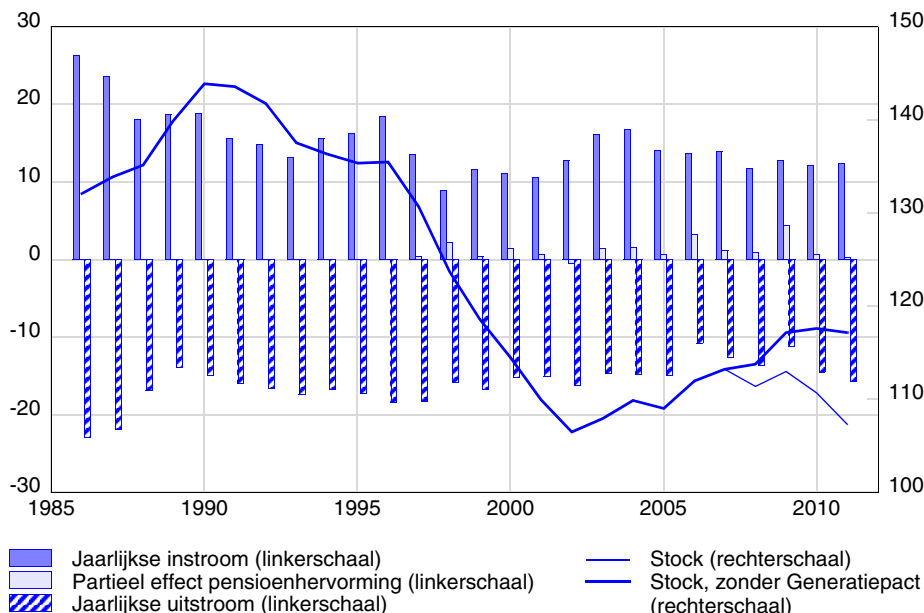
Hoewel de impact van de maatregelen dus verre van verwaarloosbaar is, zelfs op middellange termijn, is in historisch perspectief het effect minder groot dan van het pakket maatregelen (minder uitzonderingen qua minimumleeftijd; verhoging werkgeversbijdragen; minder gunstig fiscaal regime) dat vanaf 1997 de instroom(graad) van gemiddeld 16 000 personen (net onder de 6 %) naar gemiddeld 10 500 personen (net boven de 3 % van een inmiddels gegroeide instroombasis) bracht.

b. Uitstroom uit brugpensioen en evolutie stock

Uitstroom tijdelijk gedrukt door demografische ontwikkelingen en door pensioenhervorming...

De jaarlijkse uitstroom uit het statuut (negatief weergegeven in figuur 22) bestaat voornamelijk uit pensioneringen en reflecteert met vertraging eveneens dezelfde structurele factoren die bij de bespreking van de instroom reeds aan bod kwamen (verhoging instroombasis; restrictieve maatregelen ter beperking van de toegang tot het brugpensioen). Daarnaast wordt op middellange termijn de uitstroom (tijdelijk) gedrukt om twee redenen. Enerzijds bereiken aan het begin van de projectieperiode minder bevolkte cohorten de pensioengerechtigde leeftijd. Anderzijds speelt ook de pensioenhervorming, die nog tot tweemaal toe (in 2006 en in 2009) de pensionering van bruggepensioneerde vrouwen met een jaar uitstelt (het partieel effect van de pensioenhervorming is apart weergegeven op de grafiek). Gemiddeld zakt de uitstroom tijdens de projectieperiode tot 13 000 personen (met minima rond de 11 000 personen in 2006 en in 2009), tegen 15 000 personen tijdens de eerste helft van het decennium.

FIGUUR 22 - Brugpensioenen: jaarlijkse instroom/uitstroom en evolutie stock
(in duizenden personen)

...maar op middellange termijn niet beïnvloed door het Generatiepact,...

De uitstroom wordt op middellange termijn nauwelijks beïnvloed door het Generatiepact. Dat gebeurt slechts in beduidende mate vanaf 2014, wanneer de eerste minder talrijke brugpensioenecohorten de pensioengerechtigde leeftijd bereiken.

...dat er toe bijdraagt het aantal bruggepensioneerden te stabiliseren.

Het effect van het Generatiepact op de stock bruggepensioneerden is m.a.w. op middellange termijn vrijwel gelijk aan de gecumuleerde minderinstroom (9 900 personen minder in het stelsel in 2011). Waar dus 'zonder Pact' het aantal bruggepensioneerden op middellange termijn gestegen zou zijn met 8 100 personen (voornamelijk ten gevolge van de hogere instroombasis), zal 'na Pact' hun aantal met 1 700 personen verminderen (van 109 000 naar 107 300).

B. Loonvorming in de sector der ondernemingen

1. Sociale zekerheidsbijdrageverminderingen en loonsubsidies

Loonlastenverlagingen en reële loonkost.

De mate waarin lastenverlagingen - zowel voor werkgevers als voor werknemers - effectief de reële loonvoet verlagen en via dit kanaal de werkgelegenheid stimuleren, hangt o.a. af van het type loonvorming. In deze afdeling wordt de loonvoet op een boekhoudkundige manier - ex post - opgedeeld tussen brutolonen enerzijds en werkgeversbijdragen en loonsubsidies anderzijds, zonder oordeel over de mogelijke invloed van het fiscale en parafiscale beleid op de brutolonen en dus zonder oordeel over de netto impact van lastenverlagingen op de loonvoet.

Bijdrageverminderingen en loonsubsidies.

Het huidige loonlastenverlagend beleid voor de sector der ondernemingen steunt op vier pijlers: basis- en doelgroepeigen verminderingen van de wettelijke werkgeversbijdragen via de structurele maatregel, gerichte loonsubsidies via de federale fiscaliteit en de sociale zekerheid, werknemersbijdrageverminderingen voor laagverloonden en ten slotte gerichte regionale loonsubsidies (zie hoofdstuk 8, 'Belangrijkste hypothesen van de projectie' voor de ex ante bedragen).

Werkgeversbijdrageverminderingen: harmonisering of terug naar een amalgaam van doelgroepen?

Na de vervanging van de verschillende Maribelmaatregelen en de lageloonmaatregel¹ in de structurele maatregel in 1999 en de inpassing van selectieve werkgeversbijdrageverminderingen in de structurele maatregel in 2004 lijkt dit ogenschijnlijk geharmoniseerde systeem van werkgeversbijdrageverminderingen de facto te evolueren naar een amalgaam van groepspecifieke lastenverlagingen. In 2005 werd het bestaande systeem nog gewoon versterkt door de lageloongrens te verhogen. Vanaf 2006 zal - als gevolg van het Generatiepact - het aantal doelgroepen die recht hebben op een bijkomende vermindering uitdeinen in vergelijking met de groep van werknemers uit de marksector waarop alleen de basisvermindering van toepassing is. Daarenboven zal overlapping tussen de doelgroepen mogelijk worden, met als gevolg de mogelijkheid van een 'negatieve bijdrage' (zie verder).

Jonge laagverdieners: 'jongerenbonus' en 'negatieve bijdrage'.

Naast de bestaande doelgroepen 'eerste aanwervingen', 'laaggeschoolde jongeren', 'langdurig werklozen' en 'ouderen' zullen in het kader van het Generatiepact aan laagverdienende jongeren (tot 1 956 euro bruto per maand, 19-29 jaar) leeftijdspecifieke forfaitaire bijkomende bijdrageverminderingen (dalend met de leeftijd van 300 naar 30 euro per kwartaal) worden toegekend vanaf juli 2006 (de 'jongerenbonus' - 260 miljoen op jaarbasis, waarvan 45 miljoen voor de non-profit sector). Daarenboven zou dat supplement cumuleerbaar zijn met andere doelgroepsupplementen en zou het gedeelte van de bijdragevermindering dat de wettelijke basis overstijgt in eerste instantie via een loonsubsidietechniek worden toegekend en vanaf 2007 in mindering van de globale RSZ-verplichtingen kunnen worden gebracht (de 'jongerenbonus plus' of 'negatieve bijdrage'²).

1. Zie voor een overzicht voor de periode vóór de structurele maatregel ook Festjens et al (1997) 'Budgettaire kost van een werkloze van 1983 tot 1997', *Planning Paper* 79, Federaal Planbureau, p.34-35.
2. Die negatieve bijdrage zal pas ingaan in 2007. In 2006 zal het equivalente bedrag via een loonsubsidietechniek worden toegekend.

*Oudere laag- en
middelhoogverdieners.*

Ter vervanging van de uniforme forfaitaire bijkomende werkgeversbijdragevermindering voor de 57-plussers (400 euro per kwartaal) zal vanaf april 2007 een genereuzer leeftijdspecifiek ouderensupplement komen (272 miljoen op jaarbasis), met een breder toepassingsveld (50-plussers voorzover hun brutoloon 4000 euro per maand niet overschrijdt) en een voordeliger forfaitair supplement (stijgend met de leeftijd van 400 naar 800 euro per kwartaal).

Stijgende parafiscale last...

De parafiscale last zal ongelijk evolueren in 2005-2011 (zie hoofdstuk 8, 'Belangrijkste hypothesen van de projectie'). Na dalingen in 2006 en 2007 zal per saldo de impliciete werkgeversbijdragevoet globaal toch met 0,27 procentpunt stijgen onder druk van de wettelijke bijdragevoet (plus 0,44 procentpunt) terwijl de tweede-pijler-pensioenfinanciering (min 0,13 procentpunt) en de andere extra-wettelijke bijdragen (min 0,05 procentpunt) een milderende invloed zullen hebben. De fictieve bijdragevoet zou een neutraal effect hebben. De stijging in de parafiscale last wordt overigens afgeremd door de verschuiving van hoogbelaste naar laagbelaste bedrijfstakken.

*...ondanks de tweede
pensioenpijler?...*

De intrinsieke neerwaartse druk van de aanvullende pensioenen op de macro-economische werkgeversbijdragevoet is meer schijn dan werkelijkheid want volledig verklaarbaar door de verschuiving van de economische activiteit naar bedrijfstakken met minder ontwikkelde aanvullende pensioenregelingen. Zonder die verschuiving zou de aanvullende pensioenbijdragevoet 0,13 procentpunt hoger liggen in 2011 en zou die voet gelijk zijn gebleven in 2005-2011¹.

...ondanks de vergrijzing?...

Ondanks de kosten van de vergrijzing in de vorm van pensioenen blijft de fictieve bijdragevoet stabiel. Die stabilisatie is echter het netto resultaat van stijgende voeten in vooral de verwerkende nijverheid (met 0,4 tot 0,6 procentpunt) en stabiele of zelfs dalende voeten in de meeste dienstensectoren. Zonder de verschuiving van de werkgelegenheid naar bedrijfstakken met relatief lage fictieve bijdragevoeten zou de druk van de vergrijzing 0,09 procentpunt hoger liggen.

*...wegens forfaitair-
degressieve rem op de
bijdrageverminderingen...*

De opwaartse druk op de impliciete wettelijke bijdragevoet is inherent aan het forfaitair-degressieve karakter van de basisbijdrageverminderingen, het forfaitaire karakter van de doelgroepsupplementen en de niet-indexering van de nominale loongrenzen en de bijdrageverminderingen. De impliciete wettelijke bijdragevoet zou trouwens 0,08 procentpunt hoger liggen zonder de heroriëntatie van de werkgelegenheid naar lager belaste bedrijfstakken. De forfaitair-degressieve rem op de bijdrageverminderingen treft vooral de wettelijke bijdragevoet op de lageloonmassa: de wettelijke hogeloonbijdragevoeten zouden al naargelang van de bedrijfstak stijgen met 'slechts' 0,1 à 1,1 procentpunt, terwijl voor de lage loonbijdragevoeten de stijging 0,3 à 2,1 procentpunt zou bedragen.

*...ondanks de maatregelen
'jongeren' en 'ouderen'...*

De invoering van de 'jongerenbonus' en het ouderensupplement nieuwe stijl, ook allebei op forfaitaire leest geschoeid, vermindert die forfaitair-degressieve rem op de bijdragevermindervingsvoet alleen tijdelijk. In 2006 dalen de wettelijke lageloonbijdragevoeten als gevolg van de 'jongerenbonus'² en dalen in 2007 de

1. Bij gebrek aan nadere informatie veronderstelt het FPB dat de aanvullende pensioenbijdragevoet in elke bedrijfstak en voor elke arbeidscategorie gedurende de ganse voorspellingshorizon op het niveau van 2004 gehouden wordt (laatste informatie in de nationale rekeningen en RSZ-statistieken).
2. Al naargelang van de bedrijfstak is die jongerenmaatregel goed voor een neerwaartse druk van 0,79 tot 1,27 procentpunt op de lageloonbijdragevoeten in 2006 in vergelijking met een scenario zonder 'jongerenbonus' (FPB, interne onderzoeksnota, ADDG 6642, 2005).

wettelijke voeten op zowel de lage als de hoge lonen omdat beide looncategorieën genieten van de ouderenmaatregel¹. De intensievere inning van de 'CO₂-taks' op bedrijfswagens zou vanaf 2006 voor een opwaartse druk op de hogeloonbijdragevoeten zorgen.

...maar zonder grote gevolgen voor de intrasectorale structuur van de werkgelegenheid

De grotere stijging van de lageloonbijdragevoeten (plus 1,6 à 1,7 procentpunt) in vergelijking met de hogeloonbijdragevoeten (plus 0,1 à 0,8 procentpunt) in de meeste bedrijfstakken (zie hoofdstuk 8, 'Belangrijkste hypothesen van de projectie') wijzigt de relatieve kost van die twee arbeidscategorieën. Omdat op korte termijn de netto-substitutie binnen de bedrijfstakken tussen de arbeidscategorieën in functie van hun verschillende loonkostevolutive echter relatief klein is, zullen de intrasectorale verschuivingen tussen laagverloonde (en dus laagbelaste) en hoogverloonde (en dus hoogbelaste arbeid) nauwelijks gevolgen hebben voor de macro-economische bijdragevoet. Die intrasectorale verschuivingen tussen laag- en hoogverloonde arbeid werken zowel à la baisse (in de dienstensectoren) als à la hausse (in de verwerkende nijverheid), met als netto-effect een licht neerwaartse druk op de macro-economische wettelijke bijdragevoet (-0,02 procentpunt).

Loonsubsidies: meer doelgroepen, meer beleidsniveau's, genereuzere modaliteiten en meer gebruikt...

De batterij loonsubsidies wordt diverser en ingrijpender. Na de invoering van de sociale Maribelsubsidie voor de sociale sector (1997), de activering van werkloosheidsvergoedingen (1998), het dienstenchequesysteem (2003), de subsidiëring van nacht- en ploegenwerk (2004) en van overuren (2005) zal in Vlaanderen vanaf april 2006 ook de aanwerving van oudere werklozen door het Vlaamse Gewest worden gesubsidieerd. Meteen komt een andere overheid dan de federale overheid op een zichtbaardere manier dan vroeger rechtstreeks tussenbeide in de loonkostvorming in de sector der ondernemingen². Aangezien die nieuwe subsidie geplafonneerd wordt door een vast budget en alleen wordt toegekend aan die werknemers waarvan de loonkost met niet meer dan 50 % verminderd wordt door andere loonsubsidies, zullen de budgettaire gevolgen beperkt blijven. De budgettaire meerkost blijft ook beperkt in het geval van de sociale Maribelsubsidie (eenmalige verhoging in 2006) en de activeringsvergoeding (groei op kruissnelheid). De nacht- en ploegenwerkmaatregel daarentegen zal aanzienlijk worden uitgebreid via de verhoging van de loonsubsidievoet voor de betrokken werknemers van 2,5 % naar 5,63 % in 2006 (onvoorwaardelijk) en naar maximaal 10,7 % vanaf 2007 op voorwaarde dat vakbonden en werkgevers tot een interprofessioneel akkoord voor 2007-2008 komen. Ook de dienstenchequesubsidies zullen aanvankelijk flink stijgen, niet als gevolg van genereuzere modaliteiten, maar wel wegens een toenemend gebruik van het systeem naarmate de PWA-diensten verdwijnen en informele prestaties uit de markt worden geprijsd³.

1. Zonder de ouderenmaatregel zouden de hogeloonbijdragevoeten 0,15 tot 0,24 procentpunt hoger zijn in 2007; zonder de ouderenmaatregel en de 'jongerenbonus' zouden de lageloonbijdragevoeten 1,85 tot 2,67 procentpunt hoger zijn in 2007 (FPB, interne onderzoeksnota, ADDG 6642, 2005).
2. De 'Prime à l'emploi' van het Waalse Gewest is beperkt tot een eenmalige premie van 3 250 tot 5 000 euro voor bijkomende aanwervingen door heel kleine bedrijven. Andere loonsubsidies (zoals 'Tewerkstelling van gehandicapten', 'Invoegbedrijven' en 'Wepplus' in Vlaanderen, 'Aides à la Promotion de l'Emploi' en 'Programmes de Transition Professionnelle' in Wallonië) zijn eerder bedoeld voor de niet-markt.
3. Onze prognose van de dienstenchequesubsidie houdt geen rekening met de intentieverklaring van de regering van april 2006 om de bestaande PWA-werknemers versneld in te schakelen in het dienstenchequesysteem.

...en dus een stijgende loonsubsidievoet.

Het gevolg is dat de gemiddelde loonsubsidievoet zal stijgen met 0,94 procentpunt tussen 2005 en 2011, waardoor de impliciete werkgeversbijdragevoetstijging ruimschoots wordt gecompenseerd. Het probleem hierbij is de asymmetrie tussen enerzijds de algemeenheid van de bijdragevoetstijgingen, die zich in alle marktbedrijfstakingen voordoen, en anderzijds de sectorale selectiviteit van de loonsubsidies, die slechts een beperkt aantal marktbedrijfstakingen ten goede komen (gezondheidszorg, industrie, huishoudelijke diensten door ondernemingen).

Uitbreiding van de werknemersbijdrageverminderingen.

Voor de laagverdienende werknemers is het werknemersbijdragenbeleid ('werkbonus') duidelijk in toenemende mate lastenverlagend (van 0,1 % in 2005 naar 0,2 % van het beschikbaar inkomen van alle gezinnen in 2011) als gevolg van de verhoging van de lageloonrens en de forfaitaire werknemersbijdragevermindering. Met een recent gelanceerde denkpiste, nl. de herinvoering van het belastingskrediet - zijnde een verlaging van de personenbelasting voor laagverdieners en ooit afgeschaft om plaats te maken voor de werkbonus - houden de vooruitzichten 2006-2011 geen rekening.

TABEL 16 - Werkgeversbijdragevoeten en loonsubsidievoeten in de sector der ondernemingen (incl. overheidsbedrijven; 2005-2011)
(in procentpunt)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 t.o.v. 2005
Impliciete werkgeversbijdragevoet ^a	33,60	33,64	33,48	33,53	33,72	33,81	33,87	0,27
Gemiddelde loonsubsidievoet ^b	1,31	1,98	2,43	2,40	2,36	2,32	2,27	0,96

a. Inclusief extralegale, aanvullende pensioen- en fictieve bijdragen.

b. Gefinancierd door de sociale zekerheid: sociale Maribel, activering van werkloosheidsvergoedingen, dienstencheques; gefinancierd door de federale fiscaliteit: nacht- en ploegenarbeid (maximale hypothese in 2007), overuren; gefinancierd door het Vlaamse Gewest: oudere werklozen.

TABEL 17 - Effect van intrasectorale en intersectorale verschuivingen in de werkgelegenheid in vergelijking met 2005 op de werkgeversbijdragevoeten in de sector der ondernemingen (inclusief overheidsbedrijven; 2006-2011)
(in procentpunt)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Gemiddelde werkgeversbijdragevoet ^a	-0,08	-0,14	-0,19	-0,24	-0,29	-0,34
- Wettelijke bijdragevoet na verminderingen ^b	-0,03	-0,05	-0,06	-0,08	-0,09	-0,10
- Fictieve bijdragevoet ^c	-0,02	-0,03	-0,05	-0,06	-0,08	-0,09
- Extrawettelijke bijdragevoet (excl. aanvullende pensioenen) ^d	-0,00	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
- Aanvullende pensioenbijdragevoet ^e	-0,03	-0,05	-0,07	-0,09	-0,11	-0,13

a. Niet noodzakelijk gelijk aan de som van de delen wegens afrondingen.

b. Waarvan -0,02 procentpunt in 2011 als gevolg van intrasectorale verschuivingen tussen speciale tewerkstellingsprogramma's (eerste aanwervingen, langdurig werklozen, laaggeschoolde jongeren), lageloon-, en hogeloonarbeid. Omdat in het geval van de andere bijdragen (fictieve, extrawettelijke, tweede pijler) binnen elke bedrijfstaking dezelfde voeten voor de drie arbeidscategorieën worden gebruikt, hebben intrasectorale verschuivingen geen gevolgen voor de andere gemiddelde bijdragevoeten.

c. De sectorale voeten zijn gebaseerd op vooruitzichten voor de pensioenbetalingen aan ambtenaren uit de overheidsbedrijven.

d. De sectorale voeten zijn gebaseerd op vooruitzichten voor de sectorale werkgelegenheid en de prijsindex van gezondheidszorgen.

e. Constante sectorale voeten na 2004.

2. Loonkosten en brutolonen

Beheerste loonkostevoluitie dankzij beperkte toename van brutolonen...

De evolutie van de loonkosten in de sector der ondernemingen blijft gematigd. De nominale loonkosten per uur nemen gemiddeld met 2,9 % per jaar toe tijdens de periode 2006-2011 (zie tabel 18; rubriek 1), een iets hoger groeitempo dus dan tijdens de voorbije twaalf jaar. Die toename komt tot stand door een beperkte stijging van de reële bruto-uurlonen (1,03 % per jaar) en door een gemiddelde loonindexering van 1,84 % per jaar; het effect van de werkgeversbijdragen is licht arbeidskostverhogend (+0,03 % per jaar; zie paragraaf 1 hierboven).

Het scenario dat in deze vooruitzichten gehanteerd wordt, gaat er van uit dat de evolutie van de lonen omkaderd blijft door de wet ter bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen. Vanaf 2007 zou de groei van de Belgische loonkosten het gewogen gemiddelde volgen van de loonevoluitie bij onze drie voornaamste handelspartners, die duidelijk begint aan te trekken vanaf 2008.

TABEL 18 - Loon- en productiviteitsontwikkeling - sector der ondernemingen
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1982-2005	1982-1993	1994-2005	2000-2005	2006-2011
1. Nominale loonkosten per uur (zonder aftrek van loonsubsidies)	4,19	5,83	2,55	2,64	2,92
Verhoging toe te schrijven aan ^a :					
- indexering	2,26	2,91	1,62	1,89	1,84
- totaal werkgeversbijdragen sociale zekerheid ^b	0,30	0,61	-0,02	-0,08	0,03
- bruto lonen per uur vóór indexering	1,60	2,26	0,94	0,82	1,03
2. Nominale loonkosten per uur (na aftrek van loonsubsidies)	4,15	5,83	2,47	2,51	2,80
3. Arbeidsproductiviteit per uur	1,68	1,87	1,48	1,39	1,33

a. De som van de componenten is niet exact gelijk aan de totale evolutie vanwege de effecten van tweede orde.

b. Inclusief extralegale en fictieve bijdragen.

...en meer loonsubsidies.

Het tot dusver gebruikte begrip van loonkosten verwijst naar het concept dat in de nationale rekeningen wordt gebruikt en maakt bijgevolg abstractie van de loonsubsidies die vanaf 1997 van kracht zijn. Loonsubsidies worden steeds belangrijker (zie paragraaf 1) en betekenen voor de betrokken werkgevers een verlaging van de loonkost, die veelal onderworpen is aan een verhoging van de werkgelegenheid. Hun invloed op de globale loonkosten in de sector der ondernemingen tijdens de voorbije zes jaar (tabel 18; rubriek 2) mag niet veronachtzaamd worden, en hun impact op de evolutie van de loonkosten blijft - in tegenstelling tot wat geldt voor de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid - gunstig tijdens de projectieperiode.

Loonindexering onvoldoende voor behoud koopkracht.

Sinds 2003 nam de loonindexering - net als de groei van de gezondheidsindex - minder sterk toe dan de inflatie, wat de koopkrachtstijging van de gezinnen negatief beïnvloedde. Hetzelfde fenomeen zou zich ook dit jaar voordoen. De gecumuleerde achterstand die op die manier opgelopen wordt, zou niet volledig weggewerkt worden tegen 2011.

3. Loonkosten per eenheid product

Ondanks zwakke productiviteitstoenames...

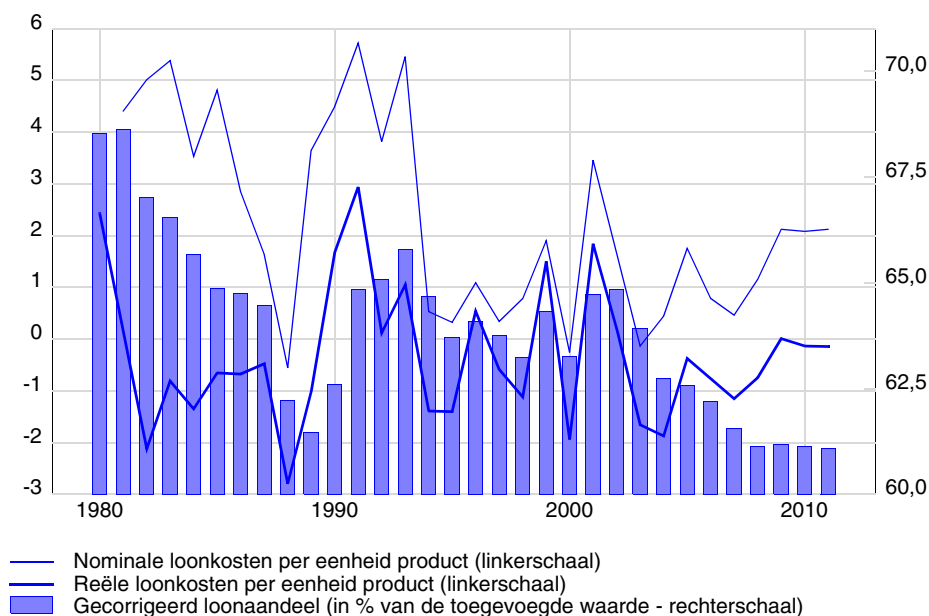
De productiviteitsgroei in de sector der ondernemingen neemt trendmatig af sinds de eerste olieschok. Die afname (tabel 18; rubriek 3) lijkt nu te vertragen, maar resulteert desalniettemin in historisch lage productiviteitswinsten. De gemiddelde productiviteitsgroei per uur bedroeg nog 1,9 % per jaar tijdens de periode 1982-1993, maar viel terug tot 1,5 % per jaar tijdens de afgelopen twaalf jaar en zou nog slechts 1,3 % per jaar bedragen tijdens de periode 2006-2011.

De determinanten van de productiviteitsevolutie worden in detail verder besproken in afdeling C van dit hoofdstuk.

...brengt de stijging van de loonkosten de prijsstabiliteit niet in het gedrang...

De mate waarin de loonevolutie bijdraagt tot prijsstabiliteit (zie hoofdstuk 4) wordt gemeten via de evolutie van de nominale loonkosten per eenheid product (zie figuur 23). Die indicator ondergaat uiteraard de nodige conjuncturele invloeden, maar toch komt ook duidelijk de invloed tot uiting van het beleid van loonmatiging en arbeidskostverlaging dat sinds 1980 wordt gevoerd. De groei van de nominale loonkosten per eenheid product zakte immers van gemiddeld 3,5 % per jaar tijdens de jaren 80 naar slechts 2,0 % per jaar tijdens de jaren 90, ondanks de vertragende productiviteitsgroei. Op basis van deze vooruitzichten zou die vertraging zich verder doorzetten tijdens het lopende decennium. Tijdens de projectieperiode zelf (2006-2011) zou de gemiddelde groei 1,46 % per jaar bedragen. De loonevolutie zou op middellange termijn dus zeker niet in tegenspraak zijn met de ECB-doelstelling van een maximale inflatie van 2 %.

FIGUUR 23 - Loonkosten per eenheid product¹ - sector der ondernemingen
(jaarlijkse groeivoeten in procent)

1. Na aftrek van loonsubsidies.

...en leidt zij tot een dalend aandeel van de lonen in de toegevoegde waarde.

Gedefleerd met de prijsindex van de toegevoegde waarde, namen de loonkosten per eenheid product af met gemiddeld 0,81 % per jaar tijdens de jaren 80, wat wijst op een herstel van het aandeel van inkomens uit kapitaal in het nationaal inkomen, waarvan men kan aannemen dat het de investeringen positief beïnvloed heeft (zie figuur 23). Die afname viel vrijwel stil tijdens de jaren 90 (-0,03 % per jaar), maar tussen 2000 en 2011 zou de gemiddelde daling terug 0,43 % per jaar bedragen. Tijdens de projectieperiode 2006-2011 zou zelfs sprake zijn van een gemiddelde daling van 0,48 % per jaar.

Groei heffingsbasis sociale bijdragen blijft achter op economische groei.

Daaruit volgt dat tijdens de volgende zes jaar het (gecorrigeerd) aandeel van de lonen in het nationaal inkomen krimpt van 62,6 % naar 61,1 % in 2011. Dat betekent met name dat de heffingsbasis voor de sociale zekerheidsbijdragen minder snel stijgt dan de economische activiteit.

Variant met geleidelijke wegwerking van de loonhandicap.

Het loonscenario in deze vooruitzichten houdt geen rekening met een dichting van de loonkloof tussen België en haar drie voornaamste handelspartners. In zijn laatste technisch verslag rapporteert de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven een gecumuleerde loonkostenontsporing van 2,9 % in 1996-2006¹. Onderstaand kader kwantificeert de macro-economische en publiek-financiële impact van een loonbeleid dat die loonkostenhandicap zou wegwerken.

1. Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, 'Technisch verslag van het secretariaat over de maximaal beschikbare marges voor de loonkostenontwikkeling', november 2005.

Variant met geleidelijke wegwerking van de loonhandicap

In deze variant wordt het brutoloon vóór indexering in de sector van de ondernemingen geblokkeerd vanaf 2007. Het nominale brutoloon stijgt slechts als gevolg van de koppeling aan de gezondheidsindex, in overeenstemming met de wet ter bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen, en een lichte loondrift als gevolg van barema-aanpassingen, goed voor 0,15 % per jaar. Die blokkering is nodig tot in 2009 opdat de gecumuleerde nominale loonkostenhandicap van België ten opzichte van haar drie belangrijkste handelspartners gedurende 1996-2006, door de CRB ingeschat op 2,9 %, volledig zou verdwijnen. Vanaf 2010 volgt de groei van de loonkosten in België het gewogen gemiddelde van de loonkostengroei bij die drie handelspartners.

De onderstaande tabel rapporteert de macro-economische en publiek-financiële impact van het alternatieve reële brutoloonscenario in verschillen met de vooruitzichten 2006-2011.

TABEL 19 - Belangrijkste macro-economische en budgettaire resultaten van de loonvariant
(verschil met de basis in %, tenzij anders aangeduid)

	2007	2009	2011
Aggregatieve vraag (constante prijzen)			
- Privé verbruik	-0,05	-0,33	-0,30
- Bedrijfsinvesteringen	-0,00	0,02	0,12
- Investerings in huisvesting	0,00	-0,23	-0,41
- Binnenlandse vraag	-0,03	-0,16	-0,13
- Uitvoer	0,01	0,05	0,10
- Invoer	-0,03	-0,19	-0,19
- Bbp	0,01	0,08	0,18
Prijzen			
- Privé verbruik	-0,04	-0,35	-0,64
- Bbp-deflator	-0,08	-0,58	-0,90
Werkgelegenheid en werkloosheid			
- Totale werkgelegenheid (verschil in eenheden)	1 810	13 770	23 830
- Totale werkgelegenheid	0,04	0,32	0,54
- Werkloosheidsgraad - definitie FPB (verschil in procentpunt)	-0,04	-0,27	-0,46
- Reële loonkost per persoon in de ondernemingen	-0,38	-2,15	-2,19
Inkomens			
- Reëel beschikbaar inkomen van de gezinnen	-0,07	-0,42	-0,25
- Bruto exploitatieratio van de ondernemingen (verschil in procentpunt)	0,15	0,79	0,70
Openbare financiën			
- Financieringscapaciteit (+) of financieringsbehoefte (-) van de globale overheid			
. verschil in miljard euro	-0,170	-0,960	-1,050
. verschil in procentpunt van het bbp	-0,05	-0,28	-0,29
- Overheidsschuld (verschil in procentpunt van het bbp)	0,08	0,84	1,52

De loonkostendaling (in vergelijking met de basis) heeft in 2007-2009 een dubbel effect op de binnenlandse vraag. Enerzijds worden de bedrijfsinvesteringen (plus 0,02 %) gestimuleerd als gevolg van de gestegen rentabiliteit van de ondernemingen (plus 0,79 %). Anderzijds dalen het gezinsverbruik (min 0,33 %) en de investeringen in huisvesting (min 0,23 %) omdat de daling in de reële brutolonen onvoldoende gecompenseerd wordt door de stijging van de werkgelegenheid (met slechts 0,32 %) en zodoende het reële beschikbaar inkomen van de gezinnen daalt (min 0,42 %). Per saldo daalt de binnenlandse vraag met 0,16 %. De uitvoer stijgt (plus 0,05 %) als gevolg van meer concurrentiële prijzen terwijl de combinatie van een zwakkere binnenlandse vraag en betere prijscompetitiviteit voor een daling van de invoer zorgt (min 0,19 %). Het gevolg is een stijging van het reële bbp met 0,08 %. Belangrijk is dat zelfs na 2009 de tijdelijke blokkering van de reële loongroei gedurende 2007-2009 blijft nazinderen omdat de economie blijft werken op een lager reële loonkostenniveau en wegens de vertragingen in de aanpassingsprocessen: het bbp, de bedrijfsinvesteringen en de uitvoer blijven groeien (plus 0,18 %, 0,12 % en 0,1 % in 2011). Wel zorgt de sterkere stijging van de werkgelegenheid (plus 0,54 %) voor een stabilisatie van de negatieve effecten op het privé verbruik (min 0,3 % in 2011), maar kan de verdere achteruitgang van de residentiële investeringen (min 0,41 % in 2011) niet verhinderen.

Voor de openbare financiën (in % van het bbp) impliceren de daling van de reële loonmassa en de prijsdaling in 2007-2009 een verlies aan inkomsten uit belastingen op de gezinnen, dat slechts gedeeltelijk wordt goedge maakt door de stijging in de vennootschapsbelastingen. Het primair saldo van de overheid gaat met 0,25 procentpunt van het bbp achteruit in 2009, met als gevolg een stijging van de rentelasten op de overheidsschuld met 0,03 procentpunt van het bbp en een stijging van de overheidsfinancieringsbehoeften met 0,28 procentpunt van het bbp. De achteruitgang van de openbare financiën verdwijnt niet na de stopzetting van de reële brutoloonblokkering. Weliswaar is de achteruitgang van het primair saldo iets kleiner (min 0,23 procentpunt van het bbp in 2011), maar de rentelasten worden ook iets zwaarder (plus 0,06 procentpunt van het bbp in 2011).

C. Productiviteit en werkgelegenheid

Vorig jaar wijdden de vooruitzichten 2005-2010 een dossier aan de determinanten van de macro-economische productiviteit. Paragraaf 1 verdiept die analyse verder. In paragraaf 2 volgt de beschrijvende analyse van de werkgelegenheidsvooruitzichten. Paragraaf 3 gaat dieper in op de evolutie van de werkgelegenheid in de leeftijdsklasse (55-64 jaar) die het meest gevoelig is voor vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt.

1. Verklaring van de productiviteitsontwikkeling

Verrijking van de analyse van vorig jaar...

In de vooruitzichten 2005-2010 werden een aantal determinanten van de productiviteitsontwikkeling, zoals de rol van de loonevolutie, toegelicht. Een deel van de daling in de macro-economische productiviteitsgroei die in de twee laatste decennia werd opgetekend, bleef echter onverklaard. Alvast één mogelijke verklaring, nl. de verschuiving in de werkgelegenheid van industrie naar diensten, werd getoetst en bevestigd door een macrosectorale econometrische analyse en door een shift-share-analyse. Verder werd ook het beleid ten gunste van laaggeschoolde arbeid sinds de jaren 90 ingeroepen als een mogelijke oorzaak van de macro-economische productiviteitsgroei-ertraging. De analyse hieronder probeert de impact van die twee fenomenen te kwantificeren.

...via inbreng van structuureffecten en van de relatieve kost van ongeschoolde arbeid in de methodologie.

De methodologie (zie kader), is dezelfde als die in de vooruitzichten van 2005¹ maar verrijkt met elementen waarmee structuureffecten en het effect van de relatieve kost van ongeschoolde versus geschoolde arbeid in kaart kunnen worden gebracht². Traditioneel wordt in de groeiboekhouding de macro-economische productiviteit verklaard door een aantal onmiddellijke determinanten, nl. de kwaliteit van de productiefactoren, de kapitaalstock per werknemer en de totale factorproductiviteit. Onze methodologie daarentegen gaat een stap verder dan de inzet van productiefactoren en beschouwt relatieve factorkosten en technologische vooruitgang als de ultieme verklaringen voor de macro-economische productiviteit. Een econometrische schatting van een productiefunctie is nodig opdat de invloed van die echte factoren kan beoordeeld worden.

Robuuste resultaten, die de bijdrage van het reële loon en van de arbeidsduur bevestigen.

De resultaten in tabel 20 worden voorgesteld in gemiddelden per periode, waarbij het huidige decennium (verlengd tot 2011) verder opgedeeld is tussen een geobserveerd en een toekomstig deel. De kleine omvang van de residuen³ suggereert dat de geschatte vergelijking de trendmatige evolutie van de macro-economische productiviteitsgroei gedurende de laatste drie decennia goed benadert en bevestigt de resultaten van de vooruitzichten 2006-2011⁴. De resultaten

1. Zie het themadossier gewijd aan de evolutie van de productiviteit in de Economische vooruitzichten van april 2005.
2. Empirisch wordt het onderscheid tussen die twee categorieën gemaakt o.b.v. de loonhoogte en niet de scholingsgraad. De laaggeschoolden worden vereenzelvigd met de 'laagverloonden' (= brutoloon minder dan 4685 euro per kwartaal in 2000, geïndexeerd aan het gemiddelde brutoloon van de marktsector) en de hooggeschoolden met de 'hoogverloonden'. Zie in verband hiermee: Stockman P., 'General and selective reductions in employer social-security contributions in the 2002 vintage of HERMES', Working Paper 06-02, Federaal Planbureau, juni 2002.
3. De residuen meten het verschil tussen enerzijds de geobserveerde/voorspelde productiviteit en anderzijds de productiviteit gebaseerd op vergelijking (1) (zie kader). Omdat de werkelijkheid niet foutloos door een econometrische vergelijking kan worden gereconstrueerd, zijn de residuen jaar per jaar niet gelijk aan nul. Toch is het wenselijk dat per deelperiode het gemiddelde residu ongeveer nul zou zijn omwille van de geloofwaardigheid van de regressie.
4. De vooruitzichten worden gegenereerd door het macrosectorale, econometrische model HERMES.

van vorig jaar i.v.m. het aandeel van het reële loon en de arbeidsduur worden bevestigd. Primo, de hoofdbrok van de vertraging in de productiviteitsgroei in de jaren 80 in vergelijking met de jaren 70 is toe te schrijven aan de duidelijk zwakkere bijdrage van het reële loon. Secundo, vanaf de jaren '80 is de arbeidsduur nog maar in kleine mate verantwoordelijk voor de vertraging in de productiviteitsgroei per hoofd.

TABEL 20 - Bijdrage tot de groei in de productiviteit per hoofd
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2011	2001-2005	2006-2011
Groeivoet van de productiviteit	3,8	1,8	1,4	1,2	1,1	1,3
Bijdrage van het reële loon	2,9	0,5	0,7	0,4	0,4	0,4
Bijdrage van de arbeidsduur	-0,6	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,0
Bijdrage van de relatieve kost van lage lonen	0,0	0,0	-0,0	-0,0	-0,0	0,0
Bijdrage van de arbeidsefficiëntie	1,6	1,5	0,9	0,8	0,8	0,8
Verwerkende nijverheid	0,3	0,5	0,2	0,3	0,2	0,3
Bouw	0,1	-0,0	0,1	0,1	0,1	0,0
Marktdiensten	1,3	1,0	0,6	0,5	0,6	0,5
Residu	-0,0	0,0	-0,1	0,1	0,0	0,1

De bijdrage van de arbeidsefficiëntie wordt beter verklaard.

Wat het aandeel van de arbeidsefficiëntie aangaat¹ kunnen we nu echter preciezer zijn. Terwijl op geaggregeerd niveau de vertraging in de efficiëntiegroei slechts merkbaar wordt in de jaren 90, blijkt dit fenomeen het gevolg van een mengeling van sectorale invloeden sinds de jaren 80 (zie kader): een duidelijke vertraging in de dienstensector, gedeeltelijk aan het oog onttrokken door tijdelijke maar aanzienlijke toenames in de verwerkende nijverheid in dezelfde periode. De structurele verschuivingen ten gunste van de werkgelegenheid in de marktdienstensector dragen ook continu bij tot de vertraging in de efficiëntiegroei. Om die reden zal de bijdrage van de arbeidsefficiëntie gemiddeld met 0,1 procentpunt per jaar vertraagd worden in 2006-2011 in vergelijking met de jaren 90.

De bijdrage van de relatieve loonkost van laagverloonden is negatief, maar erg zwak.

Wat de bijdrage van de relatieve kost van laagverloonden aangaat, die is weliswaar negatief in de jaren '90 en het eerste deel van het huidig decennium, maar wel klein en op één cijfer na de komma niet significant. Zoals we vorig jaar reeds aangaven is het bijna ondoenbaar om een gans gamma van maatregelen ten gunste van de laagproductieve werknemers samen te ballen in één variabele (in ons geval de relatieve kost van laagverloonden). Daarom is het verleidelijk om het zwakke (negatieve) residu voor de jaren 90 toe te schrijven aan die maatregelen, maar dit kan hier niet aangetoond worden.

1. De arbeidsefficiëntie weerspiegelt in ons theoretisch kader technologische vooruitgang in de brede zin, dus de langetermijnproductiviteit van arbeid.

Berekening van de efficiëntie op geaggregeerd niveau

In een economie met monopolistische mededinging, drie productiefactoren (kapitaal, geschoolde en laaggeschoolde arbeid) en een technologie met constante schaalopbrengsten van het type CES, leidt winstmaximalisatie door bedrijven tot de volgende uitdrukking voor de productiviteit per hoofd^a:

$$y - l = \sigma(w-p) + (1-\sigma)[e + h + \phi \text{ cre}l] + cte \quad (1)$$

met de variabelen in kleine letters natuurlijke logaritmen, y de toegevoegde waarde, l de werkgelegenheid, p de prijs van de toegevoegde waarde, w de loonkost per hoofd, e de arbeidsefficiëntie, h de gemiddelde arbeidsduur en $\text{cre}l$ de relatieve kost van laaggeschoolde tot geschoolde arbeid.

Krachtens vergelijking (1) is de productiviteit per hoofd een gemiddelde van het reële loon - gewogen door σ (de substitutie-elasticiteit tussen kapitaal en arbeid) - en de arbeidsefficiëntie 'gecorrigeerd' met de gemiddelde arbeidsduur en de relatieve kost van laaggeschoolde arbeid.

De berekening van de arbeidsefficiëntie voor de marksector volgt Mésange, een model voor Frankrijk^b: eerst wordt vergelijking (1) geschat voor elke bedrijfstak en vervolgens wordt de geaggregeerde arbeidsefficiëntie berekend als een gemiddelde van de sectorale arbeidsefficiënties, gewogen door de ingezette arbeidskrachten. We gebruiken dezelfde macrosectorale opdeling als in de analyse in de vooruitzichten van vorig jaar en identificeren drie bedrijfstakken: verwerkende nijverheid, bouw en marktdiensten. De tabel hieronder bevat de schattingsresultaten voor vergelijking (1) voor die drie bedrijfstakken, en ook de specificatie voor de arbeidsefficiëntie.

TABEL 21 - Productiviteitsvergelijking: schattingsresultaten
(steekproef: 1970-2004)

	σ	ϕ	DW	DF
Verwerkende nijverheid ^a	0,61	0,09	1,41	-4,20
Bouw ^b	0,58	0,10	1,56	-4,51
Marktdiensten ^c	0,46	0,02	1,41	-4,72
Sector der ondernemingen ^d	0,50	0,03	1,86	-5,40

a. $e_i = -3,97 + 0,19*(t > 1982) + 0,043*t*(t < 1983) + 0,042*t*(t > 1982)$

b. $e_i = -3,61 + 0,021*t$

c. $e_i = -3,43 + 0,21*(t > 1982) + 0,023*t*(t < 1983) + 0,010*t*(t > 1982)$

d. $e = \sum e_i*(L_i/L)$

De diagnostische statistieken in de laatste twee kolommen (Durbin-Watson en Dickey-Fuller) wijzen erop dat de hypothese van niet-stationariteit van de residuen in alle gevallen kan worden verworpen. De substitutie-elasticiteiten voor de bedrijfstakken en de ganse sector der ondernemingen in de eerste kolom - kleiner dan één en groter in de verwerkende nijverheid dan in de dienstensector - liggen in de lijn van andere, gelijkaardige empirische studies. De geaggregeerde substitutie-elasticiteit situeert zich wel degelijk in de vork van de schattingen per bedrijfstak. De elasticiteiten van de relatieve kost van arbeid - weergegeven in de tweede kolom - hebben het goede teken (een daling van de relatieve 'lage' arbeidskost remt de groei van de productiviteit) maar zijn zeer zwak, hetgeen de zwakke bijdrage van de relatieve kost van arbeid in tabel 20 verklaart.

De specificatie van de trend in de arbeidsefficiëntie, gekozen op grond van de stationariteit van de residuen en de verklarende kracht van de regressie, is vermeld onderaan in de tabel. Voor de verwerkende nijverheid wordt rekening gehouden met een niveauverbetering in 1983, eventueel verklaarbaar door de belangrijke herstructureringen toen in die sector. Nadien is de helling slechts lichtjes vlakker zodat de efficiëntiegroei nauwelijks vertraagd werd. Voor de bouw geeft een trend zonder breuk bevredigende resultaten. De specificatie voor de marktdiensten wordt gekenmerkt door een niveau-effect maar vooral door een trendbreuk in 1983, met als implicatie een duidelijke efficiëntiegroei-verbetering sindsdien.

- Voor de wiskundige afleiding van vergelijking (1) vertrekkende van het theoretisch model, zie: Beffy P-O. en L'Angevin Clotilde, 'Chômage et boucle prix-salaire: apport d'un modèle qualifié/peu qualifié', INSEE, Document de travail, G 2005/10, juli 2005.
- Allard-Prigent C., Audenis C., Berger K., Carnot N., Duchene S. en Pesin F., 'Présentation du modèle Mésange - Modèle Économétrisch de Simulation et d'Analyse Générale de l'Économie', Document de travail, Direction de la Prévision, Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie, mei 2002.

2. Werkgelegenheid

*Tijdelijke conjuncturele
inzinking van begin vorig
jaar...*

De groei van de toegevoegde waarde in de sector der ondernemingen viel sterk terug tijdens het eerste kwartaal van vorig jaar. Die inzinking was echter van bijzonder korte duur: reeds vanaf het tweede kwartaal hernam de activiteit, herneming die zich zou doorzetten tijdens het lopende jaar. Zij zorgde er wel voor dat de jaargemiddelde groei voor 2005 (slechts 1,4 %) laag uitvalt in vergelijking met beide omringende jaren (respectievelijk 2,1 % in 2004 en 2,3 % in 2006).

De evolutie van de werkgelegenheid bij de ondernemingen lijkt echter weinig hinder te hebben ondervonden van de kortstondige activiteitsdip: de groei van de werkgelegenheid versnelde van 0,5 % in 2004 naar 1,3 % in 2005 (geholpen weliswaar door het oplopende kwartaalprofiel van de werkgelegenheid in 2004) en behoudt dat ritme in 2006.

*...grotendeels opgevangen
door productiviteitsdaling.*

De groeivertraging van begin 2005 werd dus grotendeels geabsorbeerd door een sterke vertraging van de productiviteitsgroei per uur (die zakte van 1,4 % naar 0,2 %) en in mindere mate ook door een iets sterkere dan trendmatige daling van de gemiddelde arbeidsduur (-0,15 %), zodat de productiviteitsgroei per hoofd quasi stagneerde gedurende het afgelopen jaar. In 2006 wordt de trendmatige daling van de arbeidsduur opgeheven door een positieve conjuncturele impact en herneemt de productiviteitsgroei - zowel per hoofd als per uur - naar 1,0 %.

TABEL 22 - Arbeidsvolume en werkgelegenheid in de sector der ondernemingen
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1981 1990	1991 1999	2000 2005	2006 2011
Reële toegevoegde waarde	2,16	1,72	1,95	2,32
Arbeidsproductiviteit per uur	2,22	1,40	1,39	1,33
Arbeidsvolume	-0,05	0,31	0,56	0,97
Hoofdelijke werkgelegenheid	0,33	0,45	0,77	1,03

*Bij een aanzienlijke groei
van de toegevoegde
waarde...*

De groei van de toegevoegde waarde blijft ook na 2006 in de buurt van 2,3 %: eerst een zeer lichte terugval in 2007, vervolgens geleidelijk aantrekkend gedurende de daaropvolgende jaren. Dat levert een periodegemiddelde op dat zich licht positief verhoudt tot het groeigemiddelde van de afgelopen zes jaar (2,32 % versus 1,95 %; tabel 22).

*...en tendentiel lage
productiviteitswinsten, in
de hand gewerkt door matige
reële loonevolutie,...*

De productiviteitsgroei per uur versnelt verder tot 1,3 % in 2007, blijft licht oplopen gedurende de daaropvolgende jaren, en bereikt uiteindelijk 1,5 % in 2011, waardoor gemiddeld genomen de productiviteitsgroei tijdens de projectieperiode (1,33 % per jaar) nog een fractie lager ligt dan tijdens de eerste helft van het decennium (1,39 % per jaar). De redenen waarom die trendgroei een stuk lager ligt dan tijdens de jaren '80 kwamen uitgebreid aan bod in paragraaf 1 hierboven: gematigde reële loonstijgingen en minder sterke efficiëntiegroei, waarbij die laatste bovendien gedrukt wordt door sectorale verschuivingen van de werkgelegenheid. Ook tijdens de projectieperiode blijft de reële loonevolutie gematigd, hoewel toch sprake is van een geleidelijk oplopend profiel vanaf 2008, wanneer de looninflatie in de buurlanden aanwakkert en bovendien de bijdrage

van de parafiscale en loonsubsidiemaatregelen tot de beheersing van de loonkosten geleidelijk afbrokkelt (zie afdeling B).

...zonder éénduidige stimuli aan creatie van jobs voor laaggeschoolden evenwel,...

Bij de econometrische analyse in paragraaf 1 bleek het niet mogelijk een kwantitatief beduidend effect op de productiviteitsontwikkeling te distilleren van beleidsmaatregelen ter ondersteuning van laaggeschoolde werkgelegenheid. De stimuli die tijdens de projectieperiode gegeven worden aan laaggeschoolde arbeid zijn niet éénduidig. Enerzijds zijn bepaalde maatregelen duidelijk gericht op de creatie van laagproductieve jobs. Zo stijgt het gezamenlijke aandeel van activaplanbanen, PWA-jobs en dienstenchequejobs in de loontrekkende marktwerkgelegenheid van 2,7 % in 2005 naar 3,3 % in 2011. Bovendien wordt de lageloonwerkgelegenheid ondersteund door de uitbreiding van de werknemersbijdragenverminderingen (afdeling B, paragraaf 1). Daar staat tegenover dat het relatieve voordeel voor lage loonwerkgelegenheid dat uitgaat van het beleid van werkgeversbijdragenverminderingen en loonsubsidies gedeeltelijk erodeert naarmate de projectieperiode vordert (eveneens afdeling B, paragraaf 1).

...en bij een structurele, maar bescheiden daling van de gemiddelde arbeidsduur...

De evolutie van de gemiddelde arbeidsduur kan van jaar tot jaar sterk schommelen om conjuncturele redenen. Dat geldt zelfs voor gemiddelden over zesjaarlijkse subperiodes: zo wordt de evolutie van de gemiddelde duur voor het recente verleden (2000-2005) negatief beïnvloed door de sterke groeivertraging aan het begin van het decennium. Over de laatste tien jaar gemeten blijkt echter dat de tendentiële daling van de gemiddelde arbeidsduur nog slechts 0,1 % per jaar bedroeg. Twee structurele factoren liggen daaraan ten grondslag. Aan de ene kant neemt het aandeel van deeltijdarbeid stelselmatig toe, tendens die gepaard gaat met een sterke uitbreiding van het aantal deeltijdse loopbaanonderbrekers en - meer recent - van het aantal personen dat werkt in het dienstenchequesysteem. Aan de andere kant werken deeltijdse arbeiders gemiddeld steeds meer uren, zodat de impact van deeltijdarbeid op de gemiddelde arbeidsduur beperkt blijft.

...neemt de werkgelegenheid op middellange termijn sterker toe dan in het recente verleden.

Na de - conjunctureel bepaalde - stabilisatie in 2006 zou vanaf 2007 de evolutie van de gemiddelde arbeidsduur terug aanpakken bij haar licht dalende trend (-0,1 % per jaar), in afwezigheid van verdere dalingen in de conventionele arbeidsduur. Gemiddeld zou de groei van de werkgelegenheid in de sector der ondernemingen (1,03 % per jaar) slechts een fractie boven de groei van het arbeidsvolume liggen, maar wel opmerkelijk hoger uitvallen dan tijdens de eerste helft van het decennium. Daarmee zouden er bij de ondernemingen in totaal 215 000 arbeidsplaatsen bijkomen. De toename van de loontrekkende werkgelegenheid bij de ondernemingen valt nog een stuk hoger uit (232 000 bijkomende arbeidsplaatsen), terwijl het aantal zelfstandigen licht vermindert (met 17 000 personen).

Structurele groei van de werkgelegenheid in welbepaalde subtakken van de marktdiensten...

Sinds een aantal decennia zijn de bedrijfstakken 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'overige marktdiensten'¹ dé groeisectoren bij uitstek op het vlak van marktwerkgelegenheid. Voor beide takken geldt dat die uitbreiding van de werkgelegenheid gepaard ging met lage en meestal zelfs negatieve productiviteitswinsten. Ook tijdens de projectieperiode verhogen die twee takken hun aandeel in de werkgelegenheid bij de ondernemingen, van 37,6 % in 2005 naar 41,2 % in 2011. In de gezondheidszorg in ruime zin stijgt de werkgele-

1. Bevat niet-financiële diensten aan ondernemingen, persoonlijke diensten, socioculturele diensten en gemeenschapsvoorzieningen.

genheid met 86 000 personen (2,8 % groei per jaar), bij de overige marktdiensten (exclusief dienstenchequewerkgelegenheid en PWA-jobs) met 126 000 personen (2,5 % per jaar).

TABEL 23 - De binnenlandse werkgelegenheid per bedrijfstak
(jaargemiddelden, in duizenden personen)

	1990 t.o.v. 1980	1999 t.o.v. 1990	2005 t.o.v. 1999	2011 t.o.v. 2005	1980	1990	2005	2011
Landbouw	-14	-21	-20	-9	135	122	81	72
Industrie	-213	-127	-50	-30	1254	1041	865	835
- Energie	-24	-7	-3	-2	64	40	30	28
- Verwerkende nijverheid	-135	-121	-56	-36	904	769	591	556
- Bouw	-54	2	9	8	287	233	244	251
Verhandelbare diensten	323	275	222	253	1632	1954	2452	2705
- Vervoer en communicatie	-21	4	4	21	304	283	290	311
- Handel en horeca	53	-18	29	12	656	709	720	732
- Krediet en verzekeringen	18	-3	-6	-1	131	149	140	139
- Gezondheidszorg	101	79	77	86	219	320	476	562
- Overige marktdiensten ^a	172	198	109	126	322	494	801	926
- Dienstencheques	0	0	13	19	0	0	13	32
- PWA-jobs	0	16	-4	-10	0	0	13	3
Niet-verhandelbare diensten	4	11	38	2	753	757	806	807
- Overheidsadministratie en onderwijs	16	6	42	8	680	696	743	751
- Huishoudelijke diensten ^b	-12	5	-3	-6	73	61	63	56
Binnenlandse werkgelegenheid	100	139	190	216	3774	3874	4203	4419
Sector der ondernemingen, waarvan:	96	128	152	215	3021	3117	3397	3612
- Loontrekkenden	28	111	171	232	2408	2437	2718	2950
- Zelfstandigen	68	17	-19	-17	613	681	679	662
Werkende bevolking	103	142	192	217	3817	3920	4254	4471
Werkgelegenheidsgraad (% bev. 15-64 jaar)	-0,5	1,8	1,5	2,0	59,2	58,7	61,9	64,0

a. Exclusief dienstenchequewerkgelegenheid en PWA-jobs.

b. Voor eigen rekening bij gezinnen.

*...en structureel
banenverlies in de
verwerkende nijverheid.*

Even structureel is het trendmatig banenverlies in de landbouw (9 000 personen) en de desindustrialisatie. In de takken van de verwerkende nijverheid verdwijnen opnieuw 36 000 jobs, hoewel het tempo waartegen jobs verloren gaan afzwakt (-1,0 % gemiddeld per jaar tegenover -1,5 % tijdens het voorbije halve decennium). De activiteit en de vraag naar arbeid in die bedrijfstakken wordt met name ondersteund door de toename van de loonsubsidies die toegekend worden voor nacht- en ploegenwerk (zie afdeling B, paragraaf 1). In de verwerkende nijverheid overcompenseert de stijging van de loonsubsidievoet (plus 3,3 procentpunt) daardoor de sluipende toename van de werkgeversbijdragevoet (plus 0,9 procentpunt). Desalniettemin slinkt het aandeel van de verwerkende nijverheid in de totale werkgelegenheid bij de ondernemingen van 17,4 % in 2005 tot 15,4 % in 2011. Het aantal banen in de bouwsector zou licht blijven toenemen (met afgerond 8 000 eenheden) tijdens de volgende zes jaar.

Substitutie van dienstencheques voor PWA-werkgelegenheid en zwartwerk.

De uitbreiding van het dienstenchequesysteem, ten slotte, leidt tot een bruto-creatie van afgerond 19 000 extra arbeidsplaatsen. Het arbeidsvolume dat via dienstencheques gepresteerd wordt, vervangt echter in grote mate activiteiten die vroeger hetzij door de gezinnen voor eigen rekening uitgevoerd werden, grotendeels met behulp van zwartwerk, hetzij via een beroep op werklozen via het PWA-systeem, dat nu geleidelijk afgebouwd wordt (geen nieuwe instroom meer sinds april 2004). De substitutie door dienstenchequewerkgelegenheid gaat gepaard met een afname van de PWA-werkgelegenheid met 10 000 personen (net zoals de dienstencheques gerekend tot de werkgelegenheid bij de ondernemingen) en met een afname (6 000 personen) van 'zwarte' werkgelegenheid in de huishoudelijke dienstverlening voor eigen rekening bij de gezinnen.

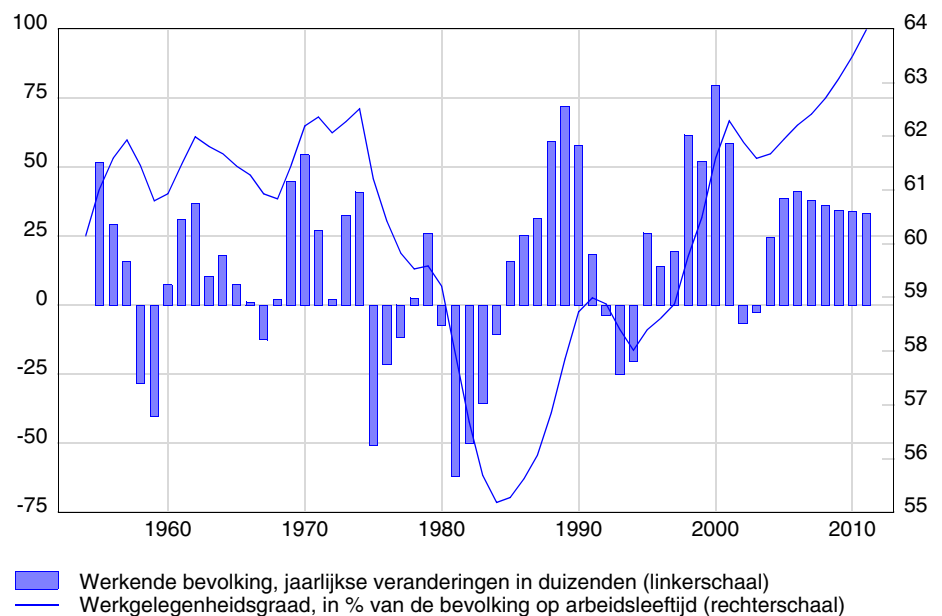
Sterk toenemend gewicht marktdiensten.

De werkgelegenheid in de marktdiensten blijft substantieel toenemen: haar gewicht in de totale werkgelegenheid bij de ondernemingen klonk reeds van 54 % in 1980 naar 72,2 % in 2005 en zou verder toenemen naar 74,9 % in 2011. Die tendens draagt bij tot de zwakte van de productiviteitsgroei waardoor de sector der ondernemingen sinds het begin van de jaren 90 gekenmerkt wordt (zie paragraaf 1 hierboven).

Sterke vertraging van de jobcreatie bij de overheid.

In de niet-marktdiensten wordt de afbouw van huishoudelijke diensten voor eigen rekening bij de gezinnen licht overgecompenseerd door de toename van de werkgelegenheid in de overheidsadministratie en het onderwijs (met 8 000 personen), die zich voornamelijk voordoet bij de Gewesten, Gemeenschappen en Lokale Besturen, maar beduidend minder uitgesproken is dan tijdens de afgelopen zes jaar (toename met 42 000 personen)¹.

FIGUUR 24 - Werkende bevolking en werkgelegenheidsgraad

1. Ondanks het feit dat bij de recente 'revisie 2005' van de Nationale Rekeningen de toename van de werkgelegenheid in die bedrijfstak reeds fors neerwaarts werd herzien na schrapping uit de reeksen van het onderwijspersoneel dat vervroegd uittreedt via het systeem van 'terbeschikkingstelling' en dus ten onrechte tot de werkgelegenheid werd gerekend.

Werkgelegenheidsgraad klimt naar na-oorlogs hoogtepunt.

Door de stagnatie van de werkgelegenheid in de niet-marktdiensten is de absolute toename van de binnenlandse werkgelegenheid (met 216 000 personen) - en van de werkzame bevolking (met 217 000 personen) - vrijwel identiek aan de toename van de werkgelegenheid bij de ondernemingen, terwijl zij in groeivoeten (0,8 % per jaar) een stuk lager uitvalt. De werkgelegenheidsgraad¹ bereikte een piek van 62,3 % in 2001, viel dan terug tot 61,6 % in 2003 en steeg vervolgens licht naar 61,9 % in 2005. Ook tijdens de volgende zes jaar blijft de groei van de werkgelegenheid (0,83 % per jaar) een stuk belangrijker dan de - geleidelijk afkalvende - groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (0,29 % per jaar), zodat de werkgelegenheidsgraad verder stijgt naar 64 % in 2011, een nieuw naoorlogs hoogtepunt.

3. Werkgelegenheid op brugpensioenleeftijd

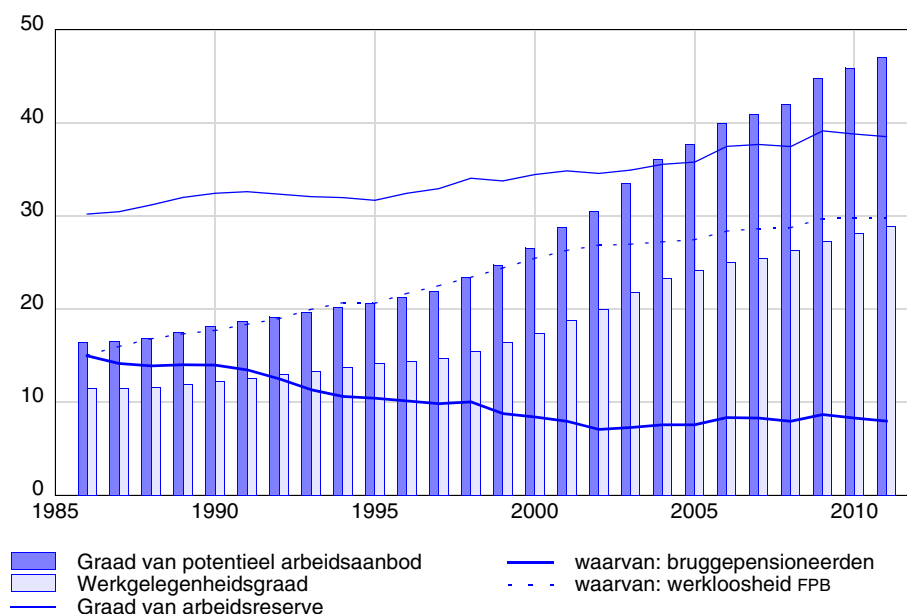
Wisselwerking tussen evolutie brugpensioenen en werkgelegenheid op oudere leeftijd.

A priori mag men van maatregelen die de instroom in het brugpensioen ontmoedigen, een positief effect verwachten op de werkgelegenheid in de oudere leeftijdsklassen. De feitelijke verificatie van die hypothese wordt echter bemoeilijkt omdat de werkgelegenheid op 'brugpensioenleeftijd' sowieso structureel toeneemt om nog andere redenen (sociodemografie; pensioenhervorming). Op haar beurt trouwens (zie afdeling A, paragraaf 2) geeft die structurele toename van de instroombasis dan weer een belangrijke positieve impuls aan de evolutie van het aantal bruggepensioneerden.

Nadere beschouwing van leeftijdsklasse 55-64 jaar leert dat...

Een analyse van de leeftijdsklasse 55-64 jaar in termen van werkgelegenheidsgraden - abstractie makend van puur demografische ontwikkelingen, dus - en per geslacht - daardoor corrigerend voor de belangrijkste andere structurele factoren die inwerken op de werkgelegenheid op oudere leeftijd - geeft een duidelijker inzicht in de onderliggende evoluties.

FIGUUR 25 - Determinanten werkgelegenheidsgraad 55-64 jaar (vrouwen)

1. Hier gemeten als de verhouding tussen het totale aantal werkenden (inclusief personen van 65 jaar en meer) en de bevolking van 15 tot 64 jaar.

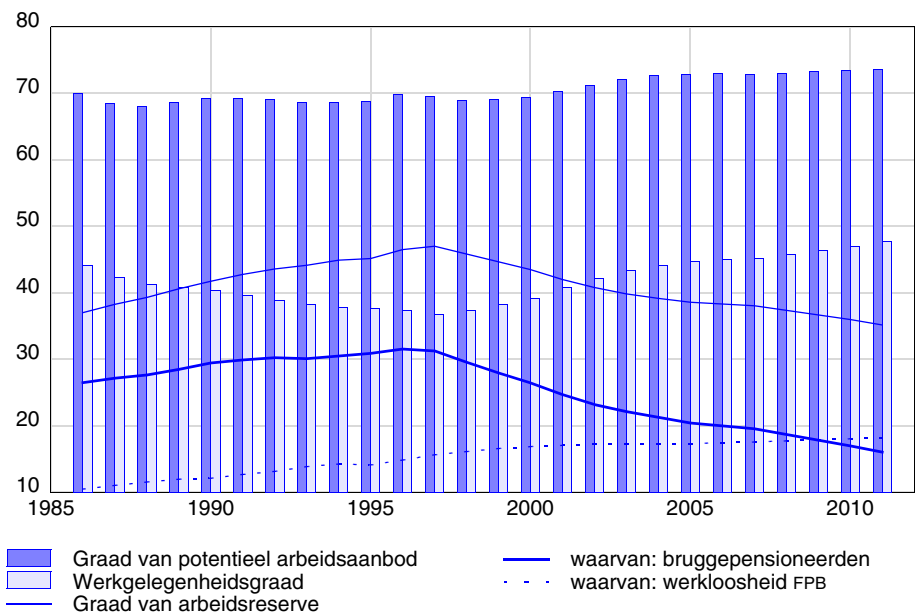
...de toename van de vrouwelijke werkgelegenheidsgraad gedreven wordt door het cohorte-effect,...

...en plaatsgrijpt ondanks de stijgende graad van arbeidsreserve,...

Blijkt dat de opmerkelijke toename van de werkgelegenheidsgraad in die leeftijdsklasse bij vrouwen (van 14,1 % in 1995 naar 24,2 % in 2005 en verder naar 28,9 % in 2011) duidelijk wordt geleid door de toename van de graad van potentieel arbeidsaanbod¹, toename die op haar beurt toegeschreven moet worden aan de geleidelijke veroudering van opeenvolgende vrouwelijke bevolkingscohorten met een actiever arbeidsmarktgedrag ('cohorte-effect') en aan het opschuiven van de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen.

Nochtans neemt de werkgelegenheid minder sterk toe dan het potentieel arbeidsaanbod, omdat tegelijkertijd de graad van arbeidsreserve² bij vrouwen in die leeftijdsklasse stelselmatig stijgt (van 31,7 % in 1995 naar 35,8 % in 2005 en 38,5 % in 2011). Het aandeel bruggepensioneerden in het potentieel arbeidsaanbod neemt weliswaar af of stagneert, maar daar staat tegenover dat het aandeel werklozen sterk stijgt en de graad van arbeidsreserve de hoogte induwt. Dat door de pensioenhervorming het potentieel arbeidsaanbod disproportioneel toeneemt vanaf 60 jaar (waar de graden van arbeidsreserve het hoogst liggen) speelt uiteraard mee in die evoluties en verdoezelt enigszins de economische impact van de maatregelen die vervroegde uittreding bestrijden (zie verder).

FIGUUR 26 - Determinanten werkgelegenheidsgraad 55-64 jaar (mannen)

...terwijl de toename van de mannelijke werkgelegenheidsgraad de slinkende graad van arbeidsreserve volgt.

Bij mannen in de leeftijdsklasse 55-64 jaar neemt de graad van potentieel arbeidsaanbod eveneens (licht) toe, maar de toename van de werkgelegenheidsgraad (van 37,7 % in 1995 naar 44,8 % in 2005 en 47,7 % in 2011) is een stuk sterker. De drijvende kracht achter die toename is in dat geval de slinkende globale graad van arbeidsreserve. De sterke daling van het aandeel bruggepensioneerden in het potentieel arbeidsaanbod ten gevolge van de maatregelen uit de jaren negentig

1. Verhouding tussen potentieel arbeidsaanbod (beroepsbevolking FPB plus bruggepensioneerden en voltijdse loopbaanonderbrekers) en bevolking van 55 tot 64 jaar.
2. Verhouding tussen arbeidsreserve (werkloosheid plus brugpensioenen plus voltijdse loopbaanonderbrekers) en potentieel arbeidsaanbod.

werden immers slechts zeer gedeeltelijk gecompenseerd door een toename van de proportie werklozen.

Op te merken trouwens dat een gelijkaardige conclusie geldt voor vrouwen in de leeftijdsklasse 55-59 jaar (leeftijden die niet beïnvloed worden door de effecten van de pensioenhervorming). De maatregelen ter restrictie van de instroom in het brugpensioen lijken dus wel degelijk een positief effect te hebben gehad op de werkgelegenheidsgraad in de oudere leeftijdsklassen.

D. Arbeidsreserve en werkloosheid

Matige groei zorgde voor sterke aanwas werkloosheid en arbeidsreserve...

Enkele opeenvolgende jaren van uiterst matige groei van de activiteit deden de werkloosheid (definitie FPB; inclusief 'oudere werklozen') aanzwellen met meer dan 100 000 personen (van 605 000 in 2001 naar 710 000 personen in 2004) en de werkloosheidsgraad toenemen van 12,6 % naar 14,4 %. Daarnaast bevonden zich in 2004 nog eens bijna 140 000 personen in de stelsels van uittreding met RVA-vergoeding (brugpensioen; voltijdse loopbaanonderbreking) zodat op dat moment de globale arbeidsreserve was opgelopen tot 849 000 personen (16,8 % van het potentieel arbeidsaanbod).

TABEL 24 - Arbeidsreserve en werkloosheid^a
(jaargemiddelden, in duizenden; graden in procent)

	1990 t.o.v. 1980	1999 t.o.v. 1990	2005 t.o.v. 1999	2011 t.o.v. 2005	1980	1990	2005	2011
Potentieel arbeidsaanbod (1)	288	290	273	178	4253	4540	5103	5281
- Voltijdse loopbaanonderbreking (2)	22	3	4	1	0	22	29	30
- Brugpensioenen (3)	68	-25	-10	-2	76	144	109	107
Beroepsbevolking definitie FPB (4)	199	312	278	179	4176	4375	4965	5144
- Werkende bevolking	103	142	192	217	3817	3920	4254	4471
- Administratieve werkzoekenden (5)	31	101	93	-23	359	390	585	562
- Oudere werklozen (6)	65	68	-7	-15	0	65	126	110
Werkloosheid definitie FPB (7)=(5)+(6)	96	169	86	-38	359	455	710	672
Arbeidsreserve (8)=(7)+(2)+(3)	185	147	81	-39	436	621	848	810
Graad van arbeidsreserve (8)/(1)	3,4	2,2	0,7	-1,3	10,2	13,7	16,6	15,3
Werkloosheidsgraad definitie FPB (7)/(4)	1,8	2,9	1,0	-1,2	8,6	10,4	14,3	13,1

a. Arbeidsaanbod, beroepsbevolking en werkende bevolking worden in deze tabel gemeten inclusief werkende 65-plussers.

...die slechts gedeeltelijk ongedaan wordt gemaakt.

Vorig jaar stabiliseerde de werkloosheid reeds, zodat de werkloosheidsgraad licht daalde naar 14,3 %. Vanaf het lopend jaar zou het aantal werklozen echter ook in absolute termen afnemen (gecumuleerd over de volgende zes jaar met 38 000 personen), hoewel het gros van die daling tegen het einde van de projectieperiode (2010-2011) plaatsvindt, wanneer de toename van de beroepsbevolking snel aan kracht begint in te boeten. De werkloosheidsgraad daalt naar 13,7 % in 2009 en vervolgens op twee jaar tijd naar 13,1 % in 2011. Eerder bleek reeds dat - ondanks de maatregelen uit het Generatiepact - het aantal bruggepensioneerden op middellange termijn quasi constant zou blijven. Het

aandeel van de bruggepensioneerden in de globale arbeidsreserve blijft dus licht oplopen tijdens de projectieperiode (van 12,9 % naar 13,3 %), zodat de afname van de graad van arbeidsreserve relatief iets minder uitgesproken is (van 16,6 % naar 15,3 %).

Coherentie tussen loonscenario en arbeidsmarktperspectieven is niet a priori gegarandeerd...

A priori bestaat er geen garantie dat de zoëven geschetste evolutie van de werkloosheid te verzoenen is met het loonscenario uit deze vooruitzichten. Dat scenario is immers volledig gebaseerd op de hypothese dat de Belgische lonen de evolutie bij de buurlanden volgen, ongeacht de binnenlandse macro-economische context (zie afdeling B, paragraaf 2). De keuze voor een exogeen loonscenario op middellange termijn impliceert onder meer dat het netto impacteffect op werkgelegenheid en werkloosheid van maatregelen die extra impulsen geven aan het arbeidsaanbod (zoals bv. de invoering van de Pensioenbonus of de restrictievere toegang tot het brugpensioen) niet correct ingeschat kan worden. Er kan enkel een oordeel geveld worden over de globale coherentie van de arbeidsmarktvooruitzichten inclusief die maatregelen.

Een maatstaf voor de NAIRU

Het NAIRU-concept, de werkloosheidsgraad die verzoenbaar is met stabiele inflatie, en de structurele werkloosheidsgraad zijn in praktijk moeilijk van elkaar te onderscheiden en worden in empirische toepassingen doorgaans met elkaar geassocieerd. De economische literatuur onderscheidt drie benaderingen om niet-geobserveerde variabelen te schatten: structurele methoden die stelen op een economisch model, zuiver statistische methoden gebaseerd op filters en ten slotte zogenaamd semi-structurele methoden die de eerste twee benaderingen combineren. Internationale organisaties zoals de OESO of de EC hebben gekozen voor die laatste optie voor hun NAIRU-schattingen. Die benadering geeft aan de meer pragmatische trendextractietechnieken een economische inhoud, nl. een Phillips-curve in gereduceerde vorm. Het nadeel is dat de institutionele determinanten of het gedrag dat aan de grondslag ligt van de structurele werkloosheidsgraad niet kunnen geïdentificeerd worden. Die ultieme determinanten zijn echter moeilijk econometrisch in te schatten want zeer specificatie-gevoelig.

De EC-schattingprocedure voor de NAIRU die in hoofdstuk 3 van de vooruitzichten voor de berekening van de potentiële output wordt gebruikt, doet beroep op de Kalmanfiltertechniek. Schematisch kan die als volgt worden beschreven.

De geobserveerde werkloosheidsgraad wordt opgedeeld in een trend (de NAIRU) en een cyclische component:

$$UR_t = UR_t^T + UR_t^C \quad (1)$$

met voor de cyclische component een stationair, autoregressief proces ($\phi_1 + \phi_2 < 1$):

$$(1 - \phi_1 L - \phi_2 L^2) UR_t^C = \varepsilon_t^C \quad \text{met } \varepsilon_t^C \sim N(0, V^C) \quad (2)$$

en voor de trend een random walk met drift:

$$(1 - L) UR_t^T = \mu_t + \varepsilon_t^T \quad \text{met } \varepsilon_t^T \sim N(0, V^T) \quad (3)$$

met μ_t een constante of een random walk.

Verder wordt verondersteld dat de wijziging in de looninflatie $\Delta\pi_t$ kan verklaard worden door de cyclische component van de werkloosheidsgraad ('unemployment gap') en een vector van andere exogene variabelen^a Z_t :

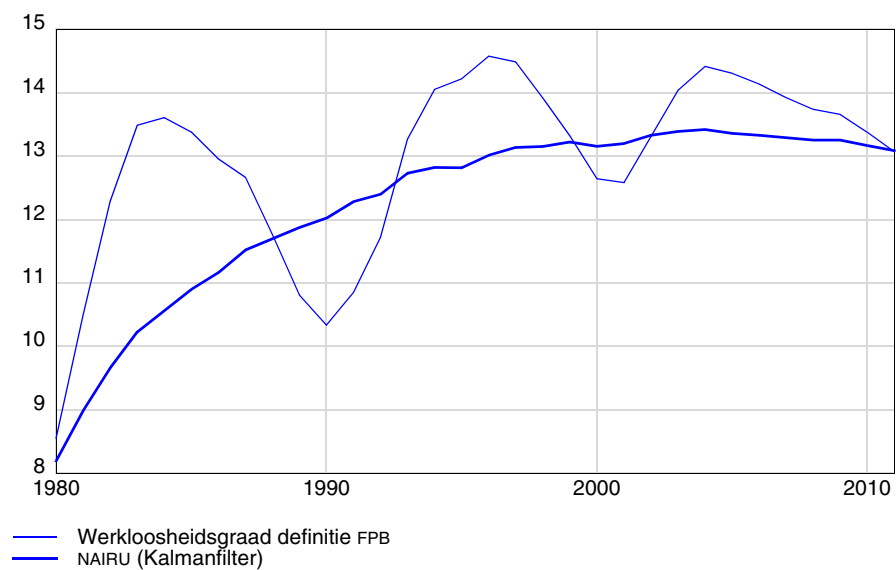
$$\Delta\pi_t = cte + \delta Z_t + \beta UR_t^C + v_t \quad (4)$$

De coëfficiënten van het systeem van vergelijkingen (1)-(4) werden gezamenlijk geschat met de grootste aannemelijkheidsmethode.

a. Voor België zijn die variabelen: de productiviteit en de ruilvoet (in tweede-orde differenties) en de unemployment gap vertraagd met één periode (zie Denis et. al., op. cit.).

Met name rijst dan de vraag of de gestage groei van de werkgelegenheid bij een al bij al beperkte mate van looninflatie in deze vooruitzichten geen onredelijke evolutie van de structurele werkloosheidsgraad veronderstelt. Eén mogelijke manier om de interne coherentie van de vooruitzichten op dat vlak na te gaan is via een methode die de werkloosheidsgraad tracht op te splitsen in een conjuncturele component en een structurele component (zie kader voor de terminologie en de methodologie). Grafiek 27 toont de evolutie van de werkloosheidsgraad (definitie FPB) en van de NAIRU berekend met de Kalmanfilter (zie kader). De jaren met een negatieve unemployement gap (een werkloosheidsgraad kleiner dan de NAIRU), namelijk rond de overgang van de jaren 80 naar de jaren 90 en op het einde van de jaren 90 en het begin van de jaren 2000, waren ook perioden van loonspanningen.

FIGUUR 27 - Geobserveerde werkloosheidsgraad en NAIRU - definitie FPB

...en berust op een - bescheiden - daling van de structurele werkloosheidsgraad,...

De tweede helft van het huidige decennium zou volgens die analyse dan een periode van dalende cyclische werkloosheid zijn, die slechts op het einde van de periode helemaal zal zijn verdwenen, hetgeen consistent is met het vooruitzicht dat pas vanaf 2008 de looninflatie zal versnellen. Toch zou de daling van de werkloosheidsgraad in de vooruitzichten ook gedeeltelijk berusten op een - weliswaar bescheiden - daling van de NAIRU gedurende de gehele projectieperiode, onuitgegeven sinds de jaren 80.

...die weliswaar onder druk staat van zowel de vergrijzing...

Bij de factoren die tijdens de projectieperiode à la hausse inwerken op de structurele werkloosheidsgraad kan in de eerste plaats de veroudering van de beroepsbevolking vermeld worden. Het aandeel van 50-plussers in de werkloosheid bedroeg nog 28,9 % in 2005, maar zou - mede onder impuls van de pensioenhervorming - stijgen naar 38,9 % in 2011, zodat het aantal werkloze 50-plussers verhoogt met 56 000 personen. Net in die leeftijdsklasse loopt het verschil tussen de werkloosheidsgraad definitie FPB (administratief concept) en de EAK-werkloosheidsgraad¹ het hoogst op (in 2004: 18,9 % versus 4,7 %). Aangezien de EAK-werkloosheidsgraden een betere indicator zijn van actief zoekgedrag

1. Zoals gemeten in de NIS-enquêtes naar de arbeidskrachten (EAK).

en onmiddellijke beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt dan de administratieve werkloosheidsgraden, impliceert die evolutie (ceteris paribus) een verhoging van de structurele werkloosheidsgraad volgens concept FPB.

In de leeftijdsklasse van 15 tot 49 jaar impliceren de vooruitzichten een daling van de administratieve werkloosheidsgraad van 13,2 % naar 11,0 %, een niveau dat een fractie lager ligt dan op het einde van de vorige periode van hoogconjunctuur (11,2 % in 2001).

*...als de regionaal
verschillende evolutie van
het arbeidsaanbod,...*

Een tweede factor à la hausse ligt in het feit dat op middellange termijn de beroepsbevolking om demografische redenen minder sterk stijgt in Vlaanderen (0,46 % per jaar) dan in Brussel (0,52 % per jaar) en in Wallonië (0,85 % per jaar), terwijl net in die eerste regio de werkloosheidsgraden reeds het laagst zijn (in 2005 in de leeftijdsklasse onder 50 jaar: 8,4 % tegenover respectievelijk 23,1 % en 19,1 %).

*...maar gedrukt wordt door
een aantal recente
beleidsmaatregelen.*

Daar staat tegenover dat een aantal recente beleidsmaatregelen à la baisse inwerken op de structurele werkloosheidsgraad. Dat geldt in de eerste plaats voor de maatregelen die een grotere aanmoediging tot actief zoekgedrag naar werk in de jongere leeftijdsklassen koppelen aan een breder aanbod van opleidingen en joboportunities. Dat geldt eveneens voor de maatregelen die de toevlucht tot pseudo-brugpensioenstelsels binnen de werkloosheid aan banden trachten te leggen of voor de eerder reeds doorgevoerde hervorming¹ van het stelsel van 'oudere werkloze', mits het plaatsingsbeleid en de intensievere begeleiding van werklozen opengetrokken wordt naar de oudere leeftijdsklassen.

1. De minimale leeftijd voor het verwerven van dat statuut werd opgetrokken van 50 tot 58 jaar.

Overheidsfinanciën

Gegeven de begrotingsbeslissingen die gekend waren op 30 april, vertonen de overheidsfinanciën een tekort van 0,3 % van het bbp in 2006. Op middellange termijn wordt een matig maar structureel tekort verwacht vanwege de expansieve koers van de begrotingsbeslissingen binnen een relatief beperkte budgettaire ruimte.

TABEL 25 - Geconsolideerde rekening van de overheid
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 t.o.v. 2004
Vorderingensaldo	-0,1	0,1	-0,3	-1,2	-1,0	-0,7	-0,5	-0,3	-0,2
Primair saldo	4,8	4,6	4,0	2,9	2,9	3,0	3,2	3,2	-1,5
Ontvangsten	47,5	47,9	47,6	46,7	46,6	46,7	46,7	46,8	-0,7
Fiscaal en parafiscaal	44,6	44,7	44,5	44,2	44,1	44,2	44,2	44,3	-0,3
Niet-fiscaal	2,9	3,2	3,1	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	-0,4
Geconsolideerde primaire uitgaven	42,8	43,4	43,6	43,7	43,7	43,6	43,6	43,6	0,8
Werkingskosten en bruto-investeringen	15,4	15,4	15,4	15,2	15,0	14,9	14,9	14,9	-0,4
Sociale prestaties	23,2	23,1	23,1	23,2	23,5	23,6	23,6	23,6	0,5
Overige	4,3	4,9	5,1	5,3	5,3	5,1	5,1	5,0	0,8
Rentelasten	4,9	4,5	4,3	4,1	3,9	3,8	3,7	3,6	-1,3

Ten eerste is er bijna geen budgettaire ruimte van bij het vertrekpunt: het begrotingsaldo van 2005 vertoont zowel nominaal als structureel (d.i. gecorrigeerd voor conjunctuurinvloeden, eenmalige maatregelen en verschuivingen) slechts een klein overschot van 0,1 % van het bbp. Vervolgens zijn de macro-economische ontwikkelingen relatief ongunstig voor de fiscale ontvangsten: het loonaandeel in het bbp daalt (tot 2008) en ook de particuliere consumptie - in het bijzonder van producten waarop accijnzen worden geheven - neemt af in bbp-termen (vanaf 2007 en tot op het einde van de periode). Ten slotte dalen de rentelasten veel minder snel dan voorheen.

De expansieve koers van de begrotingsbeslissingen komt vooral tot uiting in de uitgaven, o.m. de reële groeinorm van 4,5 % voor de gezondheidszorguitgaven in 2006 en 2007, de verhoging van de pensioenen en van andere vervangingsinkomens (maatregelen van Gembloux, Oostende en het Generatiepact), de verhoging van de uitgaven ter ondersteuning van de werkgelegenheid en het concurrentievermogen en de ontwikkeling van het vervoer per spoor. Wat de ontvangsten betreft, wordt de daling van de heffingen op inkomsten uit arbeid deels gecompenseerd door de verhoging van andere belastingen, met name op bepaalde inkomsten uit kapitaal.

Het primair saldo daalt aanzienlijk in 2006, en nog meer in 2007. De budgettaire weerslag van de hervorming van de personenbelasting die op kruissnelheid komt, van de verhoogde subsidiëring van werkgelegenheid en van de verhoogde investeringsactiviteit van de lagere overheid kan in 2006 nog gedeeltelijk gecompenseerd worden door belangrijke eenmalige maatregelen. In 2007 vallen de eenmalige maatregelen weg (volgens de huidige beschikbare informatie) zodat het tekort zou oplopen tot 1,2 % van bbp.

Na 2007 zouden de primaire uitgaven zich stabiliseren in procent van het bbp (ondanks de bijkomende uitgaven voorzien in het Generatiepact), waardoor er een einde komt aan de periode van stijgende primaire uitgaven t.o.v. het bbp sedert 2001. Omdat de ontvangsten in procent van het bbp lichtjes toenemen en de rentelasten dalen, neemt het overheidstekort langzaam af met ongeveer 0,2 % van het bbp per jaar. In 2011 bedraagt het tekort toch nog steeds 0,3 % van bbp.

De jaarlijkse verbetering van het begrotingssaldo met 0,2 % van het bbp komt overeen met wat is voorzien in het Belgisch Stabiliteitsprogramma, evenwel met het grote verschil dat dit programma een begrotingsevenwicht vooropstelt voor 2006 en een overschot van 0,3 % van het bbp in 2007 (i.p.v. het geraamde tekort van 1,2 %). Het Stabiliteitsprogramma rekent vervolgens op een overschot van 0,7 % van het bbp in 2009 (middellangetermijndoelstelling) en van 1,1 % van het bbp tegen 2011, een resultaat dat 1,4 % van het bbp beter is dan in deze projectie. Dat verschil geeft een indicatie van de structurele begrotingsmaatregelen die nodig zullen zijn in het kader van de langetermijnstrategie van de overheid. Die strategie bestaat erin de kosten van de vergrijzing op te vangen via de geleidelijke opbouw van budgettaire overschotten.

De ramingen voor de overheidsfinanciën 2005 steunen op de meest recente beschikbare gegevens (april 2006). Die ramingen komen overeen met de definities van de laatste gepubliceerde nationale rekeningen (rekeningen 2004 gepubliceerd in september 2005) en bevatten geen boekingswijzigingen van na die datum.

Er bestaat nog onzekerheid over de statistische verwerking van bepaalde operaties. Wat de opname van het grootste deel van de NMBS-schuld in de overheidsschuld betreft, gaat men er hier van uit dat die operatie geen directe invloed heeft op het vorderingensaldo in 2005. Bovendien wordt verondersteld dat de effectisering van de fiscale vorderingen een impact heeft op het saldo in 2005 en in 2006.

In de tabellen van dit hoofdstuk wordt de verkoop van activa (gebouwen, terreinen en licenties) verrekend als ontvangsten (en niet als negatieve kapitaaluitgaven) en worden de aangerekende bijdragen zowel uit de ontvangsten als uit de uitgaven (voor verloning) gehaald. De tabellen in bijlage zijn daarentegen volledig in overeenstemming met de nationale rekeningen.

A. Vorderingsaldo: doelstellingen en vooruitzichten

1. Nominaal en structureel vorderingsaldo

Opnieuw begrotingstekorten

In 2005 vertoont zowel het nominaal als het structureel vorderingsaldo (zonder eenmalige maatregelen en conjunctuurgezuiverd) een overschot van 0,1 % van het bbp (tabel 26). Die gelijkheid wordt verkregen doordat de negatieve conjunctuurinvloed (0,5 % van het bbp) wordt gecompenseerd door eenmalige maatregelen van dezelfde omvang (tabel 27). Het kleine structurele vorderingsoverschot in 2005 is een aanzienlijke verbetering ten opzichte van het structureel tekort van 0,7 % van het bbp in 2004. De verbetering is in gelijke mate te danken aan een daling van de rentelasten en aan een verhoging van het structureel primair overschot.

TABEL 26 - Vorderingsaldo van de overheid
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 t.o.v. 2004
Vorderingsaldo	-0,1	0,1	-0,3	-1,2	-1,0	-0,7	-0,5	-0,3	-0,2
Cyclische component ^a	-0,2	-0,5	-0,4	-0,4	-0,4	-0,3	-0,2	-0,0	0,2
Conjunctuurgezuiverd vorderingsaldo	0,1	0,6	0,1	-0,7	-0,6	-0,4	-0,4	-0,3	-0,4
Eenmalige maatregelen ^b	0,8	0,5	0,7	-0,1	-0,1	-0,1	-0,0	0,0	-0,8
Structureel vorderingsaldo ^c	-0,7	0,1	-0,6	-0,6	-0,5	-0,4	-0,3	-0,3	0,4
Rentelasten	4,9	4,5	4,3	4,1	3,9	3,8	3,7	3,6	-1,3
Structureel primair overschot	4,2	4,6	3,7	3,5	3,4	3,4	3,3	3,2	-0,9

a. Berekend volgens de correctiemethode voor conjunctuurveranderingen van de Europese Commissie.

b. Niet-recurrerende maatregelen en verschuivingen.

c. Zonder de geïnduceerde effecten op de rentelasten.

De toename van het structureel primair overschot in 2005 is niet zozeer het gevolg van restrictieve impulsen van de overheid, maar wel van endogene evoluties die, hoewel ze niet noodzakelijk een structureel karakter hebben, niet opgenomen zijn in de berekening van de cyclische component, noch in de eenmalige maatregelen. Het gaat met name om positieve compositie-effecten bij de fiscale ontvangsten (verhoging van de aanslagbasis van de personenbelasting en de btw in procent van het bbp), de weerslag van de dynamiek van de vastgoedmarkt op bepaalde regionale fiscale ontvangsten, het inflatieverschil tussen 2004 en 2005 dat gunstig is voor de ontvangsten uit personenbelasting, de sterke stijging van bepaalde inkomsten uit vermogen en het nagenoeg stagneren van de gezondheidsuitgaven na de sterke groei in 2004.

In 2006 daalt het vorderingsaldo met 0,4 % van het bbp ten opzichte van 2005, ondanks een daling van de rentelasten ten belope van 0,2 % van het bbp, meer eenmalige maatregelen dan in 2005 (een bijkomende 0,2 % van het bbp) en een lichte inkrimping van de negatieve cyclische component. De achteruitgang van het saldo is te wijten aan de aanzienlijke daling van het structureel primair overschot met 0,9 % van het bbp ten opzichte van 2005.

TABEL 27 - Eenmalige maatregelen^a
(totale weerslag in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Totaal	0,8	0,5	0,7	-0,1	-0,1	-0,1	-0,0	-
Procedures fiscale regularisatie	0,2	-	0,1	-	-	-	-	-
Verschuivingen tussen bedrijfsvoorheffing en incohering	0,1	0,1	-	-	-	-	-	-
Incohering personenbelasting	-	-	0,1	-	-	-	-	-
Heffing op niet-benutte productiesites voor elektriciteit	-	-	0,0	-	-	-	-	-
Effectisering van fiscale vorderingen	-	0,1	0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,0	-
Nettoverkoop van onroerende activa	0,3	0,1	0,2	-	-	-	-	-
Onderdrachten van ondernemingen in ruil voor de overname van de pensioenlasten	0,1	0,2	-	-	-	-	-	-
Eenmalige bijdrage van de lagere overheid voor de eerste pijler	-0,1	-	-	-	-	-	-	-
Verschuiving in de financiering van de NMBS	0,4	-	-	-	-	-	-	-
Terugbetaling TVV en energiesteun aan de gezinnen	-0,0	-0,1	-0,0	-	-	-	-	-
Ruling Aquafin, Philip Morris en andere	-	0,1	0,0	-	-	-	-	-

a. Niet-recurrente maatregelen en verschuivingen.

In 2007 bedraagt het vorderingentekort 1,2 % van het bbp. Die verslechtering (met 0,9 % van het bbp ten opzichte van 2006) wordt verklaard door een nieuwe daling van het structureel primair overschot (-0,2 % van het bbp) en door het wegvallen van de eenmalige maatregelen die het tekort van 2006 beperkten (-0,8 % van het bbp). Die negatieve factoren worden slechts in kleine mate gecompenseerd door de daling van de rentelasten (-0,2 % van het bbp).

Na 2007 gaat het structureel primair overschot nog heel licht achteruit. De daling van de rentelasten gaat verder in een vertraagd tempo, maar voldoende voor een gestage verbetering van het structureel vorderingensaldo. Rekening houdend met de geleidelijke verdwijning van de negatieve cyclische component, bedraagt het overheidstekort nog 0,3 % van het bbp tegen 2011.

Een duidelijk expansief begrotingsbeleid

Tussen 2005 en 2011 gaat het structureel primair saldo achteruit met 1,4 % van het bbp (tabel 28). Dat resultaat weerspiegelt de expansieve koers van het begrotingsbeleid. De structurele begrotingsimpulsen bedragen zelfs 1,6 % van het bbp tegen 2011. Dat bedrag vertegenwoordigt de meerkost van alle structurele maatregelen, gerekend vanaf 2005, die door de verschillende overheden zijn beslist en bekend waren op het ogenblik waarop deze vooruitzichten werden afgesloten. Zonder die impulsen zou het primair overschot dus toenemen met ongeveer 0,2 % van het bbp over de volledige periode.

De structurele impulsen inzake overheidsuitgaven (1,2 % van het bbp) betreffen vooral socialezekerheidsuitgaven en werkgelegenheidssubsidies. Op het vlak van de ontvangsten zijn de netto-impulsen veel geringer (0,4 % van het bbp), vermits de daling van zowel de belastingen op het arbeidsinkomen als van de sociale bijdragen deels gecompenseerd wordt door een verhoging van andere belastingen, in het bijzonder op bepaalde vermogensinkomsten.

TABEL 28 - Primair saldo en structurele begrotingsimpulsen
(in procent van het bbp)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2006 - 2011
Verandering van het structureel primair saldo	-0,9	-0,2	-0,1	-0,0	-0,0	-0,1	-1,4
Structurele begrotingsimpulsen	-0,6	-0,5	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-1,6
In de ontvangsten	-0,3	-0,1	0,1	-0,0	-0,0	-0,1	-0,4
In de uitgaven (-)	0,4	0,4	0,2	0,1	0,1	0,0	1,2
Veranderingen van het structureel primair saldo zonder impulsen	-0,2	0,3	0,1	0,1	0,0	-0,0	0,2

2. Verschillen met de doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma

In het Stabiliteitsprogramma dat eind 2005 werd ingediend, omschrijft de regering haar begrotingsdoelstellingen voor de periode 2006-2009. Na een nieuw begrotingsevenwicht in 2006, wil de gezamenlijke overheid een overschot van 0,3 % van het bbp realiseren in 2007. Dat overschot moet daarna jaarlijks met 0,2 % van het bbp toenemen tot 0,7 % in 2009 (middellangetermijndoelstelling). In dat schema zou de toename van het saldo volgen uit de daling van de rentelasten, gezien het primair overschot stabiel wordt verondersteld op ongeveer 4,1 % van het bbp vanaf 2006.

De overheid stipt aan dat haar strategie van houdbaarheid op lange termijn toenemende overschotten impliceert in de daaropvolgende jaren: het overschot zou 1,3 % van het bbp bedragen in 2012 (doelstelling die vastgelegd werd in de gewijzigde wet over het Zilverfonds) en opklimmen tot 1,5 % van het bbp vanaf 2013.

De doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma worden niet gehaald.

Tabel 29 vergelijkt de vorderingensaldi uit de huidige vooruitzichten met de middellangetermijndoelstellingen van het Stabiliteitsprogramma. Vanaf 2006 wijken de saldi af van het vooropgestelde pad. In 2008 bereikt het verschil een maximum van 1,5 % van het bbp wat toe te schrijven is aan Entiteit I.

TABEL 29 - Begrotingsvooruitzichten en doelstellingen van het Stabiliteitsprogramma 2006-2009
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Projectie ^a						
Vorderingensaldo	0,0	0,2	-0,2	-1,1	-1,0	-0,7
Conjunctuurgezuiverd vorderingensaldo	0,2	0,7	0,2	-0,6	-0,5	-0,4
Stabiliteitsprogramma						
Vorderingensaldo	0,0	0,0	0,0	0,3	0,5	0,7
Conjunctuurgezuiverd vorderingensaldo	0,2	0,5	0,5	0,8	0,8	0,8
Verschillen						
Vorderingensaldo	0,0	0,2	-0,2	-1,4	-1,5	-1,4
Entiteit I ^b	-0,0	0,3	-0,3	-1,6	-1,6	-1,2
Entiteit II	0,0	-0,1	0,1	0,2	0,1	-0,1
Conjunctuurgezuiverd vorderingensaldo	-0,0	0,2	-0,3	-1,4	-1,3	-1,2

a. Saldi gedefinieerd in overeenstemming met de procedure voor buitensporige tekorten.

b. Entiteit I: federale overheid en sociale zekerheid; Entiteit II: gemeenschappen, gewesten en lagere overheid.

De oorzaak van de verschillen ligt niet aan afwijkende hypothesen over de economische groei. De jaargemiddelde groei voor de periode 2006-2009 bedraagt 2,2 % in de projectie, wat overeenstemt met de groeihypothese in het Stabiliteitsprogramma.

Meer uitgaven dan in het Stabiliteitsprogramma

De verschillen zijn toe te schrijven aan een erg verschillende evolutie van de overheidsuitgaven in de projectie en in het Stabiliteitsprogramma (tabel 30). De huidige vooruitzichten zijn projecties bij ongewijzigd beleid, maar de cijfers van het Stabiliteitsprogramma zijn normatief en kunnen dus impliciet toekomstige bijsturingen van het begrotingsbeleid bevatten. De vergelijking met een projectie bij ongewijzigd beleid geeft een idee van de omvang van de vereiste bijsturingen.

TABEL 30 - Oorsprong van de verschillen met het Stabiliteitsprogramma: verandering van de uitgaven en ontvangsten over de periode 2005-2009
(in procent van het bbp)

	Projectie	Stabiliteitsprogramma	Verschillen
Vorderingensaldo	-0,7	0,7	-1,4
Ontvangsten ^a	-0,5	-0,7	0,2
Belastingen op inkomen, vermogen, ... ^b	-0,0	-0,2	0,2
Belastingen op productie en invoer ^b	-0,1	0,0	-0,1
Vermogensheffingen	-0,1	-0,2	0,1
Sociale bijdragen	-0,2	-0,4	0,2
Inkomsten uit vermogen	-0,0	-0,1	0,1
Overige ontvangsten	-0,0	0,0	-0,0
Uitgaven (-)	0,2	-1,4	1,6
Lonen en aankopen van goederen en diensten	-0,2	-0,3	0,2
Sociale uitkeringen in natura ^c	0,6	0,4	0,2
Overige sociale uitkeringen	-0,2	-0,4	0,2
Investeringen	0,1	0,0	0,1
Subsidies aan de ondernemingen	0,7	0,3	0,4
Overige primaire uitgaven	0,3	0,2	0,1
Rentelasten	-1,1	-1,4	0,3

- a. De aggregaten van ontvangsten en uitgaven die hier worden voorgesteld, komen overeen met de definities uit het Stabiliteitsprogramma. Ze verschillen dus van de cijfers die elders in deze publicatie worden voorgesteld.
- b. Effectisering van de fiscale vorderingen meegerekend.
- c. Hoofdzakelijk uitgaven voor gezondheidszorg.

Uit tabel 30 blijkt dat de uitgaven sneller stijgen dan in het Stabiliteitsprogramma, m.n. met 1,6 % van het bbp over vijf jaar¹. Alle categorieën van primaire uitgaven dragen bij in dat verschil, maar vooral de subsidies aan ondernemingen en de sociale uitkeringen in natura. Bovendien dalen de rentelasten veel minder snel dan voorzien in het Stabiliteitsprogramma omdat de overheidsschuld minder snel afneemt en de impliciete rentevoet hoger is.

1. Het Stabiliteitsprogramma preciseert echter: 'De vorderingensaldi van de gezamenlijke overheid houden een duidelijk engagement in. De gedetailleerde cijfers voor ontvangsten en uitgaven hebben de status van ramingen en hun waarde is dus eerder indicatief'.

De verschillen zijn daarentegen niet toe te schrijven aan de ontvangsten. Over de periode 2005-2009, stijgen de ontvangsten meer dan in het Stabiliteitsprogramma namelijk met 0,2 % van het bbp, vooral de sociale bijdragen en de belastingen op inkomen en vermogen.

3. Overheidsschuld en rentelasten

Eind 2005 bedraagt de overheidsschuld 93,9 %, een daling van 0,8 % van het bbp ten opzichte van 2004. Die vermindering zou 3,4 % bedragen hebben als er geen exogene factoren waren geweest die de schuldafbouw hebben vertraagd met 2,6 % van het bbp. Het gaat om de invoering van het Fonds voor Spoorweginfrastructuur in de overheidssector (2,5 % van het bbp), de deconsolidatie van Aquafin (-0,5 % van het bbp) en de impact van krediettoekenningen, participaties en overige (0,5 % van het bbp).

TABEL 31 - Schuld en rentelasten van de gezamenlijke overheid
(in procent van het bbp, tenzij anders vermeld)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Geconsolideerde brutoschuld ^a	94,7	93,9	90,6	88,4	86,1	83,5	80,8	78,0
Impliciete rentevoet (in procent)	5,2	4,9	4,8	4,7	4,6	4,5	4,6	4,6
Nominale bbp-groei (in procent)	4,9	3,7	4,3	4,0	4,0	4,2	4,3	4,3
Verandering van de schuldquote ^b	-3,8	-0,8	-3,3	-2,2	-2,3	-2,6	-2,7	-2,8
Bijdrage van het primaire overschot	-4,8	-4,6	-4,0	-2,9	-2,9	-3,0	-3,2	-3,2
‘Rente-groei’-dynamiek	0,2	1,1	0,4	0,6	0,5	0,3	0,3	0,2
Bijdrage van de rentelasten	4,9	4,5	4,3	4,1	3,9	3,8	3,7	3,6
Bijdrage van de bbp-groei	-4,6	-3,4	-3,9	-3,5	-3,4	-3,5	-3,4	-3,3
Stock-flow aanpassing	0,7	2,6	0,3	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2

a. Bron tot 2005: Verslag 2005 van de NBB.

b. De verandering van de schuldgraad kan als volgt worden opgesplitst:

$$\frac{B_t}{Y_t} - \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} = \frac{PD_t}{Y_t} + \left(\frac{i_t - y_t}{1 + y_t} \cdot \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} \right) + \frac{SF_t}{Y_t}$$

en de ‘rente-groei’-dynamiek als volgt:

$$\frac{i_t - y_t}{1 + y_t} \cdot \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} = \frac{i_t \cdot B_{t-1}}{Y_t} + \left(\frac{B_{t-1}}{Y_t} - \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} \right)$$

met B = schuld

Y = bbp;

PD = primair tekort;

i = impliciete rentevoet op de schuld;

y = nominale bbp-groei;

SF = stock-flow-aanpassing, met inbegrip van de statistische aanpassing.

Op middellange termijn zet de schuldafbouw zich door, maar in een iets trager tempo dan in het verleden omdat het primair surplus daalt tot in 2007. De gemiddelde jaarlijkse schuldafbouw bedraagt 2,7 % van het bbp in de periode 2006-2011, tegenover gemiddeld 3,3 % in de periode 1994¹-2005. Tegen 2011 zou de overheidsschuld niet meer dan 78 % van het bbp vertegenwoordigen.

1. Eerste jaar van de schuldafbouw.

De - sinds het begin van de jaren 90 - continue daling van de impliciete rentevoet op de overheidsschuld vertraagt en stopt zelfs in 2010 als gevolg van de stijgende marktrentevoeten.

De daling van de rentelasten is veel minder sterk dan in het verleden. De rentelasten vallen terug van 4,5 % van het bbp in 2005 tot 3,6 % in 2011, dat is een vermindering met 0,9 % van het bbp op zes jaar tijd. Over de vorige zes jaar (tussen 1999 en 2005) bedroeg die daling 2,4 % van het bbp.

Ondanks de grote daling van het primair surplus tot in 2007, blijft het 'omgekeerde sneeuwbaaleffect' zich verder ontwikkelen. In de projectie blijft het primair overschot immers 2 à 3 % van het bbp hoger liggen dan het niveau dat vereist is om de schuld te stabiliseren (zie de 'rente-groei'-dynamiek in tabel 31). Het primair overschot dat vereist is om de schuld te stabiliseren - minder dan 1 % van het bbp - is historisch gezien erg laag, vooral dankzij de lage impliciete rentevoet van de schuld.

B. Ontvangsten en primaire uitgaven van de overheid

1. Ontvangsten

Vermindering van de fiscale en parafiscale ontvangsten in 2006 en 2007

In 2005 bedroegen de fiscale en parafiscale ontvangsten 44,7 % van het bbp (de impact van de effectivering van de fiscale schuldvorderingen niet meegerekend). Dat peil is vergelijkbaar met de historische hoogtepunten van 1999 en 2002. En hoewel er eenmalige ontvangsten van de EBA (0,2 % van het bbp) in 2004 werden geboekt, namen de fiscale en parafiscale ontvangsten in 2005 toch toe met 0,1 % van het bbp. Die stijging is vooral toe te schrijven aan de vennootschapsbelasting, de btw en de registratierechten. Andere heffingen, in het bijzonder de werkgeversbijdragen, vallen daarentegen licht terug in verhouding tot het bbp.

Van 2005 tot 2007 dalen de fiscale en parafiscale ontvangsten met 0,6 % van het bbp, als gevolg van een terugval van de belasting op het gezinsinkomen en de sociale bijdragen, die deels gecompenseerd wordt door een toename van andere belastingen. In 2007 bedraagt het totaal van de verplichte heffingen nog slechts 44,2 % van het bbp (het laagste peil sinds 1997). Vervolgens blijft die ratio zo goed als ongewijzigd omdat de lichte stijging van de belasting op het gezinsinkomen en de sociale bijdragen gecompenseerd wordt door een langzame uitholling van de indirecte belastingen.

TABEL 32 - Overheidsontvangsten
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 - 2004
Ontvangsten	47,5	47,9	47,6	46,7	46,6	46,7	46,7	46,8	-0,7
Fiscale en parafiscale ontvangsten ^a	44,6	44,7	44,5	44,2	44,1	44,2	44,2	44,3	-0,3
Belasting op het inkomen van de gezinnen, zonder roerende voorheffing	12,3	12,3	11,9	11,7	11,7	11,8	11,9	12,0	-0,3
Sociale werkgeversbijdragen	8,4	8,3	8,2	8,1	8,1	8,2	8,3	8,4	-0,0
Sociale bijdragen: overige	5,7	5,7	5,5	5,5	5,6	5,6	5,6	5,6	-0,1
Roerende voorheffing van de gezinnen	0,5	0,5	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,2
Vennootschapsbelasting	3,2	3,4	3,4	3,6	3,6	3,6	3,6	3,7	0,4
Btw	6,9	7,0	7,1	7,1	7,0	7,0	7,0	7,0	0,1
Accijnzen	2,4	2,4	2,3	2,3	2,3	2,2	2,1	2,0	-0,4
Onroerende voorheffing en opcentiemen	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	-0,2
Lokale registratierechten	0,8	1,0	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	0,3
Overige belastingen	3,1	2,9	3,0	2,9	2,8	2,8	2,8	2,7	-0,4
Effectivering van de fiscale schuldvorderingen	0,0	0,1	0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,0	0,0	0,0
Niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten	2,9	3,1	2,9	2,6	2,6	2,6	2,5	2,5	-0,4
Verkoop van goederen en diensten	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	0,0
Verkoop van activa	0,3	0,1	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,3
Overdrachten	0,4	0,6	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	-0,1
Inkomen uit vermogen	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	-0,1

a. De belastingen overgedragen aan de Europese Unie niet inbegrepen (conform de bepalingen van het ESR95).

Duidelijke daling tot in 2007 van de heffingen op inkomsten uit arbeid

In 2005 bleef de belasting op het inkomen van de gezinnen (roerende voorheffing niet inbegrepen) stabiel ten opzichte van het bbp. De gevoelige stijging van de belastbare basis kon de bijkomende minderopbrengst te wijten aan de belastinghervorming van 2001 compenseren. Bovendien was de additionele impact van verschuivingen tussen voorheffingen en incohierungen, die voorvloeien uit de jaren 2001 tot 2003, licht positief in 2005.

Het jaar 2006 wordt in de eerste plaats getekend door de uitvoering van het laatste luik van de hervorming van 2001 (incohiering en lokale opcentiemen) dat overeenkomt met bijna 35 % van de totale kostprijs van de hervorming. Bovendien ondergaat de incohiering van 2006 ook nog de terugslag van twee bepalingen die in 2004 zijn ingevoerd: een voorheffing op bepaalde vervangingsinkomens en de hogere lokale opcentiemen die in de bedrijfsvoorheffing inbegrepen zijn. Naast al die factoren, die de opbrengst van de personenbelasting afremmen, is er ook het kleiner aandeel van de belastbare beroepsinkomens in het bbp alsook de tragere toename van de algemene index der consumptieprijzen tussen 2005 en 2006. Het is immers op basis van de waarde van die index in 2005 dat de fiscale barema's voor de inkomsten van 2006 geïndexeerd zijn. Anderzijds wordt er een positieve, eenmalige impact verwacht van de gewijzigde kalender van de incohiering. In totaal daalt de belasting op het inkomen van de gezinnen (zonder roerende voorheffing) met 0,4 % van het bbp in 2006.

Buiten de belastingvermindering die de Vlaamse overheid aankondigde in september 2005 (budgettaire impact op de incohiering vanaf 2009), wordt er na 2006

inzake personenbelasting geen grote impuls meer in aanmerking genomen. Toch zetten een aantal ongunstige macro-economische evoluties zich door op middellange termijn: de daling van het aandeel van de belastbare looninkomens in het bbp tot in 2008, de trendmatige stijging van het aandeel van de lage lonen (die minder belast worden) en de trage toename van de inkomsten van de zelfstandigen tot op het einde van de periode. Vanaf 2009 lijkt de belasting op het inkomen van de gezinnen (zonder roerende voorheffing) toch iets toe te nemen, ondermeer onder invloed van de progressiviteit van de belastingen.

De evolutie van de sociale bijdragen wordt door verschillende maatregelen beïnvloed. Enerzijds zal de structurele vermindering van de werkgeversbijdragen - hervormd in 2004 - geleidelijk versterkt worden voor de lage lonen in het algemeen (2005), de laagverdienende jongeren in het bijzonder (2006) en tenslotte ook voor de ouderen (2007). De werkbonus voorziet in bijkomende werknemersbijdrageverminderingen voor alle laagverdienende contractuelen (2006). Anderzijds worden ook verhogingen van de ontvangsten voorzien: de bijdrageverhoging van 2005 op bedrijfswagens zou vanaf 2006 stringenter worden toegepast en de bijdragen van de zelfstandigen zullen verhogen (2008) in het kader van de integratie van de 'kleine risico's' in de verplichte verzekering voor geneeskundige zorgen.

De sociale bijdragen vallen terug met 0,5 % van het bbp tussen 2004 en 2007 als gevolg van de diverse hogervermelde lastenverlagende maatregelen alsook vanwege het dalend aandeel van de lonen in het bbp, in 2006 en 2007. Op middellange termijn zouden de bijdragen sneller toenemen dan het bbp, omdat het loonaandeel van de sector van de bedrijven in het bbp licht toeneemt vanaf 2009 en omdat bepaalde bijdrageverminderingen aan belang verliezen door hun forfaitair en degressief karakter (zie afdeling C.3 en hoofdstuk 5 voor meer details).

Hogere ontvangsten uit de roerende voorheffing ...

De bevrijdende roerende voorheffing van de gezinnen stijgt van 0,5 % van het bbp in 2004 en 2005 naar 0,8 % van het bbp in 2006. Die stijging is vooral toe te schrijven aan het feit dat in deze rubriek, bij hypothese, de totale opbrengst die de overheid verwacht van de regularisatieprocedure - zoals voorzien in de programmawet van 27 december 2005 - in aanmerking wordt genomen; in de veronderstelling dat het om een eenmalige maatregel gaat. Daarbij is er ook de invloed van de Europese Spaarrichtlijn die in de loop van 2005 van kracht werd en van de eerste effecten van de onderwerping aan de roerende voorheffing van kapitalisatiebeveks.

Binnen een juridische context die de mogelijkheden tot belastingontduiking beperkt, handhaaft de ratio van de roerende voorheffing zich op een eerder hoog niveau (0,7 % van het bbp) dankzij de hogere rente en de grotere winsten van de ondernemingen. Tijdens de voorbije twee decennia liet die ratio een trendmatige daling optekenen.

... en uit de vennootschapsbelasting.

De ontvangsten uit de vennootschapsbelasting bedroegen in 2005 3,4 % van het bbp. Dat is een niveau dat het historisch record van 1998 evenaart. De stijging ten opzichte van 2004 (+0,2 % van het bbp) vloeit voort uit de toename van de voorafbetalingen, roerende voorheffing en incohering. Tegen 2007 stijgen de ontvangsten verder met 0,1 % van het bbp samen met de toename van het aandeel van het netto-exploitatietoetschot in het bbp, dat op zijn beurt gepaard gaat met een daling van het aandeel van de lonen. De projectie houdt rekening met de

budgettaire kost van de aftrekbaarheid van bepaalde regionale tussenkomsten vanaf 2006 en met de opbrengst die verwacht wordt van de nieuwe maatregelen tegen fraude. Tenslotte wordt, naar het voorbeeld van de overheid, verondersteld dat de hervorming van 2005 waarbij risicokapitaal fiscaal aftrekbaar wordt (notionele interesten) budgettair neutraal zal zijn.

Terugloop van de productgebonden belasting op middellange termijn

In 2005 stegen de btw-ontvangsten met 0,1 % van het bbp ten opzichte van 2004 dankzij de relatief hoge groei van de particuliere consumptie en de investeringen in woongebouwen. De accijnsontvangsten groeiden daarentegen minder snel dan het bbp, als gevolg van de afnemende consumptie van motorbrandstoffen - benzine en diesel -, tabak en alcoholhoudende dranken en door de geleidelijke vermindering van de heffingen op water in het Vlaams Gewest (in het kader van de reorganisatie van de watersector, zie afdeling C.4). De accijnsontvangsten hadden nog lager kunnen zijn als volgende impulsen ontbraken: de tijdelijke verhoging van de heffing op drankverpakkingen tijdens het eerste semester, de accijnsverhoging op tabak en de globale positieve impact van het cliquet-systeem op motorbrandstoffen (ondanks de invoering van het 'omgekeerd cliquet-systeem' in juli 2005).

De btw-ontvangsten stijgen nog met 0,1 % van het bbp in 2006, terwijl de belastbare basis in hetzelfde tempo evolueert als het bbp. Zoals in 2005 heeft de stijging van de brandstofprijzen een positieve invloed op de ontvangsten (de btw-voet op het energieverbruik ligt hoger dan het gemiddelde). Bovendien houdt de projectie rekening met de veronderstelde opbrengst van bepaalde wetgevende initiatieven die de federale overheid recent voorstelde om de strijd tegen de fiscale fraude op te voeren. Op middellange termijn zou de ratio van de btw-ontvangsten t.o.v. het bbp dalen, omdat de belastbare basis vertraagt en vooral omdat de prijzen voor energieproducten na 2007 zouden terugvallen.

De accijnsontvangsten vertragen trendmatig: tegen 2011 vertegenwoordigen zij slechts 2,0 % van het bbp tegenover 2,4 % in 2005. Doordat de accijnzen niet prijsgebonden zijn, evolueren zij in lijn met de aanslagbasis in volume en niet in waarde (behalve de ad valorem-accijnzen). Bovendien stijgt het volume van het brandstofverbruik minder snel dan in het verleden. Het verbruik van benzine, die meer belast wordt dan diesel, daalt zelfs iets in volume. Algemeen krimpt het aandeel van de accijnsgebonden producten in de consumptie van de gezinnen, die op zijn beurt daalt ten opzichte van het bbp. Er dient wel opgemerkt te worden dat de projectie rekening houdt met het verdwijnen van de opbrengst van de Elia-heffing in 2011. Bovendien integreert de projectie geen nieuwe accijnsdalingen in het kader van het omgekeerd cliquet-systeem omdat dat sinds 1 januari 2006 niet meer automatisch toegepast wordt.

Stabilisering van de gewestelijke registratierechten op een hoog peil na 2006

De gewestelijke registratierechten stegen met 0,2 % van het bbp in 2005 (inclusief schenkingsrechten). Zij worden geschraagd door de dynamiek van de immobielmarkt en de toename van de vermogensoverdrachten in de vorm van schenkingen naar aanleiding van de vermindering van de schenkingsrechten in het Vlaams Gewest in 2004 en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest begin 2005. Ook in 2006 zou de toename een stuk hoger liggen dan die van het bbp, omdat de immobielmarkt dynamisch blijft en de schenkingsrechten in het Waals Gewest verminderd worden. Na 2006, gaat de projectie uit van een stabilisering van de ratio van die ontvangsten ten opzichte van het bbp.

De onroerende voorheffing en de opcentiemen zouden in procent van het bbp dalen op middellange termijn als gevolg van de zwakke stijging van het kadastraal inkomen in reële termen en in de veronderstelling dat de opcentiemen stabiel blijven.

De overige belastingen (zie de restcategorie 'overige belastingen' in tabel 32) vertegenwoordigen 2,9 % van het bbp in 2005 wat een daling is van 0,2 % van het bbp ten opzichte van 2004 als gevolg van het eenmalige karakter van de EBA van 2004. Bovendien daalden een aantal belastingen in deze rubriek sterk in 2005 waaronder de belasting op de aflevering van effecten aan toonder en de taks op beursverrichtingen (TBV). In 2006 daarentegen stijgen de 'overige belastingen' globaal genomen met 0,1 % van het bbp als gevolg van de invoering van een belasting op de verzekeringspremies die gestort worden aan tak 21 en 23, de tijdelijke verhoging van de TBV voor de terugkoop van kapitalisatiebeveks (tot eind 2007) en de invoering van een belasting op de niet-benutte elektriciteitsites, waarvan de impact eenmalig zou zijn. De positieve impact van die maatregelen wordt deels gecompenseerd door de verdere afschaffing van de accijnscompenserende belasting (afgerond in 2008) en de tweede fase van de afschaffing van de inschrijvingstaks. Na een gevoelige daling tegen 2008 vanwege de hogervermelde factoren, stabiliseren de 'overige belastingen' zich ten opzichte van het bbp.

Beperkte impact van de effectisering van de fiscale schuldvoordelingen

De netto-opbrengst van de effectisering van de fiscale schuldvoordelingen in 2005 (achterstallige directe belastingen) en 2006 (indirecte belastingen) wordt apart weergegeven in tabel 32. Als er rekening wordt gehouden met de teruggegeven belastingen door de Staat aan de houder van waardepapieren, dan is de netto-opbrengst van die operatie 0,15 % van het bbp, zowel in 2005 als in 2006. Op middellange termijn, rekening houdend met de hypothesen die hier worden toegepast, zullen de teruggaven van de belastingen zich degressief voortzetten tot in 2010.

De niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten blijven hoog tot in 2006.

De niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten stegen in totaal met 0,2 % van het bbp tussen 2004 en 2005. De stijging van de verkopen van goederen en diensten (+0,1 % van het bbp) is toe te schrijven aan de heffing die Infrabel, voor het eerst in 2005, betaalde aan het Fonds voor Spoorweginfrastructuur¹. Die verrichting is budgettair neutraal omdat de Staat een evenredige subsidie aan Infrabel terugstort. De toename van de overdrachten van de ondernemingen (+0,2 % van het bbp) is toe te schrijven aan de sommen die door de NMBS-holding en het Autonoom Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen werden betaald aan de federale overheid in ruil voor de overname van bepaalde pensioenlasten. Verder is die stijging toe te schrijven aan de sommen betaald door Aquafin - de maatschappij belast met de waterzuivering in het Vlaams Gewest - als gevolg van een met de belastingadministratie afgesloten dading betreffende het aan te rekenen btw-tarief voor de periode 1996-2001. De netto-verkopen van terreinen en gebouwen waren daarentegen lager in 2005 dan in 2004 (-0,2 % van het bbp), vooral in het Vlaams Gewest.

In 2006 nemen de verkopen van terreinen en gebouwen gevoelig toe (+0,2 % van het bbp) als gevolg van de verkopen van gebouwen van de federale overheid aan een nog op te richten beheersmaatschappij (vastgoedbevak) en als gevolg van de verkoop van de ambassade van Tokyo. De ontvangen overdrachten van de on-

1. Volgens de definitie van het ESR95 behoort Infrabel tot de sector van de bedrijven en het Fonds voor Spoorweginfrastructuur tot de overheidssector.

ondernemingen dalen daarentegen met 0,3 % van het bbp, door het eenmalige karakter van bepaalde overdrachten in 2004. In totaal dalen de niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten met 0,1 % van het bbp in 2006.

In 2007 dalen ze met 0,3 % van het bbp omdat er dan geen nieuwe verkopen zouden zijn, waarna de ontvangsten zich stabiliseren op ongeveer 2,6 % van het bbp.

2. Primaire uitgaven

Stijging van de primaire uitgaven tot in 2007

De primaire uitgaven stijgen met 0,6 % van het bbp in 2005, nadien nemen ze toe met 0,3 % van het bbp in 2006 en nog eens met 0,1 % van het bbp in 2007. Die stijging is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de toename van de overdrachten aan bedrijven. Na 2007 verminderen de primaire uitgaven licht met 0,2 % van het bbp over een periode van 4 jaar: de stijgende uitgaven voor gezondheidszorg en pensioenen worden meer dan gecompenseerd door de trendmatige daling van de overige overheidsuitgaven. Tegen 2011 vertegenwoordigen de primaire overheidsuitgaven nog 43,6 % van het bbp, een niveau dat iets hoger ligt dan tijdens de jaren 90 (gemiddeld 41 % van het bbp).

Hierbij moet opgemerkt te worden dat vanaf 2006 tot het einde van de projectieperiode, de gemiddelde jaarlijkse indexering van de sociale uitkeringen en de lonen van het overheidspersoneel (die samen ongeveer 60 % van de primaire uitgaven vormen) elk jaar iets lager ligt dan de groei van de bbp-deflator. De bbp-deflator stijgt immers iets sneller dan de binnenlandse prijzen door de continue verbetering van de ruilvoet. Die nominale factor draagt bij tot een lichte matiging van de evolutie van de uitgaven uitgedrukt in procent van het bbp. In 2006 remt de relatieve conjuncturele heropleving de uitgavenratio af, enerzijds door de toename van de noemer van die ratio (het bbp) en, anderzijds, door een lichte daling van de conjunctuurcomponent van de werkloosheidsuitgaven.

TABEL 33 - Primaire uitgaven van de gezamenlijke overheid
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 t.o.v. 2004
Primaire uitgaven	42,8	43,4	43,6	43,7	43,7	43,6	43,6	43,6	0,8
Werkingskosten en investeringen	15,4	15,4	15,4	15,2	15,0	14,9	14,9	14,9	-0,4
Lonen	9,9	9,9	9,8	9,8	9,7	9,6	9,5	9,4	-0,5
Aankoop van goederen en diensten	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,6	3,6	3,6	-0,0
Investeringen	1,8	1,8	2,0	1,8	1,7	1,7	1,7	1,9	0,1
Sociale prestaties	23,2	23,1	23,1	23,2	23,5	23,6	23,6	23,6	0,5
Rust-en overlevingspensioenen	8,4	8,5	8,4	8,4	8,5	8,5	8,5	8,6	0,2
Gezondheidszorg	6,3	6,3	6,4	6,6	6,8	6,9	6,9	7,0	0,7
Werkloosheid, brugpensioenen en loopbaanonderbreking	2,7	2,7	2,6	2,6	2,6	2,5	2,5	2,4	-0,3
Overige sociale prestaties	5,7	5,7	5,7	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	-0,1
Overige overdrachten	4,3	4,9	5,1	5,3	5,3	5,1	5,1	5,0	0,8
Aan de bedrijven	2,0	2,6	2,9	3,1	3,0	3,0	3,0	3,0	0,9
waarvan loonsubsidies	0,3	0,4	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,4
Aan de gezinnen en izw's	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	-0,1
Aan het buitenland	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	-0,0

Sterke stijging van de overdrachten aan bedrijven

De stijging van de totale uitgaven in 2005, 2006 en 2007 is voornamelijk toe te schrijven aan de eenmalige en structurele verschuivingen binnen de overdrachten aan de bedrijven.

In 2005 vloeit de sterke stijging van de overdrachten aan de bedrijven (+0,6 % van het bbp) in het bijzonder voort uit het wegvallen van een eenmalige factor die de uitgaven in 2004 lichter maakte, namelijk de boekhoudkundige verschuiving van 2004 naar 2003 van de investeringsdotatie van de NMBS en van een gedeelte van haar exploitatiesubsidie (0,4 % van het bbp).

Bovendien dragen verschillende structurele maatregelen bij tot de toename van de overdrachten aan de bedrijven in het begin van de periode. Het gaat in het bijzonder om een verhoging van de subsidies aan de NMBS, om hogere uitgaven voor het GEN tot in 2007, om hogere kosten voor de sociale Maribel in 2006 en om hogere subsidies aan bedrijven in het kader van het werkgelegenheidsbeleid (stijging tot in 2007 van subsidies in de vorm van een vrijstelling van de doorstorting van roerende voorheffing, financiering van de dienstencheques).

De overdrachten aan de gezinnen worden gekenmerkt door een opeenvolging van eenmalige uitgaven in het begin van de projectieperiode: de terugbetaling van de illegaal geïnde bedragen als taks op beursverrichtingen en de aflevering van effecten aan toonder in 2004, de toekenning van een korting op de stookoliefactuur aan de gezinnen in 2005 en op hun gas- en elektriciteitsuitgaven in 2006. Op middellange termijn blijven de overdrachten aan de gezinnen stabiel in procent van het bbp.

Daling van de loonmassa

Globaal beschouwd lijken de werkingskosten van de globale overheid te dalen, in het bijzonder de lonen die, na een stijging van 0,1 % van het bbp in 2005, verminderen met 0,1 % van het bbp per jaar.¹

In 2005 steeg de overheidstewerkstelling niet waardoor de loonstijging bijna uitsluitend toegeschreven kan worden aan de herziening van de loonschalen in het kader van de sociale programmatie. Die herziening bedraagt gemiddeld 0,8 % en doet zich in bijna alle deelsectoren voor. In 2006 wordt de achteruitgang verklaard door het feit dat de herziening van de loonschalen lager ligt dan in 2005 (0,4 %) en door nominale effecten vermits de groei van de loonindex voor het overheidspersoneel veel zwakker is dan die van de bbp-deflator (groeiverschil van 0,4 %). De daling op middellange termijn weerspiegelt de minder sterke groei van de herziening van de loonschalen (0,2 % gemiddeld per jaar, op basis van de huidige akkoorden) en de beperkte stijging van overheidstewerkstelling (0,2 % gemiddeld per jaar, in de gemeenschappen, gewesten en bij de lagere overheid). Wanneer we rekening houden met de hypothese van de loondrift van 1 % per jaar, ligt de reële groei van de lonen op middellange termijn (1,4 % gemiddeld per jaar) lager dan die van het bbp (2,2 % gemiddeld per jaar).

De toename van de overheidsinvesteringen tot in 2006, met een daarop volgende daling in 2007, is vooral toe te schrijven aan de 'electorale cyclus' van de investeringen van de lagere overheid. De investeringen stijgen opnieuw in 2011 met de volgende gemeenteraadsverkiezingen in het vooruitzicht.

Sterke stijging van de uitgaven voor gezondheidszorg

Verscheidene maatregelen - die globaal genomen expansionistisch mogen genoemd worden - zullen de toekomstige evolutie van de sociale uitgaven beïnvloeden, waarvan de budgettaire kost zowel voelbaar is op korte termijn als op middellange - en zelfs lange termijn.

Inzake gezondheidszorg gaat het in de eerste plaats over de reële groeinorm van 4,5 % die zal worden aangehouden tot in 2007 en vervolgens over de uitbreiding van de verplichte verzekering geneeskundige zorgen met de kleine risico's voor zelfstandigen. Na een forse stijging in 2004 en een quasi-stagenering in 2005, groeien de uitgaven voor gezondheidszorg op middellange termijn veel sneller dan het bbp door de hogervermelde impulsen maar ook omwille van een interne dynamiek die reeds decennia groter is dan de toename van het bbp². De gezondheidszorg vormt de categorie overheidsuitgaven met de sterkste structurele stijging op middellange termijn.

De pensioenen en de overige vervangingsinkomens zullen worden geherwaardeerd, zoals beslist werd tijdens de ministerraden van Gembloux en Oostende in 2004 en in het kader van het recente Generatiepact. Betreffende meerjarenmaatregelen worden in detail beschreven in afdeling C.3. Rekening houdend met de

1. In de projectie wordt de nominale groei van de lonen van het overheidspersoneel bepaald door de beslissingen die genomen worden in het kader van de sociale programmatie en door de evolutie van de loondrift, de werkgelegenheid en de index van de lonen van het overheidspersoneel. De sociale programmatie neemt de beslissingen van de sectorale akkoorden van de overheid over in verband met de herziening van de loonschalen. De loondrift vloeit voort uit de loonsverhogingen die hoofdzakelijk toe te schrijven zijn aan de automatische invoeging in de loonschalen, anciënniteitspremies en bevorderingen. De indexering van de lonen van het overheidspersoneel hangt af van de gezondheidsindex en de spilindex. Als de gemiddelde gezondheidsindex van de voorbije vier maanden hoger ligt dan de spilindex worden de lonen met twee procent verhoogd in de maand die volgt op die overschrijding.
2. Naast de invloed van de vergrijzing hebben de uitgaven voor geneeskundige zorgen per hoofd een elasticiteit groter dan één ten opzichte van het bbp per hoofd.

herwaarderingen, de impact van overige maatregelen en de socio-demografische en macro-economische evoluties, dalen de sociale uitkeringen exclusief de gezondheidszorg in 2006. Op middellange termijn zouden de pensioenen matig toenemen, terwijl de overige sociale prestaties zonder gezondheidszorg trendmatig blijven dalen.

Versnelling van de uitgaven over de periode 2002-2006

In de tweede helft van de jaren 90 heeft de sanering van de overheidsfinanciën niet alleen geleid tot een begrotingsevenwicht in 2000, maar maakte ook dat toekomstige besparingen minder prioritair werden in de daaropvolgende jaren. Als we de jaarlijkse groeivoeten bestuderen, blijkt dat rond het jaar 2002 een trendverschuiving in de uitgaven is opgetreden.

Tabel 34 toont dat de reële groeivoet van de uitgaven van Entiteit I over de periode 2002-2006 (2,8 % gemiddeld per jaar), beduidend hoger is dan tijdens de periode 1997-2001 (1,5 % gemiddeld per jaar). Rekeninghoudend met de in deze projectie weerhouden hypothesen, daalt de uitgavengroei sterk in de periode 2007-2010 (2,3 % gemiddeld per jaar), maar de groei blijft wel veel hoger dan in de periode 1997-2001.

Ook in Entiteit II is de gemiddelde groeivoet van de uitgaven over de periode 2002-2006, veel hoger dan in de vijf voorafgaande jaren. In projectie zouden de uitgaven in Entiteit II, in tegenstelling tot die van Entiteit I, terug de trend van voor 2002 hernemen.

Over de periode 2002-2006 is de gemiddelde groei van de totale primaire uitgaven veel hoger dan de economische groei zodat het gewicht ervan stijgt met 2,8 procentpunt van het bbp in 5 jaar, evenredig verdeeld over Entiteit I en II. In de vijf voorgaande jaren daalden de uitgaven daarentegen met 1,1 % van het bbp.

TABEL 34 - Evolutie van de primaire uitgaven per deelsector

	2001-1996	2006-2001	2011-2006	1997-2001	2002-2006	2007-2011
	Verandering in % van het bbp			Jaarlijks gemiddelde reële groei ^a		
Gezamenlijke overheid	-1,1	2,9	-0,1	1,8	3,2	2,3
Entiteit I	-1,1	1,4	-0,1	1,5	2,8	2,3
Federale overheid	-0,5	0,0	-0,4	1,1	1,9	1,3
Sociale zekerheid	-0,7	1,4	0,3	1,6	3,2	2,7
Entiteit II	0,0	1,5	-0,0	2,4	3,7	2,3
Gemeenschappen en gewesten	0,0	0,8	0,2	2,4	3,5	2,7
Lagere overheid	0,0	0,7	-0,2	2,4	4,0	1,7

a. Deflator: index der consumptieprijzen.

C. Evolutie per deelsector van de overheid

1. Overzicht

De achteruitgang van het vorderingensaldo van de gezamenlijke overheid met 0,2 % van het bbp van 2004 tot 2011 heeft alles te maken met een verslechtering van de financiële situatie van de sociale zekerheid, de gemeenschappen en de ge-

westen en de lagere overheid (totale achteruitgang met 0,5 % van het bbp). Het vorderingensaldo van de federale overheid verbetert daarentegen met 0,3 % van het bbp (tabel 35). Die tegengestelde evolutie heeft vooral te maken met het feit dat de federale overheid het meest geniet van de daling van de rentelasten. Hoewel het primair saldo van 2004 tot 2011 in alle deelsectoren van de overheid terugvalt, is die evolutie het meest uitgesproken bij de federale overheid (daling van 0,9 % van het bbp). De achteruitgang van het primair saldo van de gemeenschappen en de gewesten bedraagt 0,4 % van het bbp en blijft beperkter bij de lagere overheid en de sociale zekerheid (respectievelijk 0,2 % en 0,1 % van het bbp).

TABEL 35 - Aggregaten van de overheidsfinanciën per bestuursniveau
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 - 2004
Gezamenlijke overheid									
Vorderingensaldo	-0,1	0,1	-0,3	-1,2	-1,0	-0,7	-0,5	-0,3	-0,2
Geconsolideerd primair saldo	4,8	4,6	4,0	2,9	2,9	3,0	3,2	3,2	-1,5
Geconsolideerde ontvangsten	47,5	47,9	47,6	46,7	46,6	46,7	46,7	46,8	-0,7
Finale primaire uitgaven	42,8	43,4	43,6	43,7	43,7	43,6	43,6	43,6	0,8
Geconsolideerde rentelasten	4,9	4,5	4,3	4,1	3,9	3,8	3,7	3,6	-1,3
Federale overheid									
Vorderingensaldo	-0,2	-0,1	-0,4	-1,3	-1,1	-0,6	-0,4	0,0	0,3
Primair saldo	4,3	4,1	3,6	2,5	2,6	2,9	3,1	3,4	-0,9
Ontvangsten	15,7	15,8	15,4	14,5	14,5	14,6	14,6	14,7	-1,0
Primaire uitgaven	11,4	11,7	11,9	12,0	11,9	11,7	11,6	11,4	-0,0
Rentelasten	4,5	4,2	4,0	3,8	3,7	3,5	3,4	3,3	-1,2
Sociale zekerheid									
Vorderingensaldo	0,0	0,2	0,1	-0,0	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	-0,2
Primair saldo	0,0	0,2	0,2	-0,0	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1
Ontvangsten	19,5	19,6	19,6	19,5	19,6	19,6	19,6	19,7	0,2
Primaire uitgaven	19,5	19,4	19,4	19,6	19,8	19,8	19,8	19,8	0,3
Rentelasten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gemeenschappen en gewesten									
Vorderingensaldo	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,1	0,1	-0,0	-0,2
Primair saldo	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,2	0,2	0,1	-0,4
Ontvangsten	13,2	13,2	13,3	13,3	13,3	13,2	13,2	13,1	-0,1
Primaire uitgaven	12,8	12,8	12,8	12,8	12,9	13,0	13,0	13,0	0,3
Rentelasten	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,1
Lagere overheid									
Vorderingensaldo	-0,1	-0,3	-0,3	-0,1	-0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1
Primair saldo	0,1	-0,0	-0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	-0,0	-0,2
Ontvangsten	6,4	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,2	-0,1
Primaire uitgaven	6,3	6,4	6,5	6,2	6,1	6,1	6,1	6,3	0,0
Rentelasten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,0

Het primair saldo van de federale overheid valt terug met 1,8 % van het bbp van 2005 tot 2007. De helft van dat verlies verdwijnt echter opnieuw tegen 2011. Na

twee jaar waarin lichte overschotten worden opgetekend, verslechtert het primair saldo van de sociale zekerheid in 2007 en 2008. Het primair saldo van de gemeenschappen en de gewesten verbetert in 2006, maar daalt nadien geleidelijk tot 2011. Na een verbetering van het primair saldo van de lagere overheid in 2007 en 2008 (jaren volgend op een verkiezingsjaar), kent het vervolgens een terugval (vooral in 2011 in de aanloop naar de volgende gemeenteraadsverkiezingen).

De aanzienlijke achteruitgang van het primair saldo van de gezamenlijke overheid tot in 2007 is volledig te wijten aan de ontwikkelingen bij de federale overheid, terwijl de evoluties in de andere deelsectoren elkaar compenseren. Vanaf 2008 daarentegen is de toename van het primair saldo minder uitgesproken bij de gezamenlijke overheid dan bij de federale overheid door de achteruitgang van het primair saldo van de drie andere deelsectoren, vooral van de gemeenschappen en de gewesten.

Aangezien de uitgaven van de federale overheid en de lagere overheid op het einde van de projectieperiode terug op hun niveau van 2004 staan, is de achteruitgang van het primair saldo tussen 2004 en 2011 in beide deelsectoren toe te schrijven aan een daling van de ontvangsten. De achteruitgang van het primair saldo van de gemeenschappen en de gewesten en van de sociale zekerheid is daarentegen voornamelijk het gevolg van hun stijgende uitgaven.

In tabel 35 omvatten de uitgaven en de ontvangsten van de verschillende deelsectoren eveneens hun onderlinge inkomensoverdrachten¹. Door die overdrachten af te zonderen, kan het primair saldo opgesplitst worden in twee componenten (zie tabel 36): het saldo van de overdrachten met de andere deelsectoren (intern saldo) en het saldo van de overige verrichtingen² (extern saldo).

TABEL 36 - Bijdrage van de deelsectoren tot de verandering van het primair saldo tussen 2004 en 2011
(in procent van het bbp)

	Primair saldo	Saldo van de overdrachten binnen de overheid ^(a) (intern saldo)	Saldo van de verrichtingen met de overige agenten (extern primair saldo)
Gezamenlijke overheid	-1,5	0,0	-1,5
Federale overheid	-0,9	-0,3	-0,6
Sociale zekerheid	-0,1	0,3	-0,4
Gewesten en gemeenschappen	-0,4	-0,1	-0,3
Lagere overheid	-0,1	0,1	-0,3

a. Saldo van de inkomensstromen tussen de deelsectoren van de overheid. Het betreft zowel dotaties, toegewezen ontvangsten als betalingen van rentelasten.

Tabel 36 toont dat de achteruitgang van het primair saldo van de federale overheid en, in mindere mate, van de gemeenschappen en de gewesten deels het gevolg is van hun bijdrage tot de financiering van de sociale zekerheid en van de lagere overheid (kolom 2). Vanuit de invalshoek van de externe verrichtingen (kolom 3) draagt elke deelsector in grote mate bij tot de verslechtering van het primair saldo van de gezamenlijke overheid tussen 2004 en 2011 (van 0,3 % tot 0,6 % van het bbp naargelang de deelsector).

1. Zowel de som van de ontvangsten als van de uitgaven van de deelsectoren valt daardoor hoger uit dan de geconsolideerde ontvangsten en de primaire uitgaven van de gezamenlijke overheid.
2. Verrichtingen met de overige agenten (particulieren, ondernemingen en buitenland) maar ook werkingskosten en investeringskosten.

2. Federale overheid

Geen evenwicht vóór 2011...

Na twee jaar waarin het tekort heel beperkt is gebleven, bedraagt het vorderingstekort 0,4 % van het bbp in 2006 en loopt het op tot 1,3 % van het bbp in 2007. Op middellange termijn is er geleidelijk een verbetering, waardoor een evenwicht wordt bereikt in 2011.

De rentelasten elk jaar dalen in procent van het bbp, al is de terugval op 7 jaar tijd (1,2 % van het bbp) is beduidend kleiner dan de laatste jaren¹. De daling wordt vooral vanaf 2007 kleiner als gevolg van de stijgende rentevoeten. Op het einde van de periode is er een stabilisering van de impliciete rentevoet op de schuld.

De achteruitgang van het vorderingensaldo tegen 2007 is het gevolg van een sterke daling van het primair saldo (1,8 % van het bbp van 2004 tot 2007). In de volgende jaren wordt die daling geleidelijk kleiner en bereikt het primair overschot 3,4 % van het bbp in 2011 tegenover 4,3 % in 2004.

TABEL 37 - Aggregaten van de rekening van de federale overheid
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 t.o.v. 2004
1. Vorderingensaldo	-0,2	-0,1	-0,4	-1,3	-1,1	-0,6	-0,4	0,0	0,3
2. Rentelasten	4,5	4,2	4,0	3,8	3,7	3,5	3,4	3,3	-1,2
3. Primair saldo	4,3	4,1	3,6	2,5	2,6	2,9	3,1	3,4	-0,9
a. Saldo van de interne overdrachten ^a	-15,7	-16,0	-16,2	-16,3	-16,2	-16,2	-16,1	-16,0	-0,3
Naar de sociale zekerheid	-5,1	-5,3	-5,5	-5,6	-5,5	-5,5	-5,4	-5,4	-0,3
Toegewezen fiscale ontvangsten	-2,7	-3,1	-3,3	-3,4	-3,4	-3,4	-3,4	-3,4	-0,7
Dotaties	-2,3	-2,2	-2,2	-2,1	-2,1	-2,1	-2,0	-2,0	0,4
Naar entiteit II ^b , zonder pensioenen	-9,5	-9,5	-9,5	-9,5	-9,4	-9,4	-9,3	-9,2	0,3
Gezamenlijke aanslag en afzonderlijke aanslag	-8,5	-8,7	-8,6	-8,6	-8,5	-8,5	-8,4	-8,4	0,0
Inkomensoverdrachten	-1,0	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,8	-0,8	0,2
Naar entiteit II, pensioenen	-1,1	-1,2	-1,2	-1,3	-1,3	-1,4	-1,4	-1,4	-0,3
b. Saldo van de externe verrichtingen	20,0	20,1	19,8	18,8	18,9	19,1	19,2	19,4	-0,6

a. Saldo van de inkomstenoverdrachten tussen de federale overheid en de andere deelsectoren van de overheid.

b. Gemeenschappen, gewesten en lagere overheid.

Zowel het saldo van de overdrachten tussen de federale overheid en de andere deelsectoren van de overheid (saldo van de interne overdrachten) als het saldo van de overige ontvangsten en primaire uitgaven (saldo van de externe verrichtingen) dragen bij tot die evolutie (zie tabel 37). Het saldo van de interne overdrachten - per definitie negatief omdat de federale overheid beduidend meer inkomsten overdraagt aan de overige deelsectoren dan dat ze zelf van die sectoren ontvangt - verslechtert met 0,6 % van het bbp tegen 2007. Die achteruitgang wordt slechts voor de helft tenietgedaan tijdens de jaren 2008 tot 2011. Het saldo van de externe verrichtingen daalt met 1,2 % van het bbp in 2006 en 2007 en stijgt nadien met 0,6 % tot in 2011.

1. De jaarlijkse daling van de rentelasten bedroeg gemiddeld 0,5 % van het bbp tussen 1990 en 2004, maar blijft beperkt tot gemiddeld 0,2 % van 2005 tot 2007 en tot 0,1 % van het bbp van 2007 tot 2011.

...door een grotere bijdrage van de federale overheid aan de financiering van de andere deelsectoren van de overheid...

Eén van de oorzaken van de achteruitgang van het saldo van de interne overdrachten van de federale overheid is de toename van de financiering van de sociale zekerheid. De sterke stijging van de alternatieve financiering (0,7 % van het bbp van 2005 tot 2007, gevolgd door een stabilisering op 3,4 % van het bbp) compenseert ruimschoots de afbrokkeling van de dotaties voor de sociale zekerheid in procent van het bbp (zie afdeling C.3)

Bovendien weegt de steeds grotere financiering van de pensioenen van het onderwijspersoneel (staatsonderwijs, vrij onderwijs en gesubsidieerd onderwijs van de lagere overheid) en van de statutaire ambtenaren van de gemeenschappen en gewesten¹ op het saldo van de federale overheid (voor in totaal 0,3 % van het bbp van 2004 tot 2011).

De andere middelen die worden overgedragen aan Entiteit II dalen daarentegen met 0,3 % van het bbp van 2004 tot 2011. Na een stijging in 2005, zouden de belastingen die overeenkomstig de financieringswet zijn toegewezen aan de gefedereerde entiteiten licht dalen in procent van het bbp en op het einde opnieuw hun niveau van 2004 bereiken (zie afdeling C.4). De overdrachten (zonder pensioenen) dalen met 0,3 % tussen 2004 en 2011, waarvan 0,2 % van het bbp in 2005 als gevolg van het wegvallen van een uitzonderlijke kapitaaloverdracht².

...en door de achteruitgang van het saldo van de externe verrichtingen in 2006 en 2007.

Na een lichte verbetering in 2005, kent het primair overschot van de externe verrichtingen een duidelijke terugval tijdens de twee volgende jaren. De heropleving vanaf 2008 volstaat niet om die terugval te compenseren. Over de periode 2004-2011 daalt het saldo met 0,6 % van het bbp door een daling van de ontvangsten met 0,3 % van het bbp en een evenredige verhoging van de uitgaven. Beschouwd over deelperioden, lijken de bewegingen in tegenovergestelde zin te gaan. De ontvangsten stijgen immers met 0,6 % van het bbp in 2005 en dalen daarna met 1,0 % van het bbp op twee jaar tijd. De uitgaven stijgen tot in 2007 (vooral in 2005 met 0,5 % van het bbp) en dalen daarna trendmatig tot op het einde van de periode.

-
1. In de ESR-rekeningen, worden die pensioenuitgaven, hoewel ze gefinancierd worden door de federale overheid, toegekend aan de deelsectoren waarvan de gepensioneerde ambtenaren afhingen (en worden geboekt als toegerekende sociale premies en overdrachten aan huishoudens van die deelsectoren).
 2. AFV-voordeel gestort aan de gewesten in het kader van de ALESH-operatie.

TABEL 38 - Primair saldo van de externe verrichtingen van de federale overheid
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2011	2005 2004	2006 2005	2007 2006	2011 2007	2011 2004
Primair saldo van de externe verrichtingen	20,0	20,1	19,8	18,8	18,9	19,4	0,1	-0,3	-0,9	0,6	-0,6
A. Externe ontvangsten	26,8	27,5	27,3	26,5	26,4	26,5	0,6	-0,2	-0,8	0,0	-0,3
Fiscale ontvangsten	25,3	25,4	25,4	25,2	25,1	25,2	0,1	-0,1	-0,2	-0,0	-0,2
Inkomstenbelasting	15,2	15,4	15,2	15,1	15,1	15,5	0,2	-0,2	-0,1	0,4	0,2
Productiebelasting	9,9	10,0	10,1	10,0	9,9	9,6	0,1	0,1	-0,1	-0,4	-0,3
Vermogensbelasting	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,2	0,0	0,0	0,0	-0,2
Effectivering van de fiscale vorderingen	0,0	0,1	0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,1	-0,0	-0,3	0,1	0,0
Niet-fiscale ontvangsten, waarvan	1,5	1,9	1,8	1,4	1,4	1,4	0,4	-0,1	-0,3	-0,1	-0,1
Inkomsten uit vermogen	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0
Lopende verkoop van goederen en diensten	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,1	0,0	-0,0	-0,0	0,1
Overdrachten aan het buitenland	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0	-0,0	0,0
Overdrachten aan de ondernemingen en huishoudens	0,2	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	-0,2	-0,0	-0,0	-0,1
Verkoop van activa	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	-0,0	0,2	-0,2	-0,0	-0,1
B. Finale primaire uitgaven	6,8	7,4	7,5	7,7	7,5	7,1	0,5	0,1	0,2	-0,6	0,3
Werkingskosten en bruto-investeringen	2,9	2,9	2,9	2,9	2,8	2,7	0,0	-0,0	0,0	-0,2	-0,2
Overdrachten aan huishoudens en izw's	2,2	2,2	2,2	2,1	2,1	2,0	-0,0	-0,0	-0,1	-0,1	-0,3
Werkgelegenheidssubsidies	0,0	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,0	0,1	0,1	-0,0	0,3
Subsidies	0,4	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,2	-0,0	0,0	-0,1	0,2
Overige overdrachten aan ondernemingen	0,2	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,3	0,1	0,0	0,0	0,4
Bni-bijdrage	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,0	-0,0	0,0	-0,1	-0,1
Overige overdrachten aan het buitenland	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,0	0,0	0,0	-0,0	0,1

In 2005 verbetert het extern primair saldo met 0,1 % van het bbp ten opzichte van 2004 ondanks een kleinere omvang aan eenmalige maatregelen (0,5 % van het bbp t.o.v. 0,7 % van het bbp in 2004). Die maatregelen impliceren enerzijds een stijging van de ontvangsten met 0,2 % van het bbp, aangezien de opbrengst van de effectivering van de fiscale vorderingen en van de kapitaaloverdrachten van de ondernemingen (overname van de pensioenlasten van de NMBS en van de autonome haven van Antwerpen, afhandeling van de btw-achterstallen van Aquafin) hoger is dan het product van de EBA-operatie in 2004 (geboekt als vermogensbelasting). Anderzijds dragen die operaties bij tot een stijging van de uitgaven ten belope van 0,4 % van het bbp door een verhoging van de subsidies en kapitaaldotaties aan de NMBS ten opzichte van 2004, een jaar waarin hun niveau uitzonderlijk laag was door een gedeeltelijk vervroegde regeling in 2003.

Los van die verhoging, stijgen de subsidies aan de NMBS met 0,1 % van het bbp, zij het zonder impact op het saldo omdat ze gecompenseerd worden door de heffing ten laste van Infrabel voor het gebruik van de spoorweginfrastructuur (geboekt als verkoop van goederen en diensten).

Bovendien stegen de overige ontvangsten met meer dan 0,3 % van het bbp in 2005. De stijging heeft vooral betrekking op de lopende fiscale ontvangsten, in het bijzonder op de vennootschapsbelasting en de btw (zie afdeling B), en in mindere

mate op de inkomsten uit vermogen als gevolg van de hogere inkomsten afkomstig van de NBB en de door Belgacom gestorte dividenden.

De variatie van de fiscale ontvangsten is daarentegen negatief vanaf 2006 (daling met 0,1 % van het bbp, zie tabel 38) als gevolg van de daling van de inkomstenbelasting met 0,2 % van het bbp (zie afdeling B.1). De niet-fiscale ontvangsten dalen ook licht (met 0,1 % van het bbp) vooral omdat de opbrengst van de verkoop van activa¹ lager is dan de opbrengst van de bovenbeschreven eenmalige maatregelen van 2005. Parallel met de daling van de totale ontvangsten met 0,2 % van het bbp, stijgen de finale primaire uitgaven met 0,1 % van het bbp als gevolg van regeringsmaatregelen. De bijkomende kosten van de werkgelegenheidsondersteunende maatregelen², de verhoogde bijdrage van de federale overheid aan de financiering van het GEN (kapitaaloverdracht aan de ondernemingen) en - in beperktere mate - de toename van de overdrachten aan het buitenland verhogen de uitgaven met 0,2 % van het bbp. Die verhoging wordt slechts ten dele gecompenseerd door de vermindering van de overige primaire uitgaven. Globaal genomen daalt het saldo van de externe verrichtingen van de federale overheid met 0,3 % van het bbp in 2006.

In 2007 gaat het saldo verder achteruit met 0,9 % van het bbp. Die daling vloeit voor 1,0 % van het bbp voort uit eenmalige maatregelen (in de ontvangsten, met 0,8 % van het bbp) en structurele maatregelen (in de uitgaven, met 0,2 % van het bbp). Voor de ontvangsten gaat het om het wegvallen van de eenmalige fiscale ontvangsten van 2006³ (0,3 % van het bbp zonder de effectivering van de fiscale vorderingen), de weerslag van de effectivering van de fiscale vorderingen van 2005 en 2006 (0,3 % van het bbp in 2007 door het ontbreken van nieuwe ontvangsten en door de retrocessies van belastingen) en de lagere opbrengst uit de verkoop van gebouwen (0,2 % van het bbp) bij gebrek aan nieuwe maatregelen ter zake. Voor de uitgaven gaat het om de uitbreiding van de werkgelegenheidsondersteunende maatregelen, de subsidies en de kapitaaloverdrachten aan de ondernemingen, vooral aan de NMBS, en de overdrachten aan het buitenland⁴.

Er dient evenwel te worden opgemerkt dat de achteruitgang van het vorderingsaldo, vooral van de federale overheid, een evaluatie is bij ongewijzigd beleid. Die evaluatie zegt niets over beslissingen die de overheid zou kunnen nemen in het kader van de begroting 2007 om het tekort weg te werken via bijkomende eenmalige maatregelen of meer structurele maatregelen.

Vanaf 2008 is er een langzame, doch gestage herneming van het saldo van de externe verrichtingen van de federale overheid. De ontvangsten blijven nagenoeg stabiel in procent van het bbp ten opzichte van het niveau van 2007, terwijl de verhoging van de inkomstenbelasting de achteruitgang van de productiebelas-

-
1. Hoofdzakelijk de verkoop van gebouwen aan de beheersmaatschappij SICAFI die in de loop van het jaar zal worden opgericht (560 miljoen euro) en verkoop van de ambassade van Tokyo (geraamd op 113 miljoen euro).
 2. Vrijstelling van een deel van de bedrijfsvoorheffing om nachtwerk, ploegenarbeid, overuren en onderzoek aan te moedigen. Deze maatregel is in de ESR-rekeningen opgenomen in de vorm van subsidies.
 3. Regularisatieprocedure, versnelling van de incohering personenbelasting en heffing op de niet-benutte productiesites voor elektriciteit (zie tabel 27 en afdeling B.1).
 4. Zoals reeds verschillende jaren het geval is, is de projectie van de primaire uitgaven van de federale overheid hoofdzakelijk gebaseerd op de gegevens van de initiële begroting van 2006 en op de verwante meerjarenprojecties die gepubliceerd worden in de 'Verantwoording van de algemene uitgavenbegroting 2006', Kamer van Volksvertegenwoordigers, doc. 51 2044 / 003,004,005, 006, 9 november 2005.

tingen neutraliseert. De verbetering is het gevolg van de daling van de primaire uitgaven in procent van het bbp (met 0,6 % van het bbp op 4 jaar tijd), terwijl de maatregelen die tussen 2005 en 2007 werden opgestart op kruissnelheid komen.

3. Sociale zekerheid

Involed van recente maatregelen op het saldo

Bij een analyse van de rekening van de sociale zekerheid rijst allereerst de vraag over de mate waarin recente beslissingen en voorgestelde maatregelen het saldo zullen beïnvloeden. Daartoe wordt in tabel 39 de evolutie van ontvangsten, uitgaven en het primair saldo opgesplitst in variaties toe te schrijven aan maatregelen en variaties die voortvloeien uit endogene ontwikkelingen.

Er is rekening gehouden met volgende beslissingen (in detail opgesomd in het hiernavolgende kader):

- de nieuwe sociale voordelen in de werknemersregeling (ministerraad van 19 en 20 maart 2004 in Oostende) en de geplande verbetering van het sociaal statuut der zelfstandigen (bijzondere ministerraad van 16 en 17 januari 2004 te Gembloux);
- de bijkomende loonlastenverlaging via bijdrageverminderingen, loonsubsidies en het interprofessioneel akkoord 2005-2006;
- het loonakkoord 2005-2009 voor het verzorgend personeel in de gezondheidssector;
- het Generatiepact: aanpassingen die 'langer werken' aanmoedigen, 'vervroegd stoppen' ontmoedigen en welvaartsaanpassingen van de vervangingsinkomens.

TABEL 39 - Variatie van het primaire saldo in de rekening sociale-verzekeringsinstellingen
(in procent van bbp)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2005-2006	2007-2008	2009-2011
Primair saldo	+0,2	-0,0	-0,2	-0,2	+0,0	+0,0	+0,0	+0,1	-0,3	+0,1
maatregelen in de sz	+0,1	-0,0	-0,1	-0,1	+0,0	+0,0	+0,0	+0,0	-0,2	+0,0
endogene ontwikkelingen	+0,1	+0,0	-0,1	-0,1	+0,0	+0,0	+0,0	+0,1	-0,2	+0,1
Ontvangsten excl. overheidsoverdrachten	+0,2	+0,1	-0,0	+0,1	+0,1	+0,1	+0,1	+0,3	+0,1	+0,2
maatregelen in de sz, waarvan	+0,4	+0,2	+0,1	+0,1	+0,1	+0,0	+0,0	+0,5	+0,2	+0,1
bijdrageverminderingen ^a	-0,1	-0,1	-0,0	+0,0	+0,1	+0,1	+0,1	-0,2	-0,0	+0,2
bijdrageverhogingen	+0,1	+0,0	-0,0	+0,1	-0,0	-0,0	-0,0	+0,1	+0,1	-0,0
fiscale ontvangsten en altern. financ.	+0,4	+0,2	+0,1	-0,0	+0,0	-0,0	-0,0	+0,7	+0,1	-0,0
endogene ontwikkelingen ^a	-0,2	-0,1	-0,1	-0,0	+0,0	+0,0	+0,0	-0,2	-0,2	+0,1
Finale primaire uitgaven	-0,1	+0,0	+0,1	+0,2	+0,0	-0,0	+0,0	-0,0	+0,3	+0,0
maatregelen in de sz, waarvan	+0,2	+0,2	+0,2	+0,2	+0,0	+0,0	+0,0	+0,4	+0,4	+0,1
prestaties in natura aan gezinnen	+0,2	+0,1	+0,2	+0,1	-0,0	-0,0	-0,0	+0,2	+0,3	-0,0
sociale uitkeringen aan gezinnen	+0,0	+0,0	+0,1	+0,1	+0,1	+0,1	+0,1	+0,1	+0,1	+0,2
subsidies aan bedrijven	+0,1	+0,1	+0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	+0,1	-0,0	-0,0
endogene ontwikkelingen	-0,3	-0,2	-0,1	+0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,5	-0,1	-0,1
Saldo v.d. overdrachten binnen de overheid	-0,1	-0,1	-0,1	-0,0	-0,1	-0,0	-0,0	-0,2	-0,1	-0,1
waarvan overgehevelde reserves in 2004	-0,1									

a. De bijdragevoeten evenals de bijdrageverminderingen zijn *ex ante* berekende exogenen die per bedrijfstak zijn ingevoerd, met tevens een opsplitsing in bijzondere tewerkstelling en gewone tewerkstelling (lage lonen respectievelijk hoge lonen). Wegens intrasectorale en intersectorale verschillen in arbeidsintensiteit, bijdragevoeten en verloning, beïnvloeden intrasectorale verschuivingen (tussen lagelonen-, hogelonen- en bijzondere tewerkstelling) en intersectorale verschuivingen de component 'endogene ontwikkelingen'. De invloed van het interprofessioneel akkoord 2005-2006 op de ontvangsten gebeurt onrechtstreeks via de aanslagbasis van de bijdrageheffing en wordt dan ook gerangschikt als een endogene ontwikkeling.

Tijdens de periode 2005-2006 verbetert het primair saldo van lichtjes positief in 2004 naar een overschot van afgerond 0,2 % van het bbp, dankzij de forse verhoging van de middelen uit alternatieve financiering (0,7 % van het bbp), die de kosten van de bijkomende bijdrageverminderingen (0,2 % van het bbp), van de nieuwe sociale overdrachten aan de gezinnen in geld en in natura (0,3 % van het bbp) en van de bijkomende loonsubsidies aan bedrijven (0,1 % van het bbp) ruimschoots compenseert. Daarnaast zorgen ook de nieuwe bijdrageberekening op bedrijfspaginas en het verplicht maxi-statuuut voor echtgenoot-helpers voor bijkomende ontvangsten. De verbetering van het saldo is ook toe te schrijven aan endogene ontwikkelingen: de interne dynamiek van de socialezekerheidsprestaties is veel kleiner dan de bbp-toename, een daling met 0,5 % van het bbp, op voorwaarde dat de begrotingsdoelstelling inzake geneeskundige zorgen zoals in 2005 ook in 2006 niet zal worden overschreden.

Tijdens de periode 2007-2008 zou het primair saldo opnieuw dalen met 0,3 % van het bbp, waarvan 0,2 % toe te schrijven is aan maatregelen nl. tegenover de bijkomende uitgaven (0,4 % van het bbp) is er onvoldoende bijkomende financiering (0,2 % van het bbp) voorzien. Ook de endogene ontwikkeling verslechtert het saldo tijdelijk. Op het einde van de projectieperiode daarentegen verbetert het saldo met 0,1 % van het bbp dankzij de endogene ontwikkelingen, terwijl de bijkomende netto-uitgaven in het kader van het Generatiepact (+0,2 % vooral te wijten aan het genereuzer sociaal beleid) evenveel kosten als de meeropbrengsten uit bijdragen toe te schrijven aan het 'forfaitair degressieve karakter' van de bijdrageverminderingen.

Over de gehele periode 2005-2011 zou de overheid de socialezekerheidsontvangsten verhogen met 0,9 % van het bbp: 0,7 % bijkomende alternatieve financiering en 0,2 % bijkomende bijdragen voor bedrijfspaginas en vanwege de zelfstandigen o.a. voor de uitbreiding van hun verplichte verzekering geneeskundige zorgen met de kleine risico's (vanaf januari 2008). Tegelijkertijd zullen maatregelen de uitgaven verhogen met 1,0 % van het bbp: 0,5 % voor geneeskundige zorgen, 0,4 % voor de verbetering van de vervangingsinkomens en 0,1 % bijkomende loonsubsidies.

Involed van endogene ontwikkelingen

Over diezelfde periode 2005-2011 verbeteren de endogene ontwikkelingen het primair saldo nauwelijks, omdat de endogene vertraging van de uitgaven t.o.v. het bbp (0,7 % van het bbp) amper volstaat om de negatieve ontwikkelingen van de ontvangsten (zowel -0,4 % toelagen van het Rijk als -0,3 % eigen ontvangsten) te neutraliseren.

Die negatieve invloed van endogene ontwikkelingen op de ontvangsten situeert zich vooral tijdens de periode 2005-2007 en is het resultaat van drie evoluties:

- de loonmatiging vertraagt het aandeel van de loonsom in het bbp (van 29,2 % in 2005 tot 28,8 % in 2008) alsook het aandeel van de bijdrageopbrengsten t.o.v. het bbp;
- de verschuiving van de werkgelegenheid van hoogbelaste industriële naar laagbelaste dienstenverlenende bedrijfstakken, waardoor de bijdrageopbrengsten bijkomend vertragen t.o.v. het bbp;
- de regelgeving voorziet dat de rijkstoelagen jaarlijks enkel worden aangepast aan de stijging van de gezondheidsindex, zodat hun aandeel in het bbp des te sneller vertraagt naarmate de economische groei toeneemt.

Overzicht van de belangrijkste beslissingen en recente voorstellen inzake de sociale zekerheid

Uitgaven

Werknemerspensionen: vanaf 2005 tot 2007 jaarlijks 2 % welvaartsaanpassingen van de oudste pensioenen: gepensioneerd sedert 8 jaar en ouder in 2005, sedert 7 jaar en ouder in 2006 en sedert 6 jaar en ouder in 2007.

Zelfstandigenpensioenen: verhoging van het minimumpensioen met 30 euro per maand vanaf 1 sept. 2004 en vervolgens ieder jaar met telkens 30 euro per maand, tot een globale verhoging van 120 euro wordt bereikt in 2007.

Geneeskundige zorgen:

- reële groeinorm van 4,5 % in 2006 en 2007 waarvan een gedeelte is opgeschoven van 2006 naar 2007;
- invloed van het sociaal akkoord 2005-2009: jaarlijks +23 mln. bovenop de norm;
- integratie van de kleine risico's in de zelfstandigenregeling: met ingang van 1.7.2006 en volledig vanaf 1.1.2008;

RIZIV-uitkeringen:

- welvaartsaanpassingen van de plafonds tot 2008 en een hogere grens voor toegelaten arbeid van de partner;
- vanaf 2005 tot 2007 jaarlijks 2 % welvaartsaanpassingen voor invaliden sedert 8 jaar, 7 jaar en uiteindelijk 6 jaar;
- verhoging van de invaliditeitsuitkering voor zelfstandigen in 2006;
- verhoging van het minimumbedrag voor invalide werknemers tot het niveau van het minimumpensioen in 2007;

Tijdskrediet: uitbreiding van het vaderschapsverlof en verhoging van de uitkering (vanaf 1.7.2005).

Kinderbijslag: uitbreiding in 2006 van de verhoogde gezinsbijslag voor kinderen met een handicap.

Beroepsziekten en arbeidsongevallen: herwaardering van loonplafonds en vanaf 2005 tot 2007 jaarlijks 2 % welvaartsaanpassingen voor gerechtigden sedert 8 jaar, vervolgens opschuivend tot sedert 7 jaar en sedert 6 jaar.

Werkloosheid: verhoging van de wachtuitkering voor jongeren en hervorming van de inkomensgarantie-uitkering

Ontvangsten

- bijkomende werkgevers- en werknemersbijdrageverminderingen, nieuwe bijdrageberekening op bedrijfswagens;
- verhoging vanaf januari 2008 van de individuele bijdragen ter financiering van de kleine risico's voor zelfstandigen;
- het verplicht maxi-statuuut voor echtgenoten-helpers en bijdragen voor personen met een openbaar mandaat;
- hogere bijdrage van de farmaceutische industrie (2005) en een nieuw responsabiliseringsmechanisme (2006);
- verhoging alternatieve financiering voor dienstencheques, startbanen, werkbonus enz.;
- toewijzing aan het globaal beheer van werknemers en dat van de zelfstandigen van een gedeelte van de jaarinkomsten van de roerende voorheffing;
- in 2005 ontvangt het RIZIV middelen overeenkomstig de uitzonderlijke inhaalbedragen verschuldigd aan de ziekenhuizen en toewijzing aan het RIZIV van de jaarlijkse verhogingen van de accijnzen op tabak (2004-2007) alsook de opbrengst van de verpakkingshoofden (vanaf 2005);
- bijkomende middelen van de belasting op werknemersparticipatie, en om zowel het minimumpensioen der zelfstandigen (2004 tot 2007) als het sociaal akkoord 2005-2009 met het verzorgend personeel te financieren.

Het Generatiepact, waarvan een belangrijk gedeelte nog niet definitief is beslist

De nieuwe basisregel inzake conventioneel brugpensioen verhoogt de leeftijd tot 60 jaar (i.p.v. 58 jaar) vanaf 2008, waarbij een beroepsverleden van 30 jaar (i.p.v. 25 jaar) moet aangetoond worden, dat vanaf 2012 wordt opgetrokken tot 35 jaar. Het Generatiepact voorziet tevens in een soepelere regeling mits gewerkt in zware beroepen of in geval van een lang beroepsverleden (38 jaar). De bestaande regeling voor bouwvakkers, nacht- en ploegenarbeid blijft behouden.

Versoepeling van de toegelaten arbeid na de wettelijke pensioenleeftijd.

Toekenning vanaf 2007 van een pensioenbonus van 2 euro per gewerkte dag (voor tijdvakken ingegaan vanaf 1.1.2006) gepresteerd op de leeftijd van 62 jaar en ouder, zowel in de werknemers- als in de zelfstandigenregeling.

Bij de berekening van het werknemerspensioen: verhoging van het minimumrecht per loopbaanjaar met 7 % in 2007 terwijl een gedifferentieerde loongrens wordt ingevoerd - die 2 maal 2 % verhogingen overslaat - voor de gelijkgestelde periodes na 2006 van volledige werkloosheid, voltijds brugpensioen, volledige loopbaanonderbreking of tijdskrediet.

Versoepeling van de malus bij de pensioenberekening voor zelfstandigen: i.p.v. telkens 5 % per jaar vervroeging worden de percentages 3 % voor één jaar, 4 % het tweede jaar, ... 7 % het vijfde jaar (dus het verlies op 60-jarige leeftijd blijft 25 %, maar wordt 18 i.p.v. 20 % op 61 jaar, 12 i.p.v. 15 % op 62 jaar, 7 i.p.v. 10 % op 63 jaar, 3 i.p.v. 5 % op 64 jaar).

Welvaartsaanpassingen via tweejaarlijkse enveloppes:

- 2007: 40 mln. euro voor de oudste pensioenen ingegaan vóór 1993 en 15 mln. euro versoepeling toegang tot het minimumpensioen;
- vanaf 2008: overeenstemmend met het scenario van 1,25 % voor de loongrenzen, 0,50 % voor de bestaande uitkeringen en 1 % voor de minima.

De positieve beïnvloeding van het primair saldo via endogene ontwikkelingen doet zich voor langs de uitgavenzijde:

- rechtstreeks door het dalend aantal werklozen, dat weliswaar wordt afge remd door de weerslag van maatregelen voorzien in het Generatiepact (zie verder);
- onrechtstreeks omdat de socialezekerheidsprestaties, met elk hun eigen interne dynamiek, minder sterk toenemen dan het bbp: bijvoorbeeld de pensionering van minder omvangrijke cohorten geboren tijdens de oorlogsjaren en terzelfdertijd het opschuiven van relatief omvangrijke aantallen gepensioneerd naar oudere leeftijden met hogere sterfttekansen;
- en in het bijzonder in 2005 wanneer de begrotingsdoelstelling voor geneeskundige zorgen wordt gerespecteerd (reële toename met 2,7 %) niettegenstaande de belangrijke normoverschrijding in 2004 (reële toename met 9,1 %).

Een mettertijd dalend vorderingensaldo

Het vorderingensaldo van de sociale zekerheid, dat in 2005 0,2 procent van het bbp zou bedragen (tabel 40) wordt mettertijd meer negatief, met een licht herstel in de werknemersregeling aan het einde van de periode.

TABEL 40 - De rekening sociale-verzekeringinstellingen¹
(in procent van bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2006 tov 2004	2011 tov 2006
Primair saldo	0,0	0,2	0,2	-0,0	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	+0,1	-0,3
Ontvangsten	19,5	19,6	19,6	19,5	19,6	19,6	19,6	19,7	+0,1	+0,1
1. Ontvangsten excl. overheidsoverdrachten	17,0	17,2	17,3	17,2	17,3	17,4	17,5	17,6	+0,3	+0,3
a. Eigen fiscale ontvangsten	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	+0,0	+0,0
b. Alternatieve financiering	2,7	3,1	3,3	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	+0,6	+0,1
c. Sociale premies	13,5	13,3	13,1	13,0	13,1	13,2	13,3	13,4	-0,3	+0,2
d. Overige niet-fiscale ontvangsten	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0
2. Overdrachten binnen de overheid	2,5	2,4	2,3	2,3	2,2	2,2	2,1	2,1	-0,2	-0,2
Primaire uitgaven	19,5	19,4	19,4	19,6	19,8	19,8	19,8	19,8	-0,0	+0,3
1. Finale primaire uitgaven	19,4	19,3	19,4	19,5	19,7	19,7	19,7	19,7	-0,0	+0,3
a. Rechtstreekse uitgaven	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	-0,0	-0,1
b. Overdrachten, waaronder	18,7	18,6	18,7	18,8	19,0	19,1	19,1	19,1	-0,0	+0,4
i) Sociale uitkeringen aan gezinnen:	18,3	18,2	18,2	18,3	18,5	18,6	18,6	18,6	-0,1	+0,4
- pensioenen	6,0	6,0	5,9	5,9	6,0	6,0	6,0	6,0	-0,1	+0,1
- geneeskundige zorgen	6,4	6,3	6,4	6,6	6,9	6,9	7,0	7,1	+0,1	+0,6
- werkloosheid	2,7	2,7	2,6	2,6	2,6	2,5	2,5	2,4	-0,1	-0,2
- overige	3,3	3,2	3,2	3,2	3,1	3,1	3,1	3,1	-0,1	-0,1
ii) Subsidies aan bedrijven	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	+0,1	-0,0
2. Overdrachten binnen de overheid	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	+0,0	-0,0
Rentelasten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	+0,0	+0,0
Vorderingenoverschot (+)	0,0	0,2	0,1	-0,0	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	+0,1	-0,3
Budgettair saldo in de werknemersregeling	-0,1	0,1	0,1	-0,0	-0,2	-0,2	-0,1	-0,0	+0,2	-0,1
Budgettair saldo in de zelfstandigenregeling	-0,0	-0,0	-0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	+0,0	-0,1

1. De rekening sociale-verzekeringinstellingen in het ESR95 bevat naast de traditionele regelingen, de pensioenen ten laste van het kapitalisatiestelsel, het gemeenschappelijk pensioenstelsel en de specifieke regelingen voor kinderbijslagen arbeidsongevallen en beroepsziekten voor de personeelsleden van de provinciale en plaatselijke overheidsoverheidsdiensten, de verrichtingen van de Dienst Overzeese Sociale Zekerheid, de verrichtingen van de fondsen voor bestaanszekerheid en sluiting der ondernemingen, de verrichtingen in het kader van de Vlaamse zorgverzekering.

Aanvankelijk verbetering van het saldo in de werknemersregeling, ...

De aanvankelijke verbetering van het primair saldo met 0,2 % van het bbp gebeurt enkel in de werknemersregeling (zie voorlaatste lijn in tabel 40) en is volledig te danken aan de forse bijkomende financiering uit fiscale ontvangsten (vooral alternatieve financiering en deels eigen fiscale ontvangsten). De sociale premies daarentegen verminderen hun aandeel in het bbp met 0,3 % (0,2 % door bijkomende bijdrageverminderingen en 0,1 % vanwege de genormeerde lonen alsook de verschuivingen naar minder belaste werkgelegenheid). De overdrachten vanwege de overheid dalen met 0,2 % van het bbp; 0,1 % door toedoen van de rijkstoelagen die enkel gebonden zijn aan de prijsstijging en 0,1 % toe te schrijven aan een punctuele verhoging in 2004 (overheveling van de reserves van het Tewerkstellingsfonds en het Sociale-Maribelfonds naar het globaal beheer).

In de veronderstelling dat de alternatieve financiering - na de voorziene verhoging ter financiering van de werkbonus en van het sociaal akkoord voor het verplegend personeel - mee evolueert met de betrokken fiscale ontvangsten, kunnen de socialezekerheidsontvangsten minstens gehandhaafd worden. Op het einde van de periode nemen ze zelfs toe met 0,1 % van het bbp omdat de sociale premies toenemen met ruim 0,2 % van het bbp; er is enerzijds het stijgend aandeel in het bbp van de loonsom uitgekeerd door de ondernemingen (van 28,8 % in 2008 tot 29,2 % in 2011) en daarnaast de toename van de impliciete wettelijke werkgeversbijdragevoet (van 23,9 % in 2008 tot 24,5 % in 2011) alsook van de werknemersbijdragevoet (van 10,9 % in 2008 tot 11,0 % in 2011).

Ten opzichte van 2005 liggen de socialezekerheidsontvangsten op het einde van de periode 0,1 % van het bbp hoger.

... maar verslechtering vanaf 2007 omwille van bijkomende uitgaven.

De socialezekerheidsprestaties aan de gezinnen stijgen daarentegen met 0,4 % van het bbp tijdens de periode 2007-2011. Die toename gebeurt met +0,2 % in de werknemersregeling en +0,2 % in de zelfstandigenregeling.

Reeds decennia wordt de toename van de socialezekerheidsuitgaven veroorzaakt door de uitgaven voor geneeskundige zorgen; over de periode 2007-2011 verhogen deze laatsten met 0,6 % van het bbp, waarvan 0,2 % van het bbp toe te schrijven aan de uitbreiding tot de kleine risico's voor zelfstandigen. En vanwege de bijkomende uitgaven ten gevolge van het Generatiepact (wordt hierna besproken) worden de meeruitgaven voor geneeskundige zorgen veel minder gecompenseerd door vertragingen in de andere socialezekerheidsuitkeringen, zoals dat wel het geval was het voorbije decennium.

De belangrijkste vertraging in de socialezekerheidsuitgaven doet zich voor bij de werkloosheidsuitgaven¹, die zouden dalen van 2,7 % van het bbp in 2005 tot 2,5 % in 2008 en tot 2,4 % in 2011, ondermeer omdat het aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen daalt. Die daling doet zich voor bij de werklozen 'jonger dan 50 jaar' met 87 900 eenheden (jaargemiddelden). Daarentegen stijgt het aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen van '50 jaar en ouder' met 53 800 eenheden, waarvan ruim 37 400 vrouwen. De vergrijzing van de bevolking op arbeidsleeftijd vertaalt zich ook in een structurele vergrijzing van de werklozen,

1. In het ESR95 bevatten de werkloosheidsuitgaven de werkloosheidsvergoeding aan de verschillende categorieën uitkeringsgerechtigde werklozen en het deel werkloosheidsvergoeding aan de bruggepensioneerden. De activeringsvergoedingen vanwege de RVA alsook de nieuwe dienstchequeregeling worden beschouwd als loonsubsidies aan bedrijven. Het behoud van de anciënniteitstoeslag wanneer 50-plussers opnieuw werken en het aanvullend vakantiegeld vanwege de RVA voor schoolverlaters die binnen de 4 maanden na hun studies een job hebben worden beschouwd als overige inkomensoverdrachten aan gezinnen.

met een stijgend effect op de gemiddelde vervangingsratio, evenwel afgeremd door een relatief sterkere toename van het aantal vrouwen bij de oudere werklozen - met gemiddeld een lagere vergoeding dan die van de mannen. Die hogere aanwezigheid van de vrouw bij de oudere werklozen is grotendeels toe te schrijven aan het optrekken van haar pensioenleeftijd (telkens met een jaar in 2006 en in 2009) waardoor zij respectievelijk één en twee jaar langer in de werkloosheidsverzekering blijft.

Onderstaande tabel 41 illustreert hoe de stijging van de uitgaven voor geneeskundige zorgen zou verlopen.

TABEL 41 - Hypothesen inzake toename van de uitgaven voor geneeskundige zorgen
(in procenten)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
in begrotingstermen (incl. het akkoord 2005-2009)	0,6	4,5	5,3 ^a	3,9	3,2	3,4	3,1
in ESR-termen ^b (incl. ligdagprijsgedeelte)	1,1	4,5	5,1	3,9	3,2	3,4	3,0
in ESR-termen, met toevoeging kleine risico's voor zelfstandigen	1,1	4,5	5,1	6,0	3,2	3,4	3,0
pm Reële toename van het bbp	1,5	2,4	2,1	2,1	2,1	2,2	2,2

- a. Tijdens de begrotingscontrole 2006 is beslist om de integratie fiscale MAF en inkomensMAF, de provisie in het kader van de nieuwe auditmechanismen en een gedeelte van het sociaal akkoord te verschuiven naar 2007.
- b. Om de uitgaven geneeskundige zorgen in ESR-termen te verkrijgen, worden alle uitgaven opgeteld, zoals die in de regeling der zee-lijden, in het kader van de internationale verdragen, voor expertise, tabaksbestrijding, sociaal plan kiné enz., die minder snel toemenen dan de begrotingsdoelstelling.

Na de forse overschrijding van de begrotingsdoelstelling in 2004 is de toename van de uitgaven voor geneeskundige zorgen in 2005 bijzonder laag. Vanaf 2006 zal het sociaal akkoord 2005-2009 een invloed hebben¹. En alhoewel de kleine risico's geïntegreerd worden in de verplichte verzekering voor zelfstandigen vanaf 2008, is er in de begrotingsdoelstelling 2006 rekening gehouden met zulke uitbreiding voor de zelfstandige starters en zij die inkomensgarantie voor ouderen genieten.

Na de 4,5 %-norm, gesteld door de regering tot in 2007, wordt er aangenomen dat het stijgingstempo van de uitgaven voor geneeskundige zorgen geleidelijk zou vertragen tot gemiddeld 3,2 %²: 0,7 % door toedoen van de vergrijzing (toenemend gewicht van ouderen met hogere medische behoeften en daarenboven voordeliger terugbetalingstarieven), 0,2 % voor de bevolkingstoename en 2,3 % interne dynamiek (een elasticiteit groter dan één t.o.v. het bbp per hoofd).

De invloed van het Generatiepact op de socialezekerheidsuitkeringen wordt geraamd in tabel 42. Uitgedrukt in procent van het bbp bedragen de meeruitgaven in 2011 0,12 % voor de werknemerspensioenen, 0,09 % voor de overige uitkeringen in de werknemersregeling en 0,03 % in de zelfstandigenregeling.

Meeruitgaven als gevolg van het Generatiepact

1. De kostprijs van het sociaal akkoord, dat wordt uitgevoerd in stappen gespreid over 5 jaar, wordt geraamd op een jaarlijkse toename van 78 miljoen euro tijdens de periode 2005-2009. Van dat bedrag is 55 miljoen begrepen in de 4,5 %-norm (te beschouwen als een normaal endogene ontwikkeling) en 23 miljoen bovenop de 4,5 %-norm. Omdat iedere bijkomende jaarlijkse stap van dit akkoord telkens zal ingaan vanaf het laatste trimester en de facturatie aan het RIZIV drie maanden vertraging heeft zal de meerkost zich pas laten voelen vanaf 2006.
2. De groeivoeten voor 2009 2010 en 2011 zijn berekend door het langetermijnmodel voor gezondheidszorg van het Federaal Planbureau, zie Studiecommissie voor de Vergrijzing, Jaarlijks verslag april 2004, hoofdstuk III, punt E.

De hogere socialezekerheidsuitkeringen beïnvloeden ook de macro-economische omgeving: hoger beschikbaar inkomen en hogere binnenlandse vraag met een positieve weerslag op de werkgelegenheid (+2 300 in 2011). Anderzijds verhogen de pensioenbonus en de restrictieve toegang tot het brugpensioen het arbeidsaanbod, waarvan de weerslag moeilijk is in te schatten (zie opmerking in hoofdstuk 5, afdeling D, 'coherentie tussen loon- en arbeidsmarktscenario is niet a priori gegarandeerd').

TABEL 42 - Weerslag van het Generatiepact op de sociale prestaties van de sociale zekerheid
(in miljoen euro)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1. Werknemerspensionen	0,3	55,6	134,7	207,1	296,9	399,7
- welvaartsbinding (0,5 %, 1 % en 1,25 %)	5,0	57,7	133,4	212,0	293,4	376,7
- verhoging minimumrecht, verruiming toegelaten arbeid en gedifferentieerde loongrens	3,5	10,7	16,1	17,8	23,5	29,9
- bonus: 2 euro per dag		3,0	12,2	17,8	35,2	56,3
- bonus: invloed van pensioneringsuitstel (variatie aantal gepensioneerd in eenheden)	-8,1 (-682)	-15,9 (-1 480)	-27,0 (-2 419)	-40,5 (-3 461)	-55,2 (-4 579)	-63,2 (-5 050)
2. Zelfstandigenpensionen	-0,9	2,0	21,9	47,9	74,5	100,1
- welvaartsbinding (0,5 %, 1 % en 1,25 %)		1,4	18,8	42,8	65,9	87,3
- versoepeling van de malus		0,4	0,8	1,2	1,6	2,0
- bonus: 2 euro per dag		2,0	5,2	7,9	12,1	17,0
- bonus: invloed van pensioneringsuitstel (variatie aantal gepensioneerd in eenheden)	-0,9 (-103)	-1,8 (-211)	-2,9 (-322)	-4,0 (-437)	-5,1 (-562)	-6,2 (-636)
3. Arbeidsongeschiktheid en invaliditeit			15,2	30,9	46,8	63,0
4. Kinderbijslagen in werknemers- en zelfstandigenregeling			44,3	90,4	138,5	188,3
5. Werkloosheidsuitkeringen	17,0	21,9	73,5	119,6	172,3	224,2
- invloed via het bedrag ^a	11,1	9,4	37,9	64,9	90,1	117,6
- invloed via de aantallen (variatie aantal werklozen in begrotingseenheden)	5,9 (+733)	12,5 (+1 506)	35,6 (+3 977)	54,7 (+5 879)	82,2 (+8 497)	106,6 (+10 537)
6. Brugpensioenen			-22,5	-38,1	-67,1	-100,0
- invloed via het bedrag			7,1	15,2	23,9	33,3
- invloed via de aantallen (variatie aantal bruggepensioneerd in eenheden)			-29,6 (-2 395)	-53,3 (-4 180)	-91,0 (-6 940)	-133,3 (-9 863)
7. Loopbaanonderbreking / tijdskrediet ^b	-7,4	-6,9	0,4	8,3	16,7	25,6
8. Arbeidsongevallen en beroepsziekten			2,5	4,7	6,8	8,5
Totaal in de werknemersregeling	9,9	70,6	242,0	410,1	591,2	782,6
Totaal in de zelfstandigenregeling	-0,9	2,0	28,0	60,7	94,2	126,8

a. Invloed in 2006 en 2007: stelsel van tijdelijke werkloosheid (behoud van de uitkering in het kader van de hertewerkstelling van personen die het slachtoffer zijn van herstructurering) en onmiddellijke toekenning van werkhervattingstoelage voor oudere werklozen (i.p.v. na één jaar werkloosheid).

b. Invloed in 2006 en 2007:

- vergoede volledige loopbaanonderbreking beperkt tot één jaar over de ganse loopbaan (behalve uitzonderingen),
- een absoluut recht op tijdskrediet (van 1/5de) vanaf ouder dan 55 jaar,
- recht op tijdskrediet voor in dienst genomen werknemers van ouder dan 55 jaar, reeds na één jaar gewerkt te hebben voor de nieuwe werkgever.

De jaarlijkse welvaartsaanpassingen van de vervangingsinkomens met 0,5 % maken het leeuwenaandeel uit van de meeruitgaven, omdat zij betrekking hebben op alle gerechtigden uitgezonderd de nieuwe intredes van het betrokken jaar. De jaarlijkse verhoging van de fofaitaire bedragen¹ met 1 % laat zich vooral voelen in de uitgaven voor kinderbijslag, voor loopbaanonderbreking/tijdskrediet en de zelfstandigenpensioenen waar ongeveer 60 % van de gepensioneerden het minimumpensioen genieten. De verhoging van de loongrenzen met jaarlijks 1,25 % komt ten goede aan het vervangingsinkomen van sommige nieuwe intredes.

In het geval van het werknemerspensioen zal de weerslag van een veranderde loongrens in toenemende mate voelbaar worden op langere termijn, omdat de verdiensten van de gehele loopbaan als basis van de pensioenberekening worden genomen. Daarentegen heeft de verhoging van het minimumrecht per loopbaanjaar met 7 % een onmiddellijke weerslag op het pensioen van de nieuwe gepensioneerden, wiens verdiensten uit het verleden worden vergeleken met een minimumbedrag dat 7 % hoger komt te liggen vanaf 2007.

Verrassend zijn de kosten van het nieuwe bonuspensioen: 2 euro per gewerkte dag, gepresteerd op de leeftijd vanaf 62 jaar en ouder, voor de tijdvakken ingegaan vanaf 1 januari 2006.

In het geval van de werknemerspensioenen zijn de bijkomende kosten toe te schrijven aan de bonus eerder beperkt op middellange termijn. Nemen we als voorbeeld de situatie van de 65-jarige man. Eerst en vooral stellen we vast dat van de nieuwgepensioneerde mannen op 65-jarige leeftijd (62 % van het totaal aantal nieuwe intredes) amper 10 % uit de werkgelegenheid komt. Bovendien komt 6 euro per dag (nl. 2 euro per bijkomend jaar gewerkt vanaf 62-jarige leeftijd) overeen met 11 % van het gezinspensioen of 16 % van het pensioen 'alleenstaande man' op 65-jarige leeftijd. Dit betekent ook dat de pensioengerechtigden die hun pensionering uitstellen omwille van de bonus, een besparing opleveren die qua bedrag minstens 6-maal groter is. Vandaar dat de netto-kost van de pensioenbonus in de werknemersregeling zelfs negatief is.

A priori zou men hogere kosten voor de pensioenbonus verwachten in de zelfstandigenregeling vanwege hun pensioneringsgedrag, namelijk zij stoppen hun zelfstandige bedrijvigheid op een hogere leeftijd. Dus pensionering op veel hogere leeftijd (en daarom gemiddeld een hogere bonus dan de werknemers) én meestal komende uit werkgelegenheid (zelfs 95 % ingeval van een loopbaan enkel in het zelfstandigenstatuut). Maar voor de zelfstandigen die het minimumpensioen genieten - in 75 % van de gevallen met een zuivere loopbaan in het zelfstandigenstatuut - geeft de pensioenbonus enkel een voordeel wanneer het pensioenbedrag plus de bonus hoger uitkomt dan het gegarandeerd pensioenminimum; dus in heel wat gevallen is er geen voordeel en in de andere gevallen is het nettovoordeel van de pensioenbonus sterk afgeremd. Hieruit volgt dat de pensioenbonus vooral ten goede komt aan diegenen met een pensioen boven het pensioenminimum alsook aan diegenen die geen recht hebben op het minimumpensioen; dus in mindere mate dan a priori verwacht, omdat het pensioenminimum gegarandeerd is 'nadat' de pensioenbonus is toegekend. Om al die redenen is de weerslag van de pensioenbonus op het pensioenuitstel van de zelfstandigen dan ook veeleer beperkt, en temeer omdat de overgrote meerderheid reeds vandaag op 65-jarige leeftijd en zelfs later met pensioen gaat.

1. Het gaat hier over het minimumpensioen voor zelfstandigen, de ziekte- en invaliditeitsuitkering voor zelfstandigen, de kinderbijlagen, de minimumuitkering voor werklozen en de vergoeding voor loopbaanonderbreking of tijdskrediet.

*Structurele
onderfinanciering in de
zelfstandigenregeling*

Indien alle beloofde sociale verbeteringen worden uitgevoerd, ontstaat er een structurele onderfinanciering van de zelfstandigenregeling omdat de bijdragen-opbrengsten - uitgezonderd de voorziene verhogingen - ondermaats blijven. Dit heeft eerst en vooral een structurele oorzaak, nl. omdat het aantal werkende zelfstandigen reeds geruime tijd afneemt (sedert 1997 met 4 % en nog eens 2 % te verwachten tijdens de periode 2006-2011). Daarenboven zou tijdelijk de herwaarderingscoëfficiënt (toegepast op de bedrijfsinkomsten van het jaar T-3) vertragen in 2007 en 2008 tengevolge van de vertraging in de prijsstijgingen.

Globaal genomen verhoogt het Generatiepact de uitgaven in de zelfstandigenregeling met 168,2 mln. euro in 2011. Tezamen met de uitbreiding kleine risico's inzake geneeskundige zorgen komen de totale socialezekerheidsprestaties van de regeling 693,2 mln. euro (13,3 %) hoger uit in 2011. Daartegenover zouden de bijdragen met 411 mln. euro en de rijkstoelagen met 66 mln. euro verhogen in 2011; dus ook onvoldoende om de meeruitgaven te kunnen financieren.

Het begrotingsresultaat in de zelfstandigenregeling, dat in 2005 omzeggens in evenwicht is, zou mettertijd een toenemend tekort vertonen, tot - 576 mln. euro in 2011 of ruim 10 % van de globale ontvangsten van de regeling.

4. Gemeenschappen en gewesten

*Daling van het
vorderingensaldo op
middellange termijn...*

De rekening van de gemeenschappen en gewesten vertoont in 2005 een vorderingensaldo van 0,3 % van het bbp. Na een periode van stabilisatie van 2006 tot 2008, brokkelt het overschot af en wordt het saldo zelfs licht negatief in 2011. De huidige objectieven van het Stabiliteitsprogramma 2006-2009 (nl. een overschot van 0,2 % van het bbp in 2005, 0,1 % in 2006 en een begrotingsevenwicht voor de jaren 2007 tot en met 2009) blijven dus gerespecteerd voor de periode van 2004 tot 2009.

*... door een afname van het
primaire overschot*

De evolutie van het vorderingensaldo wordt bepaald door het primair overschot, dat stijgt tot 0,5 % in 2006 en dan geleidelijk aan daalt tot 0,1 % van het bbp in 2011. De vermindering is het gevolg van sterk toenemende primaire uitgaven (+0,3 % van het bbp) en dalende ontvangsten (-0,1 % van het bbp).

*De totale ontvangsten
vertragen in procent van het
bbp op middellange termijn*

De eigen fiscale ontvangsten¹ nemen van 2004 tot 2006 toe met 0,2 % van het bbp door het gunstige verloop van de ontvangsten uit registratie- en schenkingsrechten. Op middellange termijn dalen de eigen inkomsten licht (-0,1 % van het bbp tussen 2006 en 2011), voornamelijk door de reorganisatie van de watersector in Vlaanderen², waardoor de inkomsten uit waterheffingen sterk afnemen.

1. De gewestbelastingen en de autonome belastingen.
2. Het programmadecreet van 24 december 2004 heeft tot de reorganisatie van de watersector in Vlaanderen geleid. Vanaf 2005 worden de heffingen op waterverontreiniging, geheven door het Vlaams gewest ter financiering van de watersanering, grotendeels afgeschaft. Enkel voor de oppervlaktewaterlozende bedrijven en de eigen waterwinning blijft de heffing bestaan. Aquafin - de vennootschap belast met de zuivering van afvalwater - factureert de kosten van de sanering door aan de drinkwatermaatschappijen, die de kosten op hun beurt doorrekenen in de drinkwaterfactuur aan de gebruiker. Teneinde de drinkwaterprijs niet al te sterk te moeten verhogen op korte termijn, verleent de Vlaamse overheid een in de tijd afnemende werkingssubsidie (263 miljoen euro in 2005) aan de watermaatschappijen. In de ESR-boekhouding wordt Aquafin vanaf 2005 beschouwd als marktproducent (meer dan 50 procent van haar kosten worden immers gedekt door inkomsten uit facturen) en buiten de consolidatiekring geplaatst

TABEL 43 - Rekening van de gemeenschappen en gewesten
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2006 t.o.v. 2004	2011 t.o.v. 2006
Primair saldo	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,2	0,2	0,1	0,1	-0,4
Ontvangsten	13,2	13,2	13,3	13,3	13,3	13,2	13,2	13,1	0,1	-0,1
Ontvangsten excl. overheidsoverdrachten	11,7	11,9	11,9	11,9	11,8	11,7	11,6	11,6	0,2	-0,3
Eigen fiscale ontvangsten	2,2	2,3	2,5	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	0,2	-0,1
Toegewezen fiscale ontvangsten	8,4	8,6	8,5	8,5	8,5	8,4	8,4	8,4	0,1	-0,2
uit de personenbelasting	4,7	4,8	4,7	4,8	4,8	4,7	4,7	4,7	0,0	-0,0
uit btw	3,7	3,8	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7	3,7	0,1	-0,1
Socialezekerheidsbijdragen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0
Niet fiscale ontvangsten	1,1	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	-0,2	-0,1
Overdrachten binnen de overheid	1,5	1,3	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5	-0,1	0,2
Primaire uitgaven	12,8	12,8	12,8	12,8	12,9	13,0	13,0	13,1	0,0	0,3
Primaire finale uitgaven, waaronder	10,3	10,4	10,4	10,4	10,4	10,5	10,5	10,5	0,0	0,2
Bezoldigingen	4,4	4,4	4,3	4,3	4,3	4,2	4,2	4,2	-0,0	-0,1
Aankopen van goederen en diensten	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	0,0	0,0
Investeringen	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	-0,2	-0,0
Overdrachten aan gezinnen en izw's	2,6	2,7	2,8	2,8	2,9	2,9	3,0	3,1	0,1	0,3
Overdrachten aan bedrijven en overige	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,1	-0,0
Overdrachten binnen de overheid	2,4	2,4	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5	0,0	0,1
Rentelasten	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,1	-0,1
Vorderingensaldo	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,1	0,1	-0,0	0,0	-0,4

De toegewezen ontvangsten stijgen met 0,1 % van het bbp van 2004 tot 2006. Over de periode 2007-2011 dalen ze en bereiken op het einde van de projectieperiode hetzelfde niveau in procent van het bbp als in 2004. Deze ontwikkeling is voornamelijk¹ toe te schrijven aan de evolutie van de overgedragen btw-middelen ter financiering van de gemeenschappen. De toename op korte termijn volgt uit de in de Bijzondere Financieringswet² voorziene verhoging voor 2005. De achteruitgang in de volgende jaren resulteert uit de weerhouden hypothese van een dalend (de)nataliteitscijfer vanaf 2006, zoals ook blijkt uit recente bevolkingsvooruitzichten.

De daling van de niet-fiscale inkomsten in 2005 met 0,2 % van het bbp is het gevolg de belangrijke verkoop in 2004 van overheidsgebouwen en terreinen in Vlaanderen.

1. Hierbij werd rekening gehouden met de jaarlijkse aangebrachte aanpassingen ter compensatie van eventuele verschillen tussen de gestorte middelen aan de gefedereerde entiteiten, berekend op basis van economische en demografische parameters geraamd in het lopende jaar, en de verschuldigde middelen gebaseerd op de effectieve parameters (gekend het volgende jaar).
2. Bijzondere wet van 13 juli 2001 betreffende de herfinanciering van de gemeenschappen en de uitbreiding van de fiscale bevoegdheden van de gewesten.

TABEL 44 - Reële groei van de ontvangsten en uitgaven van de gemeenschappen en gewesten
(in procent)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Periodegemiddelde	
								2005-2006	2007-2011
Ontvangsten ^a	0,9	2,9	2,2	2,1	2,0	2,2	2,1	1,9	2,1
Ontvangsten excl. overheidsoverdrachten, waaronder:	2,0	2,7	1,8	1,8	1,6	1,9	1,9	2,3	1,8
Eigen fiscale inkomsten	6,1	7,4	1,6	2,2	0,9	2,2	1,9	6,8	1,8
Niet-fiscale inkomsten	-15,9	0,2	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	-8,2	0,8
Overdrachten binnen de overheid	-7,8 ^b	5,4	5,6	4,3	4,7	4,3	4,2	-1,4	4,6
Uitgaven	1,0	2,5	2,7	2,6	3,0	2,8	2,7	1,7	2,8
Primaire finale uitgaven	1,0	2,4	2,6	2,5	2,9	2,7	2,6	1,7	2,7
Overdrachten binnen de overheid	0,7 ^b	2,9	3,0	3,1	3,4	3,2	3,1	1,8	3,2

a. Deflator: index der consumptieprijsen.

b. ALESH-operatie in 2004

Forse toename van de primaire uitgaven op middellange termijn

De evolutie van de primaire uitgaven in 2005 en 2006 is gebaseerd op een vergelijking van opeenvolgende begrotingen van de verschillende gemeenschappen en gewesten¹.

Tabel 43 geeft weer dat de finale primaire uitgaven in 2005 toenemen met 0,1 % van het bbp, terwijl ze in 2006 quasi ongewijzigd blijven. Die evolutie volgt voornamelijk uit een stijging van de overdrachten aan gezinnen en izw's (+0,1 % van het bbp). De hervorming van de watersector in 2005 in Vlaanderen, leidt enerzijds tot een daling van de investeringen in 2005, gezien de investeringsuitgaven van Aquafin niet langer meer worden geconsolideerd met deze van het Vlaams gewest. Anderzijds nemen de lopende overdrachten aan de bedrijven toe, door het toekennen van een werkingssubsidie aan de waterdistributiemaatschappijen. De overdrachten binnen de overheid blijven ongewijzigd in procent van het bbp zowel in 2005 als in 2006.

In de periode 2007-2011 nemen de primaire uitgaven toe met 0,3 % van het bbp. De jaarlijkse gemiddelde reële groei bedraagt 2,8 % t.o.v. 1,7 % in de periode 2005-2006 (zie tabel 44). Deze vooruitzichten steunen op de hypothese van ongewijzigd beleid op middellange termijn, waarbij de gemiddelde groei in de periode 2000-2006, na correctie van niet-recurrerende schokken, wordt doorgetrokken voor de periode 2007-2011.

Op middellange termijn nemen de finale primaire uitgaven toe met 0,2 % van het bbp. De toename is toe te schrijven aan een forse stijging van de overdrachten aan gezinnen en izw's (+0,3 % van het bbp), die gecompenseerd wordt door een daling van de bezoldigingen met 0,1 % van het bbp tengevolge van een groeivertraging in de tewerkstelling.

De overdrachten binnen de overheid (waarvan het grootste deel naar de lagere overheid gaat) groeien met 3,2 % en overtreffen de totale gemiddelde uitgaven-

1. Meer bepaald zijn voor het jaar 2005 de cijfers (met uitzondering voor de bezoldigingen) gebaseerd op een vergelijking van de aangepaste begrotingen 2004 en 2005 van het Vlaams Gewest, het Waals Gewest, het Brussels Gewest en de Franse Gemeenschap. De cijfers van 2006 berusten op een vergelijking van de respectievelijke initiële begrotingen 2005 en 2006.

groei met 0,4 %. Hier spelen voornamelijk het decretaal mechanisme dat een jaarlijkse groei van 3,5 % van de kredieten voor het Vlaams gemeente- en stedenfonds vastlegt en de extrapolatie van de trend in de periode 2000-2006 voor de twee andere gewesten. In procent van het bbp nemen de overdrachten aan de lagere overheid toe met 0,1 % tussen 2006 en 2011.

5. Lagere overheid

De lagere overheid sluit elk jaar af met een licht tekort. In 2004 blijft dat tekort nog beperkt tot 0,1 % van het bbp, maar het loopt op tot 0,3 % van het bbp in 2005 en 2006. De volgende vier jaar valt het tekort terug tot het niveau van 2004 en daarna stijgt het opnieuw tot 0,2 % van het bbp in 2011. Aangezien de rentelasten stabiel blijven in procent van het bbp, zijn de schommelingen van het financieringstekort het gevolg van de evolutie van het primair saldo.

TABEL 45 - Rekening van de lagere overheid
(in procent van het bbp)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011 - 2004
1. Vorderingensaldo	-0,1	-0,3	-0,3	-0,1	-0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1
2. Rentelasten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,0
3. Primair saldo	0,1	-0,0	-0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	-0,0	-0,2
A. Ontvangsten	6,4	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,2	-0,1
Fiscale ontvangsten	2,3	2,3	2,2	2,2	2,2	2,1	2,1	2,0	-0,2
Directe belastingen, waarvan	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	-0,0
Opcentiemen PB	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	-0,0
Indirecte belastingen, waarvan	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,2	-0,2
Opcentiemen onroerende voorheffing	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	-0,2
Lopende niet-fiscale ontvangsten	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,0
Niet-fiscale kapitaalontvangsten	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1
Overdrachten binnen de overheid, waarvan	3,2	3,2	3,2	3,2	3,3	3,3	3,3	3,3	0,1
Overdrachten van de federale overheid	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	-0,0
Overdrachten van de gemeenschappen en de gewesten	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5	0,1
B. Primaire uitgaven	6,3	6,4	6,5	6,2	6,1	6,1	6,1	6,3	0,0
Bruto vaste kapitaalvorming	0,8	0,9	1,0	0,8	0,7	0,8	0,8	1,0	0,2
Overige primaire uitgaven	5,5	5,5	5,4	5,4	5,4	5,4	5,3	5,3	-0,2
- Bezoldigingen en werkingskosten	4,1	4,2	4,2	4,2	4,2	4,1	4,1	4,1	-0,0
- Lopende overdrachten	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	-0,1
- Kapitaaluitgaven zonder bruto vaste kapitaalvorming	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	-0,1

De totale ontvangsten dalen met 0,1 % van het bbp tussen 2004 en 2011, ondanks de lichte toename van de overdrachten afkomstig van de gemeenschappen en de gewesten. De fiscale ontvangsten dalen immers met 0,2 % van het bbp, vooral door de evolutie van de opcentiemen op de onroerende voorheffing¹. Door de

1. Bovendien zou de opbrengst van de Elia-heffing, die in 2004 voor een beperkte periode werd ingevoerd, verdwijnen in 2011.

eenmalige maatregelen die in 2004 genomen werden¹, vallen de niet-fiscale kapitaalontvangsten terug met 0,1 % van het bbp in 2005. Nadien blijven ze stabiel tot het einde van de projectieperiode.

In 2011 bereiken de primaire uitgaven opnieuw hetzelfde niveau als in 2004, ondanks de toename van de overheidsinvesteringen (met 0,2 % van het bbp). De overige uitgaven, met name de lopende overdrachten en de overige kapitaaluitgaven, kennen immers een evenredige daling².

De verslechtering van de nettofinancieringsbehoefte met 0,1 % van het bbp in 2011 ten opzichte van 2004 is dus in de eerste plaats het gevolg van de zwakke dynamiek van de ontvangsten bij ongewijzigd beleid.

De schommelingen van het primair saldo en van de nettofinancieringsbehoefte in de tussenliggende jaren zijn het gevolg van het cyclisch verloop van de uitgaven, dat op zijn beurt bepaald wordt door de evolutie van de overheidsinvesteringen³. Die stijgen met 0,3 % van het bbp in de periode 2005-2006 en vallen even sterk terug tijdens de twee volgende jaren. Naar het einde van de projectieperiode toe stijgen de investeringen van de lagere overheid opnieuw (met 0,1 % van het bbp van 2009 tot 2010 en met 0,2 % van het bbp in 2011).

-
1. Verkoop van uitrusting door de Vlaamse gemeenten aan de elektriciteitsmaatschappijen, en overdrachten van het HST-fonds.
 2. In 2005 dalen enkel de kapitaaloverdrachten als gevolg van de uitzonderlijke storting aan de verzekeringsmaatschappijen (225 miljoen euro) in 2004.
 3. De cyclus van de overheidsinvesteringen wordt gekenmerkt door een sterke toename in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen en een uitgesproken daling in het jaar volgend op een verkiezingsjaar.

Energieverbruik en broeikasgasemissies

De energie-intensiteit van het bbp zou met gemiddeld 1,4 % per jaar afnemen tussen 2006 en 2011. Die evolutie bevestigt en versterkt de historisch dalende trend van de energie-intensiteit van het bbp (gemiddeld -1,2 % per jaar voor de periode 1981-2005). Die betere prestatie vloeit hoofdzakelijk voort uit de aanhoudend hoge energieprijzen en de herstructurering in de industriële sector.

Volgens de huidige vooruitzichten zouden de broeikasgasemissies zich stabiliseren gedurende de projectieperiode en in 2011 een niveau bereiken van 145,4 miljoen ton CO₂-equivalenten. Dat komt enerzijds door de matige toename van het energieverbruik tijdens de projectieperiode en door de structurele wijziging in het energieverbruik en anderzijds door de daling van de CH₄, N₂O-emissies en de niet-energiegebonden CO₂-emissies. De uitstoot van gefluoreerde gassen zou daarentegen jaarlijks toenemen tijdens de projectieperiode.

De doelstelling zoals bepaald in het Protocol van Kyoto impliceert een daling van de emissies met 7,5 % tegenover 1990 in de periode 2008-2012, wat overeenstemt met een niveau van 134,1 miljoen ton CO₂-equivalenten. In 2011 zou het niveau van de broeikasgasemissies dus nog 11,3 miljoen ton CO₂-equivalenten (of 8,4 %) boven de vooropgestelde doelstelling liggen. De effecten van reeds voorziene, maar nog niet uitgevoerde maatregelen - zowel op regionaal als op nationaal niveau - zouden de resultaten dichterbij de doelstelling kunnen brengen. Bovendien zouden de federale overheid en de gewesten nog kunnen gebruik maken van de flexibiliteitsmechanismen voor het behalen van de reductiedoelstelling zoals bepaald door de internationale akkoorden.

A. Evolutie van de vraag naar energie

1. Evolutie van de energie-intensiteit van het bbp

Matige toename van het energieverbruik...

De verwachte jaarlijkse groei van het bruto binnenlands energieverbruik¹ zal in de periode 2006-2011 gemiddeld 0,8 % bedragen tegenover 1 % in de periode 1991-2005. Het bruto binnenlands verbruik zou 57,8 Mtoe² bedragen in 2011 tegenover 55,3 Mtoe in 2005. Het energie-eindverbruik³ zou in de periode 2006-2011 met gemiddeld 0,7 % per jaar toenemen tegenover een groei van 1,5 % in de periode 1991-2005 en zou 39,5 Mtoe bedragen in 2011 tegenover 38 Mtoe in 2005⁴.

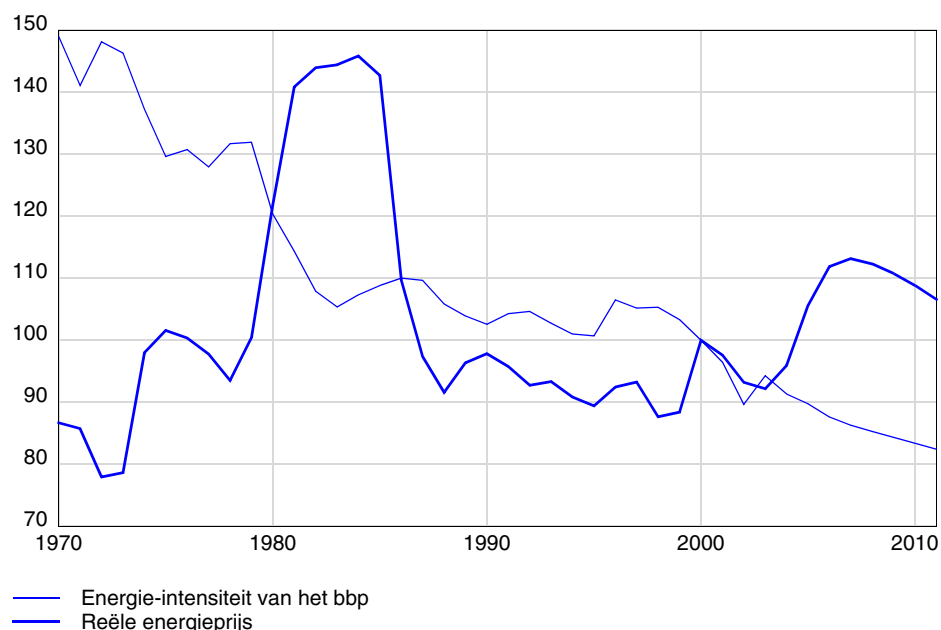
TABEL 46 - Evolutie van het bbp, het energieverbruik, de energie-intensiteit
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1981-2005	1981-1990	1991-2005	2001-2011	2006-2011
Bbp	2,0	2,0	1,9	1,9	2,2
Bruto binnenlands energieverbruik	0,8	0,4	1,0	0,1	0,8
Energie-eindverbruik	0,7	-0,4	1,5	0,6	0,7
Energie-intensiteit van het bbp	-1,2	-1,6	-0,9	-1,7	-1,4

... en een verdere daling van de energie-intensiteit van het bbp

De energie-intensiteit van het bbp⁵ zou met gemiddeld 1,4 % per jaar afnemen tussen 2006 en 2011 (zie tabel 46). Die evolutie bevestigt en versterkt de historisch dalende trend van de energie-intensiteit van het bbp (gemiddeld -1,2 % per jaar voor de periode 1981-2005). Die betere prestatie vloeit hoofdzakelijk voort uit de aanhoudend hoge energieprijzen en de herstructurering in de industriële sector. De elasticiteit van het bruto binnenlands energieverbruik t.o.v. het bbp zou 0,36 bedragen tijdens de projectieperiode tegenover 0,4 voor de periode 1981-2005.

1. Bruto binnenlands energieverbruik: de hoeveelheid energie die nodig is om aan de binnenlandse vraag te voldoen. Dit wordt berekend door de primaire productie, de invoer en de voorraadschommelingen op te tellen en de uitvoer en bunkers af te trekken.
2. Miljoen ton olie-equivalenten = 41 868 terajoules.
3. Energie-eindverbruik: energie geleverd aan de consumenten (industrie, transport, diensten, gezinnen en landbouw) voor allerlei soorten energieverbruik.
4. De evolutie van het energieverbruik van de huidige vooruitzichten houdt rekening met alle reeds besliste en ingevoerde maatregelen, zowel op nationaal als op regionaal niveau. Voor een overzicht van de maatregelen, zie hoofdstuk 4 'Beleid en maatregelen' in *Vierde nationale mededeling over klimaatverandering onder het raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering*, januari 2006.
5. Dit is het bruto binnenlands energieverbruik uitgedrukt in miljoen ton olie-equivalenten gedeeld door het bbp uitgedrukt in miljoen euro van 2000. Verschillende studies onderscheiden de bijdrage van verschillende componenten van een efficiënter energieverbruik zie o.a. *Indicators of Energy Use and Efficiency*, IEA, 1997.

FIGUUR 28 - Energie-intensiteit van het bbp
(index 2000 = 100)

De sterke stijging van de reële energieprijs¹ gedurende de jaren 70 en in het begin van de jaren 80 en de herstructurering van de energie-intensieve sectoren hadden een sterke daling van de energie-intensiteit van het bbp als gevolg (zie figuur 28). Nadien volgde een periode met een stabilisering van de energie-intensiteit en een lagere reële energieprijs. Sinds 2004 doet de stijging van de reële energieprijs de energie-intensiteit verder dalen.

2. Sectorale analyse van het energie-eindverbruik

De verwachte evolutie van het energie-eindverbruik vertoont grote sectorale verschillen (zie tabel 47). Terwijl het aandeel van de industrie in het totale energie-eindverbruik afneemt, stijgt het aandeel van transport en van de diensten en gezinnen.

TABEL 47 - Evolutie van het energie-eindverbruik per sector

	Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten					Structuur		
	1981-2005	1981-1990	1991-2005	2001-2011	2006-2011	1980	2000	2011
Totaal	0,7	-0,4	1,5	0,6	0,7	100,0	100,0	100,0
- Industrie	0,1	-1,1	0,9	-0,4	0,0	40,4	37,2	33,1
- Transport	2,3	2,9	1,9	1,1	1,1	18,5	26,5	28,0
- Diensten en gezinnen ^a	0,4	-1,4	1,7	1,2	0,9	41,2	36,3	38,9

a. Inclusief landbouw.

1. De reële energieprijs wordt hier gedefinieerd als de energieprijs gedeeld door de deflator van de particuliere consumptie.

Industrie

Het eindverbruik van de industrie daalde sterk over de periode 1981-1990 met gemiddeld 1,1 % per jaar vanwege de hoge energieprijzen en de economische groeivertraging in het begin van de jaren 80. Voor de periode 1991-2000 daarentegen bedroeg de gemiddelde groei 1,8 % per jaar wat toe te schrijven is aan de sterke groei van de industriële activiteit op het einde van de jaren 90. In de periode 2001-2005 (behalve in 2003) daalde de vraag naar energie met gemiddeld 1 % per jaar vanwege de conjunctuurvertraging. Gedurende de projectieperiode zou het verbruik stagneren. In 2011 zou het industrieel verbruik 13,1 Mtoe bedragen, d.i. nog slechts 33,1 % van het eindverbruik tegenover 40,4 % in 1980.

De verhoogde toepassing van energiebesparende technologieën onder impuls van de aanhoudend hoge energieprijzen zou de daling van de energie-intensiteit van de industrie doen versnellen gedurende de projectieperiode t.o.v. de periode 2001-2005. Ook de herstructurering van de staalsector draagt hiertoe bij. Tevens sluiten de gewesten vrijwillige overeenkomsten, vooral met de energie-intensieve industrieën¹. Dergelijke overeenkomsten zouden beduidend bijdragen tot een rationeler energieverbruik van de industrie.

Transport

Over de periode 1981-2005 nam het verbruik voor transport² sterk toe met gemiddeld 2,3 % per jaar. Maar er is een evolutie merkbaar: het verbruik nam zelfs met 2,9 % toe voor de periode 1981-1990, daarna verminderde de groei tot gemiddeld 1,9 % per jaar voor de periode 1991-2005. In 2005 daalde voor het eerst sinds 1990 het energieverbruik van het stads- en wegvervoer.

Mede door de aanhoudend hoge energieprijzen gedurende de projectieperiode zou het verbruik met 'slechts' gemiddeld 1,1 % per jaar toenemen. Ook een geleidelijke toename van het gebruik van zuinigere voertuigen³ en de maatregelen ter bevordering van het gebruik van het openbaar vervoer zouden bijdragen tot het inperken van de energiebehoeften. In 2011 zou het verbruik 11 Mtoe bedragen tegenover 5,9 Mtoe in 1980 d.i. 28 % van het eindverbruik tegenover 18,5 % in 1980.

Bijgevolg zou de energie-intensiteit⁴ beduidend afnemen tijdens de projectieperiode na een toename in de periode 1981-1990 gevolgd door een stabilisering in de periode 1991-2005.

Diensten en gezinnen

De toename van het energieverbruik van de diensten en gezinnen⁵ in de projectieperiode zou gematigd zijn met gemiddeld 0,9 % per jaar tegenover 1,7 % in de periode 1991-2005. Het energieverbruik is efficiënter onder impuls van de aanhoudend hoge energieprijzen die aanzetten tot betere isolatie van de woningen en gebouwen, tot de aanschaf van meer rendabele verwarmingsinstallaties en

-
1. De bedrijven zouden zich daarbij engageren om een (wereldwijde) benchmarkingprocedure te volgen die de meest efficiënte praktijken van energieconsumptie identificeert. Vervolgens zouden ze die praktijken introduceren en op termijn (2008-2012 naargelang het gewest) hun energieverbruik reduceren.
 2. Dit is zowel voor eigen rekening als voor rekening van derden.
 3. Zie ACEA-akkoorden: vrijwillige overeenkomsten die in 1998 en 1999 afgesloten zijn tussen de Europese Commissie en de Vereniging van Europese Autoconstructeurs (ACEA) en tussen de Koreaanse (KAMA) en Japanse (JAMA) autoproducenten over de beperking van CO₂-emissies van auto's. De constructeurs verbinden zich ertoe om tegen 2008 de CO₂-emissies van nieuwe auto's te verminderen tot 140 g/km, wat een gemiddeld verbruik betekent van 5,8 l benzine/100 km of 5,25 l diesel/100 km. Een versterking van de ACEA-akkoorden wordt nog besproken.
 4. Dit is het energie-eindverbruik van transport uitgedrukt in terajoules gedeeld door het bbp uitgedrukt in miljoen euro van 2000.
 5. Het grootste deel van het energieverbruik gaat naar 'verwarming/koeling', het overige deel naar specifieke elektrische toepassingen zoals verlichting en elektrische toestellen.

van energiezuinige elektrische toestellen. De fiscale maatregelen ten voordele van energiebesparende investeringen (belastingverminderingen op federaal niveau en allerlei premies op regionaal niveau) stimuleren verder het efficiënter energieverbruik. In 2011 zou het energieverbruik van de diensten en gezinnen 15,4 Mtoe bedragen tegenover 13 Mtoe in 1980 d.i. 38,9 % van het eindverbruik tegenover 41,2 % in 1980.

Bijgevolg zou de energie-intensiteit van de diensten en gezinnen¹ tijdens de periode 2006-2011 meer afnemen dan in de periode 1991-2005.

3. Analyse per productcategorie van het bruto binnenlands energieverbruik en het energie-eindverbruik

Over de periode 1980 tot 2011, zien we een belangrijke verschuiving in de structuur van de energieconsumptie van vaste en vloeibare brandstoffen naar gas en elektriciteit wat het energie-eindverbruik betreft. Binnen het bruto binnenlands energieverbruik is er een verschuiving merkbaar van vaste en vloeibare brandstoffen naar gas en hernieuwbare energiebronnen². De evolutie van de vraag naar de belangrijkste energieproducten van het bruto binnenlands energieverbruik en van het energie-eindverbruik wordt weergegeven in tabel 48.

TABEL 48 - Evolutie van de structuur van het energieverbruik
(in Mtoe en in procent van het totale verbruik van energie)

	Producten	1980		2000		2011	
		Mtoe	%	Mtoe	%	Mtoe	%
Bruto binnenlands energieverbruik	Totaal	45,7	100,0	57,2	100,0	57,8	100,0
	Vaste brandstoffen	11,0	24,0	8,2	14,3	4,7	8,1
	Vloeibare brandstoffen	22,9	50,1	22,0	38,4	20,9	36,1
	Gas	8,9	19,5	13,4	23,4	17,7	30,7
	Kernenergie	2,9	6,3	12,8	22,4	12,8	22,1
	Andere	0,0	0,1	0,9	1,5	1,8	3,1
Energie-eindverbruik	Totaal	31,7	100,0	37,0	100,0	39,5	100,0
	Vaste brandstoffen	5,2	16,3	3,4	9,2	1,8	4,6
	Vloeibare brandstoffen	14,8	46,7	16,0	43,4	17,1	43,4
	Gas	7,7	24,4	10,0	27,1	11,8	30,0
	Elektriciteit	3,6	11,4	6,7	18,0	7,7	19,4
	Andere	0,4	1,2	0,8	2,2	1,0	2,6

Vaste brandstoffen

De algemene tendens van een dalend verbruik van vaste brandstoffen zet zich verder tijdens de projectieperiode, zowel in marktaandeel als in volume. De vraag van de elektriciteitssector naar vaste brandstoffen daalt gevoelig ten voordele van de verdere doorbraak van gas (zie punt B.1.). De vraag van de industrie naar steenkool en cokes daalt gevoelig vooral als gevolg van de herstructurering van de staalsector. Er is ook een dalende vraag van de diensten en gezinnen.

1. Dit is het energie-eindverbruik van de diensten en de gezinnen uitgedrukt in terajoules gedeeld door het bbp uitgedrukt in miljoen euro van 2000.
2. Voor 2000 ook naar kernenergie.

Vloeibare brandstoffen

Het aandeel van de vloeibare brandstoffen in het bruto binnenlands energieverbruik liep eveneens sterk terug. In 2000 bedroeg het aandeel 38,4 % van het totaal tegenover 50,1 % in 1980. Dat is vooral toe te schrijven aan de dalende vraag van de elektriciteitscentrales. Gedurende de projectieperiode zou het aandeel zich stabiliseren.

Het aandeel in het totale energie-eindverbruik bedroeg 43,4 % in 2000 tegenover 46,7 % in 1980. Nadien zou het aandeel stabiel blijven. Het eindverbruik van petroleumproducten zou op het einde van de projectieperiode 17,1 Mtoe bedragen.

In 2005 daalde het energieverbruik van het stads- en wegvervoer (dat ongeveer de helft bedraagt van het eindverbruik van petroleumproducten in 2005) voor het eerst sinds 1990. Het verbruik van diesel is voor het eerst sinds 1990 gedaald en het verbruik van benzine gaat al sinds het begin van de jaren 90 in dalende lijn.

Ondanks die dalende evolutie in het verleden blijft aardolie de belangrijkste energiebron van het binnenlands energieverbruik en het energie-eindverbruik. Bijgevolg zou onze economie kwetsbaar blijven voor prijsschommelingen op de internationale oliemarkten.

Aardgas

Na aardolie is aardgas de belangrijkste energiebron. De consumptie van aardgas kent een sterke stijging, zowel in volume als in marktaandeel van 1980 tot 2011. Dat geldt zowel voor het bruto binnenlands energieverbruik als voor het energie-eindverbruik. Die evolutie is onder meer toe te schrijven aan de toenemende vraag van de elektriciteitssector (zie punt B.1.). Het eindverbruik van aardgas zou jaarlijks met gemiddeld 1,4 % toenemen tijdens de projectieperiode. Op het einde van de projectieperiode zou aardgas 30 % van het totale energie-eindverbruik vertegenwoordigen tegenover 24,4 % in 1980 waardoor de afhankelijkheid t.o.v. dit product is toegenomen.

Elektriciteit

De vraag naar elektriciteit neemt eveneens toe in volume en in marktaandeel van 1980 tot 2011 en zou 7,7 Mtoe bereiken in 2011. Dat is 19,4 % van het energie-eindverbruik tegenover 11,4 % in 1980. De groei van de vraag naar elektriciteit zou wel vertragen gedurende de projectieperiode (gemiddeld 1,2 % per jaar) t.o.v. een jaarlijkse gemiddelde groei van 2,4 % in de periode 1991-2005. Dat is het gevolg van een verbetering van de energie-efficiëntie van elektrische uitrustingen en een geleidelijke verzadiging van de aankoop van uitrustingen. De intensiteit van het bbp aan elektriciteit zou bijgevolg afnemen gedurende de projectieperiode (gemiddeld -1 % per jaar) tegenover een sterke toename (gemiddeld 1,2 % per jaar) in de periode 1981-1990 en een matigere toename (gemiddeld 0,5 % per jaar) in de periode 1991-2005.

Overige energieproducten

Het aandeel van de overige energieproducten (hernieuwbare energiebronnen) evolueerde van slechts 0,1 % van het bruto binnenlands energieverbruik in 1980 tot 1,5 % in 2000. Ondanks die aanzienlijke stijging van het aandeel door de toenemende vraag van elektriciteitssector (zie ook punt B.1.) bleef het beperkt. In 2011 zou het 3,1 % van het bruto binnenlands energieverbruik bedragen. Dat zou 0,7 procentpunt meer zijn dan in 2004.

Na een toename van het aandeel in het energie-eindverbruik van 1,2 % in 1980 tot 2,2 % in 2000 zou het 2,6 % van het energie-eindverbruik bedragen op het einde van de projectieperiode.

4. Onzekerheden omtrent de energieprijzen

De prijs voor het energie-eindverbruik zou hoog blijven gedurende de projectieperiode. De jaarlijkse gemiddelde groei van de prijs zou 2 % bedragen in de periode 2006-2011. Dat is nog steeds meer dan de groei van de deflator van de particuliere consumptie (zie tabel 49).

Een aantal onzekerheden wegen natuurlijk op die evoluties, onder andere de onzekerheden over de evolutie van de prijs voor een vat ruwe olie.

TABEL 49 - Evolutie van de verbruiksprijzen van energie
(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	1981-2005	1981-1990	1991-2005	2001-2011	2006-2011
Verbruiksprijs van energie ^a	2,2	1,9	2,5	2,6	2,0
Reële energieprijs ^b	-0,6	-2,2	0,5	0,6	0,1

a. Gemiddelde prijs van alle energiedragers geconsumeerd door energie-eindverbruikers op de binnenlandse markt.

b. Energieprijs gedeeld door de deflator van de particuliere consumptie.

Ruwe olie en petroleumproducten

De binnenlandse prijs voor de petroleumproducten hangt af van de internationale prijs voor ruwe olie en van het nationale fiscale beleid. 2004 en 2005 werden gekenmerkt door een sterke stijging van de prijs voor een vat ruwe olie, namelijk van 28,8 dollar in 2003 tot 38,2 dollar in 2004 en 54,4 dollar in 2005.

Verschillende factoren kunnen die sterke stijging van de prijs, ondanks de inspanningen van de OPEC-landen om hun productie op te drijven, verklaren:

- de sterke stijging van de wereldvraag naar olie door de stijgende vraag van de Aziatische landen en de Verenigde Staten;
- de verzadiging van de raffinagecapaciteit door het uitblijven van investeringen sinds 15 jaar;
- de politieke instabiliteit in sommige olieproducerende landen (Iran, Nigeria, Venezuela, Irak,...).

De verwachtingen omtrent de prijs blijven hoog vanwege volgende elementen:

- de verwachting dat de vraag van Azië groot zal blijven;
- de vermindering van de reserves van niet-OPEC landen en de toenemende afhankelijkheid voor de bevoorrading van politiek instabiele en economisch risicovolle gebieden (landen van de Perzische Golf);
- beperkte investeringen in ontginnings- en productiecapaciteit.

Op middellange termijn is er dus grote onzekerheid over de evolutie van de olieprijs. De projectie veronderstelt een gemiddelde prijs voor een vat ruwe olie (Brent-kwaliteit) van 66,9 dollar in 2006 en 67 dollar in 2007. Nadien zou de prijs dalen tot 57,4 dollar in 2011¹.

1. De economische gevolgen van de olieprijsstijging werden geanalyseerd in Working Paper 1-06: *Les conséquences économiques du choc pétrolier sur l'économie belge*, Federaal Planbureau, januari 2006.

Aardgas

De aardgasprijs, die gedeeltelijk geïndexeerd is aan de prijs van de ruwe olie, volgt die evolutie met enige vertraging. De onzekerheden over de prijs van ruwe olie wegen ook op de prijs van aardgas en bijgevolg op de variabele kosten van de elektriciteitsproductie. Bijkomende onzekerheid is het effect van de liberalisering van de Europese markt voor gas. De liberalisering en de toenemende concurrentie die eruit voortvloeit, kunnen een neerwaartse druk op de aardgasprijs betekenen. Een sterke toename van de wereldvraag naar gas en in het bijzonder van de vraag van de elektriciteitscentrales kan op termijn echter voor een omgekeerde beweging zorgen.

Steenkool

Na een sterke toename in 2004 neemt de prijs van vaste brandstoffen matig toe gedurende de projectieperiode.

Toenemende openstelling van de elektriciteitsmarkt voor de concurrentie

De huidige vooruitzichten houden rekening met de verdere totstandkoming van de liberalisering van de elektriciteitsmarkt. In Vlaanderen is de elektriciteitsmarkt al volledig vrij gemaakt sinds juli 2003. In Wallonië en Brussel komt de consumptie voor niet-huishoudelijke gebruik reeds in aanmerking, terwijl de gezinnen pas in 2007 in aanmerking zullen komen¹.

Door de liberalisering van de Europese elektriciteitsmarkt, stelt de binnenlandse vraag zich open voor nieuwe producenten en leveranciers. Binnen dat kader bestaat er onzekerheid over de evolutie van de volumes die op Europees niveau zullen worden verhandeld en over de prijsevolutie voor de eindafnemers. Aangezien de contractuele prijs van een GWh niet openbaar wordt gemaakt en er geen informatie is over de verschillende marges, kan de ontwikkeling van de stromen tussen de Europese landen moeilijk geraamd worden. De projectie veronderstelt dat de prijs van elektriciteit stabiel blijft in reële termen en dat de netto-import afneemt.

1. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zie het Belgisch Staatsblad van 17 november 2001 en 26 april 2004 en voor het Waals Gewest zie de Beslissing van de Waalse Regering van 23 december 2004.

B. De evolutie van de broeikasgasemissies

De Belgische doelstelling en lastenverdeling binnen het Kyoto-Protocol

Eén jaar geleden, op 16 februari 2005, trad het Kyoto-Protocol (1997) officieel in werking. België heeft zich ertoe verbonden zijn broeikasgasemissies met 7,5 % te verminderen in 2008-2012 ten opzichte van 1990.

In maart 2004 werd de verdeelsleutel vastgesteld voor de inspanningen die de drie gewesten en de federale overheid moeten leveren om de doelstelling te behalen¹. Het Waals Gewest moet zijn uitstoot in vergelijking met 1990 met 7,5 % verminderen, het Vlaams Gewest met 5,2 % en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest mag zijn emissies laten stijgen met 3,4 %.

Binnen dat kader hebben de federale overheid en de gewesten zich tevens geëngageerd om reductiemaatregelen² te nemen en ze zouden eveneens gebruik maken van flexibele mechanismen³ voor het behalen van de doelstelling zoals bepaald door de internationale akkoorden.

Er zijn drie zogenaamde flexibiliteitsmechanismen: projecten van gezamenlijke tenuitvoerbrenging (*Joint Implementation* of JI), mechanismen voor schone ontwikkeling (*Clean Development Mechanism* of CDM) en internationale verhandeling van emissierechten (*International Emission Trading* of IET). De projecten van gezamenlijke tenuitvoerbrenging en mechanismen voor schone ontwikkeling zouden eerst aangewend worden. Nadien is het niet uitgesloten dat de federale overheid en de gewesten emissierechten zouden aankopen op de internationale markten voor het behalen van de reductiedoelstelling.

Verplichte jaarlijkse rapportering

Er zijn jaarlijkse rapporteringsvereisten waaronder de tabellen met de geactualiseerde inventarisgegevens die in april 2006 ingediend werden voor de periode 1990-2004. Deze dienen als basisgegevens⁴ voor de berekening van de evolutie van de broeikasgasemissies in de huidige vooruitzichten.

-
1. Zie *Nationaal toewijzingsplan en Toewijzingsplannen van de gewesten, 2005-2007*, maart 2004. Het *Belgisch nationaal toewijzingsplan CO₂-emissierechten 2008-2012* zou tegen eind 2006 definitief goedgekeurd worden.
 2. Op federaal niveau is er het *Nationaal klimaatplan 2002-2012* van 27 februari 2002 en er zijn de maatregelen genomen op de bijzondere Ministerraad Levenskwaliteit van 20 en 21 maart 2004 inzake milieuvriendelijk transport en het versneld afbouwen van steenkoolcentrales. Deze laatste zijn goed voor een vermindering van de uitstoot met 4,8 miljoen ton CO₂-equivalenten per jaar over de periode 2008-2012. Het Vlaams klimaatbeleid is gebaseerd op het *Vlaams klimaatbeleidsplan 2002-2005* van 28 februari 2003 en het jaarlijks voortgangsrapport. In Wallonië is er het *Plan d'action de la Région wallonne en matière de changements climatiques* van 19 juli 2001. Het werd vervolledigd met het *Plan wallon pour une maîtrise durable de l'énergie* in 2003. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het klimaatbeleid gebaseerd op het *Plan air climat* van 13 november 2002. Voor een overzicht zie ook hoofdstuk 4 'Beleid en maatregelen' in *Vierde nationale mededeling over klimaatverandering onder het raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering*, januari 2006.
 3. Volgens het *Nationaal toewijzingsplan* van maart 2004 mag de federale overheid emissierechten aankopen voor 2,46 miljoen ton CO₂-equivalenten per jaar over de periode 2008-2012 waarvan 2 miljoen ton ten gunste komt van Vlaanderen, niets voor Wallonië en de rest voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
 4. Behalve voor de energiegebonden CO₂-emissies. Deze worden endogeen berekend in het model dat gebruikt wordt voor de projectie vanaf 1970 op basis van het verbruik van de verschillende energieproducten door de verschillende sectoren en de respectievelijke emissiefactoren.

De zes broeikasgassen binnen het Kyoto-Protocol

De drie belangrijkste broeikasgassen binnen het Kyoto-Protocol zijn koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄) en distikstofoxide (N₂O). Het Protocol van Kyoto behelst ook hydrofluorkoolwaterstoffen (HFk's), perfluorkoolwaterstoffen (PFk's) en zwavelhexafluoride (SF₆). De emissies van gefluoreerde gassen vertegenwoordigen in 2004 slechts 1 % van de totale nationale broeikasgasemissies. De transformatie en de consumptie van energie zijn de belangrijkste bronnen van emissies en vertegenwoordigen ongeveer 81 % van de broeikasgasemissies (in CO₂-equivalenten) in België. Ongeveer 98 % van de energiegerelateerde emissies (in CO₂-equivalenten) bestaat uit CO₂. De niet-energiegebonden emissies zijn vooral afkomstig van industriële processen, het gebruik van solventen, landbouw en afval.

De energiegebonden CO₂-emissies worden besproken in punt 1. De niet-energiegerelateerde CO₂-emissies worden toegelicht in punt 2. In punt 3 komen de totale CH₄- en N₂O-emissies aan bod. In punt 4 worden de emissies van gefluoreerde gassen besproken. Ten slotte worden de totale emissies besproken en vergeleken met de doelstelling van het Protocol van Kyoto.

1. De energiegerelateerde emissies van CO₂

De energiegebonden CO₂-emissies ontstaan bij de transformatie en de consumptie van fossiele brandstoffen¹ en vertegenwoordigen ongeveer 80 % van de totale broeikasgasemissies (in CO₂-equivalenten) in België.

Scherpe daling in de jaren 80, geleidelijke toename in de jaren 90.

Na de eerste olieprijschok van 1973 zien we in figuur 29 een sterke daling van de energiegebonden CO₂-emissies. Eind jaren 70 doet zich een nieuwe olieprijschok voor en dalen de energiegebonden CO₂-emissies opnieuw drastisch. De herstructurering van de industrie in de jaren 80 en de ingebruikname van kerncentrales voor de elektriciteitsproductie hebben eveneens bijgedragen tot die scherpe daling van de emissies. Nadien volgt een periode van relatief stabiele energieprijzen en neemt de uitstoot geleidelijk toe.

Nadien stabilisering van de energiegebonden CO₂-emissies...

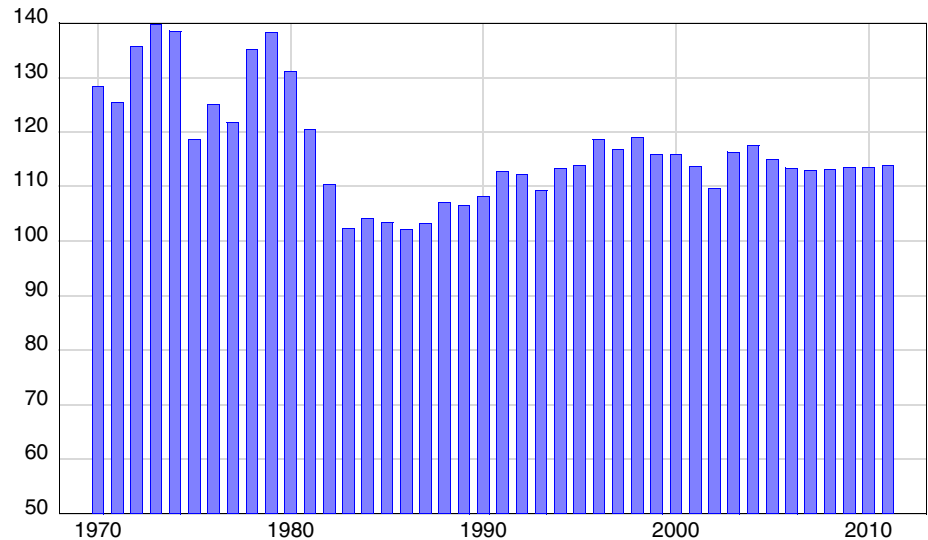
In 2001 dalen de energiegebonden CO₂-emissies van 115,9 in 2000 naar 113,7 miljoen ton. Dat komt door de kleinere elektriciteitsproductie. Er wordt namelijk meer elektriciteit geïmporteerd dan in 2000, hoofdzakelijk door de prijsstijging van gas (wat de elektriciteitsproductie in België duurder maakt). De economische groeivertraging beperkte eveneens de energiegebonden CO₂-uitstoot. De elektriciteitsproductie herneemt vanaf 2002, maar door de groeivertraging blijven de CO₂-emissies dalen. De emissies stijgen opnieuw in 2003 tot 116,4 miljoen ton door de heropleving van de activiteit van sommige energie-intensieve sectoren. Vervolgens nemen ze verder toe tot 117,5 miljoen ton in 2004. In 2005 dalen de emissies tot 115 miljoen ton door de hoge energieprijzen en de economische groeivertraging.

Nadien zou de CO₂-uitstoot verder dalen o.m. door de aanhoudend hoge energieprijzen, door de herstructurering van de staalsector en de structurele wijzigingen in de elektriciteitssector. Op het einde van de projectieperiode zou de impact van die factoren afnemen en zou de netto-import van elektriciteit dalen waardoor de CO₂-emissies licht zouden toenemen: in 2011 zou de uitstoot 113,9 miljoen ton be-

1. De emissies door energietransformatie ontstaan bij de elektriciteitsproductie, de olieraffinage en de transformatie van brandstoffen.
De emissies door energieconsumptie ontstaan bij de verbranding van fossiele brandstoffen door de industrie, transport, de tertiaire sector en de gezinnen.

dragen. In vergelijking met 1990 zou de toename van de energiegebonden CO₂-uitstoot 5,2 % bedragen, maar t.o.v. 2000 zou de uitstoot afnemen.

FIGUUR 29 - Evolutie van de energiegerelateerde CO₂-emissies
(in miljoen ton)

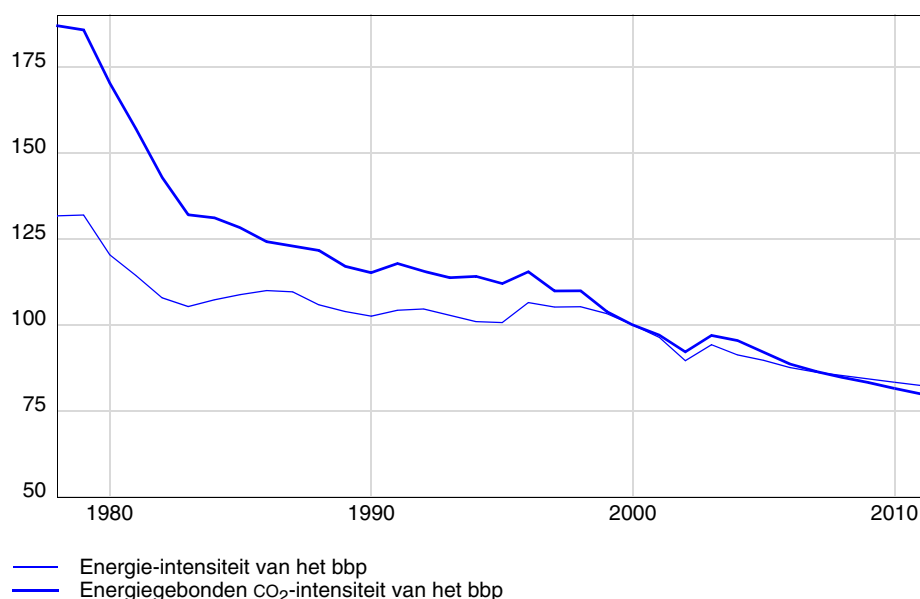

... en een sterke daling van de CO₂-intensiteit van het bbp

De energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp¹ daalt sterker dan de energie-intensiteit van het bbp onder meer door de herstructurering van de elektriciteitssector met de ingebruikname van kerncentrales in het begin van de jaren 80 en een toenemend gebruik van gas, elektriciteit en hernieuwbare energie ten nadele van vaste en vloeibare brandstoffen, vooral ook voor de productie van elektriciteit (zie figuur 30).

Terwijl de gemiddelde daling tijdens de periode 1991-2005 1,5 % bedroeg, zou de energiegebonden CO₂-intensiteit van het bbp met gemiddeld 2,3 % per jaar dalen gedurende de projectieperiode dankzij een efficiënter energieverbruik en een toenemende structurele wijziging van de energieconsumptie

1. Dit is de energiegebonden CO₂-uitstoot uitgedrukt in miljoen ton gedeeld door het bbp uitgedrukt in miljoen euro van 2000.

FIGUUR 30 - Energiegerelateerde CO₂-intensiteit van het bbp
(index 2000 = 100)

De energiegebonden CO₂-emissies zouden ongeveer gelijk verdeeld worden over vier groepen sectoren voor 2011, namelijk de diensten en gezinnen, de industrie, de energiesector (inclusief de elektriciteitsproductie) en het transport. De emissies afkomstig van transport, van de diensten en gezinnen en van de energiesector zouden blijven toenemen gedurende de projectieperiode tegenover een daling van de emissies afkomstig van de industrie en de elektriciteitsproductie (zie tabel 50).

TABEL 50 - Evolutie van de energiegerelateerde CO₂-emissies per sector

	Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten (%)			Niveau (miljoen ton)		Structuur (%)	
	1991-2005	2001-2011	2006-2011	1990	2011	1990	2011
Elektriciteitssector	-0,1	-1,3	-1,4	24,2	22,0	22,4	19,3
Energiesector ^a	-0,1	1,1	1,2	5,9	6,3	5,5	5,5
Industrie	-0,7	-1,6	-1,0	32,1	27,2	29,6	23,9
Transport	1,9	1,1	0,6	19,8	27,1	18,3	23,8
Diensten en gezinnen ^b	1,0	0,9	0,6	26,0	31,1	24,0	27,3
Totaal ^c	0,4	-0,2	-0,2	108,2	113,9	100,0	100,0

a. Exclusief de elektriciteitssector.

b. Inclusief landbouw.

c. Inclusief overige en vluchtige CO₂-emissies.

Elektriciteitssector

Gedurende de periode 1991-2005 stabiliseerde de uitstoot van de elektriciteitssector zich nagenoeg na de sterke daling van de emissies in de jaren 80 met de ingebruikname van kerncentrales. Vervolgens zou tijdens de projectieperiode de uitstoot relatief sterk afnemen met gemiddeld 1,4 % per jaar en 22 miljoen ton bedragen in 2011. Het aandeel van de uitstoot zou dan 19,3 % van het totaal van de energiegebonden CO₂-emissies bedragen tegenover 22,4 % in 1990.

Een verdere doorbraak van aardgas ten koste van steenkool, een betere energie-efficiëntie dankzij de stoom- en gasturbine-installaties (STEG's) en centrales met warmtekrachtkoppeling (WKK) en de stijgende elektriciteitsproductie op basis van hernieuwbare energiebronnen hebben een gunstig effect op de emissies.

Het aantal geproduceerde GWh met hernieuwbare energiebronnen (waterkracht, windkracht, biomassa en andere) zou verdubbelen tijdens de projectieperiode en zou in 2011 ongeveer 6 000 GWh bedragen. Tegen 2010 zouden elektriciteitsleveranciers moeten aantonen dat minstens 6 % van hun geleverde elektriciteit geproduceerd wordt op basis van hernieuwbare energie via een systeem van groenestroomcertificaten. Het systeem trad in werking in Vlaanderen (januari 2002) en Wallonië (juli 2003). Indien een leverancier niet kan voldoen aan de verplichting zal hij een boete moeten betalen.

Het aandeel van de elektriciteitsproductie met gascentrales zou blijven toenemen door de toenemende ingebruikname van STEG's en vooral van WKK-centrales. Hierdoor zou het globaal rendement gevoelig toenemen gedurende de projectieperiode. In 2010 zou de productie op basis van WKK meer dan 11 000 GWh¹ bereiken. Ook voor warmtekrachtkoppeling werd een certificaatsysteem opgestart om de vooropgestelde doelstelling te halen.

Het gebruik van petroleumproducten voor de productie van elektriciteit blijft beperkt. Het aandeel van de steenkoolcentrales in de productie daalt door de buitengebruikstelling en de niet-vervanging van de bestaande conventionele thermische centrales.

De aanwending van afgeleide gassen voor de elektriciteitsproductie zou dalen vanwege de lagere productie van afgeleide gassen door de herstructurering van de staalsector. De productie van elektriciteit door kerncentrales blijft gelijk gedurende de projectieperiode. Het aandeel in de totale elektriciteitsproductie zou wel afnemen van 60,8 % in 1990 tot 58,3 % in 2000 en tot 50,8 % in 2011. De ontmanteling van de kerncentrales is voorzien vanaf 2015.

Voor de netto-import van elektriciteit werd verondersteld dat deze zou dalen gedurende de projectieperiode².

Industrie

Tijdens de jaren 80 daalden de emissies aanzienlijk (met gemiddeld 2,3 % per jaar). Na een periode van stabilisering van de uitstoot in de jaren 90 daalde deze opnieuw vrij sterk in de periode 2000-2005. Tijdens de projectieperiode zou de uitstoot jaarlijks met gemiddeld 1 % afnemen dankzij efficiëntere technologieën, de herstructurering binnen de industrie (staalsector) en de structurele verschuiving van het energieverbruik van vaste en vloeibare brandstoffen naar gas en elektriciteit. Het *Nationaal toewijzingsplan* zou beduidend bijdragen tot een vermindering van de uitstoot door de industrie. De emissies afkomstig van de industrie dalen zowel in niveau (32,1 miljoen ton in 1990 tot 27,2 miljoen ton in 2011) als in aandeel (29,6 % in 1990 tot 23,9 % in 2011).

-
1. Doelstelling die door de verschillende gewesten is vooropgesteld.
 2. Deze daling heeft als gevolg dat de uitstoot toeneemt ceteris paribus. Indien we veronderstellen dat de netto-import constant blijft dan zouden de emissies met ongeveer 0,7 miljoen ton lager liggen.

Belgische implicatie van het Europese CO₂-emissiehandelssysteem voor bedrijven

Het Europese CO₂-emissiehandelssysteem trad vanaf 1 januari 2005 in werking overeenkomstig de Europese Richtlijn (2003/87/EG). Ter uitvoering van die richtlijn heeft België een nationaal toewijzingsplan voor emissierechten uitgewerkt. Gelet op de bevoegdheidsverdeling in België werden vier toewijzingsplannen opgesteld.

Elke installatie die is opgenomen in het toewijzingsplan, kreeg een aantal emissierechten toegewezen voor de periode 2005-2007. De toewijzing van de emissierechten aan de individuele installaties in Vlaanderen is gebaseerd op de prestaties van de bedrijven in het kader van het Convenant Benchmarking. De overheid is daarbij overeengekomen met de meest energie-intensieve bedrijven dat ze voldoende kosteloze emissierechten verstrekt aan de onderneming als die hoort bij de 10 % meest energie-efficiënte installaties op wereldniveau. De kleinere bedrijven engageren zich via het Auditconvenant alle energiebesparende maatregelen te treffen met een welbepaalde opbrengstvoet. In Wallonië hebben de meeste energie-intensieve bedrijven zich geëngageerd via sectorakkoorden om bepaalde doelstellingen omtrent emissiereducties na te streven. Op basis hiervan worden er emissierechten toegekend.

Elk emissierecht verschaft het recht om 1 ton CO₂ uit te stoten. Op het einde van elk jaar in een handelsperiode (de eerste periode loopt van 1 januari 2005 tot 31 december 2007) moet een bedrijf evenveel rechten kunnen voorleggen als het tijdens dat jaar CO₂ uitgestoten heeft. Door de aankoop van rechten kan een bedrijf meer CO₂-emissieruimte verkrijgen. De CO₂-emissierechten die een bedrijf te veel heeft, mogen verkocht worden. Die richtlijn is bedoeld om ondernemingen te helpen zo soepel en goedkoop mogelijk de emissienormen te bereiken. Om hun doelstelling te bereiken, hebben de betreffende ondernemingen de keuze tussen investeringen die hun emissies reduceren, de aanschaf van emissierechten op de Europese markt of een combinatie van beide. Op die manier kunnen ze de kosten optimaliseren.

Transport

Terwijl gedurende de jaren 90 de emissies afkomstig van transport sterk toenamen (met gemiddeld 2 % per jaar) was de toename in de periode 2000-2005 reeds beperkter (met gemiddeld 1,6 % per jaar). De uitstoot daalde zelfs in 2005. Door de aanhoudend hoge energieprijzen en het gebruik (hoewel beperkt) van bio-brandstoffen zou de uitstoot beduidend minder toenemen dan in de voorgaande periode, namelijk met gemiddeld 0,6 % per jaar tijdens de periode 2006-2011. Gedurende de projectieperiode zouden de ACEA-akkoorden ook geleidelijk aan een effect hebben op de uitstoot.

In 2011 zou de uitstoot 27,1 miljoen ton bedragen d.i. 23,8 % van de globale energiegebonden CO₂-uitstoot tegenover 18,3 % in 1990.

Diensten en gezinnen

De uitstoot afkomstig van de diensten en gezinnen zou met gemiddeld 0,6 % per jaar toenemen in de periode 2006-2011 tegenover 1 % in de periode 1991-2005. De uitstoot neemt gematigder toe vanwege een efficiënter energieverbruik. Ook de structurele wijziging van het energieverbruik (stijging van het aandeel van aardgas) heeft een gunstig effect op de uitstoot.

In 2011 zou de uitstoot 31,1 miljoen ton bedragen d.i. 27,3 % van de globale energiegebonden CO₂-uitstoot, tegenover 24 % in 1990.

2. Niet-energiegerelateerde emissies van CO₂

Niet-energiegebonden CO₂-emissies afkomstig van industriële processen en afvalverwerking.

Naast CO₂-emissies door verbranding van brandstoffen, komen er ook emissies vrij bij bepaalde industriële processen, o.a. bij de cement- en staalproductie en de petrochemie. Die emissies zijn sterk proces- en technologiegebonden. In 2004 bedroegen de CO₂-emissies afkomstig van de industriële processen 9,8 miljoen ton tegenover 8,6 in 1990. Dat betekent een toename van 14 %. Ook bij de verbranding van afval komt er CO₂ vrij. In 1990 bedroegen deze 0,3 miljoen ton en in 2004 0,4 miljoen ton.

Daling van de niet-energiegebonden emissies.

De CO₂-emissies afkomstig van de industriële processen zouden jaarlijks met gemiddeld 0,4 % afnemen gedurende de projectieperiode en in 2011 9,6 miljoen ton bedragen. Dat zou een toename van ongeveer 11 % betekenen t.o.v. 1990. De CO₂-emissies afkomstig van afvalverbranding zouden in 2011 0,5 miljoen ton bedragen. Dat zou een toename van meer dan 40 % betekenen t.o.v. 1990.

3. Emissies van CH₄ en N₂O*CH₄-emissies vooral van de landbouw en afvalverwerking afkomstig.*

De CH₄-emissies kunnen in drie grote groepen worden ingedeeld: emissies door energietransformatie en -consumptie¹, emissies van de landbouw en emissies uit het storten en verwerken van afval. De landbouw neemt het grootste deel van de CH₄-emissies voor zijn rekening. Die emissies worden veroorzaakt bij verteringsprocessen, de mestproductie en de bemesting van landbouwgrond.

In 1990 bedroegen de totale CH₄-emissies 10,8 miljoen ton CO₂-equivalenten waarvan 7,2 miljoen ton CO₂-equivalenten afkomstig was van de landbouw en 2,7 miljoen ton CO₂-equivalenten van afvalverwerking. In 2004 zijn de CH₄-emissies van de landbouw gedaald tot 6,3 miljoen ton CO₂-equivalenten en die afkomstig van afvalverwerking² tot 0,9 miljoen ton CO₂-equivalenten. De totale CH₄-emissies daalden tot 7,9 miljoen ton CO₂-equivalenten in 2004.

TABEL 51 - Evolutie van de CH₄-emissies

	Miljoen ton CO ₂ -equivalenten			Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten 2006-2011	Procentuele toename 1990-2011
	1990	2004	2011		
Energietransformatie en -consumptie	0,9	0,6	0,7	1,1	-18,1
Landbouw	7,2	6,3	6,1	-0,4	-15,2
Afval	2,7	0,9	0,6	-5,8	-77,6
Totaal	10,8	7,9	7,5	-0,8	-31,0

Afname van de CH₄-emissies

De totale CH₄-emissies zouden gemiddeld met 0,8 % per jaar afnemen en 7,5 miljoen ton CO₂-equivalenten bedragen in 2011. De afname van 1990 tot 2011 zou meer dan 30 % bedragen. De CH₄-emissies van de landbouw en de afvalverwerking zouden een verdere daling kennen en in 2011 respectievelijk 6,1 en 0,6 miljoen ton CO₂-equivalenten bedragen.

N₂O-emissies vooral van de landbouw en industriële processen afkomstig.

N₂O komt vrij bij de transformatie en de verbanding van fossiele brandstoffen, waarbij het aandeel van de emissies door transport toeneemt. In de industrie is de productie van adipine- en salpeterzuur de enige bron van N₂O. De N₂O-emissies van de landbouw gebeuren bij de bemesting van landbouwgrond en

1. De emissies door energietransformatie ontstaan bij de elektriciteitsproductie, de olieraffinage en de transformatie van brandstoffen.
De emissies door energieconsumptie ontstaan bij de verbranding van fossiele brandstoffen door de industrie, transport, de tertiaire sector en de gezinnen en door verdamping bij de aardgasverdeling.
2. Emissies afkomstig van de landbouw dalen door de inkrimping van de veestapel en het mestbeleid met o.m. mestverwerkingstechnieken en opslagtijden. Emissies afkomstig van afvalverwerking dalen door selectieve ophaling en recuperatie, compostering, verschuiving van storten naar verbranden, verplichting tot methaanafvang bij bestaande stortplaatsen.

bedragen ongeveer de helft van de totale N₂O-emissies. Ten slotte komt ook N₂O vrij bij de verbranding van afval.

In 1990 bedroegen de totale N₂O-emissies 12 miljoen ton CO₂-equivalenten waarvan 5,8 miljoen ton CO₂-equivalenten afkomstig was van de landbouw en 3,9 miljoen ton CO₂-equivalenten van industriële processen. In 2004 zijn de N₂O-emissies van de landbouw¹ gedaald tot 5 miljoen ton CO₂-equivalenten en de emissies van industriële processen tot 3,4 miljoen ton CO₂-equivalenten. De totale N₂O-emissies daalden tot 11,2 miljoen ton CO₂-equivalenten in 2004.

TABEL 52 - Evolutie van de N₂O-emissies

	Miljoen ton CO ₂ -equivalenten			Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten 2006-2011	Procentuele toename 1990-2011
	1990	2004	2011		
Energietransformatie en -consumptie	1,7	2,3	2,3	0,8	33,0
Industriële processen	3,9	3,4	3,1	-1,4	-21,0
Gebruik van solventen	0,2	0,2	0,2	0,0	1,4
Landbouw	5,8	5,0	5,0	-0,1	-14,2
Afval	0,3	0,3	0,3	1,6	5,7
Totaal	12,0	11,2	11,0	-0,3	-8,8

Afname van de N₂O-emissies

De totale N₂O-emissies zouden gedurende de projectie dalen met gemiddeld 0,3 % per jaar en in 2011 11 miljoen ton CO₂-equivalenten bedragen. Dat betekent een daling tussen 1990 en 2011 met 8,8 %. De emissies afkomstig van industriële processen² zouden verder dalen tot 3,1 miljoen ton CO₂-equivalenten in 2011. De emissies afkomstig van de landbouw zouden zich nagenoeg stabiliseren gedurende de projectieperiode.

Bij de evaluatie van de resultaten moet er rekening worden gehouden met een grote onzekerheidsmarge. Die grote foutenmarge is te wijten aan onzekerheden over de emissiefactoren en aan moeilijkheden bij de bepaling van de bronnen. De cijfers in de projectieperiode zijn dan ook louter indicatief³.

4. Emissies van gefluoreerde gassen (HFK's, PFK's en SF₆)

De HFK's en PFK's als alternatief voor ozonafbrekende stoffen.

HFK's worden aangewend als koelmiddel voor koel- en airconditioninginstallaties, als drijfgas in spuitbussen, als blaasmiddel bij de aanmaak van kunststofschuimen en als blusmiddel in brandbestrijdingssystemen. PFK's worden als koelmiddel en als reinigingsmiddel in de productie van elektronica en fijnmechanica gebruikt. SF₆ wordt gebruikt als elektrische isolatie in installaties

1. Emissies afkomstig van de landbouw dalen door de inkrimping van de rundvee- en varkensstapel, het ammoniakreductieplan en de sterke reductie in kunstmestverbruik.
2. De productie van salpeterzuur afkomstig van één producent vormt de hoofdbron voor N₂O-emissies afkomstig van industriële processen in Vlaanderen. Op 18 november 2005 werd een vrijwillige overeenkomst gesloten waarbij het bedrijf zich engageert om de best beschikbare technologieën te gebruiken om die uitstoot te verminderen.
3. De evoluties voor de CH₄- en N₂O-emissies stemmen overeen met de verwachtingen in *National Projections for Greenhouse Gas Emissions*, opgesteld overeenkomstig artikel 3(2)b van het besluit 280/2004/EC in juni 2005.

met hoge en gemiddelde spanning, hoofdzakelijk in beveiligingsschakelaars, transformatoren en stroomrails. SF₆ wordt ook gebruikt voor geluidsisolatie in dubbele beglazing.

De vooruitzichten voor de gefluoreerde gassen zijn gebaseerd op de evolutie van de gefluoreerde gassen volgens het *scenario with measures* uit *National Projections on Greenhouse Gas Emissions*¹ (zie tabel 53). In dat scenario wordt rekening gehouden met de impact van de Europese regelgeving die het gebruik van CFK's en HCFK's verbiedt voor verschillende toepassingen. Er wordt ook rekening gehouden met de impact van de regionale regelgeving die reeds ingevoerd, beslist of gepland (op langere termijn) werd.

TABEL 53 - Evolutie van de emissies van gefluoreerde gassen

	Miljoen ton CO ₂ -equivalenten				Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten	Procentuele toename 1995-2011
	1995	2000	2005	2011		
HFK	0,4	0,9	1,5	2,7	9,5	512,6
PFK	2,3	0,4	0,3	0,3	0,0	-86,9
SF ₆	2,2	0,1	0,1	0,1	1,9	-96,9
Totaal	5,0	1,4	1,9	3,0	8,0	-39,0

Het basisjaar voor de aanrekening van de gefluoreerde gassen in het Kyoto-Protocol is 1995. In 1995 maakten ze 3 % uit van de totale nationale emissies en bedroegen 5 miljoen ton CO₂-equivalenten. Sindsdien zijn ze dankzij een reeks investeringen drastisch gereduceerd tot 1,4 miljoen ton CO₂-equivalenten in 2000.

Vervolgens herneemt de uitstoot van de gefluoreerde gassen. Deze emissies zouden jaarlijks gemiddeld met ongeveer 8 % toenemen gedurende de projectieperiode en in 2011 3 miljoen ton CO₂-equivalenten bedragen. Dat zou een daling betekenen van ongeveer 40 % t.o.v. 1995.

5. Totale broeikasgasemissies

Stabilisering van de broeikasgasemissies.

De totale broeikasgasemissies worden in tabel 54 weergegeven. Volgens de huidige vooruitzichten zouden de broeikasgasemissies zich stabiliseren gedurende de projectieperiode en in 2011 een niveau bereiken van 145,4 miljoen ton CO₂-equivalenten. Dat komt enerzijds door een matige toename van het energieverbruik en de structurele wijzigingen in het verbruik (van vaste en vloeibare brandstoffen naar gas, hernieuwbare energie en elektriciteit) en anderzijds door de daling van de CH₄-, N₂O-emissies en de niet-energiegebonden CO₂-emissies. De emissies van gefluoreerde gassen zouden jaarlijks toenemen tijdens de projectieperiode (zie figuur 31).

1. Opgesteld overeenkomstig artikel 3(2)b van het besluit 280/2004/EC in juni 2005.

TABEL 54 - Evolutie van de broeikasgasemissies

	Miljoen ton CO ₂ -equivalenten				Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten 2006-2011	Procentuele toename t.o.v. basisjaar	
	1990 ^a	2000	2005	2011		2005	2011
Energiegebonden CO ₂ -emissies	108,2	115,9	115,0	113,9	-0,2	6,2	5,2
Niet-energiegebonden CO ₂ -emissies	9,0	10,1	10,2	10,0	-0,3	14,3	12,1
Totale CH ₄ -emissies	10,8	9,6	7,8	7,5	-0,8	-27,5	-31,0
Totale N ₂ O-emissies	12,0	12,7	11,1	11,0	-0,3	-7,2	-8,8
Totale HFK, PFK en SF ₆ -emissies	5,0	1,4	1,9	3,0	8,0	-61,7	-39,0
Totaal ^b	145,0	149,6	146,1	145,4	-0,1	0,8	0,2

a. Basisjaar is 1990 voor alle broeikasgassen behalve voor de gefluoreerde gassen. Voor de gefluoreerde gassen is het basisjaar 1995.

b. LUCF (land-use change and forestry) niet inbegrepen.

Doelstelling Kyoto-Protocol

De doelstelling zoals bepaald in het Protocol van Kyoto impliceert een daling van de emissies met 7,5 % tegenover 1990 in de periode 2008-2012, wat overeenstemt met een niveau van 134,1 miljoen ton CO₂-equivalenten¹. In 2011 zou het niveau van de broeikasgasemissies dus nog 11,3 miljoen ton CO₂-equivalenten (of 8,4 %) boven de vooropgestelde doelstelling liggen.

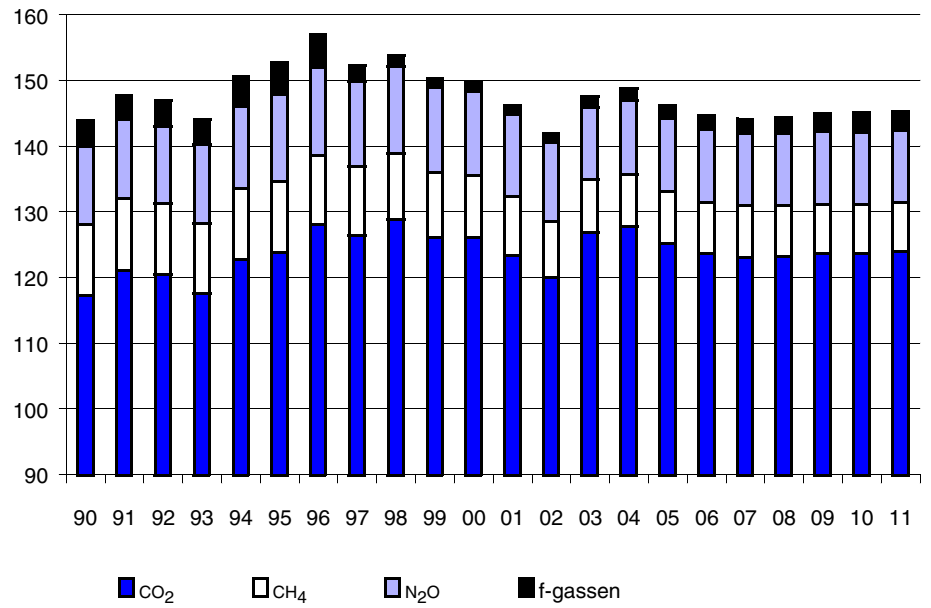
Bijkomende maatregelen zullen nodig zijn om de doelstelling te halen.

De effecten van reeds voorziene, maar nog niet uitgevoerde maatregelen - zowel op regionaal als op federaal niveau - zouden de resultaten dichterbij de doelstelling kunnen brengen. De belangrijkste hierbij zijn maatregelen i.v.m. het transportbeleid en het toenemend gebruik van biobrandstoffen, bijkomende maatregelen ter reductie van de uitstoot van gefluoreerde gassen en bijkomende onderhandelingen met de chemiesector teneinde de N₂O-emissies afkomstig van de productie van salpeterzuur te reduceren. Het is niet zeker of de doelstelling hiermee zal bereikt worden².

Bijkomende maatregelen zullen nodig zijn om de doelstelling te halen. Bovendien zouden de federale overheid en de gewesten nog kunnen gebruik maken van de flexibiliteitsmechanismen voor het behalen van de doelstelling zoals voorzien door de internationale akkoorden.

1. Dit cijfer wijkt licht af van het niveau in *Report by Belgium on the determination of the assigned amount*, maart 2006. Dat bedraagt voor België voor het basisjaar 135,9 miljoen ton CO₂-equivalenten. Het verschil is toe te schrijven aan de energiegebonden CO₂-emissies. Deze worden endoogen berekend in de projectie vanaf 1970 op basis van het verbruik van de verschillende energieproducten door de verschillende sectoren en de respectievelijke emissiefactoren.
2. Zie ook in hoofdstuk 5 'Prognoses en totale impact van maatregelen' in *Vierde nationale mededeling over klimaatverandering onder het raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering*, januari 2006 waar het *scenario with additional measures* een bijkomende emissiereductie van 8,4 miljoen ton CO₂-equivalenten tegen 2020 geeft voor de vermelde maatregelen.

FIGUUR 31 - Evolutie van de broeikasgasemissies
(in miljoen ton CO₂-equivalenten)

Belangrijkste hypothesen van de projectie

Tabel 1 HYPOTHESEN OMTRENT DE BINNENLANDSE EN DE INTERNATIONALE OMGEVING

	05^00	11^06	05	06	07	08	09	10	11
1. Buitenlandse afzetmarkt van goederen en diensten (volumegroei)	5.8	6.4	5.9	6.6	6.2	6.6	6.5	6.4	6.4
2. Wereldhandelsprijzen in euro (groeivoeten)									
Uitvoer van goederen excl. energie	-0.0	1.2	1.1	1.8	1.0	1.1	1.1	1.2	1.2
Invoer van goederen excl. energie	-0.6	1.1	0.3	1.3	1.1	1.1	1.1	1.1	1.2
Invoer van energie	20.5	1.5	42.4	25.3	-1.3	-3.6	-3.7	-3.9	-4.0
3. Wisselkoers (peil)									
Dollar per euro (x 100)	106.4	123.6	124.4	122.1	123.9	123.9	123.9	123.9	123.9
4. Rentevoeten (peil)									
Korte rente (3m.)									
Eurozone	3.1	3.5	2.2	3.1	3.3	3.4	3.6	3.7	3.8
Verenigde Staten	3.0	4.6	3.5	5.1	5.1	4.8	4.4	4.2	4.2
Lange rente (10j.)									
Eurozone	4.5	4.4	3.4	3.9	4.1	4.5	4.6	4.6	4.7
Duitsland	4.4	4.4	3.4	3.9	4.1	4.4	4.5	4.6	4.7
Verenigde Staten	4.7	5.0	4.3	5.0	5.0	5.1	5.1	5.0	5.0
5. Beroepsbevolking									
Mutatie in duizend personen	46.4	29.8	38.9	38.3	31.7	31.1	35.1	22.9	20.0
6. Activiteitsgraad (in %)	71.5	72.9	72.3	72.5	72.5	72.7	73.1	73.3	73.6
7. Gemiddelde effectieve arbeidsduur (werknemers) (groeivoeten)									
Alle bedrijfstakken	-0.2	-0.1	-0.2	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
Industrie	-0.3	-0.1	-0.3	-0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
Verhandelbare diensten	-0.1	-0.0	-0.1	0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 2 VOORNAAMSTE HYPOTHESEN OVER DE OVERHEIDSUITGAVEN*(groeivoeten in volume voor rubrieken 3 tot 9)*

	05^00	11^06	06	07	08	09	10	11
1. Werkgelegenheid bij de overheid	1.0	0.2	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.1
1. Federale overheid	-0.7	-0.5	-0.6	-0.6	-0.7	-0.6	-0.5	-0.4
2. Gemeenschappen en gewesten	1.0	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2
3. Lagere overheid	2.1	0.4	0.6	0.5	0.5	0.4	0.3	0.3
4. Sociale zekerheid	0.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
2. Sociale programmatie en 'wage drift'								
1. Federale overheid (incl. defensie)	--	1.1	1.2	1.3	0.8	1.4	0.8	1.0
2. Gemeenschappen en gewesten	--	1.3	1.2	1.2	1.2	1.8	1.2	1.2
3a. Lagere overheid - onderwijssubs.	--	1.5	1.3	1.3	1.3	2.5	1.3	1.3
3b. Lagere overheid - overige	--	1.2	1.8	1.3	1.1	1.0	1.0	1.0
4. Sociale zekerheid	--	1.2	1.6	1.4	1.0	1.0	1.0	1.0
3. Bruto-aankoop van goederen en diensten	4.5	2.1	2.1	2.6	1.5	2.2	2.2	2.2
1. Federale overheid	2.2	0.9	1.2	3.4	-1.9	1.0	1.0	1.0
2. Gemeenschappen en gewesten	6.9	2.5	2.3	2.5	2.5	2.5	2.5	2.6
3. Lagere overheid	3.4	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.1
4. Sociale zekerheid	2.7	-0.0	0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0
<i>Deflator: bruto-aankoop van goederen en diensten</i>	1.4	1.9	2.4	1.8	1.7	1.7	1.8	1.8
4. Bruto-kapitaalvorming	1.2	3.3	-1.3	3.6	-2.0	4.0	3.8	11.3
1. Federale overheid en sociale zekerheid	-1.6	136.4	-84.6	900.1	2.7	-0.1	0.1	0.1
2. Gemeenschappen en gewesten	0.2	1.9	2.4	1.8	1.8	1.8	1.8	1.9
3. Lagere overheid	4.4	4.0	13.0	-20.0	-6.8	7.6	6.8	23.1
<i>Deflator: overheidsinvesteringen</i>	1.0	2.1	3.1	2.1	1.9	1.9	1.9	1.9
5. Sociale verstrekkingen in natura	3.4	3.4	2.8	4.0	5.2	3.0	2.9	2.6
1. Federale overheid	-24.4	-5.9	-10.5	-5.0	-5.0	-5.0	-5.0	-5.0
2. Gemeenschappen en gewesten	6.5	5.2	2.3	5.8	5.8	5.8	5.8	5.8
3. Lagere overheid	8.0	1.4	2.0	0.4	1.4	1.6	1.4	1.2
4. Sociale zekerheid	4.6	3.3	2.9	3.9	5.2	2.8	2.7	2.3
<i>Deflator: sociale verstrekkingen in natura</i>	3.0	2.7	3.3	2.9	2.4	2.3	2.6	2.6
6. Overige lopende overdrachten aan de gezinnen en izw's	2.1	2.0	1.5	1.6	2.2	2.3	2.0	2.2
1. Federale overheid	2.4	0.5	0.8	-0.7	0.6	1.0	0.8	0.7
2. Gemeenschappen en gewesten	4.5	4.0	3.9	3.9	3.9	4.2	4.0	3.9
3. Lagere overheid	2.8	1.7	2.3	1.5	1.6	1.8	1.7	1.6
4. Sociale zekerheid	1.7	1.9	1.2	1.6	2.2	2.2	1.9	2.2
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen</i>	2.2	1.8	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8	1.8
7. Lopende overdrachten aan de ondernemingen	5.3	4.3	11.8	10.2	-0.3	1.5	1.4	1.3
1. Federale overheid	4.2	5.1	11.8	18.2	-2.4	1.1	0.8	0.8
2. Gemeenschappen en gewesten	4.2	3.6	3.6	4.0	3.4	3.4	3.4	3.4
3. Lagere overheid	3.6	0.0	0.0	0.0	-0.0	0.0	0.0	0.0
4. Sociale zekerheid	15.5	5.4	25.6	2.0	1.3	1.4	1.1	0.7
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen</i>	2.2	1.8	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8	1.8
8. Lopende overdrachten aan het buitenland	5.9	0.9	4.1	4.0	3.1	-6.2	3.4	-2.8
1. Federale overheid	5.9	1.0	4.3	4.1	3.1	-6.4	3.5	-2.8
2. Gemeenschappen en gewesten	7.6	-0.0	0.0	0.0	0.0	-0.0	0.0	0.0
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen</i>	2.2	1.8	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8	1.8
9. Kapitaaloverdrachten	3.7	4.6	12.2	7.5	1.4	3.8	1.5	1.5
1. Federale overheid	32.9	9.8	32.0	15.1	1.6	6.5	1.7	1.7
2. Gemeenschappen en gewesten	0.1	0.9	-0.4	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2
3. Lagere overheid	14.5	1.1	1.0	1.0	1.1	1.2	1.2	1.2
4. Sociale zekerheid	-10.6	-1.7	-1.7	-1.8	-1.7	-1.7	-1.8	-1.8
<i>Deflator: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen</i>	2.2	1.8	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8	1.8

Tabel 3 HYPOTHESEN INZAKE SOCIALEZEKERHEIDSPRESTATIES

	05^00	11^06	05	06	07	08	09	10	11
<i>I. Groeivoeten in volume</i>									
1. Pensioenen	1.5	2.4	1.4	1.4	2.0	2.9	2.3	2.4	3.4
a. Werknemers (a)	1.5	2.5	1.5	1.2	1.9	3.1	2.6	2.5	3.6
(RP: begrotingscijfer)	1.4	2.7	0.6	2.0	2.0	3.1	2.6	2.5	3.7
b. Zelfstandigen (a)	1.1	2.3	1.3	2.8	3.0	2.4	1.1	2.0	2.3
c. Vastbenoemd personeel bij de RSZ-PPO	2.9	2.3	1.6	1.8	2.1	2.3	2.4	2.5	2.5
d. Aangeslotenen bij de DOSZ	0.3	0.5	-0.5	0.3	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
2. ziv-uitkeringen	3.0	2.6	1.0	2.8	3.1	2.4	2.7	2.3	2.5
a. Werknemers	2.9	2.5	1.0	2.4	2.7	2.4	2.6	2.3	2.5
- Primaire ongeschiktheid	2.5	1.4	2.0	1.0	1.1	1.3	1.6	1.7	1.7
- Invaliditeit (b)	3.1	2.9	2.2	2.9	3.3	3.0	3.0	2.5	2.8
- Moederschapsrust (b)	4.1	2.7	3.6	3.0	2.7	2.2	2.7	2.7	2.8
- Mijnwerkers en zeelieden	-14.6	-11.9	-5.9	-4.0	-13.8	-13.4	-13.4	-13.4	-13.4
b. Zelfstandigen	5.5	4.6	0.6	8.7	8.8	2.1	4.2	1.7	2.1
3. Kinderbijslagen (b)	0.4	0.5	0.6	0.5	-0.1	0.9	0.7	0.6	0.6
a. Werknemers, RSZ-PPO inbegrepen	0.6	0.5	1.0	0.5	-0.2	0.8	0.7	0.7	0.6
(RKW: begrotingscijfer)	0.3	0.2	0.3	0.3	-0.5	0.6	0.4	0.4	0.3
b. Zelfstandigen	-1.3	0.4	-2.4	0.3	0.2	1.0	0.5	0.3	0.1
c. Gewaarborgde gezinsbijslag	-0.4	3.4	-16.4	6.4	1.9	2.9	2.9	2.9	3.0
4. Arbeidsongevallen van het FAO	-1.3	-0.4	3.7	2.0	-1.2	-0.8	-0.8	-0.8	-0.9
5. Beroepsziekten	-1.4	-2.3	-2.7	-0.6	-2.9	-2.5	-2.6	-2.7	-2.7
<i>II. Groeivoeten alvorens toepassing van indexeringsregels</i>									
Geneeskundige zorgen	5.7	4.2	0.6	4.1	5.2	6.1	3.4	3.5	3.2
a. Werknemers, incl. ambtenaren (c)	5.5	3.7	0.8	4.0	5.2	2.9	3.3	3.5	3.1
(ZIV-GV: begrotingscijfer)	4.1	3.7	0.4	3.9	5.3	3.0	3.4	3.5	3.2
b. Zelfstandigen (c)	6.3	10.9	2.2	4.6	4.6	47.3	2.9	3.0	2.8
c. Aangeslotenen bij de DOSZ	-0.3	-0.5	-1.4	-8.3	0.2	0.6	1.5	1.6	1.6
d. Aan buitenlandse SZ-instellingen	4.4	12.1	-22.2	14.2	12.2	12.6	10.0	12.1	11.7
e. Vlaamse zorgverzekering	--	3.3	-6.6	9.5	2.9	2.3	1.9	1.5	1.5
<i>III. In duizendtallen (jaargemiddelden)</i>									
1. Niet werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen	141.7	112.0	125.7	121.4	114.9	109.0	109.3	107.1	110.3
2. Vrijwillig deeltijdse werklozen	29.0	31.2	31.1	31.1	31.2	31.2	31.2	31.2	31.2
3. Deeltijds werklozen met behoud van rechten en IGU	41.4	61.9	47.9	54.0	57.4	60.6	63.5	66.4	69.2
4. Van inschrijving vrijgestelde werklozen wegens beroepsopleiding, familiale en sociale redenen of studies	35.6	51.3	42.4	47.1	49.9	51.5	52.6	53.2	53.5
5. Activeringsprogramma's: PWA's, Eerste werkervaring	15.8	6.3	12.9	10.3	8.3	6.6	5.3	4.2	3.4
6. Tewerkstelling met loonsubsidie	52.5	100.8	80.3	96.0	98.7	100.6	102.1	103.3	104.3
a. Doorstromingsprogramma's	5.4	4.9	5.1	5.0	4.9	4.9	4.9	4.9	4.9
b. Activering zonder dienstencheques	25.4	42.7	38.6	39.8	41.0	42.2	43.3	44.3	45.4
- dienstenbanen oude stijl	4.9	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0
- activaplanbanen met RVA-vergoeding, incl.SINE's	15.3	40.2	33.1	31.8	36.8	41.6	42.6	43.6	44.7
- activaplanbanen zonder RVA-vergoeding	5.2	2.5	5.5	8.0	4.2	0.6	0.6	0.7	0.7
c. Sociale Maribel	18.8	24.4	23.6	26.1	25.5	24.9	24.1	23.3	22.5
d. Dienstenchequewerknemers	2.9	28.9	13.1	25.2	27.2	28.6	29.8	30.8	31.6
- activaplanbanen met RVA-vergoeding	1.5	2.5	6.5	9.9	4.8	0.0	0.0	0.0	0.0
- activaplanbanen zonder RVA-vergoeding	0.0	12.0	0.0	2.7	8.8	14.3	14.9	15.4	15.8
- gewone jobs	1.5	14.4	6.5	12.6	13.6	14.3	14.9	15.4	15.8
7. Loopbaanonderbrekingen	144.6	234.2	194.8	212.0	224.2	233.3	240.5	245.6	249.5
8. Bruggpensioenen	110.7	112.0	109.9	112.8	114.0	112.1	113.7	111.4	108.0
<i>IV. Loonsubsidies via sociale zekerheid (d)</i>									
(a) Berekend met het model PENSION (werknemersregeling) respectievelijk het model MOSES (regeling der zelfstandigen).									
(b) Aantal kinderen en aantal invaliden overeenkomstig het langetermijnmodel MALTESE.									
(c) Inclusief het ligdagprijsgedeelte dat voordien ten laste was van Volksgezondheid, en met integratie van de kleine risico's in de regeling voor zelfstandigen.									
(d) Zie tabel 5.									
(e) Gemiddelden van periodes									

Tabel 4 VERKLARING VAN DE SOCIALE PREMIES

(groeivoeten)	05^00	11^06	05	06	07	08	09	10	11
1. Werknemersregeling									
a. Sector van de ondernemingen incl. overheidsbedrijven									
1. Reëel uurloon per werknemer	0.8	1.0	0.5	0.4	0.4	0.6	1.5	1.5	1.6
2. Effectieve arbeidsduur per werknemer	-0.2	-0.1	-0.2	-0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
3. Tewerkstelling	1.1	1.4	1.6	1.7	1.4	1.4	1.3	1.4	1.4
- verwerkende nijverheid, energie en bouw	-0.9	-0.6	-0.5	-0.9	-0.8	-0.6	-0.5	-0.5	-0.4
- verhandelbare diensten	2.1	2.2	2.6	2.8	2.3	2.2	2.0	2.1	2.0
4. Bruto-loosom, voor indexatie	1.8	2.4	1.9	2.1	1.7	1.9	2.8	2.8	2.9
5. Loonindexering	1.9	1.8	2.1	1.8	1.8	1.8	1.8	1.9	1.9
p.m. deflator consumptieprijzen	2.4	1.9	3.0	2.4	1.8	1.7	1.7	1.8	1.8
6. Bruto-loosom	3.7	4.3	4.0	3.9	3.5	3.8	4.6	4.8	4.9
- aanslagbasis voor werkgeversbijdragen	3.7	4.2	3.9	3.9	3.5	3.8	4.6	4.8	4.9
- aanslagbasis voor werknemersbijdragen	3.7	4.2	3.9	3.9	3.5	3.8	4.6	4.8	4.9
b. Overheid: overheidsbedrijven (e)									
1. Bezoldiging per hoofd	3.9	3.0	2.6	2.5	2.3	2.6	3.4	3.5	3.6
2. Tewerkstelling	7.0	0.4	-2.2	0.5	0.5	0.4	0.3	0.3	0.2
3. Bruto-loosom	11.4	3.4	0.4	3.1	2.7	3.0	3.7	3.8	3.8
c. Overheidssector excl. overheidsbedrijven									
1. Bezoldiging per hoofd	3.3	3.0	4.6	2.9	3.1	2.8	3.4	3.1	3.0
2. Tewerkstelling	0.9	0.2	0.0	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.1
3. Bruto-loosom	4.2	3.2	4.6	3.1	3.3	2.9	3.6	3.2	3.1
d. Bijdragen, nominaal	3.2	4.3	2.4	3.0	3.0	4.0	5.2	5.2	5.2
1. Werkgeversbijdragen	2.7	4.4	2.0	3.9	2.7	4.1	5.3	5.3	5.3
a. Privé-sector (a)	2.7	4.6	1.7	4.1	2.7	4.2	5.5	5.6	5.6
b. Overheidssector, incl. overh.bedrijven	3.2	3.3	4.2	3.3	3.3	3.0	3.6	3.3	3.1
2. Werknemersbijdragen	4.2	3.9	3.0	1.2	3.7	3.9	4.9	4.8	4.9
a. Privé-sector	4.3	4.1	2.7	0.8	3.7	4.1	5.2	5.2	5.3
b. Overheidssector	4.2	3.2	4.6	3.1	3.3	2.9	3.6	3.2	3.1
e. Impliciete bijdragevoeten (b)									
1. Werkgeversbijdragen									
a. Privé-sector (a)	24.5	24.1	24.0	24.0	23.8	23.9	24.1	24.3	24.5
b. Overheid: overheidsbedrijven (e)	27.2	25.7	26.0	25.9	25.8	25.7	25.6	25.5	25.4
c. Overheid excl. overheidsbedrijven	12.0	11.8	11.8	11.8	11.8	11.8	11.8	11.9	11.9
2. Werknemersbijdragen									
a. Privé-sector incl. overheidsbedrijven (e)	11.1	10.9	11.2	10.8	10.9	10.9	10.9	11.0	11.0
b. Overheidssector	9.2	9.2	9.2	9.2	9.2	9.2	9.2	9.2	9.2
2. Regeling der zelfstandigen									
a. Inkomen per hoofd (c)	3.1	2.1	0.3	0.6	-0.1	4.9	2.8	2.1	2.2
b. Aantal zelfstandigen (c)	-0.7	-0.1	-1.0	-0.8	-0.4	0.7	0.2	-0.1	-0.4
c. Inkomen van de zelfstandigen (c)	2.4	1.9	-0.7	-0.3	-0.4	5.7	2.9	2.0	1.8
d. Inkomen, gecorrig. voor inflatie (c)	2.9	1.8	0.4	-0.1	-0.7	4.6	2.9	2.0	1.9
e. Aanslagbasis van de bijdragen	2.9	2.1	1.0	0.2	-0.1	4.3	2.8	1.5	4.0
f. Bijdragen	3.4	4.5	3.0	2.2	-2.4	20.3	2.9	2.0	1.9
g. Impliciete bijdragevoet (b)	11.4	13.0	11.8	12.1	11.8	13.6	13.6	13.7	13.4
3. Regeling der uitkeringstrekkers									
a. Bijdragen	5.3	4.6	4.5	4.0	4.5	4.5	5.0	4.6	4.9
p.m. ex ante bijdrageverminderingen (d)									
(a) De bijdrageverminderingen in het kader van de 'Sociale Maribel' worden door de Sociale Zekerheid geïnd en vervolgens via daartoe opgerichte fondsen als een loonsubsidie teruggestort aan de bedrijven die voldoen aan de gestelde voorwaarden.									
(b) Bijdragen uitgedrukt in % van de aanslagbasis. Voor meer detail zie tabel 6.									
(c) van het jaar t-3.									
(d) Zie tabel 5. De zogenaamde bijdrageverminderingen in het kader van de 'Sociale Maribel' niet inbegrepen, zie voetnoot (a).									
(e) VRT, RTBF, BRP, De Lijn, TEC, STIB, Transportinfrastructuur, Aquafin vanaf 2002.									
(^) Gemiddelden van periodes.									

Tabel 5 HYPOTHESEN M.B.T. SOCIALE ZEKERHEIDSBIJDRAGEN EN LOONSUBSIDIES: EX ANTE BEDRAGEN*(in miljoen euro)*

	05	06	07	08	09	10	11	11-05
1. Patronale bijdrageverminderingen	4213	4369	4711	4815	4857	4909	4972	759
- Lage en hogeloonwerkgelegenheid (a)	3622	3772	4108	4207	4242	4289	4345	723
- Speciale banenplannen (b)	591	597	603	608	614	621	627	36
2. Loonsubsidies	1145	1808	2289	2347	2418	2487	2554	1409
<i>a. via sociale zekerheid</i>								
- Sociale Maribel	556	618	618	618	618	618	618	62
- Activering van werkloosheidsuitkeringen	183	197	203	209	219	230	241	58
- Dienstencheques	246	474	521	558	594	625	653	407
<i>b. via federale fiscaliteit</i>								
- Overuren-, nacht- en ploegenwerksubsidie	160	496	916	931	956	982	1010	850
<i>c. via gewesten</i>								
- Indienstneming oudere werklozen (c)	0	22	30	30	31	31	32	32
Totaal ten gunste van werkgevers	5358	6177	6999	7162	7274	7396	7526	2168
3. Persoonlijke bijdrageverminderingen	206	514	505	490	454	427	397	191

(a) Alle verminderingen die niet vallen onder de rubriek speciale banenplannen, d.w.z. incl. doelgroepsupplementen voor "oudere werknemers" en "arbeidsherverdeling".

(b) Zowel basisgedeelte van de structurele vermindering als het doelgroepsupplement voor 3 doelgroepcategorieën: (1) zowel "jonge werknemers" als startbanen oude stijl, (2) zowel "eerste aanwervingen" als plan-plus 1/2/3 oude stijl, (3) zowel "langdurig werklozen" als voordeel-, diensten- en activaplanbanen oude stijl.

(c) Subsidie van het Vlaamse Gewest via de VDAB.

Tabel 6 HYPOTHESEN M.B.T. SOCIALE ZEKERHEIDSBIJDRAGEVOETEN EN LOONSUBSIDIEVOETEN

	05	06	07	08	09	10	11	11-05
Gemiddelde werkgeversbijdragevoet (markt)	33.60	33.64	33.48	33.53	33.72	33.81	33.87	0.27
- Wettelijke bijdragevoet na verminderingen	24.45	24.47	24.27	24.37	24.56	24.73	24.89	0.44
- Fictieve bijdragevoet	3.53	3.58	3.62	3.59	3.64	3.59	3.53	0.00
- Extrawettelijke bijdragevoet	2.20	2.20	2.21	2.21	2.19	2.17	2.15	-0.05
- Aanvullende pensioenbijdragevoet	3.43	3.40	3.38	3.35	3.34	3.32	3.30	-0.13
- p.m. Bijdrageverminderingvoet (ex ante)	4.81	4.80	5.00	4.92	4.74	4.58	4.42	-0.39
Gemiddelde loonsubsidievoet (markt)	1.31	1.98	2.43	2.40	2.36	2.32	2.27	0.96
Werkgeversbijdragevoeten in de energie								
- Lageloonwerkgelegenheid (a)	45.61	45.64	45.26	46.11	47.42	48.47	49.40	3.80
- Hogeloonwerkgelegenheid (a)	59.44	59.86	60.09	60.14	60.37	60.38	60.32	0.88
- Speciale banen (b)	46.30	46.71	47.09	47.18	47.41	47.41	47.36	1.06
Werkgeversbijdragevoeten in verwerkende nijverheid								
- Lageloonwerkgelegenheid (a)	30.67	30.47	29.86	30.49	31.27	31.87	32.39	1.72
- Hogeloonwerkgelegenheid (a)	38.67	38.96	39.02	39.09	39.30	39.42	39.51	0.84
- Speciale banen (b)	18.96	19.13	19.29	19.34	19.43	19.44	19.42	0.46
Werkgeversbijdragevoeten in verhandelbare diensten								
- Lageloonwerkgelegenheid (a)	25.22	24.98	24.32	24.82	25.67	26.30	26.83	1.61
- Hogeloonwerkgelegenheid (a)	33.38	33.49	33.43	33.39	33.48	33.49	33.47	0.10
- Speciale banen (b)	12.85	12.86	12.85	12.79	12.77	12.69	12.60	-0.25
Werkgeversbijdragevoeten in de bouw								
- Lageloonwerkgelegenheid (a)	23.88	23.27	22.18	22.73	23.34	23.83	24.28	0.39
- Hogeloonwerkgelegenheid (a)	32.98	33.21	33.19	33.25	33.45	33.60	33.72	0.74
- Speciale banen (b)	13.55	13.60	13.66	13.66	13.68	13.65	13.61	0.06

(a) Alle verminderingen die niet vallen onder de rubriek speciale banenplannen, d.w.z. incl. doelgroepsupplementen voor "oudere werknemers" en "arbeidsherverdeling".

(b) Zowel basisgedeelte van de structurele vermindering als het doelgroepsupplement voor 3 doelgroepcategorieën: (1) zowel "jonge werknemers" nieuwe stijl als "startbanen" oude stijl, (2) zowel "eerste aanwervingen" nieuwe stijl als "plan-plus 1/2/3" oude stijl, (3) zowel "langdurig werklozen" nieuwe stijl als "voordeel-, diensten- en activaplanbanen" oude stijl.

Macro-economische resultaten

Tabel 7 BESTEDING VAN HET BINNENLANDS PRODUCT TEGEN CONSTATE PRIJZEN

(groeivoeten)

	05//99	11//05	05/04	06/05	07/06	08/07	09/08	10/09	11/10
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	1.5	1.8	1.3	1.5	1.9	1.5	1.9	1.9	2.0
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	2.2	2.1	0.7	1.9	2.3	2.5	2.0	2.0	1.9
3. Brutovorming van vast kapitaal	2.3	2.5	8.4	2.3	2.1	2.4	2.6	2.6	3.0
a. Bedrijfsinvesteringen	2.7	2.8	9.6	2.7	2.2	3.6	3.0	2.9	2.4
b. Overheidsinvesteringen	0.9	3.2	12.9	-1.3	3.6	-2.0	4.0	3.8	11.3
c. Investerings in woongebouwen	1.9	1.3	3.2	2.7	1.3	0.6	0.7	1.2	1.6
4. Binnenlandse bestedingen	1.8	2.0	2.3	1.8	2.0	1.9	2.1	2.1	2.2
5. Uitvoer van goederen en diensten	3.7	5.4	2.6	5.0	5.0	5.5	5.5	5.6	5.6
a. Goederen	3.7	5.4	2.5	5.0	5.1	5.6	5.6	5.6	5.6
b. Diensten	3.7	5.1	3.1	5.4	4.5	4.8	5.1	5.4	5.4
6. Finale bestedingen	2.7	3.7	2.4	3.4	3.5	3.7	3.8	3.9	3.9
7. Invoer van goederen en diensten	3.6	5.3	3.6	4.5	5.1	5.4	5.6	5.6	5.7
a. Goederen	3.7	5.5	3.7	5.0	5.3	5.7	5.8	5.7	5.8
b. Diensten	3.7	4.5	3.0	1.7	4.2	4.8	5.2	5.5	5.7
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	1.9	2.2	1.5	2.4	2.1	2.1	2.1	2.2	2.2

(/) Groeivoeten

(//) Gemiddelde groeivoeten

Tabel 8 OPBOUW VAN HET BINNENLANDS PRODUCT TEGEN CONSTATE PRIJZEN

(aanbreng in procent)

	05^00	11^06	05	06	07	08	09	10	11
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	0.8	0.9	0.7	0.8	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	0.5	0.5	0.1	0.4	0.5	0.6	0.4	0.4	0.4
3. Brutovorming van vast kapitaal	0.5	0.5	1.7	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.6
a. Bedrijfsinvesteringen	0.4	0.4	1.3	0.4	0.3	0.5	0.4	0.4	0.4
b. Overheidsinvesteringen	0.0	0.1	0.2	-0.0	0.1	-0.0	0.1	0.1	0.2
c. Investerings in woongebouwen	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1
4. Veranderingen in voorraden	-0.0	-0.0	-0.3	0.0	0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0
5. Binnenlandse bestedingen	1.8	1.9	2.2	1.8	1.9	1.9	2.0	2.0	2.1
6. Uitvoer van goederen en diensten	3.1	5.2	2.3	4.5	4.6	5.2	5.4	5.6	5.8
a. Goederen	2.6	4.4	1.8	3.7	3.9	4.4	4.6	4.7	4.9
b. Diensten	0.5	0.7	0.4	0.7	0.6	0.7	0.7	0.8	0.8
7. Finale bestedingen	4.9	7.1	4.5	6.3	6.6	7.0	7.4	7.6	7.9
8. Invoer van goederen en diensten	-3.0	-5.0	-3.0	-3.9	-4.5	-4.9	-5.3	-5.4	-5.7
a. Goederen	-2.5	-4.3	-2.6	-3.6	-3.9	-4.3	-4.5	-4.7	-4.9
b. Diensten	-0.4	-0.5	-0.3	-0.2	-0.5	-0.6	-0.6	-0.7	-0.7
9. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	1.9	2.2	1.5	2.4	2.1	2.1	2.1	2.2	2.2

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 9 BESTEDING VAN HET BINNENLANDS PRODUCT TEGEN LOPENDE PRIJZEN*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	152837	159549	165865	172083	177680	184272	191204	198627
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	66067	68542	71517	74884	78322	81657	85096	88559
3. Brutovorming van vast kapitaal	54256	59282	62121	64606	67270	70245	73488	77204
a. Bedrijfsinvesteringen	36037	39797	41709	43338	45610	47823	50203	52463
b. Overheidsinvesteringen	4590	5216	5308	5619	5611	5947	6290	7137
c. Investeringen in woongebouwen	13630	14269	15104	15650	16048	16475	16995	17603
4. Binnenlandse bestedingen	276502	290593	303483	315618	327237	340039	353518	367931
5. Uitvoer van goederen en diensten	241519	262594	283481	300700	319637	340215	362541	386570
6. Finale bestedingen	518021	553187	586964	616319	646875	680254	716059	754501
7. Invoer van goederen en diensten	229932	254512	275483	292449	309896	329106	349913	372633
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	288089	298675	311481	323870	336978	351148	366147	381868
9. Saldo van de primaire inkomens ontvangen uit het buitenland	2614	3185	3175	3298	3380	3468	3531	3563
10. Bruto nationaal inkomen	290703	301860	314656	327168	340358	354616	369678	385430

Tabel 10 BESTEDING VAN HET BINNENLANDS PRODUCT TEGEN LOPENDE PRIJZEN*(in procent van het bbp)*

	05^00	11^06	05	06	07	08	09	10	11
1. Consumptieve bestedingen van de particulieren	53.6	52.6	53.4	53.3	53.1	52.7	52.5	52.2	52.0
2. Consumptieve bestedingen van de overheid	22.4	23.2	22.9	23.0	23.1	23.2	23.3	23.2	23.2
3. Brutovorming van vast kapitaal	19.7	20.0	19.8	19.9	19.9	20.0	20.0	20.1	20.2
a. Bedrijfsinvesteringen	13.4	13.6	13.3	13.4	13.4	13.5	13.6	13.7	13.7
b. Overheidsinvesteringen	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.9
c. Investeringen in woongebouwen	4.6	4.7	4.8	4.8	4.8	4.8	4.7	4.6	4.6
4. Binnenlandse bestedingen	96.3	97.0	97.3	97.4	97.5	97.1	96.8	96.6	96.4
5. Uitvoer van goederen en diensten	84.1	96.0	87.9	91.0	92.8	94.9	96.9	99.0	101.2
6. Finale bestedingen	180.4	192.9	185.2	188.4	190.3	192.0	193.7	195.6	197.6
7. Invoer van goederen en diensten	80.4	92.9	85.2	88.4	90.3	92.0	93.7	95.6	97.6
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
9. Saldo van de primaire inkomens ontvangen uit het buitenland	1.4	1.0	1.1	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.9
10. Bruto nationaal inkomen	101.4	101.0	101.1	101.0	101.0	101.0	101.0	101.0	100.9

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 11 DEFLATOREN VAN HET BBP EN DE BELANGRIJKSTE BESTEDINGSCATEGORIEËN*(groeivoeten)*

	05//99	11//05	05/04	06/05	07/06	08/07	09/08	10/09	11/10
1. Consumptieve bestedingen particulieren									
a. Deflator	2.4	1.9	3.0	2.4	1.8	1.7	1.7	1.8	1.8
1. Exclusief energie	2.1	1.9	2.3	2.0	1.8	1.8	1.9	2.0	2.0
.Voeding, drank en tabak	2.5	2.1	3.3	2.6	2.0	1.8	1.9	1.9	2.0
.Andere goederen	1.3	1.7	1.3	1.4	1.5	1.6	1.8	1.9	2.0
.Diensten	2.3	1.9	2.3	1.9	1.8	1.8	1.9	2.0	2.1
.Huurprijzen	2.1	2.0	2.5	2.3	1.8	2.1	2.0	2.0	1.9
2. Energie	5.5	1.7	12.6	7.4	2.5	0.6	0.1	-0.1	-0.2
.Verwarming, elektriciteit	4.9	2.2	11.2	7.3	3.1	1.4	0.8	0.5	0.1
.Transport	6.3	1.0	14.6	7.5	1.7	-0.4	-0.9	-0.9	-0.7
b. Inflatie exclusief voeding, drank, tabak en energie	2.1	1.9	2.1	1.9	1.8	1.8	1.9	2.0	2.0
c. Nationaal indexcijfer der consumptieprijsen	2.2	1.8	2.8	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8	1.8
d. Gezondheidsindex	1.9	1.8	2.2	1.7	1.8	1.8	1.8	1.9	1.9
2. Consumptieve bestedingen overheid	2.7	2.2	3.1	2.4	2.3	2.0	2.3	2.2	2.2
3. Brutovorming van vast kapitaal	0.8	1.9	0.8	2.4	1.8	1.6	1.8	1.9	2.0
a. Bedrijfsinvesteringen	0.3	1.9	0.8	2.1	1.7	1.6	1.8	2.0	2.0
b. Overheidsinvesteringen	1.0	2.1	0.7	3.1	2.1	1.9	1.9	1.9	1.9
c. Investerings in woongebouwen	2.5	2.2	1.5	3.1	2.3	1.9	1.9	1.9	1.9
4. Binnenlandse bestedingen	2.3	2.0	2.7	2.6	1.9	1.7	1.8	1.9	1.9
5. Uitvoer van goederen en diensten	2.8	1.2	6.0	2.8	1.0	0.8	0.8	0.9	1.0
6. Finale bestedingen	2.5	1.6	4.2	2.6	1.5	1.2	1.3	1.3	1.4
7. Invoer van goederen en diensten	3.3	1.2	6.9	3.6	1.0	0.5	0.6	0.7	0.8
8. Bruto binnenlands product tegen marktprijzen	1.9	1.9	2.2	1.9	1.9	1.9	2.0	2.0	2.0

(/) Groeivoeten*(//)* Gemiddelde groeivoeten**Tabel 12 OPBOUW VAN DE PRIJSONTWIKKELING VAN DE FINALE BESTEDINGEN***(aanbreng in procent)*

	05^00	11^06	05	06	07	08	09	10	11
1. Binnenlandse kosten per eenheid product (a+b+c)	1.1	1.0	1.2	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
a. Loonkosten	0.5	0.5	0.6	0.4	0.3	0.4	0.6	0.6	0.6
b. Netto indirecte belastingen	0.1	0.1	0.0	0.2	-0.0	0.1	0.1	0.1	0.1
c. Bruto-exploitatieoverschot	0.5	0.4	0.5	0.5	0.7	0.5	0.3	0.4	0.4
2. Invoerprijzen	1.4	0.5	3.1	1.6	0.5	0.2	0.3	0.3	0.3
3. Deflator van finale bestedingen (1+2)	2.5	1.6	4.2	2.6	1.5	1.2	1.3	1.3	1.4

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 13 BESCHIKBAAR INKOMEN, BESPARINGEN EN VORDERINGENOVERSCHOT:RAMINGEN TEGEN LOPENDE PRIJZEN*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Bruto binnenlands inkomen tegen marktprijzen	288089	298675	311481	323870	336978	351148	366147	381868
Saldo van de primaire inkomens van/naar het buitenland	2614	3185	3175	3298	3380	3468	3531	3563
2. Bruto nationaal inkomen	290703	301860	314656	327168	340358	354616	369678	385430
Verbruik van vaste activa	44982	46713	49283	51674	54018	56502	59151	61921
3. Netto nationaal inkomen	245721	255147	265372	275494	286340	298114	310527	323509
Saldo van de inkomensoverdrachten van/naar het buitenland	-4194	-4359	-4573	-4800	-4994	-4848	-5120	-5091
4. Netto nationaal beschikbaar inkomen	241527	250787	260799	270695	281345	293266	305406	318418
Nationale consumptie	218904	228091	237382	246967	256002	265929	276300	287186
5. Netto nationale besparingen	22624	22696	23417	23728	25343	27337	29106	31232
Investerings in vaste activa	54256	59282	62121	64606	67270	70245	73488	77204
Veranderingen in voorraden	3342	3220	3979	4045	3965	3865	3729	3541
Saldo van de kapitaaltransacties met het buitenland	-113	-267	-248	-412	-447	-448	-458	-456
6. Vorderingenoverschot van de totale economie	9894	6641	6352	6339	7680	9281	10582	11952

Tabel 14 BESCHIKBAAR INKOMEN, RAMINGEN TEGEN PRIJZEN VAN 2000*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Bruto binnenlands inkomen tegen marktprijzen	267312	271274	277726	283512	289525	295726	302244	308951
Ruilvoetwinst of -verlies	192	-1823	-3811	-4031	-3528	-2870	-2288	-1698
2. Reëel bruto binnenlands inkomen	267504	269451	273915	279481	285997	292856	299956	307253
Saldo van de reële primaire inkomens van/naar het buitenland	2421	2872	2791	2844	2865	2887	2887	2859
3. Reëel bruto nationaal inkomen	269925	272323	276705	282325	288862	295743	302843	310112

Tabel 15 VERDELING VAN HET NATIONAAL INKOMEN*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
Particulieren (*)								
1. Primair inkomen	213462	221750	229687	237730	246297	256770	267771	279324
.lonen en salarissen	150252	155845	161750	167298	173495	181448	189747	198461
.bruto-exploitatieoverschot	37378	39076	40342	41649	43055	44476	45976	47542
.inkomens uit vermogen	25832	26828	27595	28783	29747	30847	32047	33321
2. Netto lopende overdrachten	-39959	-40993	-41873	-42476	-44567	-47083	-49959	-52786
.sociale uitkeringen min sociale premies	-3049	-2779	-2878	-2673	-3184	-3697	-4274	-4746
.belastingen op inkomen	-38467	-39867	-40808	-41627	-43281	-45369	-47702	-50168
.overige overdrachten	1557	1652	1813	1824	1898	1983	2016	2128
3. Beschikbaar inkomen	173503	180756	187813	195254	201730	209687	217811	226538
Vennootschappen								
1. Primair inkomen	50792	51329	54369	58958	62457	64731	67578	70390
2. Netto lopende overdrachten	-7674	-8670	-8979	-9851	-10507	-11084	-11698	-12408
3. Beschikbaar inkomen	43118	42659	45390	49107	51950	53647	55880	57982
Overheid								
1. Primair inkomen	26495	28348	30163	30864	31899	33316	34407	35722
2. Netto lopende overdrachten	43417	45313	46288	47537	50090	53330	56548	60114
3. Beschikbaar inkomen	69911	73661	76452	78400	81989	86646	90954	95836
Buitenland								
1. Beschikbaar inkomen	4194	4359	4573	4800	4994	4848	5120	5091
Bruto nationaal inkomen	290703	301860	314656	327168	340358	354616	369678	385430

(*) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens

Tabel 16 VERDELING VAN HET NATIONAAL INKOMEN*(in procent van het bruto nationaal inkomen)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
Particulieren (*)								
1. Primair inkomen	73.4	73.5	73.0	72.7	72.4	72.4	72.4	72.5
.lonen en salarissen	51.7	51.6	51.4	51.1	51.0	51.2	51.3	51.5
.bruto-exploitatieoverschot	12.9	12.9	12.8	12.7	12.7	12.5	12.4	12.3
.inkomens uit vermogen	8.9	8.9	8.8	8.8	8.7	8.7	8.7	8.6
2. Netto lopende overdrachten	-13.7	-13.6	-13.3	-13.0	-13.1	-13.3	-13.5	-13.7
.sociale uitkeringen min sociale premies	-1.0	-0.9	-0.9	-0.8	-0.9	-1.0	-1.2	-1.2
.belastingen op inkomen	-13.2	-13.2	-13.0	-12.7	-12.7	-12.8	-12.9	-13.0
.overige overdrachten	0.5	0.5	0.6	0.6	0.6	0.6	0.5	0.6
3. Beschikbaar inkomen	59.7	59.9	59.7	59.7	59.3	59.1	58.9	58.8
Vennootschappen								
1. Primair inkomen	17.5	17.0	17.3	18.0	18.4	18.3	18.3	18.3
2. Netto lopende overdrachten	-2.6	-2.9	-2.9	-3.0	-3.1	-3.1	-3.2	-3.2
3. Beschikbaar inkomen	14.8	14.1	14.4	15.0	15.3	15.1	15.1	15.0
Overheid								
1. Primair inkomen	9.1	9.4	9.6	9.4	9.4	9.4	9.3	9.3
2. Netto lopende overdrachten	14.9	15.0	14.7	14.5	14.7	15.0	15.3	15.6
3. Beschikbaar inkomen	24.0	24.4	24.3	24.0	24.1	24.4	24.6	24.9
Buitenland								
1. Beschikbaar inkomen	1.4	1.4	1.5	1.5	1.5	1.4	1.4	1.3
Bruto nationaal inkomen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
(*) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens								

Tabel 17 PRODUCTIEFACTOREN EN PRODUCTIEKOSTEN

(groeivoeten)

	05^00	11^06	05	06	07	08	09	10	11
1. Productie van de marktbedrijfstakingen	1.3	2.8	1.4	2.7	2.6	2.7	2.9	2.9	2.9
2. Arbeidsproductiviteit per hoofd									
a. Marktbedrijfstakingen	1.2	1.3	0.1	1.0	1.2	1.3	1.3	1.4	1.4
b. Verwerkende nijverheid	2.6	3.1	2.4	3.7	3.3	3.0	2.9	2.8	2.6
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.7	0.9	-0.4	0.3	0.7	0.9	1.0	1.1	1.2
3. Nominaal brutoloon per hoofd									
a. Marktbedrijfstakingen	2.6	2.8	2.5	2.3	2.1	2.4	3.3	3.4	3.5
b. Verwerkende nijverheid	2.4	3.1	2.6	2.7	2.4	2.6	3.5	3.6	3.7
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	2.7	2.9	2.7	2.3	2.2	2.4	3.4	3.5	3.5
4. Reëel brutoloon per hoofd									
a. Marktbedrijfstakingen	0.2	0.9	-0.5	-0.1	0.3	0.7	1.6	1.6	1.6
b. Verwerkende nijverheid	0.1	1.2	-0.4	0.3	0.5	0.9	1.7	1.8	1.8
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.3	1.0	-0.4	-0.1	0.3	0.7	1.6	1.6	1.7
5. Arbeidsproductiviteit per uur									
a. Marktbedrijfstakingen	1.4	1.3	0.2	1.0	1.3	1.3	1.4	1.5	1.5
b. Verwerkende nijverheid	2.8	3.2	2.7	3.8	3.5	3.1	3.0	2.9	2.6
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.8	0.9	-0.3	0.3	0.8	1.0	1.1	1.2	1.3
6. Nominale loonkosten per uur									
a. Marktbedrijfstakingen	2.6	2.9	2.2	2.3	2.1	2.5	3.5	3.5	3.6
b. Verwerkende nijverheid	2.9	3.3	2.8	2.9	2.5	2.8	3.8	3.8	3.8
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	2.7	3.0	2.3	2.3	2.1	2.5	3.6	3.6	3.7
7. Reële loonkosten per uur									
a. Marktbedrijfstakingen	0.3	1.0	-0.8	-0.1	0.2	0.8	1.7	1.7	1.7
b. Verwerkende nijverheid	0.5	1.4	-0.3	0.5	0.7	1.1	2.0	2.0	1.9
c. Marktdiensten (incl. vervoer)	0.3	1.0	-0.7	-0.1	0.2	0.8	1.8	1.8	1.8
8. Reële loonkosten per eenheid product in de marktbedrijfstakingen	-0.6	-0.4	-0.1	-0.5	-1.0	-0.7	0.1	0.0	0.1
9. Lange rente	4.5	4.4	3.4	3.9	4.1	4.5	4.6	4.6	4.7
10. Bruto winstvoet (*) (in %)	46.2	48.1	47.3	47.5	48.1	48.3	48.2	48.1	48.1
11. Bruto winstvoet op het kapitaal (*) (in %)	27.7	30.3	29.4	29.5	30.0	30.4	30.5	30.7	30.9
12. Werkelijke arbeidstijd in de verwerkende nijverheid en de energie	-0.3	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1

(*) Bruto exploitatieoverschot gedeeld door de toegevoegde waarde tegen basisprijzen (voor de winstvoet) en door de kapitaalvoorraad gewaardeerd aan vervangingskost (voor de winstvoet op het kapitaal) voor de marktbedrijfstakingen exclusief landbouw.

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 18 BEROEPSBEVOLKING, WERKGELEGENHEID EN WERKLOOSHEID*(jaargemiddelden)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Totale bevolking								
.in duizendtallen	10421.1	10457.1	10479.2	10500.9	10522.0	10542.6	10562.6	10582.1
.verschil in duizendtallen	45.0	35.9	22.2	21.7	21.1	20.6	20.0	19.5
2. Bevolking op arbeidsleeftijd								
.in duizendtallen	6835.2	6867.1	6904.2	6942.7	6968.4	6981.5	6989.5	6988.4
.verschil in duizendtallen	30.4	31.9	37.1	38.4	25.8	13.0	8.0	-1.1
3. Beroepsbevolking, definitie FPB								
.in duizendtallen	4925.6	4964.5	5002.8	5034.4	5065.5	5100.6	5123.5	5143.5
.verschil in duizendtallen	49.9	38.9	38.3	31.7	31.1	35.1	22.9	20.0
4. Activiteitsgraad	72.1	72.3	72.5	72.5	72.7	73.1	73.3	73.6
5. Binnenlandse werkgelegenheid								
Totaal								
.in duizendtallen	4164.5	4203.0	4244.0	4281.7	4317.7	4351.9	4385.8	4419.1
.verschil in duizendtallen	23.7	38.6	41.0	37.7	36.0	34.2	33.9	33.3
Loon- en weddetrekkenden								
.in duizendtallen	2706.7	2740.6	2778.6	2815.1	2852.4	2888.6	2926.3	2965.0
.verschil in duizendtallen	19.2	34.0	38.0	36.5	37.3	36.1	37.7	38.7
Zelfstandigen								
.in duizendtallen	675.3	680.2	681.2	680.5	677.9	674.7	669.7	663.3
.verschil in duizendtallen	-2.5	4.9	1.0	-0.7	-2.6	-3.2	-5.1	-6.4
Overheid								
.in duizendtallen	782.5	782.2	784.2	786.0	787.3	788.6	789.8	790.9
.verschil in duizendtallen	6.9	-0.3	2.0	1.8	1.3	1.3	1.2	1.1
6. Werkgelegenheidsgraad	61.7	61.9	62.2	62.4	62.7	63.1	63.5	64.0
7. Werkloosheid (administratief)								
Definitie FPB								
.in duizendtallen	710.1	710.4	707.4	701.1	696.0	696.7	685.5	672.3
.verschil in duizendtallen	25.5	0.3	-3.0	-6.3	-5.1	0.7	-11.1	-13.3
.werkloosheidsgraad	14.4	14.3	14.1	13.9	13.7	13.7	13.4	13.1
Werkzoekenden								
.in duizendtallen	573.2	584.7	586.0	586.1	587.0	587.4	578.4	562.0
.verschil in duizendtallen	35.0	11.5	1.4	0.1	0.8	0.4	-9.0	-16.4
8. Werkelijk arbeidsvolume (groeivoet)	0.5	0.7	0.9	0.8	0.7	0.7	0.7	0.7

Tabel 19 UITVOER EN INVOER TEGEN LOPENDE PRIJZEN*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Uitvoer	241519	262594	283481	300700	319637	340215	362541	386570
a. Goederen excl. energie	185774	199804	213812	227602	243558	260804	279301	299195
b. Diensten	38234	41085	44058	46448	49173	52301	55870	59678
c. Energie	11650	15487	18970	19566	19336	19031	18738	18471
d. Verbruik door niet-ingezetenen in het economisch gebied	5860	6218	6641	7084	7570	8080	8633	9226
2. Invoer	229932	254512	275483	292449	309896	329106	349913	372633
a. Goederen excl. energie	170198	185164	197723	211631	227200	244252	262655	282660
b. Diensten	31396	33368	34165	35921	38030	40450	43147	46167
c. Energie	19362	26547	33557	34290	33625	32824	32017	31217
d. Verbruik door ingezetenen in het buitenland	8976	9433	10038	10606	11042	11580	12094	12588
3. Netto uitvoer van goederen en diensten	11587	8082	7998	8252	9741	11109	12629	13937
a. Goederen excl. energie	15577	14640	16089	15971	16358	16551	16646	16536
b. Diensten	6838	7717	9893	10527	11144	11851	12723	13510
c. Energie	-7712	-11060	-14587	-14724	-14289	-13793	-13279	-12746
d. Overige	-3116	-3215	-3397	-3522	-3472	-3501	-3461	-3363
4. Factorinkomens								
a. Ontvangen van het buitenland								
1. Inkomen uit arbeid	4903	5033	5186	5398	5616	5870	6132	6399
2. Andere inkomens	32469	33465	34263	34933	35572	36229	36900	37576
b. Betaald aan het buitenland								
1. Inkomen uit arbeid	1351	1368	1436	1491	1549	1623	1698	1777
2. Andere inkomens	32444	32800	33583	34200	34787	35393	36031	36693
5. Netto uitvoer (3+4)	15163	12412	12429	12891	14593	16194	17932	19442
6. Overige inkomensoverdrachten	-5156	-5504	-5829	-6141	-6466	-6464	-6893	-7033
7. Saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans	10007	6908	6600	6750	8126	9729	11040	12409

Tabel 20 EVENWICHT TUSSEN BESPARINGEN EN INVESTERINGEN*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Middelen	67492	69142	72452	74990	78915	83391	87800	92697
a. Bruto besparingen	67606	69409	72700	75402	79362	83839	88257	93153
1. Vennootschappen	41304	40819	43486	47161	49974	51694	53979	56164
2. Gezinnen	22251	22944	23598	24842	25726	27046	28175	29368
3. Overheid	3826	5550	5372	3134	3375	4793	5787	7281
4. Izw's	224	95	245	265	287	307	316	340
b. Nettokapitaaloverdrachten	-113	-267	-248	-412	-447	-448	-458	-456
2. Bestedingen	57598	62501	66100	68651	71235	74110	77217	80745
a. Bruto kapitaalvorming	57598	62501	66100	68651	71235	74110	77217	80745
1. Vennootschappen	37295	40744	43321	44927	47055	49097	51256	53229
2. Gezinnen	15584	16318	17279	17907	18365	18856	19454	20154
3. Overheid	4542	5254	5303	5614	5606	5942	6285	7132
4. Izw's	178	186	197	204	209	215	221	229
3. Vorderingenoverschot	9894	6641	6352	6339	7680	9281	10582	11952

Tabel 21 EVENWICHT TUSSEN BESPARINGEN EN INVESTERINGEN*(in procent van het bbp)*

	05^00	11^06	05	06	07	08	09	10	11
1. Middelen	24.1	23.6	23.1	23.3	23.2	23.4	23.7	24.0	24.3
a. Bruto besparingen	24.2	23.8	23.2	23.3	23.3	23.6	23.9	24.1	24.4
1. Vennootschappen	13.2	14.6	13.7	14.0	14.6	14.8	14.7	14.7	14.7
2. Gezinnen	9.1	7.7	7.7	7.6	7.7	7.6	7.7	7.7	7.7
3. Overheid	1.8	1.4	1.9	1.7	1.0	1.0	1.4	1.6	1.9
4. Izw's	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
b. Nettokapitaaloverdrachten	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
2. Bestedingen	20.3	21.1	20.9	21.2	21.2	21.1	21.1	21.1	21.1
a. Bruto kapitaalvorming	20.3	21.1	20.9	21.2	21.2	21.1	21.1	21.1	21.1
1. Vennootschappen	13.2	13.9	13.6	13.9	13.9	14.0	14.0	14.0	13.9
2. Gezinnen	5.3	5.4	5.5	5.5	5.5	5.4	5.4	5.3	5.3
3. Overheid	1.7	1.7	1.8	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.9
4. Izw's	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
3. Vorderingenoverschot	3.8	2.5	2.2	2.0	2.0	2.3	2.6	2.9	3.1

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 22 RENTEVOETEN

	05^00	11^06	05	06	07	08	09	10	11
1. Korte rente (3m.)									
Nominaal	3.0	3.4	2.1	3.0	3.2	3.3	3.5	3.6	3.7
Reëel	0.6	1.5	-1.0	0.6	1.4	1.6	1.8	1.8	1.9
2. Lange rente (10j.)									
Nominaal	4.6	4.4	3.4	3.9	4.1	4.5	4.6	4.6	4.7
Reëel	2.2	2.5	0.4	1.5	2.2	2.7	2.9	2.8	2.9
3. Hypothecaire rente									
Nominaal	5.3	5.1	4.1	4.6	4.8	5.2	5.3	5.3	5.4
Reëel	2.9	3.2	1.1	2.2	3.0	3.5	3.6	3.5	3.6
Pro memorie:									
Korte rente eurozone (3m.)	3.1	3.5	2.2	3.1	3.3	3.4	3.6	3.7	3.8
Lange rente eurozone (10j.)	4.5	4.4	3.4	3.9	4.1	4.5	4.6	4.6	4.7

(^) Gemiddelden van periodes

Sectorrekeningen

Tabel 23 SYNTHESE VAN DE TRANSACTIES VAN DE GROTE SECTOREN

(in procent van het bbp)

	05^00	11^06	05	06	07	08	09	10	11
1. Particulieren (*)									
a. Beschikbaar inkomen	62.1	59.8	60.5	60.3	60.3	59.9	59.7	59.5	59.3
b. Wijzigingen in de rechten op pens.fondsen	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.5	0.5
c. Consumptie	53.6	52.6	53.4	53.3	53.1	52.7	52.5	52.2	52.0
d. Brutobesparingen	9.2	7.7	7.7	7.7	7.8	7.7	7.8	7.8	7.8
e. Kapitaaloverdrachten	-0.3	-0.5	-0.4	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5
f. Brutokapitaalvorming	5.4	5.5	5.5	5.6	5.6	5.5	5.4	5.4	5.3
g. Vorderingenoverschot	3.5	1.8	1.8	1.6	1.7	1.7	1.8	1.9	1.9
2. Vennootschappen									
a. Beschikbaar inkomen	13.8	15.1	14.3	14.6	15.2	15.4	15.3	15.3	15.2
b. Wijzigingen in de rechten op pens.fondsen	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.5	0.5
c. Brutobesparingen	13.2	14.6	13.7	14.0	14.6	14.8	14.7	14.7	14.7
d. Kapitaaloverdrachten	0.2	0.8	0.4	0.7	0.8	0.7	0.8	0.8	0.8
e. Brutokapitaalvorming	13.2	13.9	13.6	13.9	13.9	14.0	14.0	14.0	13.9
f. Vorderingenoverschot	0.2	1.4	0.4	0.8	1.4	1.6	1.5	1.5	1.5
3. Overheid									
a. Beschikbaar inkomen	24.2	24.6	24.7	24.5	24.2	24.3	24.7	24.8	25.1
b. Consumptie	22.4	23.2	22.9	23.0	23.1	23.2	23.3	23.2	23.2
c. Brutobesparingen	1.8	1.4	1.9	1.7	1.0	1.0	1.4	1.6	1.9
d. Kapitaaloverdrachten	-0.0	-0.4	-0.0	-0.3	-0.4	-0.4	-0.4	-0.4	-0.4
e. Brutokapitaalvorming	1.7	1.7	1.8	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.9
f. Vorderingenoverschot	0.1	-0.7	0.1	-0.3	-1.2	-1.0	-0.7	-0.5	-0.3
4. Totale economie									
a. Brutobesparingen	24.2	23.8	23.2	23.3	23.3	23.6	23.9	24.1	24.4
b. Brutokapitaalvorming	20.3	21.1	20.9	21.2	21.2	21.1	21.1	21.1	21.1
c. Kapitaaloverdrachten	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
d. Vorderingenoverschot	3.8	2.5	2.2	2.0	2.0	2.3	2.6	2.9	3.1

(*) Huishoudens en izw's t.b.v. huishoudens

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 24 REKENING VAN DE HUISHOUDENS*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
I. Lopende transacties								
a. Middelen	258860	269019	278689	288083	298361	310737	323792	337405
1. Netto exploitatieoverschot	7477	7931	8407	8544	9261	9567	10160	10546
2. Gemengd inkomen	20162	21153	21691	22063	22399	22776	23191	23611
3. Beloning van werknemers	150252	155845	161750	167298	173495	181448	189747	198461
. Lonen	111923	116438	120683	124858	129352	135042	141044	147370
. Werkelijke sociale premies tlv werkgevers	29220	29885	31025	31912	33162	34810	36560	38404
. Toegerekende sociale premies tlv werkgevers	9109	9523	10042	10528	10981	11596	12143	12686
4. Netto inkomen uit vermogen	25800	26794	27560	28747	29711	30810	32010	33283
. Rente	10064	10384	10704	10993	11085	11250	11453	11654
. Winstuitkeringen	10473	11038	11266	11940	12580	13258	13979	14763
. Overige	5263	5372	5591	5814	6046	6302	6577	6867
5. Sociale uitkeringen	54653	56649	58666	60885	62963	65671	68363	71303
6. Overige netto inkomensoverdrachten	-1299	-1193	-1288	-1401	-1442	-1488	-1580	-1616
7. Overige (*)	1815	1840	1904	1946	1975	1954	1901	1818
b. Bestedingen	246237	255953	265211	274149	283887	295669	308077	321244
1. Belastingen op inkomen en vermogen	38429	39826	40766	41582	43236	45321	47652	50116
2. Sociale premies	57702	59428	61543	63558	66147	69368	72637	76050
. Werkelijke sociale premies	48593	49905	51502	53030	55165	57771	60494	63363
. Toegerekende sociale premies	9109	9523	10042	10528	10981	11596	12143	12686
3. Nationale consumptieve bestedingen	150106	156699	162902	169008	174505	180980	187788	195078
c. Netto besparingen	12618	13059	13469	13923	14461	15053	15697	16141
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	1039	829	854	829	830	828	827	826
1. Kapitaaloverdrachten, ontvangen	1039	829	854	829	830	828	827	826
b. Bestedingen	8365	8604	9516	9459	9672	9545	9764	9810
1. Investerings in vaste activa	15679	16413	17374	18002	18460	18951	19549	20249
2. Verbruik van vaste activa (-)	9634	9885	10129	10919	11265	11993	12478	13227
3. Vermogensheffingen	2185	1881	2071	2154	2241	2335	2435	2539
4. Veranderingen in voorraden	-95	-95	-95	-95	-95	-95	-95	-95
5. Saldo aan-en verkopen van kostbaarheden	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-3	-3
6. Saldo aan-en verkopen van grond en overige materiële niet-geproduceerde activa	-16	-16	-16	-16	-16	-16	-16	-16
7. Overige kapitaaloverdrachten, betaald	248	309	315	336	350	366	371	363
III. Vorderingenoverschot	5292	5284	4806	5292	5619	6335	6761	7157
p.m. netto beschikbaar inkomen	160914	167925	174476	180996	187004	194095	201601	209422

(*) Correcties voor mutaties in voorzieningen pensioenverzekeringen

Tabel 25 BESCHIKBAAR INKOMEN VAN DE HUISHOUDENS*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
I. Primair bruto inkomen								
1. Bruto exploitatieoverschot	17111	17816	18536	19463	20526	21560	22637	23772
2. Bruto gemengd inkomen	20162	21153	21691	22063	22399	22776	23191	23611
3. Lonen	150252	155845	161750	167298	173495	181448	189747	198461
. Privé-sector	112016	115985	120520	124557	129307	135507	142102	149106
. Ondernemingen	106929	110764	115152	118983	123504	129413	135692	142361
. Huishoudens	3064	3088	3114	3202	3300	3436	3582	3738
. Izw's	2023	2133	2255	2372	2503	2658	2828	3007
. Overheid	34678	36188	37472	38828	40113	41686	43203	44724
. Grensarbeiders	3552	3665	3750	3907	4067	4248	4434	4621
4. Inkomen uit vermogen	25800	26794	27560	28747	29711	30810	32010	33283
. Rente	10064	10384	10704	10993	11085	11250	11453	11654
. Winstuitkeringen	10473	11038	11266	11940	12580	13258	13979	14763
. Overige	5263	5372	5591	5814	6046	6302	6577	6867
Totaal (1 tot 4)	213325	221608	229537	237572	246131	256595	267585	279127
II. Sociale zekerheid en belastingen								
1. Werkgeversbijdragen	38327	39401	41067	42440	44142	46406	48703	51092
2. Werknemersbijdragen	14877	15372	15644	16203	16805	17574	18388	19251
3. Bijdragen van zelfstandigen	2754	2841	2965	2969	3169	3262	3325	3385
4. Bijdragen op vervangingsinkomens	878	918	955	998	1043	1095	1146	1202
5. Bijdragen van niet-ingezetenen	866	896	912	950	988	1031	1075	1120
Totaal (1 tot 5)	57702	59428	61543	63558	66147	69368	72637	76050
6. Belastingen op inkomen en vermogen	38429	39826	40766	41582	43236	45321	47652	50116
Totaal (1 tot 6)	96131	99254	102309	105141	109382	114689	120289	126166
III. Overdrachten aan huishoudens								
1. Sociale uitkeringen	54653	56649	58666	60885	62963	65671	68363	71303
2. Overige netto overdrachten	-1299	-1193	-1288	-1401	-1442	-1488	-1580	-1616
Totaal (1+2)	53354	55456	57377	59485	61520	64182	66783	69687
IV. Beschikbaar inkomen	170548	177810	184605	191915	198269	206088	214079	222649

Tabel 26 BESCHIKBAAR INKOMEN VAN DE HUISHOUDENS TEGEN CONSTATE PRIJZEN

<i>(groeivoeten)</i>	04	05	06	07	08	09	10	11
I. Primair bruto inkomen								
1. Bruto exploitatieoverschot	-1.3	1.0	1.6	3.1	3.7	3.2	3.1	3.1
2. Bruto gemengd inkomen	-3.0	1.8	0.2	-0.1	-0.2	-0.1	0.0	-0.0
3. Lonen	0.4	0.7	1.4	1.6	2.0	2.8	2.7	2.7
. Privé-sector	0.4	0.5	1.5	1.5	2.1	3.0	3.0	3.0
. Ondernemingen	0.3	0.5	1.5	1.5	2.0	3.0	3.0	3.0
. Huishoudens	0.0	-2.2	-1.5	1.0	1.3	2.3	2.4	2.5
. Izw's	4.7	2.3	3.2	3.3	3.7	4.4	4.5	4.4
. Overheid	0.3	1.3	1.1	1.7	1.6	2.1	1.8	1.7
. Grensarbeiders	1.7	0.1	-0.1	2.3	2.4	2.6	2.5	2.3
4. Inkomen uit vermogen	-0.6	0.8	0.5	2.4	1.6	1.9	2.1	2.1
. Rente	-7.1	0.1	0.7	0.8	-0.9	-0.3	0.0	-0.1
. Winstuitkeringen	2.6	2.3	-0.3	4.1	3.6	3.6	3.6	3.7
. Overige	6.7	-0.9	1.6	2.1	2.2	2.4	2.5	2.5
Totaal (1 tot 4)	-0.2	0.8	1.2	1.6	1.9	2.5	2.4	2.4
II. Sociale zekerheid en belastingen								
1. Werkgeversbijdragen	-0.8	-0.2	1.8	1.5	2.3	3.3	3.1	3.0
2. Werknemersbijdragen	1.8	0.3	-0.6	1.7	2.0	2.8	2.8	2.8
3. Bijdragen van zelfstandigen	0.9	0.1	1.9	-1.7	5.0	1.2	0.1	-0.0
4. Bijdragen op vervangingsinkomens	1.0	1.5	1.6	2.6	2.7	3.2	2.7	3.0
5. Bijdragen van niet-ingezetenen	4.1	0.3	-0.5	2.2	2.3	2.5	2.5	2.2
Totaal (1 tot 5)	0.0	-0.1	1.1	1.4	2.3	3.1	2.9	2.8
6. Belastingen op inkomen en vermogen	0.8	0.6	-0.0	0.2	2.2	3.0	3.3	3.3
Totaal (1 tot 6)	0.3	0.2	0.7	0.9	2.3	3.1	3.0	3.0
III. Overdrachten aan huishoudens								
1. Sociale uitkeringen	1.0	0.6	1.1	1.9	1.7	2.5	2.3	2.4
2. Overige netto overdrachten	4.4	-10.9	5.4	6.8	1.2	1.4	4.3	0.4
Totaal (1+2)	0.9	0.9	1.1	1.8	1.7	2.5	2.2	2.5
IV. Beschikbaar inkomen	-0.2	1.2	1.4	2.1	1.6	2.2	2.0	2.1

Tabel 27 REKENING VAN DE IZW'S TEN BEHOEVE VAN DE HUISHOUDENS

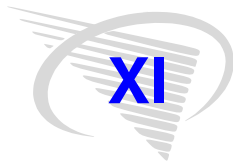
<i>(in miljoen euro)</i>	04	05	06	07	08	09	10	11
I. Lopende transacties								
a. Middelen	2998	2991	3250	3377	3495	3630	3758	3909
1. Netto exploitatieoverschot	0	0	0	-0	0	-0	-0	-0
2. Sociale premies	109	111	114	117	118	122	124	126
3. Netto inkomen uit vermogen	33	34	35	36	36	37	37	38
. Rente	32	33	34	35	35	35	36	37
. Overige	1	1	1	1	1	1	1	1
4. Overige netto inkomensoverdrachten	2856	2845	3101	3225	3341	3471	3597	3745
b. Bestedingen	2878	3003	3120	3235	3339	3462	3590	3727
1. Belastingen op inkomen en vermogen	38	41	42	44	46	48	50	52
2. Sociale uitkeringen	109	111	114	117	118	122	124	126
3. Nationale consumptieve bestedingen	2731	2851	2963	3075	3175	3292	3416	3549
c. Netto besparingen	120	-12	130	142	156	168	168	182
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	48	50	51	52	54	55	57	59
1. Kapitaaloverdrachten, ontvangen	48	50	51	52	54	55	57	59
b. Bestedingen	73	79	82	81	79	76	73	71
1. Investerings in vaste activa	178	186	197	204	209	215	221	229
2. Verbruik van vaste activa (-)	104	107	115	123	130	139	148	158
III. Vorderingenoverschot	95	-41	99	113	131	148	152	170

Tabel 28 REKENING VAN DE ONDERNEMINGEN*(geconsolideerd, in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
I. Lopende transacties								
a. Middelen	30840	31205	32580	35328	37077	38309	39708	41173
1. Netto exploitatieoverschot	33796	34986	36660	40135	42651	44579	46412	48574
2. Sociale premies	9867	10233	10702	11159	11199	11694	12154	12619
. werkelijke premies ten laste v.d. werkgevers	5051	5226	5408	5591	5779	5998	6238	6492
. premies ten laste v.d. werknemers	2105	2175	2304	2438	2197	2283	2381	2490
. toegerekende sociale premies	2711	2833	2990	3130	3224	3413	3534	3637
3. Netto inkomen uit vermogen	-13470	-14674	-15498	-16698	-17525	-18734	-19649	-20832
. rente	5875	6401	6760	7284	7644	8172	8571	9087
. winstuitkeringen en overige	-19345	-21074	-22258	-23982	-25169	-26905	-28220	-29918
4. Overige netto inkomensoverdrachten	647	659	717	732	751	770	792	811
b. Bestedingen	20003	21403	22301	23688	24433	25502	26545	27656
1. Belastingen op inkomen en vermogen	9622	10644	11062	11981	12677	13242	13814	14449
2. Sociale uitkeringen	8566	8919	9336	9761	9781	10307	10830	11389
3. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	1815	1840	1904	1946	1975	1954	1901	1818
c. Netto besparingen	10878	9363	9837	12017	12934	13003	13236	13517
II. Kapitaalverrichtingen								
a. Middelen	1965	2710	3060	3287	3370	3587	3706	3829
1. Ontvangen kapitaaloverdrachten	1965	2710	3060	3287	3370	3587	3706	3829
b. Bestedingen	8088	10908	10554	10634	10866	11259	11367	11437
1. Investerings in vaste activa	33811	37466	39243	40782	42989	45132	47427	49588
2. Verbruik van vaste activa (-)	30426	31456	33649	35143	37040	38691	40743	42648
3. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-fin. activa	319	222	173	139	139	139	139	139
4. Veranderingen in voorraden	3484	3277	4079	4145	4065	3965	3829	3641
5. Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	3	3	3	3	3	3	3	3
6. Overige te betalen kapitaaloverdrachten	897	1395	706	708	709	711	712	714
III. Vorderingenoverschot	4755	1166	2342	4671	5439	5331	5574	5909

Tabel 29 REKENING VAN HET BUITENLAND*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
I. Lopende transacties								
a. Middelen	238400	262676	284072	301398	319221	338512	359850	382844
1. Invoer van goederen en diensten	229932	254512	275483	292449	309896	329106	349913	372633
2. Beloning van werknemers	1351	1368	1436	1491	1549	1623	1698	1777
3. Belastingen op productie en invoer	1774	1956	2067	2153	2284	2428	2584	2753
4. Netto inkomen uit vermogen (-)	25	665	681	733	785	837	870	883
5. Overige netto inkomensoverdrachten	3459	3540	3740	3931	4091	3904	4135	4063
6. Sociale premies	1292	1326	1366	1422	1480	1546	1615	1686
7. Sociale uitkeringen, excl. sociale overdrachten in natura	617	639	660	685	706	742	776	815
b. Bestedingen	248407	269584	290672	308148	327347	348241	370890	395253
1. Uitvoer van goederen en diensten	241519	262594	283481	300700	319637	340215	362541	386570
2. Beloning van werknemers	4903	5033	5186	5398	5616	5870	6132	6399
3. Subsidies (productgebonden en op invoer)	812	812	812	812	812	812	812	812
4. Belastingen op inkomen en vermogen	207	156	162	169	176	183	191	199
5. Sociale premies	473	479	503	522	543	568	595	623
6. Sociale uitkeringen, excl. sociale overdrachten in natura	493	511	528	548	564	593	620	651
c. Saldo van de lopende transacties	-10007	-6908	-6600	-6750	-8126	-9729	-11040	-12409
1. Goederen en diensten	-11587	-8082	-7998	-8252	-9741	-11109	-12629	-13937
2. Beloning van werknemers (netto)	-3552	-3665	-3750	-3907	-4067	-4248	-4434	-4621
3. Netto inkomen uit vermogen	-25	-665	-681	-733	-785	-837	-870	-883
4. Belastingen minus subsidies	755	989	1094	1172	1297	1434	1582	1743
5. Overige lopende overdrachten (netto)	4401	4515	4736	4968	5170	5031	5311	5290
II. Kapitaalverrichtingen	113	267	248	412	447	448	458	456
1. Netto kapitaaloverdrachten	-34	120	101	264	300	301	311	309
2. Saldo aan- en verkopen van activa	-147	-147	-147	-147	-147	-147	-147	-147
III. Vorderingenoverschot	-9894	-6641	-6352	-6339	-7680	-9281	-10582	-11952

Openbare Financien

Tabel 30 REKENING VAN DE OVERHEID

(in miljoen euro)

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Ontvangsten	142330	149469	154432	158284	164692	171869	179515	187518
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	128592	133584	138751	143023	148732	155124	161934	169123
1. Fiscale ontvangsten	87972	91926	95825	98921	102479	106610	111080	115804
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	48324	50685	52052	53796	56154	58814	61727	64838
Huishoudens	38429	39826	40766	41582	43236	45321	47652	50116
Vennootschappen	9622	10644	11062	11981	12677	13242	13814	14449
Overige	273	215	224	233	242	251	262	272
b. Belastingen op productie en invoer	37463	39360	41702	42971	44085	45461	46918	48427
c. Vermogensheffingen	2185	1881	2071	2154	2241	2335	2435	2539
2. Werkelijke sociale premies	40619	41658	42927	44102	46253	48513	50854	53318
B. Effectivering van achterstallige belastingen	0	439	442	-378	-290	-196	-72	0
C. Overige ontvangsten van de andere sectoren	7487	8907	8343	8403	8658	8930	9221	9526
1. Inkomen uit vermogen	1666	1934	1912	1830	1871	1916	1966	2016
2. Inkomensoverdrachten	918	1115	984	978	999	1020	1043	1068
3. Kapitaaloverdrachten	296	795	151	109	111	113	114	116
4. Verkoop van goederen en diensten	4607	5063	5296	5485	5678	5881	6097	6326
D. Toegerekende sociale premies	6251	6539	6895	7236	7593	8012	8433	8869
2. Uitgaven	142578	149237	155327	162022	168202	174401	181420	188801
A. Primaire uitgaven	128579	135820	142004	148845	154899	161215	167932	175184
a. Lopende uitgaven	122024	127825	133515	139710	145663	151443	157690	163964
1. Beloning van werknemers	34684	36195	37479	38835	40120	41694	43211	44733
2. Intermediair verbruik	10541	10914	11403	11918	12307	12791	13305	13846
3. Subsidies	3516	4830	5555	6287	6374	6593	6809	7032
4. Sociale uitkeringen	66702	68921	71829	75210	79131	82697	86391	90298
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	46104	47707	49305	51100	53158	55341	57514	59898
- Uitkeringen in natura	20598	21215	22523	24110	25972	27356	28877	30400
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	2838	3074	3153	3152	3240	3339	3444	3552
6. Overdrachten aan vennootschappen	661	674	687	697	706	717	728	739
7. Bni-bijdrage	2223	2352	2442	2552	2684	2483	2642	2573
8. Overdrachten aan het buitenland	861	866	968	1059	1100	1129	1159	1191
b. Kapitaaluitgaven	6555	7994	8489	9135	9236	9773	10241	11220
1. Investeringen in vaste activa (bruto)	4590	5216	5308	5619	5611	5947	6290	7137
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	-203	-22	-15	19	19	19	19	19
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	370	185	199	181	182	182	183	184
4. Overdrachten aan vennootschappen	1638	2392	2738	2967	3049	3266	3384	3508
5. Overdrachten aan het buitenland	161	223	259	349	375	358	364	371
B. Rentelasten	13999	13418	13323	13177	13303	13186	13488	13618
3. Vorderingenoverschot	-248	232	-895	-3738	-3509	-2532	-1905	-1283
Brutobesparingen	3826	5550	5372	3134	3375	4793	5787	7281
4. Primair saldo	13750	13650	12428	9439	9794	10654	11583	12334
p.m. consumptieve bestedingen	66067	68542	71517	74884	78322	81657	85096	88559

Tabel 31 REKENING VAN DE OVERHEID*(in procent van het bbp)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Ontvangsten	49.4	50.0	49.6	48.9	48.9	48.9	49.0	49.1
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	44.6	44.7	44.5	44.2	44.1	44.2	44.2	44.3
1. Fiscale ontvangsten	30.5	30.8	30.8	30.5	30.4	30.4	30.3	30.3
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	16.8	17.0	16.7	16.6	16.7	16.7	16.9	17.0
Huishoudens	13.3	13.3	13.1	12.8	12.8	12.9	13.0	13.1
Vennootschappen	3.3	3.6	3.6	3.7	3.8	3.8	3.8	3.8
Overige	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
b. Belastingen op productie en invoer	13.0	13.2	13.4	13.3	13.1	12.9	12.8	12.7
c. Vermogensheffingen	0.8	0.6	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
2. Werkelijke sociale premies	14.1	13.9	13.8	13.6	13.7	13.8	13.9	14.0
B. Effectivering van achterstallige belastingen	0.0	0.1	0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.0	0.0
C. Overige ontvangsten van de andere sectoren	2.6	3.0	2.7	2.6	2.6	2.5	2.5	2.5
1. Inkomen uit vermogen	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.5	0.5	0.5
2. Inkomensoverdrachten	0.3	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
3. Kapitaaloverdrachten	0.1	0.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4. Verkoop van goederen en diensten	1.6	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7
C. Toegerekende sociale premies	2.2	2.2	2.2	2.2	2.3	2.3	2.3	2.3
2. Uitgaven	49.5	50.0	49.9	50.0	49.9	49.7	49.5	49.4
A. Primaire uitgaven	44.6	45.5	45.6	46.0	46.0	45.9	45.9	45.9
a. Lopende uitgaven	42.4	42.8	42.9	43.1	43.2	43.1	43.1	42.9
1. Beloning van werknemers	12.0	12.1	12.0	12.0	11.9	11.9	11.8	11.7
2. Intermediair verbruik	3.7	3.7	3.7	3.7	3.7	3.6	3.6	3.6
3. Subsidies	1.2	1.6	1.8	1.9	1.9	1.9	1.9	1.8
4. Sociale uitkeringen	23.2	23.1	23.1	23.2	23.5	23.6	23.6	23.6
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	16.0	16.0	15.8	15.8	15.8	15.8	15.7	15.7
- Uitkeringen in natura	7.1	7.1	7.2	7.4	7.7	7.8	7.9	8.0
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.9	0.9
6. Overdrachten aan vennootschappen	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
7. Bni-bijdrage	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.7	0.7	0.7
8. Overdrachten aan het buitenland	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
b. Kapitaaluitgaven	2.3	2.7	2.7	2.8	2.7	2.8	2.8	2.9
1. Investerings in vaste activa (bruto)	1.6	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.9
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	-0.1	-0.0	-0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0
4. Overdrachten aan vennootschappen	0.6	0.8	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9
5. Overdrachten aan het buitenland	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
B. Rentelasten	4.9	4.5	4.3	4.1	3.9	3.8	3.7	3.6
3. Vorderingenoverschot	-0.1	0.1	-0.3	-1.2	-1.0	-0.7	-0.5	-0.3
Brutobesparingen	1.3	1.9	1.7	1.0	1.0	1.4	1.6	1.9
4. Primair saldo	4.8	4.6	4.0	2.9	2.9	3.0	3.2	3.2
p.m. consumptieve bestedingen	22.9	22.9	23.0	23.1	23.2	23.3	23.2	23.2
Geconsolideerde brutoschuld	94.7	93.9	90.6	88.4	86.1	83.5	80.8	78.0

Tabel 32 REKENING VAN DE FEDERALE OVERHEID*(in miljoenen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Ontvangsten	78990	83709	86117	87800	91021	94911	99014	103459
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	74806	77874	80940	83534	86565	90239	94093	98333
1. Fiscale ontvangsten	72994	75970	78971	81507	84482	88094	91883	96059
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	43888	46070	47334	48871	51021	53575	56258	59126
- Huishoudens	34218	35435	36274	36888	38337	40320	42425	44651
- Vennootschappen	9396	10419	10836	11751	12442	13004	13571	14202
- Overige	273	215	224	233	242	251	262	272
b. Belastingen op productie en invoer	28491	29776	31509	32502	33322	34374	35474	36775
c. Vermogensheffingen	614	123	129	134	139	145	151	158
2. Werkelijke sociale premies	1813	1904	1968	2027	2083	2144	2210	2274
B. Effectisering van achterstallige belastingen	0	439	442	-378	-290	-196	-72	0
C. Overige ontvangsten van de andere sectoren	2262	3519	2788	2653	2710	2770	2834	2903
1. Inkomen uit vermogen	670	907	860	741	741	741	741	741
2. Inkomensoverdrachten	454	655	542	525	534	543	553	563
3. Kapitaaloverdrachten	164	705	59	15	16	16	16	16
4. Verkoop van goederen en diensten	974	1252	1326	1372	1419	1470	1524	1583
D. Toegerekende sociale premies	1723	1732	1807	1845	1887	1944	2000	2057
E. Overdrachten binnen de overheid	199	146	141	145	150	154	159	166
1. Van de sociale-verzekeringsinstellingen	141	129	129	132	137	142	147	153
2. Van de Gemeenschappen en Gewesten	54	8	4	4	4	4	4	4
3. Van de lagere overheid	4	8	9	9	9	9	9	9
waarvan kapitaaloverdrachten	3	4	4	4	4	4	4	4
2. Uitgaven	79657	84061	87476	91967	94593	97103	100337	103302
A. Primaire uitgaven	66620	71584	75042	79679	82173	84808	87764	90640
a. Lopende uitgaven	20456	22018	22999	24192	24633	25030	25774	26312
1. Beloning van werknemers	7125	7410	7593	7782	7930	8148	8347	8560
2. Intermediair verbruik	2353	2363	2447	2576	2570	2641	2715	2792
3. Subsidies	1258	2074	2420	3014	2978	3068	3152	3241
4. Sociale uitkeringen	5752	5884	6061	6219	6368	6542	6718	6895
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	5618	5830	6012	6170	6321	6496	6673	6851
- Uitkeringen in natura	134	54	50	49	47	46	45	44
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	450	641	627	542	545	555	566	577
6. Overdrachten aan vennootschappen	513	527	540	550	559	569	581	591
7. Bni-bijdrage	2223	2352	2442	2552	2684	2483	2642	2573
8. Overdrachten aan het buitenland	782	768	868	957	997	1024	1052	1083
b. Kapitaaluitgaven	733	1519	1450	2538	2633	2796	2881	2970
1. Investeringen in vaste activa (bruto)	404	481	28	832	872	888	905	923
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	-37	-42	-29	5	5	5	5	5
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	194	5	23	5	5	5	6	6
4. Overdrachten aan vennootschappen	54	897	1215	1393	1424	1588	1650	1714
5. Overdrachten aan het buitenland	117	178	213	302	327	310	315	321
c. Overdrachten binnen de overheid	45431	48047	50592	52949	54907	56983	59110	61359
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	32253	35083	37049	38869	40259	41816	43411	45107
2. Overige inkomensoverdrachten	12502	12881	13422	13907	14472	14989	15518	16067
3. Kapitaaloverdrachten	676	82	121	173	175	178	181	185
B. Rentelasten	13037	12477	12435	12288	12420	12295	12572	12662
3. Vorderingenoverschot	-667	-351	-1359	-4167	-3572	-2192	-1323	156
Brutobesparingen	-40	418	21	-1610	-922	617	1568	3132
4. Primair saldo	12370	12125	11076	8121	8848	10103	11249	12818
p.m. consumptieve bestedingen	9230	9459	9670	9957	10067	10318	10553	10801

Tabel 33 REKENING VAN DE GEMEENSCHAPPEN EN GEWESTEN*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Ontvangsten	40986	43143	45257	47202	49141	51129	53321	55599
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	6437	7018	7668	7933	8245	8465	8803	9133
1. Fiscale ontvangsten	6407	6989	7638	7903	8216	8435	8773	9104
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ... (huishoudens)	1027	1064	1101	1147	1197	1128	1160	1171
b. Belastingen op productie en invoer	3809	4167	4594	4736	4917	5117	5329	5551
c. Vermogensheffingen	1571	1757	1943	2020	2102	2190	2284	2382
2. Werkelijke sociale premies	30	30	30	30	30	30	30	30
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	2638	2720	2772	2845	2917	2992	3072	3155
1. Inkomen uit vermogen	216	221	225	229	233	237	241	246
2. Inkomensoverdrachten	276	269	248	256	265	275	285	296
3. Kapitaaloverdrachten	22	23	23	24	24	24	25	25
4. Verkoop van goederen en diensten	2124	2207	2276	2336	2395	2456	2520	2588
C. Toegerekende sociale premies	3465	3700	3939	4209	4490	4813	5141	5482
D. Overdrachten binnen de overheid	28447	29705	30878	32216	33488	34859	36306	37829
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	24231	25712	26595	27609	28603	29657	30781	31965
2. Overige overdrachten	4216	3993	4283	4607	4885	5202	5525	5864
a. Van de federale overheid	4031	3778	4065	4385	4660	4973	5292	5626
b. Van de sociale-verzekeringinstellingen	0	28	27	28	28	29	29	30
c. Van de lagere overheid	185	187	190	194	197	201	204	208
waarvan kapitaaloverdrachten	491	41	102	151	153	156	158	161
2. Uitgaven	40302	42351	44171	46213	48289	50663	53089	55620
A. Primaire uitgaven	39696	41830	43701	45781	47891	50294	52730	55260
a. Lopende uitgaven	29416	31075	32483	34061	35661	37496	39353	41274
1. Beloning van werknemers	16040	16736	17386	18107	18833	19722	20575	21435
2. Intermediair verbruik	4793	4956	5190	5419	5652	5897	6156	6429
3. Subsidies	911	1202	1268	1343	1412	1486	1565	1648
4. Sociale uitkeringen	5909	6343	6735	7228	7739	8306	8905	9541
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	4176	4508	4794	5115	5450	5828	6217	6623
- Uitkeringen in natura	1733	1836	1940	2113	2290	2477	2688	2918
5 Overdrachten aan izw's	1599	1653	1720	1777	1835	1896	1960	2027
6. Overdrachten aan vennootschappen	85	85	85	85	85	85	85	85
7. Overdrachten aan het buitenland	78	98	100	102	103	105	107	109
b. Kapitaaluitgaven	3332	3564	3690	3822	3951	4086	4228	4377
1. Investerings in vaste activa (bruto)	2062	1992	2103	2186	2267	2352	2441	2535
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	-185	1	-5	-5	-5	-5	-5	-5
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	105	109	104	103	102	101	100	100
4. Overdrachten aan vennootschappen	1306	1417	1443	1491	1539	1590	1643	1698
5. Overdrachten aan het buitenland	44	45	46	47	47	48	49	50
c. Overdrachten binnen de overheid	6948	7191	7528	7899	8279	8712	9149	9609
1. Inkomensoverdrachten	6446	6780	7104	7467	7840	8265	8695	9146
2. Kapitaaloverdrachten	501	411	424	432	439	447	455	463
B. Rentelasten	606	521	470	432	398	369	359	359
3. Vorderingenoverschot	684	793	1086	989	853	466	232	-21
Brutobesparingen	2434	2947	3132	3049	2964	2628	2448	2252
Primair saldo	1290	1313	1556	1421	1250	835	591	339
p.m. consumptieve bestedingen	23163	24131	25118	26233	27361	28672	29985	31338

Tabel 34 REKENING VAN DE LAGERE OVERHEID*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Ontvangsten	19270	20016	20816	21620	22447	23316	24231	25040
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	6407	6617	6771	6957	7135	7320	7539	7623
1. Fiscale ontvangsten	6387	6597	6751	6937	7115	7300	7519	7603
a. Belastingen op inkomen, vermogen,...	2416	2516	2528	2636	2738	2843	2967	3119
- Huishoudens	2416	2516	2528	2636	2738	2843	2967	3119
- Vennootschappen	0	0	0	0	0	0	0	0
- Anderen	0	0	0	0	0	0	0	0
b. Belastingen op productie en invoer	3971	4081	4223	4301	4377	4457	4552	4484
2. Werkelijke sociale premies	20	20	20	20	20	20	20	20
B. Overige ontvangsten van de andere sectoren	2540	2625	2751	2871	2995	3128	3268	3416
1. Inkomen uit vermogen	798	827	862	895	931	969	1010	1052
2. Inkomensoverdrachten	187	191	194	197	199	202	205	208
3. Kapitaaloverdrachten	110	68	69	70	71	72	74	75
4. Verkoop van goederen en diensten	1445	1539	1626	1709	1794	1884	1980	2081
C. Toegerekende sociale premies	1046	1089	1131	1164	1196	1235	1273	1311
D. Overdrachten binnen de overheid	9276	9685	10163	10628	11121	11633	12151	12691
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	142	149	146	148	151	154	156	159
2. Overige overdrachten	9134	9536	10017	10480	10970	11480	11994	12532
a. Van de federale overheid	2302	2424	2564	2655	2764	2841	2917	2995
b. Van de Gemeenschappen en Gewesten	6803	7084	7425	7796	8177	8609	9047	9506
c. Van de sociale-verzekeringsinstellingen	29	29	29	29	29	30	30	31
waarvan kapitaaloverdrachten	515	453	443	454	461	469	478	486
2. Uitgaven	19623	20772	21902	22030	22555	23507	24475	25941
A. Primaire uitgaven	18926	20045	21189	21286	21801	22751	23712	25168
a. Lopende uitgaven	16311	17017	17713	18372	19008	19717	20434	21147
1. Beloning van werknemers	10346	10824	11237	11643	12018	12447	12870	13278
2. Intermediair verbruik	2594	2758	2907	3050	3196	3350	3513	3687
3. Subsidies	443	455	463	472	480	488	497	506
4. Sociale uitkeringen	2314	2339	2443	2523	2607	2699	2795	2891
- Uitkeringen excl. overdrachten in natura	1868	1879	1958	2022	2086	2159	2233	2307
- Uitkeringen in natura	445	460	485	501	520	541	562	584
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	553	579	600	623	646	670	696	723
6. Overdrachten aan vennootschappen	62	62	62	62	62	62	62	62
b. Kapitaaluitgaven	2426	2833	3278	2711	2586	2825	3065	3804
1. Investerings in vaste activa (bruto)	2073	2678	3119	2548	2419	2653	2889	3623
2. Overige netto-aankopen niet-fin. activa	19	19	19	19	19	19	19	19
3. Overdrachten aan huishoudens en izw's	69	71	72	73	75	76	77	79
4. Overdrachten aan vennootschappen	265	65	68	71	74	77	80	83
c. Overdrachten binnen de overheid	189	195	199	203	206	210	213	217
1. Inkomensoverdrachten	182	191	195	199	202	205	209	213
2. Kapitaaloverdrachten	6	4	4	4	4	4	4	4
B. Rentelasten	697	727	713	745	754	755	763	773
3. Vorderingenoverschot	-354	-756	-1087	-410	-107	-190	-244	-900
Brutobesparingen	1455	1561	1683	1781	1951	2097	2274	2347
4. Primair saldo	344	-29	-374	334	646	565	519	-128
p.m. consumptieve bestedingen	13403	14011	14547	15057	15539	16081	16623	17156

Tabel 35 REKENING VAN DE SOCIALE-VERZEKERINGSINSTELLINGEN

(in miljoen euro)

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Ontvangsten	56167	58538	61054	63204	65970	68921	71942	75139
A. Fiscale en parafiscale ontvangsten	40941	42075	43374	44598	46787	49100	51499	54034
1. Fiscale ontvangsten	2184	2370	2465	2573	2667	2781	2904	3039
a. Belastingen op inkomen, vermogen, ...	992	1034	1089	1142	1198	1268	1342	1422
- Huishoudens (bijz. bijdr., hoge inkomens)	766	810	863	912	964	1030	1099	1176
- Vennootschappen (overdr. aan F.A.O.)	226	224	226	230	234	238	242	247
b. Indirecte belastingen	1192	1336	1376	1431	1468	1513	1562	1617
- op verzekeringspremies	755	798	826	841	860	886	915	947
- op farmac. producten, -industrie	288	375	307	325	344	363	385	409
- eenmalige bijdrage tlv vennootschappen	118	141	157	157	156	155	154	153
- terugvordering uitgaven klin. biologie	31	21	85	108	108	108	108	108
2. Werkelijke sociale premies	38757	39704	40909	42025	44121	46319	48595	50995
a. Verplichte werkgeversbijdragen	23544	24022	24971	25655	26699	28111	29603	31175
- van de ondernemingen	20507	20859	21704	22280	23223	24511	25883	27340
- van de overheid	2803	2924	3021	3124	3219	3334	3444	3551
- overheidsbedrijven (a)	234	239	246	251	258	266	276	285
b. Verplichte werknemersbijdragen	11726	12081	12230	12679	13170	13813	14482	15191
c. Verplichte bijdr. zelfstandigen	2466	2541	2596	2535	3048	3138	3200	3260
d. Verplichte bijdr. uitkeringstrekkers	878	918	955	998	1043	1095	1146	1202
e. Vrije verzekering D.O.S.Z.	48	49	49	50	51	53	55	57
f. Ledenbijdragen Vlaamse Zorgverzekering	94	94	108	109	109	110	110	110
B. Toegerekende sociale premies	17	17	18	18	19	19	20	20
C. Overige ontvangsten van de andere sectoren	392	362	340	337	336	344	360	372
1. Inkomen uit vermogen	328	296	273	267	266	272	287	297
2. Inkomensoverdrachten van gezinnen	0	0	0	0	0	0	0	0
3. Overdrachten van bedrijven	0	0	0	0	0	0	0	0
4. Verkoop van goederen en diensten	64	66	67	69	70	71	73	74
D. Overdrachten binnen de overheid	14817	16084	17322	18252	18828	19457	20063	20713
1. Overdrachten van fiscale ontvangsten	7880	9223	10308	11112	11505	12005	12474	12983
a. Alternatieve financiering	7608	8432	9069	9807	10149	10601	11019	11478
b. Sociale revalidatie (Fonds Maron)	0	0	0	0	0	0	0	0
c. Accijnzen op tabak, stock-options	272	790	1240	1304	1356	1404	1454	1505
2. Overige overdrachten	6937	6861	7014	7140	7323	7452	7589	7730
a. Van de federale overheid	6846	6762	6914	7041	7224	7353	7490	7631
- Inkomensoverdrachten	6671	6762	6914	7041	7224	7353	7490	7631
- Kapitaaloverdrachten	175	0	0	0	0	0	0	0
b. Van de gemeenschappen en gewesten	91	99	99	99	99	99	99	99
2. Uitgaven	56079	57991	60589	63354	66653	69536	72512	75657
A. Primaire uitgaven	56075	57980	60576	63339	66621	69466	72404	75514
a. Lopende uitgaven	55841	57715	60320	63086	66361	69200	72130	75231
1. Beloning van werknemers	1173	1224	1263	1303	1339	1377	1419	1459
2. Intermediair verbruik	800	838	858	874	888	904	920	937
3. Subsidies aan bedrijven	903	1098	1404	1458	1503	1551	1596	1637
- Sociale Maribel	556	556	618	618	618	618	618	618
- Diensten- en Plan-Activa-banen	147	183	197	203	209	219	230	241
- Dienstencheques	90	246	474	521	558	594	625	653
- Tewerkstelling in hospitalen	110	113	114	116	118	121	123	125
4. Sociale uitkeringen	52728	54355	56590	59240	62416	65150	67973	70972
- Uitkeringen in geld	34442	35490	36541	37793	39301	40858	42391	44118
- Uitkeringen in natura	18285	18865	20048	21447	23115	24292	25582	26854
5. Overdrachten aan huishoudens en izw's	237	200	206	210	214	218	222	226
b. Kapitaaluitgaven	64	78	71	64	65	66	68	69
1. Investerings in vaste activa (bruto)	49	66	59	52	53	54	55	56
2. Overdrachten aan huishoudens	2	0	0	0	0	0	0	0
3. Overdrachten aan financ.bedrijven	12	12	12	12	12	12	12	12
c. Overdrachten binnen de overheid	170	186	185	189	195	200	206	214
1. Inkomensoverdrachten	170	186	185	189	195	200	206	214
2. Kapitaaloverdrachten	0	0	0	0	0	0	0	0
B. Rentelasten	4	12	14	15	32	70	108	143
3. Vorderingenoverschot	88	546	464	-150	-683	-616	-570	-518
Brutobesparingen	-23	625	536	-85	-618	-549	-503	-450
Primair saldo	92	558	478	-135	-651	-545	-462	-375
p.m. consumptieve bestedingen	20272	20941	22183	23638	25356	26587	27935	29264

(a) VRT, RTBF, BRF, De Lijn, TEC, STIB, Transportinfrastructuur, Aquafin vanaf 2002.

Tabel 36 **DETAIL VAN DE SOCIALEZEKERHEIDSPRESTATIES***(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
1. Pensioenen	17282	17934	18423	19143	20068	20915	21846	23000
- werknemers	14374	14924	15300	15880	16673	17413	18205	19211
- zelfstandigen	2030	2104	2192	2300	2397	2468	2567	2674
- vastbenoemd personeel bij de RSZ-PPO	586	609	629	654	681	710	742	775
- aangeslotenen bij de DOSZ	292	297	302	309	316	324	332	340
2. Geneeskundige verzorging	18485	19025	20234	21660	23358	24564	25893	27207
- werknemers en ambtenaren	16762	17292	18366	19665	20601	21662	22829	23976
- zelfstandigen	1266	1323	1414	1505	2227	2333	2448	2563
- aangeslotenen bij de DOSZ	30	30	28	29	30	31	32	33
- aan buitenlandse SZ-instellingen	200	160	186	212	243	272	311	354
- bij arbeidsong., kinderbewaarplaatsen, ...	46	48	48	48	48	49	49	50
- Vlaamse Zorgverzekering	181	173	191	201	209	217	225	232
3. Arbeidsongeschiktheid en invaliditeit	3533	3651	3802	3990	4161	4354	4543	4741
- werknemers	3328	3440	3570	3733	3894	4070	4248	4435
- zelfstandigen	205	211	232	257	268	284	294	306
4. Kinderbijslagen	4087	4207	4285	4358	4476	4588	4711	4825
- werknemers, RSZ-PPO inbegrepen	3699	3825	3895	3958	4064	4166	4277	4382
- zelfstandigen	334	334	339	346	356	364	373	380
- gewaarborgde gezinsbijslagen	37	31	34	35	37	39	41	43
- socialezekerheidsambtenaren	17	17	18	18	19	19	20	20
5. Werkloosheid	7791	7933	8196	8406	8626	8948	9140	9295
- werkloosheidsvergoedingen aan	6060	6120	6267	6380	6541	6758	6897	7019
.werkzoekende UVW	3583	3763	3884	3995	4139	4278	4361	4370
.niet-werkzoekende UVW	1343	1263	1244	1209	1184	1220	1234	1306
.vrijwillig deeltijdse werklozen	135	138	141	145	149	154	159	164
.deeltijds werklozen met behoud van rechten en IGU	193	213	232	245	263	278	292	307
.tijdelijke werklozen	405	417	434	442	451	466	480	492
.activeringsprogramma's: EWE en PWA (*)	99	78	63	51	42	34	28	23
.overige gerechtigden	254	291	325	350	370	388	404	420
.statistische aanpassing	47	-43	-56	-57	-58	-60	-61	-62
- loopbaanonderbreking	492	556	611	656	701	742	780	814
- brugpensioenen (deel RVA)	1239	1257	1318	1370	1385	1448	1464	1462
6. Arbeidsongevallen	162	172	178	179	181	183	185	186
7. Beroepsziekten	327	325	328	324	322	319	317	314
8. Bestaanszekerheid	1000	1044	1080	1117	1158	1213	1271	1334
9. Educatief verlof	56	57	58	59	60	61	62	64
10. dosz	5	5	5	5	5	5	5	6
Totaal	52728	54355	56590	59240	62416	65150	67973	70972
p.m. groeivoet van de prijsindex der SZ-prestaties	1.3	2.3	1.3	1.8	1.8	1.8	2.0	1.8

(*) Eerste Werkervaringscontract, Plaatselijke Werkgelegenheidsagentschappen. De vergoeding vanwege de RVA in geval van Herinschakelingsprogramma's, Doorstromingsprogramma's, dienstenbanen en Plan-Activa-banen, dienstencheques wordt beschouwd als een loonsubsidie.

Tabel 37 SOCIALE ZEKERHEID DER WERKNEMERS, volgens begrotingdefinities*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
A. Ontvangsten	48536	51231	53231	55242	57030	59584	62325	65225
1. Bijdragen, waarin:	33207	34352	35407	36505	37924	39834	41892	44070
werkgeversbijdragen, incl.	20814	21425	22269	22922	23815	25053	26398	27820
werkgeversbijdr.vermindering	3784	4213	4369	4711	4815	4857	4909	4972
werknemersbijdragen, incl.	11582	12077	12255	12660	13145	13769	14435	15140
werknemersbijdr.vermindering	158	206	514	505	490	454	427	397
van genietters van prestaties	811	850	883	923	964	1013	1059	1110
2. Alternatieve financiering	7507	8833	9698	10394	10570	10988	11429	11908
3. Bijzondere bijdrage	820	810	863	911	964	1029	1099	1175
4. Rijkstoelagen	5288	5348	5437	5537	5635	5738	5846	5945
5. Andere fiscale transferten	1008	1075	1097	1149	1183	1224	1270	1320
6. Te ontvangen intresten	116	105	90	91	87	89	95	98
7. Overige overdrachten aan s.z.	591	709	638	654	666	680	694	708
- sociale bijdrage FSO	135	144	139	146	149	154	158	162
- van verzekeraars aan FAO	226	224	226	230	234	238	242	247
- overige	230	341	274	279	283	288	293	299
8. Recuperatie Maribel-bis, -ter	0	0	0	0	0	0	0	0
B. Uitgaven	49117	50907	52957	55382	57674	60170	62705	65385
1. Sociale prestaties, waarvan:	46236	47456	49501	51808	53999	56377	58795	61371
- RVP-Pensioenen	14215	14639	15134	15726	16517	17255	18045	19049
- ZIV-Geneeskundige zorgen (a)	16920	17372	18439	19731	20662	21718	22879	24020
waarvan ligdagprijsgedeelte	1200	1231	1297	1350	1406	1464	1526	1591
- ZIV-Uitkeringen	3277	3431	3562	3726	3888	4065	4245	4432
- NPM-inv, HVKZ-ZIV, Pool	21	20	19	17	15	13	12	10
- RKW-Kinderbijslagen	3418	3510	3569	3618	3704	3786	3875	3957
- FAO-Arbeidsongevallen	148	155	160	161	163	164	166	168
- FBZ-Beroepsziekten	317	316	318	314	312	309	307	304
- RVA-Werkloosheidsvergoeding	6186	6201	6371	6488	6652	6876	7023	7155
incl. jeugdvakantiegeld	7	7	7	7	7	8	8	8
waarin activeringsvergoedingen	268	288	289	284	281	284	289	295
. activaplan	147	183	197	203	209	219	230	241
. werkhervattingstoelag	1	2	4	4	5	5	5	6
- RVA-Brugpensioenen	1239	1257	1318	1370	1385	1448	1464	1462
- RVA-Loopbaanonderbreking	492	556	611	656	701	742	780	814
2. Werkingsonkosten	1616	1708	1747	1794	1836	1880	1928	1976
3. Diverse aan gezinnen en RVJ	851	1285	1231	1293	1343	1392	1438	1482
waarin dienstencheques	90	246	474	521	558	594	625	653
vakgeld tijd. werklozen	26	26	26	28	28	29	30	30
andere	735	1013	730	744	757	770	784	798
4. Transf. a bedrijven: Soc. Maribel	411	420	437	449	449	449	449	449
5. Transf. a Gewesten: Soc. Maribel,..	0	28	27	28	28	29	29	30
6. Rentelasten	4	11	13	12	19	43	66	79
C. Financieringsvermogen	-363	323	273	-141	-644	-586	-381	-160
Aflossing van schulden	45	16	16	16	16	16	16	16
D. Overschot of tekort	-407	308	257	-157	-660	-602	-397	-177
Pro memorie:								
Vanaf 2006 gecumuleerde saldi	0	0	257	101	-559	-1162	-1559	-1735

(a) Inclusief het ligdagprijsgedeelte dat voor 2004 ten laste was van FOD Volksgezondheid.

Tabel 38 SOCIALE ZEKERHEID DER ZELFSTANDIGEN, volgens begrotingsdefinities*(in miljoen euro)*

	04	05	06	07	08	09	10	11
A. Ontvangsten	3943	4104	4310	4395	5092	5355	5471	5585
1. Bijdragen	2361	2373	2428	2388	2787	2944	3007	3064
2. Alternatieve financiering (a)	282	374	479	584	799	879	904	932
3. Rijkstoelagen	1062	1080	1103	1123	1202	1225	1248	1272
4. Andere fiscale transferten	220	261	282	282	285	289	293	297
5. Te ontvangen intresten	6	6	5	5	5	5	6	6
6. Overige overdrachten aan de s.z.	12	10	13	13	13	13	14	14
B. Uitgaven	3970	4112	4321	4557	5422	5641	5893	6160
1. Sociale prestaties, waarvan	3837	3972	4178	4408	5248	5449	5682	5923
- RSVZ-Pensioenen	2030	2104	2192	2300	2397	2468	2567	2674
- ZIV-Geneeskundige zorgen (b)	1266	1323	1414	1505	2227	2333	2448	2563
waarvan ligdagprijsgedeelte	93	108	108	112	117	122	127	132
kleine risico's	0	0	0	0	456	478	501	525
- ZIV-Uitkeringen en faillissem. verz.	205	211	232	257	268	284	294	306
- RSVZ-Kinderbijslagen	334	334	339	346	356	364	373	380
2. Werkingsonkosten	121	127	128	132	146	150	154	157
3. Diverse overdrachten aan gezinnen	11	14	14	14	14	15	15	15
4. Rentelasten	0	0	0	3	13	27	42	65
C. Financieringsvermogen	-53	-8	-11	-162	-329	-285	-422	-576
Aflossing van vervallen schuld	0	0	0	0	0	0	0	0
D. Overschot of tekort	-53	-8	-11	-162	-329	-285	-422	-576
Pro memorie:								
Vanaf 2006 gecumuleerde saldi	0	0	-11	-173	-502	-787	-1210	-1785

(a) Tot 2008 verminderd omwille van de schuldovername door het Rijk in 2001.

(b) Inclusief het ligdagprijsgedeelte dat voor 2004 ten laste was van FOD Volksgezondheid, de uitbreiding met de kleine risico's in juli 2006, de uitgaven voor internat. verdragen en fiscaal plafond.

Resultaten per bedrijfstak

Tabel 39 BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE TEGEN CONSTATE PRIJZEN

(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)

	85//80	90//85	99//90	05//99	11//05
1. Landbouw	4.1	-0.3	3.9	-1.3	1.5
2. Energie	-0.2	0.6	-0.7	0.9	0.7
3. Verwerkende nijverheid	3.0	3.0	1.3	1.0	2.0
a. Intermediaire goederen	4.9	3.2	1.9	0.4	1.9
b. Uitrustingsgoederen	4.0	0.5	0.5	1.4	2.1
c. Verbruiksgoederen	0.6	4.6	1.0	1.4	2.0
4. Bouw	-6.2	5.5	0.4	2.8	2.0
5. Verhandelbare diensten	1.3	3.3	2.1	2.3	2.5
a. Vervoer en communicatie	1.3	3.1	1.0	3.3	2.9
.Vervoer per spoor	-0.8	4.2	0.2	1.9	2.2
.Stads- en wegvervoer	-0.8	4.2	1.0	3.3	2.9
.Vervoer over water en luchtvaart	3.9	0.7	5.1	6.4	3.5
.Vervoersonderst. activ. en communic.	2.3	2.7	0.9	3.2	2.9
b. Handel en horeca	-0.8	0.7	0.3	1.8	1.6
c. Krediet en verzekeringen	4.7	6.9	4.7	1.4	2.8
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	1.2	4.9	1.2	2.1	3.1
e. Overige marktdiensten	2.9	4.4	3.3	2.5	2.7
6. Niet-verhandelbare diensten	0.8	0.7	1.2	1.4	1.5
Totaal	1.1	2.8	1.6	1.9	2.2

Tabel 40 STRUCTUUR VAN DE BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE TEGEN LOPENDE PRIJZEN

(in procent van het totaal)

	80	85	90	95	04	11
1. Landbouw	2.3	2.4	2.1	1.5	1.0	0.9
2. Energie	5.6	5.3	3.7	3.3	3.2	3.9
3. Verwerkende nijverheid	22.5	22.2	22.2	19.9	16.7	16.0
a. Intermediaire goederen	8.8	9.1	8.8	8.1	6.9	7.0
b. Uitrustingsgoederen	5.8	5.4	5.7	4.8	3.8	3.5
c. Verbruiksgoederen	7.9	7.7	7.7	7.1	6.0	5.5
4. Bouw	7.4	5.2	5.4	5.1	4.9	4.7
5. Verhandelbare diensten	46.0	49.3	53.0	55.9	60.0	60.8
a. Vervoer en communicatie	8.4	8.3	8.2	8.2	8.2	8.5
.Vervoer per spoor	1.1	1.0	1.0	0.9	0.8	0.7
.Stads- en wegvervoer	2.2	2.0	1.9	1.8	1.9	1.9
.Vervoer over water en luchtvaart	0.6	0.7	0.4	0.5	0.3	0.2
.Vervoersonderst. activ. en communic.	4.5	4.7	4.9	5.0	5.2	5.7
b. Handel en horeca	13.2	13.0	14.5	13.8	14.7	14.2
c. Krediet en verzekeringen	4.8	5.7	6.2	6.4	5.9	5.2
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	5.0	5.5	5.7	6.1	7.1	7.7
e. Overige marktdiensten	14.5	16.8	18.5	21.4	24.2	25.3
6. Niet-verhandelbare diensten	16.2	15.7	13.7	14.2	14.2	13.8
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabel 41 **INVESTERINGEN TEGEN CONSTATE PRIJZEN***(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	99//90	05//99	11//05
1. Landbouw	-1.4	5.0	-6.4	-0.2	0.1
2. Energie	-1.6	1.4	-1.4	1.2	1.6
3. Verwerkende nijverheid	3.1	15.9	-1.2	-1.1	2.6
a. Intermediaire goederen	3.1	19.3	-0.5	0.8	1.7
b. Uitrustingsgoederen	5.0	9.4	-0.8	-4.3	3.6
c. Verbruiksgoederen	1.8	17.1	-2.1	-1.4	3.2
4. Bouw	-4.0	17.5	0.8	1.7	3.6
5. Verhandelbare diensten	-1.8	7.9	3.1	4.2	3.0
a. Vervoer en communicatie	-3.5	5.2	4.5	4.0	1.9
.Vervoer per spoor	-10.8	-11.7	26.2	4.0	3.3
.Stads- en wegvervoer	8.0	15.4	8.2	4.1	3.7
.Vervoer over water en luchtvaart	-3.4	10.5	-14.0	14.6	-16.5
.Vervoersonderst. activ. en communic.	-3.2	0.3	9.4	1.9	4.2
b. Handel en horeca	2.4	13.7	1.1	1.6	3.8
c. Krediet en verzekeringen	2.0	5.0	-1.2	1.7	1.5
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	-8.5	13.9	-0.1	2.4	4.0
e. Overige marktdiensten (exclusief woongebouwen)	-3.6	5.9	6.9	7.0	3.5
6. Woongebouwen	-9.9	11.6	1.3	1.9	1.3
7. Niet-verhandelbare diensten	-7.9	-7.4	4.5	-0.6	3.2
Totaal	-3.9	8.8	1.5	2.3	2.5

Tabel 42 **INVESTERINGSQUOTE***(investeringsquote in procent van de toegevoegde waarde)*

	85^81	90^86	99^91	05^00	11^06
1. Landbouw	25.7	30.9	24.5	24.5	27.8
2. Energie	22.7	22.3	31.2	22.7	19.2
3. Verwerkende nijverheid	12.7	18.5	20.4	18.9	19.0
a. Intermediaire goederen	10.0	15.1	20.5	19.4	18.4
b. Uitrustingsgoederen	13.3	16.1	16.3	15.4	15.6
c. Verbruiksgoederen	15.5	24.1	23.0	20.7	21.9
4. Bouw	8.2	12.6	12.7	14.1	15.4
5. Verhandelbare diensten	18.0	17.4	17.3	18.3	18.9
a. Vervoer en communicatie	35.2	29.0	35.5	38.1	38.4
.Vervoer per spoor	36.3	14.2	58.8	83.2	97.0
.Stads- en wegvervoer	7.0	15.7	24.9	25.7	31.2
.Vervoer over water en luchtvaart	83.2	161.5	83.3	111.3	67.0
.Vervoersonderst. activ. en communic.	41.2	22.3	30.3	32.3	31.8
b. Handel en horeca	12.0	16.6	17.1	16.4	16.8
c. Krediet en verzekeringen	26.1	29.8	18.2	20.0	21.2
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	6.8	9.3	9.9	7.8	8.0
e. Overige marktdiensten (exclusief woongebouwen)	14.9	11.1	12.3	15.4	16.3
Totaal v.d. marktbedrijfstakken	16.5	18.0	18.4	18.4	18.8
6. Niet-verhandelbare diensten	15.4	10.0	8.5	7.9	7.7
Totaal (exclusief woongebouwen)	16.3	16.9	17.0	17.0	17.3

(^) Gemiddelden van periodes

Tabel 43 VRAAG EN AANBOD VAN ARBEIDSPLAATSEN*(jaargemiddelden, in duizenden personen)*

	80	85	90	95	04	11
1. Loontrekkers	3185.1	3022.3	3219.1	3161.9	3489.2	3755.8
a. Landbouw	15.4	15.7	18.0	20.9	26.2	26.9
b. Energie	63.6	57.7	39.8	34.4	30.6	28.1
c. Verwerkende nijverheid	867.5	756.7	737.5	648.0	577.6	532.4
. Intermediaire goederen	295.3	246.5	240.2	215.3	200.8	188.1
. Uitrustingsgoederen	215.5	187.2	184.7	161.2	139.3	125.3
. Verbruiksgoederen	356.7	323.0	312.7	271.6	237.6	219.0
d. Bouw	246.4	161.7	188.5	187.3	188.4	203.5
e. Vervoer en communicatie	286.4	271.3	269.5	262.1	274.6	299.4
. Vervoer per spoor	70.6	62.5	51.2	41.9	40.1	40.9
. Stads- en wegvervoer	50.5	50.4	62.4	66.1	77.5	85.1
. Vervoer over water en luchtvaart	19.1	18.5	16.4	16.9	6.6	8.5
. Vervoersonderst. activ. en communic.	146.2	139.9	139.5	137.2	150.3	164.9
f. Handel en horeca	439.1	427.8	487.7	495.2	568.7	619.6
g. Krediet en verzekeringen	112.9	119.4	128.3	123.9	127.6	132.1
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	181.0	207.2	256.6	284.3	387.7	487.0
i. Overige marktdiensten	195.8	222.2	310.5	355.0	497.7	621.5
j. Niet-verhandelbare diensten	752.8	752.4	756.0	750.7	810.1	805.4
. Overheid en onderwijs	679.6	684.1	695.1	689.2	741.7	749.1
. Huispersoneel	73.1	68.3	60.9	61.5	68.4	56.3
2. Zelfstandigen	613.0	640.3	681.3	706.8	675.3	663.3
a. Landbouw	119.7	113.3	103.5	90.8	55.7	45.2
b. Energie	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
c. Verwerkende nijverheid	36.0	33.5	31.3	28.4	24.1	23.1
. Intermediaire goederen	6.1	5.5	5.3	4.9	4.5	4.1
. Uitrustingsgoederen	2.8	3.1	3.1	2.9	2.3	1.9
. Verbruiksgoederen	27.2	24.9	22.9	20.7	17.3	17.1
d. Bouw	40.6	40.5	44.3	48.5	46.3	47.9
e. Vervoer en communicatie	17.2	15.0	13.3	12.8	12.9	11.4
. Vervoer per spoor	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
. Stads- en wegvervoer	6.9	6.1	6.0	5.8	4.4	4.1
. Vervoer over water en luchtvaart	7.1	5.7	4.0	3.5	2.0	1.2
. Vervoersonderst. activ. en communic.	3.2	3.3	3.3	3.5	6.4	6.1
f. Handel en horeca	216.9	220.2	220.8	199.6	147.5	111.9
g. Krediet en verzekeringen	18.5	20.7	21.0	18.2	11.1	7.1
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	38.0	49.3	63.3	75.3	74.7	75.2
i. Overige marktdiensten	125.9	147.4	183.4	232.5	302.1	339.9
j. Niet-verhandelbare diensten (onderwijs)	0.2	0.3	0.4	0.6	1.1	1.7
3. Binnenlandse werkgelegenheid	3798.1	3662.6	3900.4	3868.8	4164.5	4419.1
a. Landbouw	135.1	129.0	121.5	111.7	81.9	72.1
b. Energie	63.6	57.7	39.8	34.4	30.6	28.1
c. Verwerkende nijverheid	903.6	790.2	768.8	676.5	601.7	555.5
. Intermediaire goederen	301.4	252.0	245.4	220.2	205.3	192.2
. Uitrustingsgoederen	218.3	190.3	187.8	164.0	141.6	127.2
. Verbruiksgoederen	383.9	347.9	335.6	292.3	254.9	236.1
d. Bouw	287.0	202.2	232.8	235.8	234.7	251.4
e. Vervoer en communicatie	303.6	286.4	282.8	274.9	287.4	310.8
. Vervoer per spoor	70.6	62.5	51.2	41.9	40.1	40.9
. Stads- en wegvervoer	57.3	56.6	68.4	71.8	82.0	89.1
. Vervoer over water en luchtvaart	26.3	24.2	20.4	20.4	8.6	9.7
. Vervoersonderst. activ. en communic.	149.4	143.2	142.8	140.7	156.7	171.1
f. Handel en horeca	656.0	648.0	708.5	694.8	716.2	731.5
g. Krediet en verzekeringen	131.3	140.1	149.3	142.2	138.8	139.1
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	219.0	256.5	319.9	359.6	462.3	562.2
i. Overige marktdiensten	321.8	369.6	493.9	587.5	799.7	961.4
j. Niet-verhandelbare diensten	753.0	752.7	756.5	751.3	811.1	807.1
. Overheid en onderwijs	679.8	684.4	695.5	689.8	742.8	750.8
. Huispersoneel	73.1	68.3	60.9	61.5	68.4	56.3
4. Grensarbeid (saldo)	42.8	41.6	45.8	46.1	51.0	52.1
5. Werkloosheid, definitie FPB	359.5	572.4	455.0	649.1	710.1	672.3
6. Beroepsbevolking, definitie FPB	4176.2	4246.4	4374.7	4563.9	4925.6	5143.5

Tabel 44 VRAAG EN AANBOD VAN ARBEIDSPLAATSEN*(jaargemiddelden, wijziging in duizenden personen)*

	85-80	90-85	99-90	05-99	11-05
1. Loontrekkers	-162.8	196.8	94.8	208.9	233.0
a. Landbouw	0.3	2.2	5.1	3.3	0.5
b. Energie	-6.0	-17.8	-6.9	-3.2	-1.6
c. Verwerkende nijverheid	-110.9	-19.1	-115.9	-54.5	-34.8
. Intermediaire goederen	-48.8	-6.3	-32.3	-9.4	-10.4
. Uitrustingsgoederen	-28.3	-2.5	-29.9	-19.0	-10.5
. Verbruiksgoederen	-33.7	-10.3	-53.7	-26.2	-13.8
d. Bouw	-84.7	26.8	-3.7	10.7	8.0
e. Vervoer en communicatie	-15.1	-1.8	4.4	3.7	21.8
. Vervoer per spoor	-8.1	-11.3	-10.5	-0.4	0.6
. Stads- en wegvervoer	-0.0	12.0	11.7	4.5	6.4
. Vervoer over water en luchtvaart	-0.6	-2.1	0.1	-9.8	1.9
. Vervoersonderst. activ. en communic.	-6.4	-0.4	3.2	9.4	12.8
f. Handel en horeca	-11.3	59.9	30.6	56.3	45.0
g. Krediet en verzekeringen	6.5	9.0	2.0	-1.1	2.8
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	26.2	49.4	62.9	81.4	86.1
i. Overige marktdiensten	26.4	88.3	132.5	74.4	104.1
j. Niet-verhandelbare diensten	-0.3	3.6	10.5	38.0	0.9
. Overheid en onderwijs	4.5	11.0	5.4	41.3	7.3
. Huispersoneel	-4.9	-7.4	5.0	-3.3	-6.3
2. Zelfstandigen	27.3	41.0	17.8	-18.9	-16.9
a. Landbouw	-6.4	-9.8	-25.6	-23.6	-9.1
b. Energie	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
c. Verwerkende nijverheid	-2.5	-2.2	-5.4	-1.9	-0.9
. Intermediaire goederen	-0.6	-0.3	-0.6	-0.2	-0.4
. Uitrustingsgoederen	0.3	0.0	-0.4	-0.4	-0.4
. Verbruiksgoederen	-2.3	-2.0	-4.3	-1.2	-0.2
d. Bouw	-0.1	3.7	5.4	-1.4	-0.4
e. Vervoer en communicatie	-2.2	-1.8	-0.8	-0.0	-1.0
. Vervoer per spoor	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
. Stads- en wegvervoer	-0.7	-0.2	-0.5	-1.1	-0.3
. Vervoer over water en luchtvaart	-1.5	-1.6	-1.1	-1.2	-0.6
. Vervoersonderst. activ. en communic.	0.1	0.0	0.8	2.2	-0.1
f. Handel en horeca	3.3	0.6	-48.6	-27.3	-33.0
g. Krediet en verzekeringen	2.3	0.3	-5.3	-5.0	-3.6
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	11.3	14.0	16.1	-4.2	-0.0
i. Overige marktdiensten	21.5	36.0	81.6	44.2	30.7
j. Niet-verhandelbare diensten (onderwijs)	0.1	0.1	0.4	0.3	0.5
3. Binnenlandse werkgelegenheid	-135.5	237.8	112.6	190.0	216.1
a. Landbouw	-6.1	-7.6	-20.6	-20.3	-8.6
b. Energie	-6.0	-17.8	-6.9	-3.2	-1.6
c. Verwerkende nijverheid	-113.4	-21.4	-121.3	-56.4	-35.7
. Intermediaire goederen	-49.4	-6.5	-32.9	-9.6	-10.8
. Uitrustingsgoederen	-28.0	-2.5	-30.3	-19.4	-10.9
. Verbruiksgoederen	-36.0	-12.3	-58.1	-27.4	-14.1
d. Bouw	-84.7	30.5	1.7	9.3	7.6
e. Vervoer en communicatie	-17.2	-3.6	3.6	3.7	20.7
. Vervoer per spoor	-8.1	-11.3	-10.5	-0.4	0.6
. Stads- en wegvervoer	-0.8	11.8	11.1	3.5	6.1
. Vervoer over water en luchtvaart	-2.1	-3.8	-1.0	-11.0	1.3
. Vervoersonderst. activ. en communic.	-6.3	-0.4	4.0	11.6	12.7
f. Handel en horeca	-8.0	60.5	-18.0	29.0	12.0
g. Krediet en verzekeringen	8.8	9.2	-3.3	-6.1	-0.8
h. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	37.5	63.4	79.0	77.2	86.1
i. Overige marktdiensten	47.9	124.3	214.1	118.5	134.8
j. Niet-verhandelbare diensten	-0.3	3.8	10.9	38.3	1.5
. Overheid en onderwijs	4.6	11.1	5.8	41.6	7.8
. Huispersoneel	-4.9	-7.4	5.0	-3.3	-6.3
4. Grensarbeid (saldo)	-1.2	4.2	3.2	2.1	1.0
5. Werkloosheid, definitie FPB	212.9	-117.4	169.2	86.1	-38.1
6. Beroepsbevolking, definitie FPB	70.2	128.3	311.5	278.2	179.1

Tabel 45 SITUATIE OP DE ARBEIDSMARKT: DETAIL*(jaargemiddelden, in duizenden personen)*

	05	06	07	08	09	10	11
I. Totale bevolking (II+III)	10457.1	10479.2	10500.9	10522.0	10542.6	10562.6	10582.1
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	6867.1	6904.2	6942.7	6968.4	6981.5	6989.5	6988.4
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5492.6	5476.5	5466.5	5456.5	5442.0	5439.1	5438.5
<i>waarvan: met RVA-uitkering:</i>	180.4	188.2	192.4	192.4	195.2	193.6	190.8
- Vrijgestelden om soc. en familiale redenen (1)	7.0	8.5	9.4	9.9	10.2	10.4	10.6
- Vrijgestelden om reden van studies (1)	19.2	21.4	22.7	23.5	24.0	24.3	24.5
- Volledige loopbaanonderbreking (1)	29.0	29.2	29.3	29.5	29.7	29.8	29.9
- Conventioneel voltijds bruggensioen (1)	109.0	112.0	113.2	111.4	113.0	110.7	107.3
- Volledig werklozen in beroepsopleiding (1)	16.2	17.2	17.8	18.1	18.3	18.4	18.5
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	4964.5	5002.8	5034.4	5065.5	5100.6	5123.5	5143.5
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4203.0	4244.0	4281.7	4317.7	4351.9	4385.8	4419.1
<i>waarvan: ingeschreven bij RVA/BGDA/FOREM/ VDAB (2):</i>	360.9	381.0	394.0	404.4	414.1	422.0	428.8
<i>- met RVA-uitkering:</i>	274.1	296.8	310.3	320.9	330.6	338.4	345.3
* Deelt. IGU (3) + onvrijw. deelt. met uitkering (1)	47.9	54.0	57.4	60.6	63.5	66.4	69.2
* Totaal Activering RVA	58.9	58.7	56.8	55.2	55.0	55.0	55.2
** Plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen (1)	12.9	10.3	8.3	6.6	5.3	4.2	3.4
** Herinschakelingsprogramma (1)	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0	-0.0
** Plan 'activa' (1)	39.6	41.7	41.6	41.6	42.6	43.6	44.7
** Herintegratie oudere werklozen (1)	1.2	1.7	2.0	2.1	2.2	2.3	2.3
** Doorstromingsprogramma (1)	5.1	5.0	4.9	4.9	4.9	4.9	4.9
** Eerste werkervaring (1)	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
* Gedeeltelijke loopbaanonderbreking (1)	165.9	182.8	194.9	203.8	210.8	215.8	219.6
* Deeltijdse bruggpensioneerden (1)	0.9	0.8	0.8	0.8	0.7	0.7	0.7
* Volledig werklozen tewerkgesteld in beschutte werkplaats (1)	0.6	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
<i>- zonder RVA-uitkering:</i>	86.8	84.2	83.7	83.6	83.5	83.5	83.5
* Deeltijds zonder IGU (3)	35.2	35.2	35.2	35.2	35.2	35.2	35.2
* Deeltijds werkende jongeren in wachttijd	7.6	4.9	4.3	4.2	4.2	4.2	4.2
* Vrij ingeschreven werkzoekenden en andere	44.0	44.1	44.1	44.2	44.2	44.2	44.2
V. Grensarbeid (saldo)	51.1	51.3	51.7	51.8	52.0	52.2	52.1
VI. Werkloosheid (concept FPB)	710.4	707.4	701.1	696.0	696.7	685.5	672.3
(a) Werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (4)	443.4	445.8	445.7	446.8	446.4	439.0	424.7
(b) Overige verplicht ingeschreven werklozen	92.8	92.6	92.6	92.0	92.1	90.6	89.0
- Jongeren in wachttijd	51.5	51.3	51.3	51.0	51.0	50.2	49.3
- Andere, waarvan:	41.3	41.3	41.3	41.0	41.1	40.4	39.7
* Aanspraak op overbruggingsuitkering (1)	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
(c) Niet verplicht ingeschreven werkzoekenden	48.4	47.6	47.9	48.2	48.9	48.8	48.3
(d) Oudere niet werkzoekende uvw	125.7	121.4	114.9	109.0	109.3	107.1	110.3
p.m. uitkeringsgerechtigd na vrijwillig deeltijdse betrekking (1)	31.1	31.1	31.2	31.2	31.2	31.2	31.2
p.m. tijdelijke werkloosheid (1) (budgettaire eenheden)	34.4	34.3	34.2	34.1	34.1	33.8	33.6

(1) Stat info definities (op basis van betalingen)

(2) Zonder inbegrip van de tijdelijke werkloosheid

(3) IGU: inkomensgarantie-uitkering

(4) Exclusief PWA werkgelegenheid

Tabel 46 NETTO-UITVOER VAN GOEDEREN EN DIENSTEN*(in miljoen euro)*

	80	85	90	95	04	11
1. Landbouw	-1285	-2387	-1932	-2146	-1959	-3204
2. Energie	-3460	-6690	-3593	-3229	-7712	-12746
3. Verwerkende nijverheid	2348	10581	8049	14045	17535	19740
a. Intermediaire goederen	2863	5590	5668	10140	13522	17788
b. Uitrustingsgoederen	-498	1279	-1121	-26	-1909	-4487
c. Verbruiksgoederen	-16	3713	3502	3931	5922	6439
4. Bouw	-345	-560	-752	-813	-1486	-1995
5. Verhandelbare diensten	783	1093	2760	3240	8324	15505
a. Vervoer en communicatie	729	1061	2011	2603	4604	6827
.Vervoer per spoor	-21	-36	-39	-30	-39	-89
.Stads- en wegvervoer	-247	-431	-467	-361	-607	-908
.Vervoer over water en luchtvaart	284	439	706	825	1426	1864
.Vervoersonderst. activ. en communic.	712	1089	1811	2169	3824	5960
b. Handel en horeca	169	196	1027	1093	3149	6113
c. Krediet en verzekeringen	-127	-192	-114	-139	-195	-220
d. Overige marktdiensten	12	29	-163	-317	766	2786
Totaal	-1959	2038	4532	11097	14703	17300

Tabel 47 ARBEIDSPRODUCTIVITEIT PER UUR*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	99//90	05//99	11//05
1. Landbouw	5.2	0.3	6.4	3.3	3.6
2. Energie	3.1	9.0	1.3	4.3	1.5
3. Verwerkende nijverheid	6.3	3.5	3.5	2.8	3.2
a. Intermediaire goederen	9.0	3.6	4.3	1.6	3.0
b. Uitrustingsgoederen	6.8	0.9	2.8	3.7	3.6
c. Verbruiksgoederen	3.5	5.3	3.2	3.4	3.0
4. Bouw	2.7	0.3	1.0	2.8	1.5
5. Verhandelbare diensten	1.2	0.9	0.6	0.8	0.9
a. Vervoer en communicatie	3.0	3.5	0.6	3.5	1.7
.Vervoer per spoor	2.2	8.6	2.2	2.2	1.9
.Stads- en wegvervoer	-0.0	0.4	-0.8	3.7	1.7
.Vervoer over water en luchtvaart	6.3	4.4	5.8	22.8	1.1
.Vervoersonderst. activ. en communic.	3.7	2.9	0.4	2.2	1.6
b. Handel en horeca	0.1	-0.9	0.7	1.3	1.4
c. Krediet en verzekeringen	3.8	5.4	4.8	2.5	2.9
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	-1.3	1.1	-1.0	-0.5	0.5
e. Overige marktdiensten	1.0	-0.9	-1.0	-0.3	0.1
Totaal	2.8	1.6	1.4	1.4	1.3

Tabel 48 NOMINAAL BRUTO UURLOON*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	99//90	05//99	11//05
1. Landbouw	6.9	3.3	4.6	3.5	2.7
2. Energie	6.0	0.9	3.5	5.6	3.1
3. Verwerkende nijverheid	7.9	5.2	4.0	2.6	3.2
a. Intermediaire goederen	9.9	4.2	4.2	2.8	3.1
b. Uitrustingsgoederen	6.2	6.4	3.2	2.1	3.2
c. Verbruiksgoederen	7.3	5.3	4.4	2.8	3.2
4. Bouw	6.8	0.1	4.1	3.6	3.0
5. Verhandelbare diensten	6.6	3.6	3.5	2.8	2.9
a. Vervoer en communicatie	6.1	4.4	3.6	3.5	3.0
.Vervoer per spoor	5.6	8.5	4.6	3.5	3.0
.Stads- en wegvervoer	3.0	-0.2	1.7	4.1	3.0
.Vervoer over water en luchtvaart	8.6	-1.6	5.0	5.6	2.6
.Vervoersonderst. activ. en communic.	7.6	6.0	4.5	3.2	3.0
b. Handel en horeca	6.2	5.1	2.9	3.2	2.9
c. Krediet en verzekeringen	7.8	3.5	2.4	2.1	3.0
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	5.4	2.1	3.9	2.7	3.1
e. Overige marktdiensten	7.6	2.0	5.2	2.6	2.9
Totaal	7.0	3.6	3.6	2.7	2.9

Tabel 49 NOMINALE LOONKOST PER HOOFD*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	99//90	05//99	11//05
1. Landbouw	6.6	3.4	2.5	2.8	2.7
2. Energie	5.5	4.1	5.6	2.2	3.3
3. Verwerkende nijverheid	8.1	5.9	4.1	2.7	3.2
a. Intermediaire goederen	9.9	5.2	4.0	2.8	3.1
b. Uitrustingsgoederen	7.2	6.7	3.5	2.6	3.2
c. Verbruiksgoederen	7.1	6.0	4.6	2.5	3.3
4. Bouw	7.0	2.8	3.4	2.4	3.2
5. Verhandelbare diensten	6.1	3.5	3.4	2.7	2.9
a. Vervoer en communicatie	6.2	5.1	4.0	3.2	3.1
.Vervoer per spoor	5.5	9.0	5.1	3.3	3.3
.Stads- en wegvervoer	3.0	0.3	1.8	4.1	3.2
.Vervoer over water en luchtvaart	8.7	-1.1	5.1	4.9	2.6
.Vervoersonderst. activ. en communic.	7.7	6.7	4.5	2.8	3.0
b. Handel en horeca	5.9	4.8	2.9	3.0	3.0
c. Krediet en verzekeringen	7.0	4.2	2.6	2.0	3.1
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	4.6	1.6	3.4	2.4	2.9
e. Overige marktdiensten	6.2	1.5	4.8	3.1	3.0
Totaal	6.8	4.0	3.5	2.5	2.9

Tabel 50 REELE LOONKOST PER HOOFD*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	99//90	05//99	11//05
1. Landbouw	0.2	1.4	0.9	0.4	0.8
2. Energie	-0.8	2.1	3.9	-0.2	1.4
3. Verwerkende nijverheid	1.6	3.9	2.4	0.3	1.3
a. Intermediaire goederen	3.3	3.2	2.3	0.4	1.2
b. Uitrustingsgoederen	0.7	4.6	1.8	0.2	1.3
c. Verbruiksgoederen	0.7	3.9	2.9	0.1	1.4
4. Bouw	0.6	0.8	1.7	0.1	1.3
5. Verhandelbare diensten	-0.3	1.5	1.7	0.3	1.0
a. Vervoer en communicatie	-0.1	3.1	2.3	0.8	1.2
.Vervoer per spoor	-0.8	6.9	3.4	0.9	1.4
.Stads- en wegvervoer	-3.2	-1.6	0.1	1.6	1.3
.Vervoer over water en luchtvaart	2.1	-3.0	3.4	2.4	0.7
.Vervoersonderst. activ. en communic.	1.3	4.6	2.8	0.4	1.1
b. Handel en horeca	-0.5	2.8	1.2	0.6	1.1
c. Krediet en verzekeringen	0.6	2.2	0.9	-0.4	1.1
d. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverlening	-1.7	-0.3	1.7	0.0	1.0
e. Overige marktdiensten	-0.2	-0.5	3.0	0.7	1.1
Totaal	0.4	2.0	1.8	0.1	1.0

Tabel 51 DE CONSUMPTIE VAN DE GEZINNEN PER PRODUCT IN CONSTATE PRIJZEN*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	99//90	05//99	11//05
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	0.9	0.7	0.3	1.9	1.1
a. Voedingsmiddelen	1.5	1.1	-0.2	2.8	1.2
b. Alcoholvrije dranken	-0.2	9.6	2.2	2.6	2.0
c. Alcoholhoudende dranken	-0.9	-0.7	1.2	0.6	0.9
d. Tabak	0.0	-3.8	0.7	-2.6	-0.2
2. Kleding en schoeisel	-0.3	2.0	-0.4	1.7	1.7
3. Huur	3.1	2.3	1.4	1.3	1.2
4. Verwarming	-2.5	-2.5	1.3	1.7	1.0
5. Elektriciteit	3.5	3.5	1.5	2.7	0.9
6. Huishoudelijke hulp	-1.0	-1.7	0.8	1.2	1.2
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	0.7	2.4	0.3	2.1	2.2
8. Aankoop van voertuigen	0.1	6.1	1.0	2.4	3.3
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	-0.6	3.8	1.8	-0.7	1.0
a. Benzine	-2.2	0.1	1.0	-3.4	-1.9
b. Diesel	16.9	13.8	7.2	4.1	3.6
10. Vervoersdiensten	2.2	2.5	2.0	2.8	3.2
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	2.8	3.2	1.8	2.8	3.8
b. Reizigersvervoer over de weg	1.4	0.4	0.9	4.6	2.6
c. Overige vervoersdiensten	3.7	7.1	4.6	-0.4	3.2
11. Communicatie	3.1	5.1	6.7	8.0	5.8
12. Genees-, heelk. en aanverwante zorgen	-0.3	2.9	2.1	2.5	3.0
13. Ontspanning en ontwikkeling	2.3	4.0	3.7	0.7	2.1
14. Overige goederen en diensten	2.8	4.6	2.6	0.7	1.8
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	-1.6	3.9	7.0	1.8	2.7
Totaal	1.3	2.8	1.9	1.5	1.9

Tabel 52 STRUCTUUR VAN DE CONSUMPTIE VAN DE GEZINNEN IN LOPENDE PRIJZEN*(in procent van het totaal)*

	80	85	90	95	04	11
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	22.1	21.8	19.7	17.0	16.6	15.9
a. Voedingsmiddelen	16.1	16.1	14.3	12.0	11.5	11.2
b. Alcoholvrije dranken	1.1	1.1	1.5	1.5	1.3	1.4
c. Alcoholhoudende dranken	3.0	2.6	2.3	1.9	1.9	1.7
d. Tabak	1.9	2.0	1.7	1.7	1.8	1.6
2. Kleding en schoeisel	7.4	6.5	6.9	5.9	5.0	4.9
3. Huur	12.5	13.7	14.3	15.2	14.9	14.2
4. Verwarming	3.9	4.2	1.9	1.8	2.2	2.5
5. Elektriciteit	2.1	2.5	2.3	2.4	2.0	1.8
6. Huishoudelijke hulp	1.1	0.9	0.8	0.8	0.7	0.7
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	5.8	5.4	5.3	5.0	4.3	4.4
8. Aankoop van voertuigen	5.1	5.1	6.5	4.9	5.8	6.2
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	3.1	3.1	2.5	2.6	2.8	2.8
a. Benzine	2.8	2.5	1.8	1.7	1.5	1.2
b. Diesel	0.1	0.3	0.4	0.6	1.0	1.2
10. Vervoersdiensten	1.0	1.0	1.0	0.9	0.9	1.0
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	0.5	0.5	0.4	0.3	0.4	0.4
b. Reizigersvervoer over de weg	0.4	0.4	0.3	0.4	0.4	0.4
c. Overige vervoersdiensten	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
11. Communicatie	1.2	1.2	1.3	1.4	2.2	3.0
12. Genees-, heelk. en aanverwante zorgen	2.6	2.8	2.7	3.2	4.1	4.6
13. Ontspanning en ontwikkeling	7.3	7.4	8.3	9.1	9.2	9.0
14. Overige goederen en diensten	21.0	21.2	22.8	25.3	23.4	22.9
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	3.6	3.2	3.7	4.4	5.8	6.2
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabel 53 PRIJSEVOLUTIE VAN DE CONSUMPTIE VAN DE GEZINNEN PER PRODUCT*(gemiddelde jaarlijkse groeivoeten)*

	85//80	90//85	99//90	05//99	11//05
1. Voedingsmiddelen, dranken en tabak	6.5	2.1	1.0	2.5	2.1
a. Voedingsmiddelen	6.2	1.3	0.5	2.4	2.2
b. Alcoholvrije dranken	6.5	2.1	0.9	1.2	2.1
c. Alcoholhoudende dranken	6.1	2.7	0.8	2.1	1.4
d. Tabak	8.7	5.1	5.1	4.8	2.1
2. Kleding en schoeisel	5.2	4.1	1.1	0.9	1.7
3. Huur	6.6	3.4	2.9	2.1	2.0
4. Verwarming	12.4	-7.9	0.6	9.7	2.4
5. Elektriciteit	7.7	-0.4	0.9	0.2	1.9
6. Huishoudelijke hulp	5.0	2.8	2.2	2.5	1.4
7. Meubelen, huishoudelijke apparaten en dagelijks onderhoud	5.2	2.2	1.3	1.2	1.9
8. Aankoop van voertuigen	7.6	3.9	1.3	1.6	1.5
9. Uitgaven i.v.m. het gebruik van voertuigen, waarvan	8.2	-3.1	2.9	6.3	1.0
a. Benzine	7.8	-2.1	2.3	5.5	1.0
b. Diesel	11.1	-2.7	1.8	8.0	1.2
10. Vervoersdiensten	4.1	1.8	1.5	0.7	1.4
a. Reizigersverv. per trein, tram en metro	2.0	0.1	-1.0	2.4	0.8
b. Reizigersvervoer over de weg	6.3	2.9	4.1	-0.9	1.8
c. Overige vervoersdiensten	4.6	2.4	1.3	0.8	1.5
11. Communicatie	5.4	1.2	1.5	-0.5	2.5
12. Genees-, heelk. en aanverwante zorgen	9.5	1.2	5.7	2.5	2.7
13. Ontspanning en ontwikkeling	5.8	3.2	1.9	1.5	1.7
14. Overige goederen en diensten	5.1	1.7	1.3	3.0	1.8
15. Bestedingen van de gezinnen in het buitenland	6.4	3.9	1.7	2.5	2.1
Totaal	6.4	2.0	1.7	2.4	1.9

Tabel 54 ENERGIEBALANS, ALLE PRODUCTEN*(in miljoen ton olie-equivalent)*

	85//80	90//85	99//90	05//99	11//05
Primaire productie en recuperatie	10.8	-1.6	1.4	0.0	0.4
Import	-5.1	5.2	1.8	1.4	0.9
Totale export	-5.8	5.9	1.4	1.7	0.2
Bunkers	-0.6	12.2	0.7	7.7	3.8
Bruto binnenlandse consumptie	-1.1	1.9	2.0	-0.5	0.8
Transformatie input	-5.1	4.4	1.6	1.3	0.9
Thermische elektriciteitscentrales	-11.8	5.1	1.4	1.4	0.5
Kerncentrales	22.8	4.2	1.9	-0.6	0.0
Cokesovens	-0.6	-1.6	-6.7	-1.0	-4.0
Hoogovens	-4.1	0.2	-1.9	-1.0	-2.4
Raffinaderijen	-9.3	5.9	2.8	2.1	1.6
Transformatie output	-6.7	4.3	1.8	1.6	1.2
Thermische elektriciteitscentrales	-11.8	4.4	3.0	2.1	1.9
Centrales op basis van kernenergie	22.5	4.3	1.5	-0.6	0.0
Cokesovens	-0.0	-2.5	-5.5	-1.9	-4.0
Hoogovens	-1.2	-1.4	-4.8	-1.2	-3.5
Raffinaderijen	-9.3	5.9	2.8	2.1	1.6
Uitwisselingen en transfers	-	-	-	-85.4	0.0
Consumptie van de energiesector	-5.9	0.9	1.2	-0.5	0.9
Verlies door distributie	2.1	2.9	2.9	-0.3	1.5
Beschikbaar voor eindverbruik	-1.6	1.3	2.7	-1.1	1.1
Niet-energie-eindverbruik	1.0	1.6	6.2	-1.6	3.4
Energie-eindverbruik	-1.8	1.1	2.1	0.5	0.7
Industrie	-3.6	1.5	1.6	-0.2	0.0
Transport	0.9	4.9	2.5	1.0	1.1
Gezinnen	-0.9	-1.8	2.1	0.8	0.9
Handel, diensten en landbouw	-2.5	-0.2	2.7	0.8	0.8
<i>(//) Gemiddelde groeivoeten</i>					